IV

TURAN DURSUN TABU CAN ÇEKİŞİYOR **DİN BU**

151

KAYNAK YAYINLARI

TURAN DURSUN

TABU CAN ÇEKİŞİYOR

DİN BU 4

5. BASIM

KAYNAK YAYINLARI

Birinci Basım: Kasım 1993
İkinci Basım: Aralık 1993
Üçüncü Basım: Mart 1994
Dördüncü Basım: Ekim 1994
Beşinci Basım: Ağustos 1995
Kapak: Sier-i Nebî Min. VII. Hz. Muhammed
mucize göstererek dolunayı iki parçaya ayırıyor.
Baskı: Sistem Ofset

ISBN: 975-343-060-4

KAYNAK YAYINLARI: 151

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul
Tel-Faks: 252 21 56-252 21 99

TURAN DURSUN

TABU CAN ÇEKİŞİYOR

DİN BU

IV KİTAP

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7
Gürültücülerin Topuna Birden 9
Kur'an Tahrif Edilmiştir 27
Salman Rüşdi Konusunda Basın Kesikleri 47
Kur'an'da Ana Konular 48
İslamın Anayasası 51
Seni Çamurdan Yarattık –Efsanelerden İslamiyete– 55
Orucun Kökeni: Güneşe Tapma 64
Muhammed'in Öğretmenleri mi?
Bel'am-Yaiş-Addas-Yessar-Cebr-İranlı Selman 71
Muhammed'in İstihbarat Teşkilatı 79
Peygamberin Karıları ve Cariyeleri 85
Muhammed'in Cinsel Hayatı Davası'nda Mahkemeye Sunulan
Noterden Onaylı Belgeler ve Çevirileri 95
Hevâ'nın Anlamı
Muhammed'in Cinsel Hayatı/Eleştirilere Yanıtlar 168
İslam'da İşkence 171
Tek Yol Dua 173
Din ve Demokrasi 189
Dinde İnsan Hakları 192
İbni Haldun'un Eseri Mukaddime'nin Çevirisine Önsöz 195
Laikliğin, Barışın ve Gençliğin "Olmazsa Olmaz"ları 235
Semra Özal ve TV Açık Oturumundaki
Üniversite Mollalarına Açık Sorular 263
Ansiklopedi Köşesi 266
Kur'an Ansiklopedisi 276
Kur'an Ansiklopedisine İlişkin İlgili Çevrelerin Görüşleri 277

SUNUŞ

Turan Dursun, "Din Bu" adlı eserinin ilk cildini kendisi yayıma hazırlamış, fakat eserini kitap halinde görmeden katledilmişti.

Turan Dursun, ilk ciltte sistematik bir düzenlemeye gitmemiş, yazılarını yayım tarihlerine göre sıralamıştı. 2. ve 3. ciltlerin düzenlemesinde de aynı yöntemi benimsedik. Yalnız mektupları sonuna koyduk.

2000'e Doğru'dan *Aydınlık*'a geçen Arşiv'de yaptığımız çalışmaların ürünü olarak, Turan Dursun'un yayımlanmamış çok sayıda yazısını bulduk. Bir keşifte bulunmuşcasına coşku duyduk, kendimizi kanatlanmış gibi hissettik.

Aslında toplumumuz Turan Dursun'u yitirmemiş, O'na vurulmasından sonra kavuşmuştu. Turan Dursun'un bilinmeyen veya el konan eserlerini bulmak, O'na yeniden kavuşmak gibi oluyor.

Din Bu'nun 4. cildi yeni bulduğumuz veya yayınlanmakla birlikte ilk üç ciltte yer almamış eserlerinden oluşuyor. Ne yazık ki, bu çalışmaları Turan Dursun'un gözden geçirmesi gibi bir şansa sahip değiliz. O nedenle olduğu gibi yayımlıyoruz.

Bu cildi tarih sırasına göre düzenlemiyoruz. Çünkü birçok yazı ilk ciltlerde yer alması gereken zamanlarda yazılmış. Yazıları sıralarken, konularına göre bir akışı esas aldık. Kur'an, İslamın kökenleri, Muhammed ve cinsel hayatı, işkence, dua, din ve demokrasi, İbn Haldun ve Mukaddime'si konuları laikliğe ilişkin bir incelemeyle bağlanıyor. Kitabın sonunda, Turan Dursun'un gazetelere önerdiği "Ansiklopedi Köşesi" projesi ve Kur'an Ansiklopedisi'ne ilişkin sunuşu da yer alıyor.

KAYNAK YAYINLARI

GÜRÜLTÜCÜLERİN TOPUNA BİRDEN*

Kur'an'ın Yakılmasına İlişkin Eleştirilere Cevap

Başlarken iki noktayı belirtme gereği duyuyorum.

Birincisi: "Asıl Kur'an Yakıldı" başlıklı kapağın bulunduğu sayıda düşülen önemli yanlışlar:

—"Asıl Kur'an Yakıldı" yerine, "Kur'an'ın Aslı Yakıldı" olmalıydı. Çünkü "asıl Kur'an" diye bir şeyin bulunduğu nesnel olarak ileri sürülemez. Yakılanlar, "Kur'an" diye bilinenin "aslı"dır. Birinci aslı yakılmıştır. Buna, bugün yaygara koparanların hiçbirinin karşı çıkmaya gücü yetmez. Çünkü bu, İslami çevrelerce "en muteber" yani en sağlam ve geçerli sayılan, Buhari'nin "e's–Sahih"inin de içinde bulunduğu tüm kaynaklarda, açıkça belirtiliyor. İkinci aslının yakıldığı da kolayca söylenebilir. Buna ilişkin aktarma, İslam çevrelerinin en büyük'âlim'lerinin de birçok konuda kaynak alageldikleri İbn Ebi Dâvûd'un kitabında ("Kitabu'l– Mesahif"de) yer almıştır.

—İkinci aslının yakıldığı anlatılırken "Halife Mervan'ın Kur'an'ı neden yaktırdığı, Buhari'nin e's–Sahih'inde de aynen geçiyor." deniyor. Bu da yanlış. Çünkü bu konu, Buhari'de yoktur. Bununla birlikte, şimdi hiçbir yerde bulumayan bu aslın da yakıldığı yolundaki aktarma, gücünü yitirmemektedir. Doğaldır ki, birinci aslı nasıl yakılmışsa, ikinci aslı da öyle yakılmış olabilir. Bu, müslümanların tutumuna ters değildir. Esasen alınan kararın çok açık olan hükümlerine göre, "ikinci asıl" diye nitelediğimiz "Hafsa'daki nüsha"nın da yakılması

* Turan Dursun, bu yazıyı "Eren Kutsuz" imzasıyla *2000'e Doğru* için yazmıştı. Ancak çok uzun olması nedeniyle, yayımlanamadı. İlk kez burada yayımlanıyor. Özgün metin duruyor. Turan Dursun'un "Asıl Kur'an Yakıldı" yazısına eleştirileri, *2000'e Doğru*'nun yazıyı özetlerken yaptığı hatalardan kaynaklanıyor. *Din Bu I*'de Turan Dursun tarafından düzeltilmiş olan metin yayımlandı. (Bkz. s. 78 vd.)

gerekiyordu. Çünkü Buhari'nin "e's–Sahih"in de yer alan ve metninin fotokopisi dergide okunacak biçimde (Arapça) yayınlanan karar açıklanırken şöyle deniyor: "Fe ersele ilâ külli ufkin bi mushafin mimmâ nesehû ve emere bi mâ sivahu mine'l–Kur'an'i fî külli sahîfetin ev mushafin en yuhraka." Türkçesi: "(Kurul,) her çevreye (önemli merkezlere) resmi Mushaf'tan, yani çoğalttıklarından gönderdi ve Kur'an'dan bunun dışında kalan ne varsa, ister bir sahife, ister bir mushaf olsun; yakılmasını buyurdu." (Buhari, e's–Sahih, Kitabu Fedâi–'li'l–Kur'an, 3 Babu Cem'il–Kur'an, c.6.,. s. 99.) Bu karara göre, Hafsa'daki "Mushaf"ın da yakılması gerekiyordu. Ama Hafsa'nın kişiliği, Peygamberin karılarından biri olmasından kaynaklanan etkinliği ve ağırlığı sağlığındayken bunun olmasını engellemişti. Bu bu denli açık.

İkinci nokta: Bu yazıyı ben "solculuk" adına yazmıyorum. "Solculuk" ya da "solcular" beni ilgilendirmiyor da. "Solcu" çevrelerle –yazık ki– bu tür konuların üstüne gitmek gerektiği görüşünde birleşemiyorum. Düşünün ki, "sağcı" çevreler, "kıyametler" koparırken, "solcu" ve kendilerine "aydın" niteliğini yakıştıran çevrelerde, bu çevrelerin gazete ve dergilerinde bir suskunluk var. Dahası, bu çevrelerin kimi, "Ramazan ayı"nda, sağcı çevrelerden hiç de geri kalmıyacak biçimde bir "din sömürüsü" yapmaktan geri durmamışlar, hele bir gazete, bir yandan "bacak", öbür yandan da "din" ticareti yaparken, "İslam'da Mucizeler" başlığı altında türlü saçmalıkları birer gerçekmiş gibi okurlara sunmuştur. Bir başka gazetenin bir yazarı da, "Asıl Kur'an Yakıldı mı?" başlığı altında: "Orijinaliyle elimizdekinin farkları giderilebilseydi bu dinin ve kitabın oluşturduğu insan sevgisi ve yardımlaşma duygusu şimdikinden çok değişik mi olurdu?" diyebilmektedir. (Güneş, 5.6.1988) "İnsan sevgisi" denen şey, "din"in ve "kutsal" kitabın özünü oluşturan "cihad'la ve "din için insan öldürme"yle bağdaşıyormuş gibi. Ve sanki dar bir çevrenin dışında "yardımlaşma duygusu" aşılanıyormuş gibi... Ben hep, "aydın"ların, İran'da olduğu gibi, karanlığa uykuda yakalanabileceklerini düşünür ve söylerim. Sonra şunu da açıkça belirtmeliyim: Bu dergiyi ya da başka dergileri çıkaranların "siyasal görüş"lerine de bağlı değilim. Şimdiye dek herhangi bir siyasal grup ya da örgütün içinde olmadım

ve olmıyacağım. Bu bağımsızlığımı, özgürlüğümün vazgeçilmez gereği sayarım. Benim vurmak istediğim, yalnızca "karanlık"tır. "Şükür"cülüğün, "kader"ciliğin, türlü "sömürü"nün ve "karanlıkta tezgahlanan sahtecilikler"in kaynağı olan karanlığın belini kırmak ve herkesi de, en başta "insanlık" için, *–yasalar çerçevesinde–* çaba göstermeye çağırıyorum. Bu açıklamayı şunun için yaptım: Gürültücü çevreler, benim de falanca siyasal düşünceden, ya da filanca örgütten olduğumu, bunun için böyle yazılar yazdığımı boşuna ileri sürmesinler.

Gelelim "cevap"lara:

Dergide yayınlananlar nedeniyle "yalan", "iftira", "hezeyan" denip gürültü koparılıyor, bu arada tehditler de savuruluyor.

Şu artık küçümsenemiyecek bir kesimde biliniyor ve daha da bilinecektir ki nice gerçekler, tarih boyunca hep böyle gürültülerle "örtbas" edilmiştir. Ama karanlığı koyulaştırma çabaları ne denli yoğun olursa olsun ve bu çabalar ne denli güçlü ekonomik kurum ve kuruluşlara dayalı bulunursa bulunsun, gerçekler üstüne tutulan ışık, karanlığı yenecektir. Düşünün ki, bir mum ışığı bile, koca bir odanın karanlığını giderebiliyor. Kitlelere yutturulagelen "yalanlar"ın, "sahtecilik"lerin üstündeki kalınca perdeler artık dayanamıyacak, yırtılıp atılacaktır. Gürültücülerin, "kuyruklarına basılırcasına" bağırıp çığırmaları bundandır.

Dergide yayınlananların hangisi "yalan", hangisi "iftira"dır?

—Eldeki Kur'an'ın, "orjinal"lerinin "yakıldığı"mı?

Hayır. Bunu kimse ileri sürüp "yalandır" diyemez. Çünkü bu, "Buhari"nin "e's–Sahih"inin de içinde bulunduğu "en muteber" kaynaklarda, son derece açık biçimde vardır.

—Eldeki Kur'an'ın, Muhammed'in yazdırdığı ya da yazdığı "parçalar'ınkinden "değişik" olduğu yolunda ileri sürülenler mi?

Hayır, bu da "yalan" ya da "iftira" olamaz. Din ve çıkar çevreleri, "Kur'an" üstüne bir "kuşku" kondurmak istemiyorlar. Ama bu kuşkuyu önlemeye güçleri yetmez. Bu kuşkuyu yok etmek için ellerinde "kanıt" yoktur. Her şeyden önce, "Kur'an'ın orijinalleri"ni göstermeleri gerekir. Bunu hiçbir yerde bulamazlar. Çünkü hiçbir yerde yoktur. Çünkü yakılıp yok edilmiştir. Kendi çevrelerince. Gerçekler ortaya

çıkmasın diye..."Kur'an'ın birinci ve ikinci asılları"nı göstermek şöyle dursun; Osman döneminde oluşturulan "resmi Mushaf"ların bile aslını bulmak mümkün değildir. Çünkü, İstanbul'da ya da falanca yerde, filanca yerde bulunduğu yolunda şimdiye dek ileri sürülen "yalan"lar ortaya çıkmıştır. Bunu artık İslam çevrelerinin birçok "ulema"sı da kabul ediyor. Ve artık biliniyor ki, ne İstanbul'da, ne de bir başka yerde vardır bu "Mushaf"lar.

Gerçi bugün de aynı yutturmacayı "gerçek" diye ileri süren "ulema" yok değildir. İşte örnek:

"Hazreti Osman zamanında 7 nüsha yazılmış ve İslam merkezlerine gönderilmiştir. (...) Elimizdeki Kur'an budur. Bu nüshanın asılları da bugün *İstanbul*'da ve bazı dünya müzelerinde *mevcuttur.* Bu "iddia", Türkiye gazetesinin 31.5.1988 günlü sayısında, "Prof." olmadığı halde böyle gösterilen Doç. Dr. Ali Özek'ten alınıp yayımlanmıştır.

Zaman Gazetesinde de şunları okuyoruz:

"Prof. Süleyman Hayri Bolay'da, iddiaların asılsız olduğunu, Hz. Osman'ın (r.a) çoğalttığı Kur'an–ı Kerim'den alınan nüshadan bugün elde iki tane bulunduğunu belirterek, bunlardan birinin İstanbul'da Türk İslam Eserleri Müzesi'nde, diğerinin de Leningrad'da bulunduğunu söyledi" (*Zaman*, 1 Haziran 1988)

İşte "din uleması"nın "ilim" anlayışının çarpıcı örneği.

Bu doçent ve profesörler bu iddiayı ileri sürerlerken, görüşlerine başvurulan "müze yetkilisi" açıklıyor· "Elimizdeki en eski Kur'an parçası, 8. yüzyıla ait" (*2000'e Doğru*, 5.6.1988, s. 13). Aslında sözkonusu müzede, 8. yüzyıla ait Kur'an bulunduğu da kesin değil. Bu da şişirme.

Yukarıdaki "ulema"yı bu açıklama yalanladığı gibi, aynı kesimden başka "ulema" da yalanlıyor·

"Asıl Kur'an Yakıldı" başlıklı yazıdan dolayı gürültü koparanlardan ve "cevap" vermek için kolları "kahramanca" sıvayanlardan, Diyanet İşleri eski başkanlarından Tayyar Altıkulaç şöyle diyor:

"Akla gelebilecek bir başka soru da, Mervan'ın ilk nüshayı yaktığı yolundaki rivayeti itimada şayan değilse, bu nüshanın akıbetinin ne olduğudur. Bu sorunun cevabı, maalesef şöyledir:

Hz. Osman'ın çoğalttırdığı nüshaların âkıbeti ne olmuşsa, bu ilk nüshanın başına gelen de odur. Ne yazık ki müslüman nesiller, hatıraları ve manevi değerleri açısından paha biçilmez ve hazinelere değişilmez değerde olan bu servetlerini korumakta başarılı olamamışlardır. Asırlar içinde çeşitli harpler, yangınlar ve seller..., bu hazinelerimizin herhalde sonu olmuştur..." (*Tercüman*, 7.6.1988,s. 9.)

"İlk nüsha" gibi, Osman döneminde "çoğaltılmış olan nüshalar"ın da bugün bulunmadığı, bu yazıda, bu molla tarafından kabul ediliyor. "Müslüman nesiller", bu "nüshalar"ı korumayı başaramamışlar. Peki bu "müslüman nesiller"in "koruyuculuk"larına, eldeki Kur'an'ın "aslına uygunluğu" açısından nasıl güvenilebilir? Yani "aslına uygun olması için gerekli titizliği gösterdikleri"ne nasıl kesin güven duyabilir? Tanrı da "yangın", "sel" gibi "âfet"ler göndererek, eldeki Kur'an'da "koruyacağını" bildiriyor olduğu Kur'an'ını "korumamış"! Aslında "Tanrı'nın kendisi indirdiği için Kur'an'ı koruyacağı" yolunda ayet var diye Kur'an'ı "tahrif"lerden "koruyacağı", ileri sürülemez. Çünkü Kur'an'da ileri sürüldüğüne göre, "Musa"ya ve "İsâ"ya da "kitap indirilmiştir", ama İslam'da benimsenen odur ki, bu "kitap"larda "tahrif"ler olmuştur. Yani bu kitaplar da "Tanrı katından indirilmiş kitaplar" olarak sunulduğu halde, Tanrı bu kitapları, "tahriflerden korumamıştır" Tanrı onları korumadığı halde, Kur'an'ı niçin korusun?! "Nitekim" işte Kur'an'ın "orijinal"lerini, yok olmaktan korumamış!

Dr. Subhi e's–Salih de, "peki Osman mushafları şimdi nerede?" diye bir soru sorulabileceğini ve "şuradadır" diye kimsenin bu soruya doyurucu karşılık veremiyeceğini, daha doğrusu bu "mushaflar"ın şimdi, hiçbir yerde bulunmadığını yazmaktan kendini alamıyor. (Bkz. Dr. Subhi e's–Salih, Mebâhis Fî Ulumi'l–Kur'an, Beyrut, 1979, s. 87)

Durum buyken, "kuşku"lar nasıl silinebilir?

Burada kesin olarak söylenebilecekler var:

1– Hiç kimse, kesin kanıta dayalı olarak, "Kur'an" diye bilinen eldeki bütünün, Muhammed döneminde yazdırılanlara her yönden "tümüyle uygun" olduğunu kesin olarak ileri süremez.

Çünkü:

a) Yukarıda da belirtildiği gibi eldeki Kur'an'ın "asıl"larından hiçbiri, dünyanın hiçbir yerinde yoktur, bulunamamaktadır.

b) "Hafız"ların "bellek"leri, kesin dayanak olmakta yeterli değildir.

Değildir çünkü:

—Yeterli olsaydı, "Kur'an'ı derleyip yazma" girişimlerine gerek kalmazdı.

—Kur'an'ın derlenişi, yazılışı sırasındaki "hafız" sayısı, önemsiz denecek ölçüde azdı.

En sağlam sayılan kaynaklardan "Buhari"de de bu açıkça belirtildiği halde, İslam'ın savunurları, bu gerçeği yok saymak için büyük çabalar harcıyorlar:

Buhari'nin yer verdiği ve "Tecrid–i Sarih"te 1532 no. lu hadis olarak yer alan Enes hadisi–ki bu hadis, Kâmil Miras'ın "Terceme"si ve "İzah"ıyla birlikte fotokopi olarak, üzerinde gürültü koparılan yazıda yer almıştır–açıkça dile getiriyor:

"Peygamberin döneminde, Kur'an'ı ezberlemiş olanların sayısı, *dörttür"*

Bunların kimler olduğu da, hadiste, adlarıyla birlikte açıklanıyor.

Ne var ki hadisin "izah"ında, her nasıl olursa olsun İslam'ı savunma ve hiçbir kesimine toz kondurmama "gayret"inde olanlardan Kâmil Miras, "adet mefhumunun ziyadeyi nefyetmiyeceği"ni, yani belirli bir sayı verilmiş olsa da, bunun, sayının daha çok olmasına engel olmıyacağını ileri sürüyor. Bu tür yorumlar, dinsel çevrelerde her zaman görülür. Buna göre "dört" denebilir, ama "aslında beş, altı, yedi... de olabilir" "Daha çok"da olabilir. Sayıyla hangi sınır konursa konsun, yoruma sınır yok. Diyelim ki, "şu anda şu evde dört kişi vardır" deniyor. Aslında "beş" kişi vardır o anda o evde. Ya da "on kişi, yüz kişi" vardır. Öyleyken "şu anda bu evde dört kişi vardır" sözü "yanlış" ya da "yalan" sayılmayabiliyor. Yorum böyle işliyor İslam'da! Bu yorumla, "hafız"ların sayısı çoğaltıldıkça çoğaltılıyor.

Tayyar Altıkulaç, hemen herkesin ve bu arada Kâmil Miras'ın "ezberledi" anlamını verdiği "cemaa" sözcüğüne, durumu kurtarmak için "topladı" anlamını veriyor. Gerçekte de sözcüğün asıl anlamı bu. Ama başka çelişkilerden kurtulmak için İslam uzmanlarınca genellikle, bura-

daki "cem"e, "ezberleme" anlamı verilir. Süyûti'nin el İtkan'ında da bu belirtilir. Aynı kaynağa dayanmış görünen ve dipnotunda gösteren Altıkulaç, hadisi yorumlarken, "Kur'an'ı Hz. Peygamber zamanında topladığı ve bu konuda cami oldukları ileri sürülen sahabilerin yaptığı bu işten maksat, onların Kur'an'ı bütün kıraat vecihleriyle, tefsiriyle, nasih ve mensuhuyla, öğretim usuluyla *ezberlemek* suretiyle, bu konudaki uzmanlıklarına ve diğer sahabilere üstünlüklerine işaret etmektedir." (*Tercüman,* 6.6.1988) "Cümle"nin bu denli berbatlığının, Altıkulaç'ın kendini çok zorladığından kaynaklanmış olabileceğini düşünüyorum. Altıkulaç burada kendi deyimiyle bir "kurnazlık" yaparak, yorumu Süyûti'ye dayandırıyor. Gerçekteyse, bu yorum, Süyûti'deki yorumlar içinde yalnızca biridir. (Bkz. Süyûti, el İtkân, e'n–Nevu'l–Işrûn, c. 1, s. 94). Kaldı ki Altıkulaç burada bir çelişkiye de düşüyor. "Topladı" anlamını verdiği "cemaa"ya, bu kez bu yorumda "ezberledi" anlamı vermiş oluyor. Ve kaldı ki, ileri sürdüğü yorum, Süyûti'dekini de tam olarak yansıtmıyor. Üstelik, Kur'an'ı, o söylediği biçimiyle "ezberlemiş" olmak mümkün de değildir. Kur'an, "bütün kıraat vecihleriyle, tefsiriyle, nasih ve mensuhuyla, öğretim usulleriyle" birlikte "ezberlenemez" Bu insan doğasına aykırıdır, kendisininde kullandığı sözcükle "muhâl"dir (yani olamaz). O nedenle de, ne Süyûti'de, ne de bir başka kaynakta, bu çapta düşünülemiyecek türden bir sav ileri sürülmüştür.

Süyûti'de, sözü edilen kaynakta ve aynı yerde, "Enes hadisi"ni yorumlamak, durumu bir ölçüde de olsa kurtarmak için "yorum"cuların ne denli zorlandıkları çok açık biçimde görülüyor. Yorumlarla sayı çoğaltılırken, Kurtubî dayanak alınarak, "Yemame'de 70 kurra"nın öldürüldüğü ileri sürülüyor. "Kurra", "Kur'an'ı çok okuyan, yada çok iyi okuyan, Kur'an uzmanı" demektir. Bu nitelikteki biri "HAFIZ" olabilir de, olmayabilir de...

Abartmalı yorumlarla "hâfız" sayısı arttırılırken, "yüz"lerceye, "bin"lerceye çıkarılıyor! "Yalan"ın sınırı yok ki çıkarılmasın! Ali Bulaç, *2000'e Doğru*'da yer verilen yazısında bunu yapıyor. "Tarih"i, "bilim", "akıl", "mantık" ölçülerini umursamazcasına, "Yemame savaşında, *üç bin* kişinin Kur'an hâfızı olduğu"nu, bunlardan "700 kişinin şehid düştüğü"nü, "geriye 2300 hâfız kaldığı"nı ve "bunların Medi-

ne'ye sağ salim varmayı başardığı"nı yazıyor. (*2000'e Doğru*, 5.6.1988, S.16.) Oysa yukarıda belirtildiği gibi, Süyûti'de, Kurtubî'den, "Yemame'de, 70 kurranın öldürüldüğü" aktarılırken bile gerçeği abartmasız dile getirmiyor. Bulaç'ın yazısında bu abartma, daha da şişirilerek "70" sayısı, "700"e çıkırılıyor. Dinsel çevreler neler yapabiliyor, varın düşünün!

Gerçek bütünüyle başka. "Peygamber döneminde, Kur'an'ı ezberlemiş olanlar"ın sayısının "dört" olduğunu açıklayan "Enes hadisi"ndeki sayı bile, gerçeğinden daha abartmalıdır. Yani gerçekteki sayının bundan daha az olduğu bile savunulabilir. Peygamber döneminde Kur'an tamamlanmış değildi daha. Onun için, Peygamberin döneminde "Kur'an hâfızı vardı" demek bile, bugünkü anlamına pek uymaz. Neden ki bugünkü anlamıyla "hâfız","Kur'an'ı tümüyle ezberlemiş kimse"dir. "Kur'an okuyan"ların sayısı kuşkusuz, giderek artmıştır. Ama eskilerin "hâfız" diye nitelediklerinin tümünü, bugünkü anlamıyla "hâfız" diye almak yanlıştır. Kur'an'dan bir parça ezberlemiş olan kimseye de "hafız" denirdi. Bugünkü anlamıyla "hâfızlık" geleneği, çok sonraki yüzyıllarda başlamıştır. Kur'an'ın derlendiği dönemlerde bu gelenek, yok denecek ölçüde önemsizdi. Kur'an'ı baştan sona ezberlemek, kimsenin kolay kolay katlanacağı iş değildi. Müslüman olanların çoğu, "müellefetü'l–kulûb (kalbleri çıkarlarla İslam'a kazandırılmış olanlar)" denenlerden, yani "rüşvetle müsüman olanlar"dan oluşuyordu. Kısacası: O dönemlerde, "hâfız" diye öne sürülenlerin "ezber"leri, eldeki Kur'an'ın "hiç değişmeden korunabildiğinin kanıtı" olacak güçte değildir.

c) Kur'an'ın bize"mütevatır" olarak geldiği yolundaki sava da güvenilemez. Çünkü:

—Kaynaklar, "Kur'an'ı ilk derleme işi"ne, Zeyd İbn Sâbit'in *tek başına* giriştiğini aktarmakta birleşir. Bu durumda da "tevatür" basamağı oluşmaz. Bilindiği gibi, uzmanlarına göre, bir metnin, bir bilginin "mütevatır" niteliğine kavuşabilmesi için, "yalanda birleşmeleri düşünülemiyecek kadar çok kimse" tarafından iletilmiş olması gerekir. İletme, birçok kanaldan olmalıdır. Uzmanlarınca verilen sayıya göre, en az on kanal gereklidir. Zeyd İbn Sabit'in başvurduu söylenen iki tanık yalnızca Zeyd'i ilgilendirir. Yani ayrı kanal sayılmazlar daha

berideki alıcılar için. Bunlar hesaba katılsın diyelim, kanal üçe ulaşır; "tevatür" oluşması için bu da yetmez. Metnin sonradan şu kadar kişiye, bu kadar kişiye "onaylattırılması" da durumu kurtarmaz. Çünkü temeli yalnızca Zeyd'e, bir de hesaba katarsak başvurduğu iki tanığa dayanıyor. Kaldı ki Osman dönemindeki kurulda görev aldığı bildirilen kişilerin sayısı da "mütevatır" olmak için yeterli olmuyor. Ve kaldı ki, tüm Kur'an metinlerinin birinci aslının da, ikinci aslının da, dahası Osman dönemindeki "resmi Mushaf"ın da "orijinal"leri elde bulunmadığı için "mütevatır"lık iyice suya düşüyor. Gerçi "mütevatır" olmadığı halde öyle sayılanlar ("hükmen", "manen" mütevatır olanlar) vardır. Ama bunun da koşulları vardır. Konuyu daha başka alanlara taşırmamak ve uzatmamak için geçiyorum.

Kısacası, özellikle "usûlü'l–fıkh (İslam hukuku)" yazarlarınca ileri sürülen "Kur'an'ın mütevatırlığı" savı da işe yaramıyor.

Demek ki, "elde bulunan Kur'an, her yönden ve tümüyle aslına uygundur" diyebilmek, bunu bilimsel bir gerçeklik ve kesinlikte söyleyebilmek için dayanaklar yeterli değildir. Tutunulan ne varsa, biraz incelenince, çürüklüğü yüzünden dağılıp gidiyor.

2– Tersine "eldeki Kur'an, aslına göre birçok yönden değişmiştir" demek için çok, pek çok neden var:

a) Sözlük anlamıyla "değişik okunuş biçimleri" demek olan "kıraat vecihleri (vücûhu'l–kıraat)": Yazının sınırı, bu konuyu burada geniş olarak almaya elvermez. Kısaca şu belirtilmeli ki, bugün eldeki Kur'an'ın metni, yazısı ne olursa olsun; kimi sözcükler, cümleler, kimi yerde anlamları bile değiştirecek nitelikte değişik biçimde okunuyor uzmanlarınca. Ve bu"okumuş"ların çok önemli bir kesimi sağlam kabul edilir. Yani bunlara karşı çıkılmaz.

Bunlardan kiminde yalnızca "hareke" değişikliği vardır. Örneğin Mâide Suresinin 6. ayetindeki bir sözcük, eldeki Kur'an'ın sünniler kesimindeki harekelinişine göre "ercüleküm" okunuyor. Buna göre anlam: "Ayaklarınızı da yıkayın!"dır. İbn Kesir, Ebu Amr, Hamza ve Ebubekir'in okuyuşuna göre "ercüliküm" biçimindedir. O zaman anlam değişiyor, "ayaklarınızı da meshedin!" oluyor. Bu nedenle bir kesim (özellikle sünniler), abdestte "ayaklar"ın "meshedilemiyeceği"ni, "yıkanması" gerektiğini ileri sürerken, kimileri "meshetme"nin

yeterli olacağını savunur. (Bu konudaki vecihler ve hükümler için bkz. Abdurrahman Ebu Zer'a, Huccetu'l–Kur'an, Beyrut, 1984 s. 219–221.)

Sormak gerekir: Muhammed döneminde bu sözcük nasıl okunuyordu? "Ercülikürn" biçiminde mi, "ercülekürn" biçiminde mi? İkisi birden olamaz.

Kiminde "illet harfleri"nde değişiklik vardır. Bu da pek çoktur.

Kiminde sözcük "tekil"ken, kimi okuyuşta "çoğul"dur. Buna da pek çok rastlanır.

İsmail Cerrahoğlu şöyle der:

"Kıraat meselesi İslam'da en çok tecavüze uğramış, hatta bu işin neticesi olarak Kur'an'da yanlışlıklar olduğu söylenmiş, müsteşrikler için bir ganimet olmuştur." (Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, Ankara, 1971, s. 98).

Cerrahoğlu, konu üzerinde duran doğubilimcilerin (müsteşriklerin) kimilerinin adlarını veriyor. Bunlardan yakınıyor. Gerçekte doğubilimciler, birçok yönden İslam propagandacılarına yandımcı bile olmuşlardır. Kimi konularda ki fazla "yansızlık" çabaları nedeniyle öyle şeyler de söylemişlerdir ki, İslam propagandacıları yalnızca o yanları alarak "Batı bilim adamları"nın da "Kur'an'ı takdir ettikleri" yolundaki palavrayı piyasaya süregelmişlerdir.

b) Söz ve sözcük değişikliği

"Asıl Kur'an Yakıldı" başlıklı yazı üzerine "yaygara" koparan ve bu yöntemleriyle herkesi sindirmeye, gerçekleri bastırmaya çalışan "bil cümle" gürültücüler, aşağıdaki örnekleri iyice bir görsünler:

Fotokopisi* görülen hadise göre, (Peygamberin karılarıdan) Âişe'nin azadlısı Ebu Yunus anlatıyor:

Âişe –Tanrı kendisinden hoşnut olsun– bana, bir MUSHAF (Kur'an) yazmamı buyurdu. Ve: 'Şu ayete (Bakara Suresinin 238. ayetine) gelince, bana haber ver!' dedi. (Ayet: Hâfizû ale's–Salavati ve's–salavati'l–vustâ= Koruyun namazları! Ve (özellikle) vustâ (orta) namazını...!' diye başlıyor). Bu ayete gelince haber verdim. O zaman ayeti bana şöyle yazdırdı: 'Hâfizû... ve salati'l–asri= Ve ikindi namazını (koruyun). Ve kûmû lillahi kânitîn=Ve Tanrı'ya boyun eğerek

* Turan Dursun'un, yazısının özgün metni elimizde, metin içinde geçen fotokopileri bulamadık. Yazının akışını bozmamak için fotokopilerin bulunduğu yerlere numaralarını koyduk. Turan Dursun, belgeleri orijinal baskılarından aldığını bildiğimiz için konuyla ilgili alıntıları fotokopilemeyi uygun görmedik.

ayağa kalkın (namaza durun)!' (Âişe) şunu da söyledi: 'Tanrı'nın rahmet ve selâmı üzerine olsun, Peygamberden de *bu âyeti ben böyle duymuştum.*

Aynı konu, Hafsa'dan da böyle aktarılır.

Ebu İsâ: "Bu hadis, 'hasen'dir (güzel), 'sahih'tir (sağlam)" dedi. (Hadis için bkz. Tirmizi, Sünen, Kitabu Tefsiri'l–Kur'an, c. 5 s. 217, Bab: 3, hadis no: 2982)

Hadiste yer alan ayetteki *"ve salâti'l–asri" sözü, elimizdeki Kur'an'da yoktur.*

"E's–Selâtu'l–vustâ"nın bir "tefsir"i, bir açıklaması diye ileri sürülürse, de bu sözcükler, hadiste, açıkça, *"ayetten bir parça"* olarak yer alıyor.

Bu konuda bir çok örneğin de, Süyûti'nin el İtkân'ında yer aldığı görülür. (Bkz. el İtkân, e'n–nevu's–Sâbiu ve'l–Erbaûn, c.1., s. 28, 32–34)

Eldeki Kur'an'da bulunmadığı halde, *Kur'an ayetleri arasında* yer aldığı belirtilmiş ve Kur'an bilirlerince okunagelmiş olan sözlere, sözcüklere; İslam'ın savunurlarından görünen Cerrahoğlu da, kitabında, örnekler vermek zorunda kalıyor. (İşte fotokopisi., 2-3)

Mâide Suresinin 89. ayetinde, "ant bozma kurtulmalığı (yemin keffareti)" anlatılırken, "üç gün oruç"tan sözediliyor, ama bu orucun nasıl tutulacağı açıklanmıyor. Kaynaklarda belirtildiğine göre, Übeyy İbn Ka'b'ın (bkz.İmam Malik İbn Enes, el Muvatta' Kitabu's–Sıyâm, hadis no: 49) ve İbn Mes'ud'un belirlemelerine göre, ayette bir de, "ard arda" demek olan "mütetabiâtin" yer almaktadır. Bu sözcük, ayette var kabul edildiği için İslam hukukunda, "keffaret orucu" olarak tutulan oruç günlerinin "ard arda" olması "şart" görülmüştür. Yani eldeki Kur'an'da bulunmayan bir sözcük, İslam hukukunda uyulması gereken bir hüküm oluşturmuştur (Bkz. Sadru'ş–Şerîa– Sa'duddin Teftazânî, tenkihu'-Usûl, e't–Tavdîh, e't–telvih, İstanbul, 1310, s. 490; İbn Melek, Şerhu'l–Menâr, İstanbul, 1308, s 247)

" 7 Harf"

"Kur'an 7 harf üzerine inmiştir" gerekçesi altında "özr"e bağlanmak istenen değişiklikler:

Ömer'i küplere bindiren olay:

Fotokopisi görülen hadise göre, Ömer şöyle anlatıyor:

"Hâkim Oğlu Hişam'ın, Peygamberin yaşadığı dönemde, Furkan Suresini okurken dinledim. Öyle birçok harflerle okuduğunu dinliyordum ki, *Peygamber o sureyi bana o harflerle okutmamıştı.* Neredeyse namazdayken yakalayıp ara verecektim. Ama, selam verene (namazı bitirene) dek katlandım. Sonra hemen giysisinden yakalayıp konuştum:

—Bu sureyi sana böyle dinlediğim biçimde kim okuttu (öğretti)?!

—Peygamber okuttu!

—Yalan söylüyorsun! Çünkü Peygamber bu sureyi, senin okuduğundan başka bir biçimde okuttu bana!

Sonra adamı sürükleyip Peygambere götürdüm. Konuştum:

— Ey Tanrı Elçisi! Bu adamı Furkan Suresini, senin bana okuttuğundan başka tür harflerle okurken dinledim.

—Bırak onu!

Hişam'a:

—Haydi Hişam oku!

(Peygamberin buyruğu üzerine) Hişam Sureyi okudu. Benim daha önce dinlediğim biçimde. Bunun üzerine Peygamber şöyle dedi:

—Sure böyle (adamın okuduğu biçimde) inmiştir.

Sonra: Ömer, bir de sen oku! dedi. Ben de sureyi bana okuttuğu gibi okudum. Peygamber yine öyle dedi:

—Sure böyle (senin okuduğun gibi) inmiştir.

(Ekledi:)

—Kur'an, 7 harf üzerine inmiştir. Ondan, hangisi kolaysa o biçimiyle okuyun!" (Buhari, e's–Sahih, Kitabu Fezaili'l–Kur'an/5, c. 6, s. 100) (Fotokopi 4, aynı belge 34. sayfada da veriliyor.)

Görülüyor ki, hadiste adları geçen (halife) Ömer'in öğrendiği Furkan Suresi başka, Hâkim Oğlu Hişam'ın öğrendiği başkaydı.

Şimdi bir soru: Bu başka başka olan iki biçimden hangisi, bugün elde bulunan Kur'an'da yer alıyor? İkisi birden olamaz. Çünkü Kur'an'ın yazılış biçimi, yalnızca birine elverişli. Ömer'in okuduğu bu eldeki Kur'an'a geçmişse öbürü kalmıştır. Öbürü geçmişse, beriki

yok demektir. Yani ikisinden biri eksiktir. Bu bile, "Kur'an'da eksik yoktur" denemiyeceğini ortaya koymaya yeter.

Bir başka soru: Hadiste, "Kur'an'ın 7 harf üzere indiği" belirtiliyor. Bu "7 harf"in ne olduğu tartışmalıysa da, "her birinde değişik söz ve anlatımlar" bulunduğu kabul ediliyor. Cerrahoğlu da bunu kitabında dile getiriyor. (2,3 ve 5 no.lu fotokopilere bkz.) Bu "7"den, bugün eldeki Kur'an'da hangisi vardır? Yazılış biçimi, yalnızca birinin bulunmasına elverişli olduğuna göre, "6"sı, eldeki Kur'an'ın dışında kalıyor demektir. Başka türlüsü düşünülebilir mi? (İşte fotokopisi, 5)

"7 Lehçe"

Hemen tüm kaynaklar, Osman döneminde "resmi Mushaf" meydana getirme girişiminde,"çeşitli kıraat ve lehçe (şive, ağız)" farklarını atıp yalnızca birine, Kureyş lehçesine, en doğru sayılan kıraate yer verme gereğinin duyulmasının rol oynadığını belirtir. Dolayısıyla çok iyi anlaşılıyor ki, Osman döneminde oluşturulan "resmi Mushaf", sonraki İslam propagandacılarının ve şimdiki gürültücülerin ileri sürdükleri gibi: "aslından aynen çoğaltılmış" değildir.

Tayyar Altıkulaç, *Tercüman* gazetesinde, "Tahrif İddiasına İlmin Verdiği Cevap" başlığı altındaki yazısında, kendi "ulema"sına bile ters düşüyor ve "değişik şive ve lehçeler"in, Osman dönemindeki "nüsha"larda değil, bu nüshaların aslı olan nüshada (hafsa'dakinde) bulunduğunu ileri sürüyor. Hem "ilm"i, hemde çağdaş "bilim"i torbaya korcasına. Şöyle diyor:

"Ancak Zeyd'in ilk çalışması, Kur'an'ın iki kapak arasında cem edilerek korumaya alınması gayesiyle sınırlıdır. Bu yüzden bu ilk nüsha, resm-i hat ve imlâ bakımından, bizzat Hz. Peygamberin okunmasına izin verdiği kıraat farklılıklarının (değişik şive ve lehçelerin) hepsinin icrasına yetmemiştir. Daha sonra Zeyd'in de içinde bulunduğu 4 kişilik komisyonun çalışması sırasında ashabın hepsinin Hz.

Peygamber tarafından okunmasına izin verilen bu şive ve lehçelerinin icrâ ve edasına cevap vermek üzere Mushaf'ın yazı ve imlası geliştirilmiş, Yüce Kitab'a tarihin en büyük hizmeti yapılmıştır." (*Tercüman*, 7.6.1988, s. 9)

Altıkulaç'ın bu iddiası, hiçbir kaynakta yoktur. Ve de gerçekten mantık dışıdır. Düşünün, eldeki Kur'an'daki yazı, Osman dönemindekinden daha da gelişmiş olduğu halde, "değişik şive ve lehçelerin icra ve edasına" elverişli midir? Kuşkusuz "hayır"! Altıkulaç, burada sözümona bir "görüş sahibi" rolünü oynuyor, ama tutmuyor. Eldeki Kur'an'da, "değişik şive ve lehçeler"in bulunmadığı açık. Kaynakların verdiği bilgiye göre, "lehçe farkları", Osman dönemindeki "resmi Mushaf"ta da yoktu, çıkarılmıştı çünkü. İlk derlemede vardı. Altıkulaç'ın şaşılası savına göreyse, bunun tersi sözkonusu! Altıkulaç bilgiçlik taslıyayım derken, kedi "ulema"sını da çıkmaza sokuyor. Çünkü bu durumda onların, Osman dönemindeki "resmi Mushaf" oluşturma gerekçesini de yok ediyor.

Her neyse, "lehçe farkları", birinde var, öbüründe yok. Onun için de birinde bulunan, ötekinde yok demektir. Eldeki Kur'an'da "fark"lar bulunmadığına göre, "eksikler" bulunduğu bir gerçek olarak bir kez daha ortaya çıkıyor.

c) Eldeki Kur'an'da bulunmayan ayétler:

Müslim'in e's–Sahih'inde de yer alan bir hadise göre, Âişe anlatıyor:

"Kur'an'da, 'aşru radaâtin mâlûmâtin yuharrimne= (bir kadın memesinden) belli olan on kez emme, (emişenlerin süt kardeşliklerinden dolayı evlenmelerini) haram kılar' (sözü), indirilen ayetlerdendi. Sonra 'hamsu radaâtın mâlûmâtin= belli olan beş kez emme (haram kılar)' denerek hüküm değiştirildi. Peygamber öldüğü sırada bu ayet, Kur'an'dan bir parça olarak okunuyordu." (Müslim, e's–Sahil, Kitabu'r–Rada'/24–25, hadis no: 1452, c.2,s.1075)

Anlatılan şudur: "süt kardeşliği"ni oluşturan "emme"yi önce "on kez" olarak bildiren, sonra bu hükmü "beş kez" diye değiştiren *âyet*, Peygamber ölünceye dek, Kur'an'da vardı. Şimdiyse yok. Yani burada

sözü edilen ayet, eldeki Kur'an'da bulunmamaktadır. (Fotokopi 6)

Yine Müslim'in kitabında yer alan bir hadise göre, "Bir'ru Maûne"de savaşta öldürülen müslümanların (öldükten sonra) neler dediklerini anlatan bir ayet de Kur'an'dan bir parça olarak okunurken sonradan okunmaz olmuştu. Bu ayette şu sözler vardı:

"En belliğû Kavmena. En kad lakînâ Rabbenâ. Fe radiye annâ ve radînâ anhu.= Toplumumuza bildirin ki biz Tanrı'mıza kavuştuk. O bizden hoşnut oldu; biz de O'ndan hoşnut olduk." (Müslim, e's–Sahih, Kitabu'l–Mesâcid/297, hadis no: 677, c.1, s. 468) (Fotokopi 7)

Kaynaklar (İslam'da en güvenilir kaynaklar) daha nice, eldeki Kur'an'da yer almamış olan "ayet"lerden, Kur'an parçalarından söz ediyor ve örnekler veriyor. Süyûti de el İtkan'ında bunların bir çoğunu sıralıyor. (bkz. Süyûti, el İtkân, c.2, s. 32–34)

Süyûti'nin aktardığı bir hadise göre, Ebu Yunus'un kızı şunları söylüyor:

"Osman Mushafları Tağyir Etmezden Önce"

"Babam 80 yaşındayken, Âişe'nin Mushaf'ında bana şunları okumuştu. (Burada Ahzab Suresinin 56. ayetini okuyor. Sonra burada bulunmayan şu parçayı okuyor:)... Ve alellezine yusallûne'es– sufûfe'l–evvele= ve birinci saflarda namaz kılanlara da (tanrı ve melekleri salat eder). Bu ayeti, Osman mushafları tağyir etmezden önce böyle okuyorduk." (Bkz. Süyûti, el İtkân, c. 2, s. 32–33) (Fotokopi 8)

Burada, "Osman'ın, mushafları 'tağyir' ettiği" açıkça belirtiliyor.

Âişe'nin tanıklığı da bu doğrultuda:

Âişe de, Osman'ın "resmi mushaflar"ı yazdırma olayından önce, Ahzab Suresinin 200 ayetken, bu olaydan sonra 73 ayete düştüğünü çok açık biçimde dile getiriyor. (bkz. Süyûtu, el İtkân, 2/32.) (Fotokopi 9)

Yani iki kadın da, birçokları gibi, Kur'an surelerindeki ayet sayısının, Osman döneminde "değiştiği"ni, açıkçası "tahrif" edildiğini belirtiyor.

Yine Süyûti'de, ünlü Übeyy İbn Ka'b ile Zerr İbn Habiş arasında şu konuşmanın geçtiği aktarılır:

—Ahzab Suresini kaç ayet sayarsın?

—72–73 ayet.

—Hayır, bu sure ayet sayısı yönünden Bakara Suresine denkti. (Bakara Suresinin eldeki Kur'an'da ayet sayısı: 286), (Bkz. Süyûti, el İtkân, 2/32) (Fotokopi 10)

Açıkça görülüyor ki, eldeki Kur'an'daki "eksiklikler" küçümsenmeyecek boyutta: Yalnızca Ahzab Suresindeki eksiklik bile, Peygamberin karılarından Âişe'nin tanıklığına göre 127, Übeyy İbn Ka'b tanıklığına göre 213 ayettir.

Şimdi gürültücü İslamcı ve Şeriatçı çevreler buyursunlar, bunu da "inkâr" etsinler, bunun için de "iftira" deyip gürültü koparsınlar.

10 no'lu fotokopideki parçada görüldüğü gibi Übeyy İbn Ka'b, Ahzab Suresinde ne denli eksiklik olduğunu belirtirken, bu surede bir de "Recm Âyeti" bulunduğu belirtiyor ve bu ayetin metnini veriyor.

"Recm" yani evliyken zina eden suçlulara "taşlıyarak öldürme cezası" uygulaması İslam hukukunda bulunduğu halde, eldeki Kur'an'da yer almayan bu "Recm Âyeti", son derece ünlüdür ve en sağlamları da içinde bulunmak üzere tüm hadis kaynaklarında geçmektedir. (bkz. Buhâri, Kitabu'l–Hudûd/30; Müslim, Kitabu'l–Hudûd/15, hadis no: 1691; Ebu Dâvûd, Kitabu'l–Hudûd/23, hadis no: 4418; Tirmizi, Kitabu'l–Hudûd/7, hadis no: 1431)

İslam hukukçuları, Özellikle Hanefi kesim, "recm cezası" için bu ayeti,yani Kur'an'da bulumayan, ama "hükmünün geçerli olduğu" belirtilen "Recm Âyeti"ni dayanak alırlar. (Bkz. Sadru'ş–Şeria–Teftazânî, Telvih, Tavdîn, 2/487)

Süyûti'de, eldeki Kur'an'da bulunmayan ayet ve Kur'an parçalarına verilen örneklerden: (Fotokopi 11)

İbn Ömer, "Kur'an'ın Çoğu, Eksilip Gitmiştir" Diyor

(Fotokopi 12) görülen parçanın Türkçesi aynen şudur:

"Bu türün (yani hükmü geçerli olduğu halde sözleri eldeki

Kur'an'da bulunmayan Kur'an parçalarının) örnekleri çoktur: Ebu Abîd dedi ki: İbrahim Oğlu İsmail Eyyub'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den aktarmış olarak bize haber verdi. İbn Ömer şöyle dedi:

'Sakın herhangi biriniz Kur'an'ın tümünü elimde tutuyorum (elde ettim) demesin! Tümünün ne (ne kadar) olduğunu bilemez. *Kuşku yok ki Kur'an'dan çoğu (yok olup) gitmiştir.* Onun için herhangi biriniz yalnızca görünürde olanı aldım desin.'" (Süyûti, el İtkân, e'n–Nevu's–Sâbiu ve'l–Erbeûn, 2/32)

Gürültücü çevreler, buyursunlar, İbn Ömer'e de "iftira ediyor" desinler!

Bu çevreler, "gürültü"lerle, "tehdit"lerle, herşeyi bastırabileceklerini ve gerçekleri sonsuza dek örtebileceklerini sanıyorlar. Zaman zaman da, her gün laikliği ve yasaları çiğnedikleri halde, yasa uygulayıcılarını kendi yanlarına çekme çabalarına giriyorlar. Oysa çabaları boşunadır. Kol-kanat gerdikleri karanlığın ömrü de, ışığa kadardır. Tutulan ışığı ve gücünü önleyemezler.

Eldeki Kur'an'da "eksiklik"ler bulunduğu gibi, ilk asıllarına göre "ekleme"ler de vardır. Bunun sayılamıyacak kadar kanıtlarından biri de, eldeki Kur'an'da pek çok görülen "çelişki"lerdir.

Rastgele bir örnek:

Kur'an'da kimi ayetlerde, Muhammed'in ve Kur'an'ın "nâs"a, yoruma göre insanlığa gönderildiği bildirilirken, En'am Suresinin 92. ve Şûrâ Suresinin 7. ayetlerine göre, yalnızca "Ümmü'l–Kura" yani Mekke ve çevresine gönderildiği bildiriliyor. Hiçbir tanrı inancında raslanamaz ki, "Eksiksiz", "Bilgisi Sonsuz" diye nitelenen bir Tanrı, birini önce bir yere, dar bir çevreye Peygamber olarak göndersin, sonra da "şimdi seni tüm insanlığa Peygamber yaptım!" desin.

Bu anlatılanlar ne yalan, ne iftira, ne de "hakaret"tir. Olguları, gerçekleri dile getirmektir.

"Mervan" Hafsa'nın Mushafı'nı yaktırdı" dendi ve bu kaynağından aktarıldı diye basılan "yaygara"lara dönelim:

Bu yaygaralara hiç gerek yok. Çünkü, bugünkü Diyanet İşleri Başkanı Mustafa Sait Yazıcıoğlu da sözkonusu Mushafın yakıldığını kabul etmek zorunda kalıyor. Üstelik, "komisyon"un yaktığını söy-

lüyor. Şöyle diyor: "Hz. Osman'ın zamanında aynı komisyonca çoğaltılarak İmam adı verilen nüshası Osman'ın yanında alıkonulmuş; diğer nüshalar muhtelif merkezlere gönderilmiş; (komisyon) Hz. Hafsa nüshasını alıp yakmıştır... (*Milli* Gazete, 3.6.1988; Kenajans 3.6.1988) Bundan daha açık "itiraf" olur mu?

Yazılış Tarihi, Haziran 1988

"KUR'AN TAHRİF EDİLMİŞTİR"*

Libya'nın, "Tahrif edilmiş Kur'an'ı basıp yayınladığı" ileri sürülüyor. (Kur'an, 1986, İslama Davet Cemiyeti yayınlarından)

Kur'an'ın "tahrif edildiği"ne, edilebildiğine ilişkin, İslam dünyasında yeni itiraflar gözleniyor. "Devrimci Kurtuluş Murtaza (Ali) Hareketi" adlı İslamcı örgüt, "Libya Cemahiriyesi Mushafı" adıyla basılıp yayınlanan "Kur'an"a karşı tepki gösteriyor ve yayınladığı bildiriyle, İslam dünyasına seslenerek, "bu tahrif karşısında", tüm müslümanların "birlikte seslerini yükseltmeleri"ni istiyor.

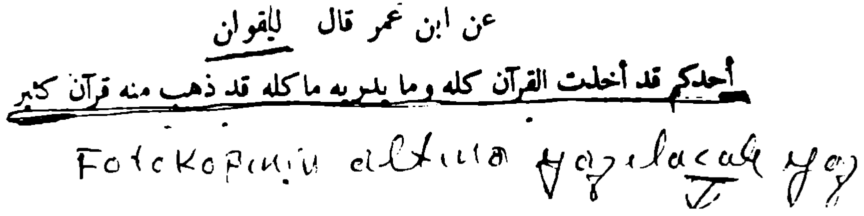

Aktarıldığına göre, Ömer'in oğlu şöyle demiştir:

"Hiçbiriniz, 'Kur'an'ın tümünü elimde tutuyorum' demesin. Bilirmi ki Kur'an'ın (ayetlerinin) çoğu, yitip gitmiştir. Ama herhangi biriniz, 'Kur'an'dan ne kalmışsa (görünüşte ne varsa) o kadarını elimde tutuyorum" desin. (Celaluddin Süyûtî, el İtkân Fi Ulûmi'l-Kur'an, 2/32.)

"Kur'an, Tanrı'nın koruması altındadır", "Kur'an, bir harfi bile değişmeden korunagelmiştir", "İslam dünyasının her yerinde Kur'an aynıdır"...türünden savlar, artık gücünü yitirmekte.

*Turan Dursun'un *2000'e Doğru*'ya "Eren Kutsuz" imzasıyla 1988 yılı yazısında verdiği bu yazının özgün metni elimizde.

Halife Ömer'in oğlu (İbn Ömer) bile, açık açık: "Hiçbiriniz Kur'an'ın tümünü elimde tutuyorum demesin. Bilir mi ki, Kur'an'ın (ayetlerinin) çoğu yitip gitmiştir. Ama herhangi birininiz, Kur'an'dan ne kadarı kalmışsa o kadarını elimde tutuyorum desin..." diyerek, Kur'an'dan çoğunun eksik olduğunu söylemişken (bkz. Celâluddin Süyûti, el İtkân Fi Ulûmi'l–Kur'an, 2/32) ve bugün eldeki Kur'an'da yer almadığı halde ezberlerde ve kitaplarda aktarılagelmiş "ayet"ler bulunurken, (bkz. Süyûti, aynı yer) "Kur'an'ın hiç değişmediği" yolundaki propaganda piyasaya sürülegelmiştir. Gerçek o ki, milyonlarca, milyarlarca inanırın kafasına öylece yerleştirilmiştir. Artık bu yutturmaca, orasından burasından yara almakta. Bugün Libya'da birçok yönden "farklı bir Kur'an" basılmış ve "Cemahiriye Mushafı" diye de adlandırılmış bulunuyor. "Devrimci Kurtuluş Murtaza Hareketi" adlı örgüt de basıyor "feryâdı" Tüm İslam dünyasına seslenerek: "Gelin, bize katılın, buna karşı çıkalım, fırsat vermiyelim!" diyor.

Sözkonusu İslamcı örgüt, önce ilkeler sıralıyor:

1– Osman yazı biçimi (e'r–Resmü'l–Osmânî), hiç yorum yapılmadan örnek alınması gereken bir Kur'an yazı biçimidir. Kur'an yazısı bir de *ünlü kıraatlere* uygun olmalıdır.

2– Hiçbir âyetin âyetliği tartışılamaz. Bir küçük tartışma var yalnızca: O da, "besmele"nin "ayet olup olmadığı" noktasındadır.

3– Eklemiş olan "vakıf" (durma) ve uzatma işaretleri koymak zorunludur.

4– "Tevâtür" (çok kimsenin aktarması) yoluyla aktarılagelen ve "Hind rakkamları" adıyla anılan Arap rakkamlarını koymakta zorunludur.

Sözkonusu İslamcı örgüt, "Cemahiriye Mushafı" adlı Kur'an'ın bu ilkelere uymadığını belirtiyor, ayrıca da adına takılıyor:

"Büyük, küçük her ülke kendine göre bir MUSHAF (Kur'an) belirleyip 'bu ülkenin Mushaf'ı' derse durum ne olur?" diyor ve bunun, içinden çıkılmaz, korkunç bir şey olacağını savunuyor.Yani: "Şu ülkenin Kur'an'ı, bu ülkenin Kur'an'ı" denemez demek istiyor. İyi de, "dünyada yalnız bu tür Kur'an vardır. Kur'an her çağda, her yerde aynı olmuştur, çünkü Kur'an'da hiçbir değişiklik olmamıştır" yutturmacasının tersine, gerçekte değişik Kur'an'larla karşılaşılıyorsa ve

bir ülke bunlardan birini, "resmi Kur'an" diye kendisi için seçme yoluna gitmek istiyorsa ne olacak? Libya'nın yaptığı budur işte.

Bildiri sahibi İslamcı örgüt, bir tür "yanlış–doğru çizelgesi" yapmış. Uzunca bir çizelge. Daha doğrusu çizelgeler. Örgütün "doğru" saydığı, genellikle herkesin bilegeldiği Kur'an'da bulunan biçimdir; "yanlış" saydığıysa, "Libya Mushafı"nda yer alanlardır.

Örgütün "yanlış", "tahrif" diye nitelediği örneklerin çoğu, eski ünlü "kıraet üstadları"nın "kıraet"lerinde de yer almıştır. "Yanlış"sa, "tahrif"se, bu yanlış ve tahrifler, yüzyıllardır süregelmiştir.

SURE VE AYET	"Libya Kur'anı"nda	"Libya Kur'anı"ndakiyle aynı olan kıraet	İslam dünyasında bilinen Kur'an'daki
Fatiha, 4	تملك	Âsım, Kesâî	مالك
Bakara, 9	يخادعون	Nâfi, İbn Kesir, Ebu Amr	يخدعون
Bakara, 11	الأرض		الأرض
Bakara, 25	الأنهر		الأنهار
Bakara, 29	الأرض		الأرض
Bakara, 34	لآدم		لآدم
Bakara, 58	يغفر لكم	Nâfi	نغفر لكم
Bakara, 62	الصابين	Nâfi	الصابئين
Bakara, 81	خطيئاته	Nâfi	خطيئته
Bakara, 119	ولا تسئل	Nâfi	ولا تسئل
Bakara, 125	واتخذوا	Nâfi, İbn Âmir	واتخذوا
Bakara, 140	يقولون	Nâfi, İbn Kesir, Ebu Amr, Ebu Bekr	تقولون
Bakara, 165	ولو ترى	Nâfi, İbn Âmir	ولو يرى
Bakara, 251	ولولا دفاع الله	Nâfi	ولولا دفع الله
Bakara, 259	ننشرها	Nâfi, İb Kesir, Ebu Amr	ننشزها
Âli İmrân, 49	فنوفيهم	Lâfkûn	فيوفيهم
Âli İmrân, 57	طائرا	Bâkûn	طيرا
Âli İmrân, 79	تعلمون	Nâfi, Ebu Amr, İbn Kesir	تعلمون
Âli İmrân, 81	آتيناكم	Nâfi	آتيتكم
Âli İmrân, 133	سارعوا	Nâfi, Ebu Amr	وسارعوا

SURE VE AYET	"Libya Kur'anı"nda	"Libya Kur'anı"ndakiyle aynı olan kıraat	İslâm dünyasında bilinen Kur'an'da
Âli İmrân, 146	قُتِلَ	Nâfi, İbn Kesir, Ebu Amr	قَاتَلَ
Nisâ, 5	قِيَمًا	Nafi, İbn Âmir	قِيَامًا
Nisâ, 13, 14	نُدْخِلْهُ	Nâfi, İbn Âmir	يُدْخِلْهُ
Nisâ, 24	أَحَلَّ	Bâkûn	أُحِلَّ
Nisâ, 33	عَاقَدَتْ	Bâkûn	عَقَدَتْ
Nisâ, 73	لَمْ يَكُنْ	. Bâkûn	لَمْ تَكُنْ
Nisâ, 136	نَزَّلَ	İbn Kesir, İbn Âmir, Ebu Amr	نُزِّلَ
Nisâ, 152	نُؤْتِيهِمْ	Bâkûn	يُؤْتِيهِمْ
Mâide, 53	يَقُولُ	Ehlü'l-Hicâz ve'ş-Şâm	وَيَقُولُ
Maide, 54	يَرْتَدِدْ	Nâfi, İbn Âmir	يَرْتَدَّ
Maide, 67	رِسَالَاتِهِ	Nâfi, İbn Âmir, Ebu Bekr	رِسَالَتَهُ
Maide, 69	صَابُونَ	Nâfi	صَابِئُونَ
Maide, 107	اسْتَحَقَّ	Hamza, Ebu Bekr	اسْتُحِقَّ
Maide, 110	طَائِرًا	Bâkûn	طَيْرًا
En'am, 63	أَنْجَيْتَنَا	Bâkûn	أَنْجَانَا
En'am, 100	خَرَّقُوا	Nâfi	خَرَقُوا
En'am, 119	لَيَضِلُّونَ	Ehlü'ş-Şam, Hicaz, Basra	لَيُضِلُّونَ
En'am, 124	رِسَالَاتِهِ	Nâfi	رِسَالَتَهُ
En'am, 128	نَحْشُرُهُمْ		يَحْشُرُهُمْ

Bu çizelgedeki farklardan kimi "hareke", kimi de "harf" farkıdır ve bu farklar da bu yerlerde, "farklı anlamlar" meydana getirmekte. (Bu değişiklikleri görmek için bkz. Ebu Zer'a Abdurrahman, Huccetü'l-Kıraât, Beyrut, 1984, 77-270, sure ve ayet sırasına göre. Bu sayfalardan kiminin fotokopisine yer verilmiştir)

قرأ أبو عمرو والكسائي وورش: « على أبصارهم » و « قنطار »[1] و « دينار »[1] بإمالة الألف وحجتهم في ذلك أن انتقال اللسان من الألف إلى الكسرة بمنزلة النازل من علو إلى هبوط فقربوا الألف بإمالتهم إياها من الكسر ليكون عمل اللسان من جهة واحدة وقرأ الباقون « أبصارهم » بغير إمالة وحجتهم في ذلك أن باب الألف هو الفتح دون غيره، وأن ما قبل الألف لا يكون أبداً إلا مفتوحاً لأنه تابع لها، فتركوها على بابها من غير تغيير

[وما يَخْدعون إلا أنفسهم - ٩]

قرأ نافع وابن كثير وأبو عمرو: « وما يخادعون إلا أنفسهم » بالألف واحتج أبو عمرو بأن قال (إن الرجل يخادع نفسه ولا يخدعها) قال الأصمعي (ليس أحد يخدع/نفسه، إنما يخادعها)

وقرأ أهل الشام والكوفة: « وما يَخْدعون » بغير ألف وحجتهم في ذلك أن الله أخبر عن هؤلاء المنافقين أنهم يخادعون الله والذين آمنوا بقولهم « آمنا بالله وباليوم الآخر » فأثبت لهم مخادعتَهم الله والمؤمنين، ثم يخبر عنهم عقيب ذلك أنهم لا يخادعونه، ولا يخادعون إلا أنفسهم، فيكون قد نفى عنهم في آخر الكلام ما أثبته لهم في أوله، ولكنه أخبر أن المخادعة من فعلهم ثم إن الخدع إنما يحيق بهم خاصة دونه

[في قلوبهم مرضٌ فزادهمُ اللهُ مرضاً ولهم عذابٌ أليم بما كانوا يكذبون .. - ١٠]

---

(١) سورة آل عمران ٣/٧٥ « ومِنْ أهل الكتاب مَنْ إنْ تأمنه بقنطار يؤده إليك، ومنهم من إن تأمنه بدينار لا يؤده إليك إلا ما دمت عليه قائماً »

Ebu Zer'a Abdurrahman Huccetü'l-Kıraât//Nafi, İbn Kesir Ebu Amr

٨٧

"Devrimci Kurtuluş Murtaza Hareketi" adlı örgütün bildirisinde, bir başka noktaya daha dikkat çekiliyor: "Libya Kur'anı"nda "ayet sonu" olarak gösterilen kesim, İslam dünyasında bilinen Kur'an'da ayet sonu değildir. Ya da birincisinde ayet sonu gösterilmemişken, ikincisinde ayet sonudur. Ve örnekler sıralanmakta:

Bakara Suresinin 219. ayetindeki ينفقون "yünfikûne", "Libya Kur'an'ı"nda ayet sonu olarak gösterilmiştir, oysa bilinen Kur'an'da ayet sonu değildir.

Âli İmran Suresinin 4. ayetindeki وانزل الفرقان ve enzele'l-fur'kâne", bilinen Kur'an'da ayet sonu değilken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonudur.

Âli İmran Suresinin 97. ayetindeki ابراهيم "İbrahime", bilinen Kur'an'da ayet sonu değilken,"Libya Kur'an"ında ayet sonudur.

Mâide Suresinin 1. ayetindeki بالعقود "bi'l-ukûd" bilinen Kur'an'da ayet sonudur. En'am Suresinin 1. ayetindeki ve'n-Nur", bilinen Kur'an'da ayet sonu değilken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonudur.

En'am Suresinin 73 ayetindeki فيكون "fe yekûn", eldeki Kur'an'da ayet sonu değilken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonudur.

En'am Suresinin 161. ayetindeki "Sıratın müstakîm", bilinen Kur'an'da ayet sonu değilken "Libya Kur'anı"nda ayet sonudur.

Bakara Suresinin 219. ayetindeki تتفكرون "tetefekkerûn", bilinen Kur'an'da ayet sonuyken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonu değildir.

Âli İmrân Suresinin başındaki الم
"elif lâm mîm", bilinen Kur'an'da ayet sonuyken "Libya Kur'anı"nda ayet sonu değildir.

Âli İmrân Suresinin 3. ayetindeki والانجيل
"ve'l-İncîl", eldeki Kur'an'da ayet sonuyken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonu değildir.

Nisa Suresinin 44. ayetindeki سبيل
"Sebîl" eldeki Kur'an'da ayet sonuyken "Libya Kur'anı"nda ayet sonu değildir.

En'am Suresinin 107. ayetindeki بوكيل
"bi vekîl", eldeki Kur'an'da ayet sonuyken, "Libya Kur'anı"nda ayet sonu değildir.

Bildiride, İslam dünyasında bilinen Kur'an'dakilerle "Libya Kur'anı"ndakiler arasında bulunan daha başka farklara da dikkat çekiliyor ve bütün bunların, "yanlış" olduğu ve "Kur'an'da tahrifler" oluşturduğu dile getiriliyor.

Örgütün bildirisini okuyanlar, "tahrif" diye nitelenenlerin, yalnızca "Libya Kur'anı"nda bulunduğunu sanabilirler. Üstelik, bunun sanılması istenmekte. Yeniymiş gibi ortaya atmak, yeni bir yutturmacadır. Çizelgede yer alan eski ve ünlü "kıraet uzmanları"nın "kıraet"leri de gösterir ki, sözü edilen, tepki gösterilen "tahrif"ler yeni değil. Dahası: Kur'an'daki yalnızca "hareke"ler, "harf"ler değil, "kelime"ler, "cümle"ler, "ayet"ler de, değişik "metin"lerde, "mushaf"larda, değişik olarak yer almıştır. Ama bunları gözlerden kaçırmak, saklı tutmak için elden gelen yapılmış, bunun için yüzyıllar boyu türlü, akla gelmedik "hile"lere, "sahtelik"lere ve propagandalara başvurulagelmiştir. Değişik Kur'an parçalarına, yani aynı sure ve ayetlerdeki sözlerin, çok değişik biçimde ortaya çıkışına Peygamberin kendi döneminde bile rastlanıyordu. İşte bir örnek:

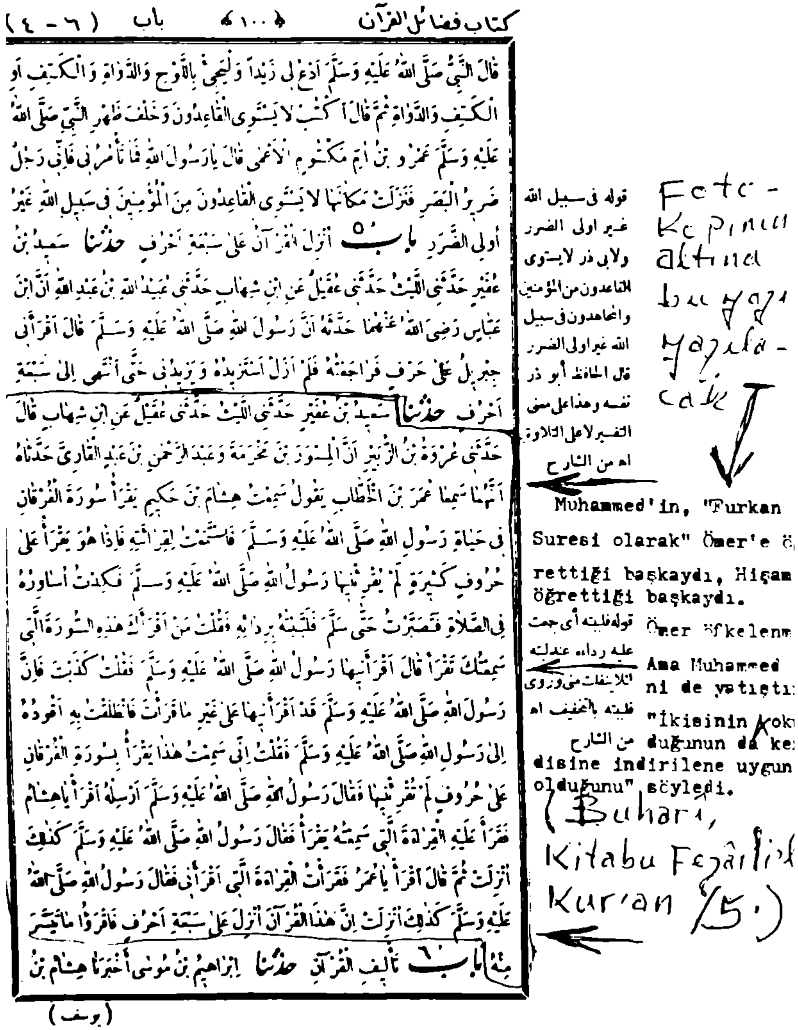

كتاب فضائل القرآن ﴿١٠٠﴾ باب (٤ - ٦)

قال النبي صلى الله عليه وسلم ادع لي زيدا وليجئ باللوح والدواة والكتف أو
الكتف والدواة ثم قال اكتب لا يستوي القاعدون وخلف ظهر النبي صلى الله
عليه وسلم عمرو بن أم مكتوم الأعمى قال يا رسول الله فما تأمرني فإني رجل
ضرير البصر فنزلت مكانها لا يستوي القاعدون من المؤمنين في سبيل الله غير
أولي الضرر **باب ٥** أنزل القرآن على سبعة أحرف **حدثنا** سعيد بن
عفير حدثني الليث حدثني عقيل عن ابن شهاب حدثني عبيد الله بن عبد الله أن ابن
عباس رضي الله عنهما حدثه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال أقرأني
جبريل على حرف فراجعته فلم أزل أستزيده ويزيدني حتى انتهى إلى سبعة
أحرف **حدثنا** سعيد بن عفير حدثني الليث حدثني عقيل عن ابن شهاب قال
حدثني عروة بن الزبير أن المسور بن مخرمة وعبد الرحمن بن عبد القاري حدثاه
أنهما سمعا عمر بن الخطاب يقول سمعت هشام بن حكيم يقرأ سورة الفرقان
في حياة رسول الله صلى الله عليه وسلم فاستمعت لقراءته فإذا هو يقرأ على
حروف كثيرة لم يقرئنيها رسول الله صلى الله عليه وسلم فكدت أساوره
في الصلاة فتصبرت حتى سلم فلببته بردائه فقلت من أقرأك هذه السورة التي
سمعتك تقرأ قال أقرأنيها رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت كذبت فإن
رسول الله صلى الله عليه وسلم قد أقرأنيها على غير ما قرأت فانطلقت به أقوده
إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت إني سمعت هذا يقرأ بسورة الفرقان
على حروف لم تقرئنيها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أرسله اقرأ يا هشام
فقرأ عليه القراءة التي سمعته يقرأ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كذلك
أنزلت ثم قال اقرأ يا عمر فقرأت القراءة التي أقرأني فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم كذلك أنزلت إن هذا القرآن أنزل على سبعة أحرف فاقرءوا ما تيسر
منه **باب ٦** تأليف القرآن **حدثنا** إبراهيم بن موسى أخبرنا هشام بن

(يوسف)

قوله في سبيل الله غير أولي الضرر ولأبي ذر لا يستوي القاعدون من المؤمنين والمجاهدون في سبيل الله غير أولي الضرر قال الحافظ أبو ذر نفسه وهذا على معنى التفسير لا على التلاوة اهـ من الشارح

قوله فلببته أي جمعت عليه رداءه عند لبته "تلابيب" ويروى فلببته بالتخفيف اهـ من الشارح

Fete- Kepinin altına bu yazı yazılacak

Muhammed'in, "Furkan Suresi olarak" Ömer'e ö[ğ]rettiği başkaydı, Hişam['ın] öğrettiği başkaydı.
Ömer öfkelen[di].
Ama Muhammed [iki]ni de yatıştı[rdı]:
"İkisinin [de] doğ[r]unun da ke[n]disine indirilene uygun olduğunu" söyledi.

(Buhari, Kitabu Fezâili'l Kur'an /5.)

Buharî, Kitabu Fezâili'l Kur'an. Elyazıları Turan Dursun'a ait.

Muhammed'in en yakın arkadaşlarından (Halife) Ömer, bir gün, Hâkim Oğlu Hişam'ı, Furkan Suresini okurken dinler, Hişam'ın, bu sureyi, kendisine öğretilenden tümüyle başka sözlerle okuduğunu görür. Öfkelenir. Ve yaka paça tutup Peygambere götürür. Anlatır Peygambere. Peygamber ikisini de aynı sureyi okutur. Başka başka sözlerle okudukları halde, ikisini de onaylar. "Kur'an böyle indirilmiştir" der. Ve ekler: "Kur'an 7 harf üzerine indirilmiştir." İlginci odur ki, bugün İslam dünyasında bilinen Kur'an'da, sözü edilen "7 harf"in yalnızca "bir"i, evet yalnızca "bir tanesi" bulunmakta. "Harf"lerle amaçlanan ne olursa olsun, "7 harf"ten "6"sı eksik. Demek ki, bugün elde ki Kur'an'ın "indirilmiş" olduğu ileri sürülenlerinden yalnızca "yedide bir"i bulunuyor. "Yedide altı"sıysa yok. Ne denli ilginç değil mi? Bu "7 harf", bir yutturmacayı tezgahlamak ve "değişik Kur'an'lar" bulunduğunu örtbas etmek için uydurulmuştur, ama farkında olmadan bir başka yönde açık verilmiştir, Kur'an'dan –peygamber dönemindekilerden– çoğunun, hem de büyük bir çoğunluğunun eksik olduğu meydana çıkmıştır. Yazının başında yer verilen ve "Asıl Kur'an Yakıldı" başlığını kapak yaptığımız sayımızda da sunulan*, Ömer'in oğlunun ilginç sözleri de bunu anlatmıyor mu? "Asıl Kur'an Yakıldı" başlığının kapak olduğu sayımızda daha başka belgeler ve bilgiler de yer almıştı. Orada dile getirilen gerçekler, çıkarlarını kitlelerin "iman"larını sömürmekte bulan çevreleri, özellikle "din uleması"nı çok kızdırmış ve telaşlandırmıştı. Kimi gazetelerde, sövgüleri, tehditleri, gürültüleri sütunlar, sayfalar doldurmuştu.

Libya'da basılan ve herkesin bildiği Kur'an'la arasında birçok farklılıklar bulunan "Mushaf"ın, "Libya Cemahiriyesi Mushafı" diye adlandırılmasına gösterilen tepki çok saçma. "Ali'nin Mushafı, Âişe'nin Mushafı, Übeyy İbn Ka'b'ın Mushafı, İbn Mes'ud'un Mushafı..." bulunur da, falanın, filanın, falan ülkenin, filan ülkenin ve bu arada Libya'nın Kur'an'ı olmaz mı? Gerçek olan ne kadar ötülebilir, ne kadar saklanabilir? Baskılar, tehditler, saldırılar, işkenceler, öldürme* 2000ler tarih boyu süre gelmeseydi kimbilir daha nice gerçekler orta-

* *2000'e Doğru*, sayı 23, 29 Mayıs 1988. Bkz. *Din Bu I*, s. 78 vd.

ya çıkarılacaktı. "Kur'an'ın bir harfinin bile değişmeden süregeldiği" yolundaki katıksız yalan, inanırlar üzerinde bu denli etkili ve yerleşmiş olamazdı. Bugün herkesin bildiği Kur'an'daki birbirini tutmazlıklar, çelişkiler, insan akıl ve mantığıyla hiçbir yönden uzlaşmayan nice neler, başarıyla saklanmıştır kitlelerin gözünden. "Kur'an'da akıl dışı, bilim dışı hiçbir şey yoktur" diye işlene ve alışılanagelmiştir. Ama bundan sonra gerçekler daha bir açıklıkla gözler önüne serilecektir. Karanlıklardan yarar umanlara, "iman"ın körlüğü, koşullanmışlığı ve karanlığı üstüne kuranlara karşı, "akıl ve bilim"in aydınlık yolunda olanların yapabilecekleri çok şey vardır.

Konu şöyle özetlenebilir:

1- "Devrimci Kurtuluş Murtaza Hareketi" adlı örgüt, Libya'da basılan ve "Libya Cemahiriyesi Mushafı" diye adlandırılan Kur'an'ın hem böyle adlandırılmasına kızıyor, hem de bu Kur'an'dakilerle İslam dünyasında herkesin bildiği Kur'an'dakiler arasında "fark"lar var diye tepki gösteriyor. "Libya Cemahiriyesi Mushafı"nda gördüğü değişiklikleri "yanlış", "tahrif" diye niteliyor. Bunların da, "yahudilerden, siyonistlerden, masonlardan" kaynaklandığını ileri sürüyor. Ne var ki sözünü ettiği "fark"lar, "tahrif" diye nitelenen değişiklikler hep olagelmiştir. Ne denli örtbas edilse de, ünlülerin "Mushaf"larında, "kıraet"lerinde de yer almıştır. Yukarıdaki çizelgede adları verilen "kıraet" sahipleri, "Libya Mushafı"yla buluşuyorlar. Bunlarsa rastgele kimseler değillerdir.

Örneğin:

Medineli Nâfi (H.70-169/ M 689-785), "7 kıraet" sahibinden biri ve İslam dünyasının en önemli, güvenilir sayılan Kur'an uzmanlarındandır.

İbn Kesir (H. 45-120/ M. 665-737)'de "7 kıraet" sahibinden biridir ve bu alanda Mekke'nin en güvenilir bulunan önderi olmuştur.

Ebu Amr (H. 68-154/ M.687-770) ve ötekiler de öyle. Hep "kıraet üstadları"dır bunlar ve İslam dünyasının ileri gelenlerindendir.

سورة فاتحة الكتاب

بسم الله الرحمن الرحيم رب يسر[1]

١ - الفاتحة

[ملك يوم الدين - ٤]

قرأ عاصم والكسائي[2] « مالكِ يوم الدين » بألف

وقرأ الباقون بغير ألف ، وحجتهم : « . الملكِ القدوسِ »[3]
و « ملك الناس »[4] « فتعالى اللهُ الملِكُ الحقُّ »[5] ، وكان أبو عمرو
يقول[6] أولا تقولون « فتعالى اللهُ المالكُ الحقُّ »

وحجة أخرى ذكرها أبو عبيد[7] وهي (أن كل ملِك فهو مالك

---

(١) في (ب) « وبه ثقتي » بدل « رب يسر »

(٢) في « إتحاف البشر » و « لسان العرب » مادة (ملك) : « ويعقوب

(٣) سورة الجمعة ١/٦٢ (٤) سورة الناس ٢/١١٤

(٥) سورة طه ١١/٢٠

(٦) يكارا على القارئين بالألف بل روى عبد الوارث عن أبي عمرو هذا أنه كان يقرؤها « ملْك » ساكنة اللام ، وهذا من اختلاس أبي عمرو – انظر لسان العرب ، مادة (ملك)

(٧) قاسم بن سلام الخراساني مولى الأنصار (١٥١ – ٢٢٤ هـ) ، صاحب التصانيف في القراءات والحديث واللغة والشعر ، له اختيار في القراءة وافق فيه العربية والأثر قال الداني إمام أهل دهره في جميع العلوم ، صاحب سنة ، ثقة مأمون

٧٧

Asım Kesâi (Ebu Zer'a Abdurrahman, Hüccetü'l Kıraât)

وقرأ الباقون «وكأيِّنْ» على وزن (كعيِّنْ) وحجتهم قول الشاعر

وكأيِّنْ في المعاشر من أناس   أخوهم فوقهم وهمُ كرامُ

وهما لغتان جيدتان يُقرأ بهما   وكان أبو عمرو يقف على «وكأي
ب» في[1] قول عبيد الله بن محمد عن أخيه وعمه عن اليزيدي عن
أبي عمرو   وقال بعض علمائنا (كأنهم ذهبوا إلى أنها كانت في الأصل
(أيّ) مشددة زيدت عليها كاف)   والباقون يقفون «وكأيِّنْ»
بالنون وحجتهم أن النون أثبتت في المصاحف للتنوين الذي في (أيٍّ)
ونون التنوين لم يثبت في القرآن إلا في هذا الحرف

قرأ نافع وابن كثير وأبو عمرو «وكأيِّنْ من نبي قُتِل» بضم القاف
وكسر التاء أي (وكم من نبي قُتِل قبل محمد صلى الله عليه ومعه
ربيون كثير) وحجتهم أن ذلك أنزل معاتبة لمن أدبر عن القتال
يوم أحد، إذ صاح الصائح قتل محمد صلى الله عليه[2]، فلما تراجعوا
كان اعتذارهم أنْ قالوا (سمعنا (قتل محمد)، فأنزل الله «وما محمدٌ
إلا رسولٌ قد خلت من قبله الرسلُ أفإنْ مات أو قتل انقلبتم»[3] ثم قال
بعد ذلك «وكأيِّنْ من نبي قُتِل معه ربيون كثيرٌ» أي جموع كثير
فما ضعضع الجموع وما وهنوا   لكن قاتلوا وصبروا   فكذلك أنتم
كان يجب عليكم ألا تهنوا لو قتل نبيكم، فكيف ولم يُقتَل

وقرأ الباقون «قاتل معه» وحجتهم/قوله «فما وهنوا» قالوا ٢٩/١
لأنهم لو قتلوا لم يكن لقوله «فما وهنوا» وجه معروف لأنه يستحيل أن يوصفوا
بأنهم لم يهنوا) بعدما قتلوا   وكان ابن مسعود يقرأ «قاتل» ألا ترى

---

(١) في الأصل (على) مأثبتنا ما في (ب)   (٢) في (ب) عليه وعلى آله
(٣) سورة آل عمران ١٤٤/٢

Nafi, İbn Kesir, Ebu Amr (Ebu Zer'a Abdurrahman, Hüccetü'l Kıraât)

إنما هي كسرة همزة ألغيت وطرحت حركتها على الراء فالكسرة دليل الهمزة فحذفها قبيح

[ووصّى بها إبراهيمُ بنيه ويعقوبُ - ١٣٢]

قرأ نافع وابن عامر «وأوصى بها» بالألف وحجتهما أن (أوصى) يكون للقليل والكثير، و(وصّى) لا يكون إلا للكثير

وقرأ الباقون «ووصّى» بالتشديد وحجتهم أن (وصّى) أبلغ من (أوصى) لأن (أوصى) جائز أن يكون مرة و(وصّى) لا يكون إلا مرات كثيرة وقال الكسائي هما لغتان [معروفتان][1] تقول (وصّيتك وأوصيتك) كما تقول (كرّمتك وأكرمتك) والقرآن بعض بالوجهين قال الله «ولقد وصّيْنا الذين أوتوا الكتاب من قبلكم»[2]، «ما وصّى به نوحاً»[3]، «ذلكم وصّاكم به»[4]، وقال «يوصيكم الله»[5] و«من بعد وصية توصون» والتشديد أكثر

[أم تقولون إن إبراهيم وإسمعيل وإسحٰق ويعقوب والأسباط كانوا هوداً أو نصرى - ١٤٠]

قرأ نافع وابن كثير وأبو عمرو وأبو بكر: «أم يقولون» بالياء وحجتهم أن هذا إخبار عن اليهود، أراد أم يقول اليهود والنصارى.

وقرأ الباقون بالتاء وحجتهم المخاطبة التي قبلها والتي بعدها؛ متقدمة قوله [«قلْ أتحاجُّوننا في الله - ١٣٩» والمتأخرة قوله][6]

---

(١) زيادة من (ب) (٢) سورة النساء ١٣١/٤
(٣) سورة الشورى ١٣/٤٢ (٤) سورة الأنعام ١٥١/٦،١٥٢،١٥٣
(٥) سورة النساء ١١/٤،١٢ (٦) نقص أكمل من (ب)

Nafi, İbn Kesir, Ebu Amr, Ebu Behr
(Ebu Zer'a Abdurrahman, Hüccetü'l Kıraât)

Görülüyor ki, "Libya Mushafı"nda bulunan ve "tahrif", "yanlış" diye nitelenen değişiklikler yeni değildir. Bu "tahrif"ler, İslam'ın en güvenilir Kur'an uzmanlarınca da benimsene gelmiştir.

2- Bununla birlikte gösterilen tepki, bir "itiraf" niteliğini de taşımakta. Kur'an'ın "tahrif" edildiğinin, edilebildiğinin itirafıdır bu.

3- Kur'an'ın "asıl"ları, gerçekleri saklamak için çeşitli dönemlerde yakılmamış olsaydı, herşey daha bir açık anlaşılacaktı.

4- Karanlıklar yarılarak yapılan araştırmalar, çok şeye ışık tutuyor. Yapılacak araştırmalar, gerçekleri daha da gün yüzüne çıkaracaktır. Baskılar, yıldırmalar, İslam dünyasında herkesin bildiği Kur'an'ın, nice değişmelere uğrayarak sürüp geldiği gerçeğinin her geçen gün biraz daha ortaya çıkmasını önleyemeyecektir.

5- Kur'an savunucuları, Kur'an'ın, "Tanrı'nın koruması altında" bulunduğunu savunup dururlar. Bunu da daha çok, Hicr Suresinin 9. ayetine dayanarak yaparlar. Bu ayetin anlamı şudur: "ZİKR"i (yoruma göre Kur'an'ı) biz indirdik; onun koruyucuları da kesinlikle biziz."

"Kur'an'ı koruma" işini, Tanrı'nın kendi üzerine alması üstüne biraz durmak gerekir. Tanrı Kur'an'ı neden "koruyor?" Ayette bu sorunun karşılığı var: "Çünkü onu biz indirdik!" Tanrı'ya böyle söyletiliyor. Ancak, Kur'an'ın, "Tevrat"a ve "İncil"e ilişkin ayetleri gözönünde bulundurulduğu zaman, koca bir ÇELİŞKİ ortaya çıkıyor: Kur'an ayetlerinde çok açık biçimde, Tevrat'ın, İncil'in de "Tanrı katından indirildiği" bildirilir. İslam dünyasında, bu kitapların, "zamanla tahrife uğradıkları" ve "bu yüzden yeni bir kitap olarak Kur'an'ın indirildiği" inancı paylaşılır. Buna ilişkin ayetler, hadisler kanıt olarak gösterilir. Soru şu: Tanrı, "kendi indirmesidir" diye Kur'an'ı koruyor da, yine kendi "indirdiği kitaplar" olan Tevrat'ı, İncil'i neden korumamıştır? Bu soruya kimse doyurucu karşılık veremez.

Demek ki "Kur'an'ı Tanrı indirdi, koruyucusu da O'dur!" yolundaki sav, havada kalıyor. Yukarıdaki ayeti kanıt diye göstermek de boşuna. Ömer'in oğlunun –yazının başında yer verilen–"Kur'an'ın çoğunun yitip gittiği"ne ilişkin sözleri ve daha nice belgeler, gerçekler de, yukarıdaki ayeti doğrulamamakta. Bu ayetin de, "Kur'an'ın hiç değişmeden geldiği" yolundaki propaganda için, sonradan uydurulup Kur'an'a eklendiği söylenebilir.

Yazılış tarihi: Temmuz1988

DEVRİMCİ KURTULUŞ MURTAZA HAREKETİ'NİN BİLDİRİSİ

بسم الله الرحمن الرحيم

قال تعالى : ((انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون))

صدق الله العلي العظيم

السيد   المحترم

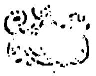

سلام على من اتبع الهدى أما بعد :

الكثيرون هنا وهناك في عالم المسلمين من ذوي الغيرة على الرسالة المقدسة السمحاء رسالة الاسلام رسالة الارض والسماء وحيث أننا في حركة المرتضى الثورية للتحرير نعتبر أنفسنا من هؤلاء الغيارى وعسى أن نكون منهم بمشيئة الله

وصلتنا نسخة من القرآن الكريم صدرت في ليبيا تحت عنوان (مصحف الجماهيرية) هذه النسخة طبعت بتاريخ ٣٠ جمادى الآخرة ١٤٠٦ هـ ١٣٩٥ من وفاة الرسول صلى الله عليه وآله وسلم الموافق مارس آذار ١٩٨٦ الطبعة الاولى وحواشي الطبعة تؤكد أن فترة الاعداد لها دامت ثلاث سنوات ونيفا وان مراجعتنا لهذه النسخة كشفت لنا أن جمعية الدعوة الاسلامية العالمية بليبيا كان لها الباع الطويل في نسخها ونشرها

وللأسف رأينا في نسخة ((مصحف الجماهيرية)) تحريفا وتزويرا ومخالفة جلية للرسم العثماني التوقيفي

واننا نرى في حركة المرتضى الثورية للتحرير أن اليد اليهودية الصهيونية الماسونية كانت ولا تزال تعمل بأساليبها الشيطانية لكي لا يبقى هناك أي تلاحم مشترك بين الانسان وأخيه الانسان ولا سيما وحدة المسلمين المتمثلة بالقرآن الكريم وان صمتنا وتغاضينا عن مثل هذه الاخطاء التي هي في رأينا رأي حركة المرتضى الثورية للتحرير أكبر الكبائر - طريق الكفر والالحاد - لقول الرسول صلى الله عليه وآله وسلم

الساكت عن الحق شيطان أخرس

فارفعوا أصواتكم معنا أيها المؤمنون بالله ورسوله وكتابه ضد هذا التزييف والتحريف وند الهدم المرة تلو الاخرى لنكون يدا واحدة وقلبا واحدا ضد هؤلاء حائلين بين وصول أياديهم الخبيثة الى آيات الذكر الحكيم كي لا تحدث في المستقبل بين المسلمين حروب اسمها حروب المصاحف كما حدث في الماضي حروب الاناجيل وأصبح انجيل عيسى الواحد أربعة أناجيل وأضافوا اليها أعمال الرسل

فتوجهوا معنا أيها الاخوة المؤمنون ومن معكم الى العارفين من رجالات جمعية الدعوة الاسلامية العالمية الغيارى على التراث الاصيل ليتحروا في صفوفهم عن المدسوسين المرتبطين مع القوة التي تعمل بالخفاء والتي مهمتها دائما تزوير الحقائق الرحمانية لما يخدم مآربهم وأهواءهم الدنيئة - وحسبنا أنهم أكثر بكثير من الصالحين من أعضاء هذه الجمعية بدليل تمريرهم ما مرروا في ((مصحف الجماهيرية)) وليعملوا العمل الجاد لاجتثاثهم من الصفوف المؤمنة ورميهم في أحضان أمهم الصهيونية اليهودية الخبيثة وليحافظوا على الاعتصام بحبل الله المتين

كما أننا نطالبكم برفع أصواتكم معنا واعتبارا بحكم الواقع على تسمية القرآن الكريم ((بمصحف الجماهيرية)) لان هذه التسمية بحد ذاتها تشكل خطرا جسيما بين المسلمين أكبر من أن نغض النظر عنه الان لان الذي سيحدث مستقبلا اذا وقفنا ساكتين عن ذلك أن كل بلد اسلامي كبيرا كان أم صغيرا سيصدر قرآنا يسميه باسمه وقد يتعدى ذلك الى المناطق والقرى واذا وصلنا الى هذه الحالة لاسمح الله سيكون لليهود من خلال تنظيماتهم المتعددة القدرة على التسلل الى هذا وهناك والتحكم بما يشاؤون من تزوير وتحريف أكثر وأكثر مما رأينا في هذه النسخة المسماة ((مصحف الجماهيرية))

نرفع الهمم مذكرتنا هذه المتضمنة احتجاجا صارخا لبتر اليد الاثيمة وقطع اللسان الكاذب المفتري على الله سبحانه تعبيرا عن ألمنا العميق لهذا التدني الذي لا نرى شبيها له في عصرنا هذا في الافتراء على الله سبحانه بتشويه الكثير من آياته المنزلة التي سترونها صريحة من خلال اطلاعكم على هذا الدليل المرفق

لمدى المطابقة أخذنا بعين الاعتبار الامور

آ ـ توقيفية الرسم العثماني للقرآن الكريم والموافق للقراءات المشهورة

ب ـ توقيفية عدد آيات كل سورة مع اختلاف اجتهادي بسيط حول اعتبار البسملة آية أو عدم اعتبارها

جـ ـ ضرورة تثبيت اشارات الوقف والمدود الزائدة

الترقيم بالنقل المتواتر بالارقام الهندية مع أنه في مصحف الجماهيرية مخالف للنقل المتواتر

وهذه الاسباب وغيرها مما يوثق النص القرآني بالرسم العثماني ... المطابقة مع النسخ الاخرى للقرآن الكريم وباتمام ... أجزاء فقط من القرآن الكريم تبين مايلي

آ ـ في مصحف الجماهيرية لم تثبت ... اشارات المدود الزائدة والتي تساعد على ... الرسم ... مخالفا للنص الاخرى من القرآن الكريم

ب ـ قطع همزة الوصل ووصل همزة القطع في ... أمثلتها والهام بحصر الامثلة على ذلك

سورة البقرة/ مصحف الجماهيرية/ الآية	(٧)	آلاخرة	في النسخ الاخرى	الآخرة
	(١٠)	ألارض		الأرض
	(٢٤)	ألأنهر		الأنهار
	(٢٨)	ألأرض		الأرض
	(٣٣)	ألاثم		الاثم

هـ تغييرات كتابية واملائية تغير المعنى

سورة الفاتحة ـ مصحف الجماهيرية الاية	(٣)	ملك	في النسخ الاخرى	مالك
سورة البقرة	(٨)	يخادعون	في النسخ الاخرى	يخدعون
	(٩)	يكذبون		يكذبون
	(٥٧)	يغفر لكم =		نغفر
=	(٦٠)	نبيء ومشتقاتها	في النص الاخرى	نبي
	(٦١)	والصابين		والصابئين
	(٨٠)	خطيئته		خطيئته
= ١	(١١)			ولا تسأل

سورة البقرة   مصحف الجماهيرية ـ الآيـة (١٢٤) واتخَذوا في النسخ الاخرى   واتخِذوا

(١٤٠) أم يقولون   أم تقولون

(١٦٤) ولو ترى   ولو يرى

= (٢٥١) ولولا دفاع الله   ولولا دفع الله

= (٢٥٩) كيف نُنشرُها   = نُنشِزُها

سورة آل عمران ـ مصحف الجماهيرية ـ الآية (٥٧) فنوفيهم   فيوفيهم

(٨١) آتيناكم   آتيتكم

(٧٩) والنبوءة وتعلمون =   = والنبوة تُعلّمون

= (٨١) آتيناكم   آتيتكم

(١٣٣) سارعوا   وسارعوا

(١٤٦) قُتِلَ   وقاتل

سورة النساء   مصحف الجماهيرية ـ = (٥) اللاتي قيما   = اللاتي قيما

= (١٣) ندخله   يُدخِلهُ

= (٢٤) وأَحَلَّ   وأُحِلَّ

= (٣٣) عاقدت   عَقَدَتْ

= (٧٣) لم يكن   لم تكن

= (١٣٦) نُزِّل   نَزَّل

= (١٥٢) سوف نؤتيهم =   = سوف يؤتيهم

سورة المائدة ـ مصحف الجماهيرية ـ = (٥٣) يقول =   ويقول

(٥٤) يرتدد   يرتد

(٦٧) رسالاته   رسالته

(٦٩) والصابئون   والصابئون

(١٠٧) استحق   استُحِق

(١١٠) ساحر   سحر

سورة الانعام ـ مصحف الجماهيرية ـ (٦٣) لئن أنجيتنا   = لئن أنجانا

سورة الانعـام – مصحف الجماهيرية – الايـة (١٠١) وَخَرَّقُوا في النسخ الاخرى وخرّقوا

(١٢٠) ليغلِمُون في النسخ الاخرى ليجزون

(١٢٥) يجعل رسالاته = ...

(١٢٩) نحشُرُهم ...

تثبيت أرقام أيات ونهايات لم تثبت في النسخ الاخرى والمخيم الاطلسة

سورة البقـرة – مصحف الجماهيرية – يتفقون نهاية الاية (٢١٧) ليست ذلك في النسخ الاخ

سورة آل عمران – مصحف الجماهيرية – وانزل الفرقان نهاية الاية (٣) =

– ابراهيـم نهاية الاية (٣٦) =

سورة المائدة =	العقـود	(١)
	عن كثير	(١٤)
سورة الانعام =	النـور	(١)
	تعمـون	(٢٢)
		(١٦٣)

ت – عدم تثبيت نهايات آيات في مصحف الجماهيرية مخالفا للنسخ الاخرى والمخيم الاطلسي

سورة البقرة – مصحف الجماهيرية – تتفكرون ليست نهاية الاية في النسخ الاخرى نهاية الاية

سورة آل عمران – مصحف الجماهيرية – الـم ليست نهاية الاية في النسخ الاخرى نهاية الا

الانجيل

النساء	المحيل	)
الانعام –	بونبيل	)

وبـــــــنوا بمصحف ... ت المرسـا

... حروف الـ... بدون ... الـ ليوا ... شــــا

الذ لمعيـن الـ لــــــا. ان ... تقرأ الـ ... ــــا

الذ المسيـــن والـ الــــــات و ... بال ... يريـــــ

الهمـــــزة تهـن لام التـ ... طــــى الا ...ـــر

٦

هذه تغيير السين بهمزة في مصحف الجماهيرية ومع الزمن قد تقرأ خطأ
أن الساكنة المفسرة التي تقع بعد الابتداء غالبا تحرك بالكسر منعا لالتقاء الساكنين
في جميع النسخ ماعدا مصحف الجماهيرية يخالف ذلك فيحركها بالضم كما في سورة
المائدة الاية (٥٠) أنْ أحكم (١١٦) أنُ اعبدوا

تثبيت الهمزة في مصحف الجماهيرية في الامكنة التي لم تثبت في النسخ الاخرى
وحذفها في الامكنة التي تثبت في النسخ الاخرى

وقد وردت هذه الملاحظة في المذكرة فأتينا بها تأكيدا لاهميتها وفي تسمية النسخة
(بمصحف الجماهيرية .)(وما لهذه التسمية من سلبيات كبيرة اشارت اليها المذكرة
وهذه الملاحظات تجزئ بعض جيدا ما تتضمنه الاجزاء المسمومة من أخطاء
جسيمة لا يقع بها الا متعمدا أو جاهل

عهدنا عهدك بقوله تعالى ان تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم

صدق الله العلي العظيم

حركة المرتضى الثورية للتحرير
القيادة العامة

Kurtuluş için Devrimci
Murtada hareketi
genel komutanlığı

Murtada Hz. Ali'nin
sıfatlarından biri

SALMAN RÜŞDİ BASIN KESİKLERİ*

Salman Rüşdi'nin Kitabı, Tepkilere Yol açıyor
Pakistan'da Kitaba Karşı Cihat (*Cumhuriyet,* 15.2.1989)

Salman Rüşdi'nin Başına "Ödül" Konuyor
Şeytan Salman'ın Kellesine Ödül (*Cumhuriyet* 16.2.1989)

İslam Dünyasında Humeyni'nin Fetvasıyla Salman Rüşdi'yi Öldürme Kararı
Humeyni'ye İngiliz Tepkisi (*Hürriyet* 16.2.1989)

Salman Rüşdi İçin "Cellat" Bulunuyor
Şeytan Ayetleri Yalan (*Hürriyet* 17.2.1989)

Salman Rüşdi Olayıyla Gelişen korku "Dehşet"
Salman Rüşdi Krizi Büyüdü (*Cumhuriyet* 17.2.1989), Öldürülsün mü, Öldürülmesin mi? (*Hürriyet* 18.2.1989), "Şeytan Ayetleri" İlahiyet Yayınlarında (*Cumhuriyet,* 18.2.1989), Papa Paul Humeyni'ye Çağrıda Bulunacak (*Sabah* 18.2.1989).

Ve Salman Rüşdi "Özür" Diledi
Salman Rüşdi Özür Diledi (*Cumhuriyet* 19.2.1989), Rüşdi Özür diledi, Humeyni affetmedi (*Hürriyet* 19.2.1989), Şeytan Ayetleri'ne Bilimsel Doğrulama (*Hürriyet* 19.2.1989), Rüşdi, İran'ı İkiye böldü (*Hürriyet* 20.2.1989) 'Şeytan" Karmaşası (*Cumhuriyet* 20.2.1989)

* Turan Dursun, Salman Rüşdi olayı sırasında *2000'e Doğru*'ya basın kesiklerinden oluşan bir dosya etirdi. Bu dosya, ve özellikle ara başlıklar Turan Dursun'un Salman Rüşdi olayına bakışını yansıttığı için bu kitaba aldık. (Y.N.)

KUR'AN'DA ANA KONULAR*

1- ACIMA
2- AÇLIK
3- ADAK
4- ADALET ANLAYIŞI
5- AHİRET
6- AHLAK ANLAYIŞI
7- AİLE SEÇKİN AİLELER
8- AKIL
9- ALLAH
10- ALLAH'IN ASKERLERİ
11- ALLAH'IN BEKÇİLERİ
12- ALLAH'IN BOYASI
13- ALLAH'IN PARTİSİ
14- ALLAH'IN TAHTI-SARAYI (ARŞ)
15- ALTI GÜNDE YARATIŞ
16- ANAYASA
17- ANT
18- ANTLAŞMA
19- ARAP
20- ARMAĞAN
21- AYET
22- AZAP
23- BAKİREYKEN DOĞURMA
24- BESİN-BESLENME
25- BEYİNSİZLİK
26- BİLGİ
27- BİLİNEMEYENLER (BEŞ BİLİNEMEYEN)
28- BOŞAMA
29- BOYUN EĞMEK
30- BÜYÜ
31- CAHİLLİK
32- CAN
33- CARİYE
34- CEHENNEM
35- CENNET
36- CEZA
37- CİHAD
38- CİN
39- CİNSEL YAŞAM
40- CUMARTESİ YASAĞI
41- ÇALIŞMA
42- DİN
43- DOĞRU OLAN

* Turan Dursun *2000'e Doğru*'ya yazmaya başladığı zaman, Doğu Perinçek'in dileği üzerine verdiği konu başlıkları. Özgün metin duruyor.

44- DOMUZ- DOMUZA ÇEVİRME
45- DOST-DOSTLUK
46- DÜNYA
47- DÜŞ
48- DÜŞÜNCE
49- EBU LEHEB VE KARISI
50- EFENDİ-EFENDİLİK
51-EVLİLİK
52- FAİZ
53- FARZ
54- FISILTININ CEZASI
55- FİDYE
56-GANİMET
57- GECE-GÜNDÜZ OLAYI
58- GÖK (YEDİ KAT GÖK)
59- GÖKTEN YİYECEK İNDİRİLMESİ
60- GÜN
61- GÜNAH
62- HABER
63- HACC
64- HAK
65- HARAM
66- HELAL
67- HİDAYET
68- HURİ
69- İBADET
70- İBLİS
71- İÇKİ
72- İFK (ÂİŞE'YE İFTİRA) OLAYI
73- İNANÇ
74- İNCİL
75- İNSAN
76- İRADE
77- İSA
78- İSLAM
79- İYİ- KÖTÜ
80- KADIN
81- KADİR GECESİ
82- KAFİR
83- KALB
84- KARDEŞLİK
85- KADER-KAZA
86- KIBLE
87- KISMET
88- KIYAMET
89- KİN 90- KİTAP
91- KORKU
92-KÖLE-KÖLELİK
93- KUR'AN
94- KURTULUŞ
95- KUŞKU
96- LEVH-İ MAHFUZ
97- LUT TOPLUMU
98- MAL-MÜLK
99- MELEK
100- MAYMUN-MAYMUNA DÖNÜŞTÜRME
101- MİLLET
102- MİRAÇ
103- MİRAS
104- MUCİZE
105-MÜNAFIK
106- NAMAZ

107- NAMUS
108- OKUMA
109- OLGUNLUK
110- ORTAY YOL
111- ORUÇ
112- OYUN
113- ÖÇ ÖÇALMA
114- ÖFKE
115- ÖĞÜT
116- ÖLÇÜ
117- ÖLÜM ÖLÜM ÖTESİ
118- PEYGAMBERLİK
119- RESİM
120- RUH
121- RÜŞVET
122- SADAKA
123- SAĞLIK
124- SAKINMA
125- SALAT-SALAVAT
126- SANAT
127- SAPIKLIK
128- SAYI
129- SERTLİK
130- SEVGİ
131- SIĞINMA
132- SINAV
133- SIR
134- SİLAH
135- SOLCULUK-SAĞCILIK
136- SORU
137- SÖZ
138- SU
139- SÜNNET
140- ŞAHİTLİK
141- ŞAŞKINLIK
142- ŞEHİTLİK
143- TABU
144- TANRI-TANRILAR
145- TAŞLAMA-TEVRAT
146- TOPLUMLAR
147- TÖVBE (TEVBE)
148- UÇMAK
149- UĞUR-UĞURSUZLUK
150- UNUTMAK
151- UTANÇ
152- UYARI
153- UYKU
154- ÜFÜRÜK-ÜFÜRÜKÇÜLÜK
155- VAHİY
156- VELİ
157- YAĞMUR
158- YAKIN-AKRABA
159- YALAN
160- YARATILIŞ
161- YASAK
162- YAZGI
163- YAZMAK
164- YEL
165- YENİLİK
166- YÜCELİK
167- ZAMAN
168- ZEKAT
169- ZİKİR
170- ZİNA.

İSLAMIN ANAYASASI*

—İslam anayasası nedir?

—İslam cematinde 19. yüzyıldan sonra özellikle bir kesim İslam uleması İslamın anayasa biçiminde gündeme getirilebileceğini düşünmüşler ve İslam yönetiminin böyle bir anayasa ile hem daha çağdaş hem daha sağlıklı olabileceğini savunmuşlardır.

—İslamcılarca Kur'an anayasa değil midir?

—Kuşkusuz öyle, ancak Kur'an'da bütün konular sırayla düzenlenmiş değildir. Bir sıra izlenemediği için de çağdaş yasa ve anayasa anlayışına pek uymaz. Dahası derli toplu olmaması nedeniyle. Bir de her konuyu içine almadığı için İslam hukuku, İslam fıkhı diye bir şey yaratılıp ortaya konmuştu. Yani bu bir gereksinimden kaynaklanmıştır. Ancak çağımızda İslam fıkhını da çağdaş bir anayasa görmek mümkün olamayacağı için, son çağın İslam uleması bu fıkhı maddeleştirme yoluna gitmiş, adına da anayasa demişlerdir.

–Bu anayasayı hangi akım uyguluyor?

—En başta Hizbü't-Tahrir örgütünü söyleyebiliriz. Teorisyeni olan Tahayiddin Nebhani İngilizlerin desteğiyle bir anayasa yazmıştır. Bu anayasa için Mukaddimetü't-Dustûr da deniyor. Tahayiddin Nebhani'nin Hizbü't-Tahrir yayınlarından Nizam-ül İslam adlı bir kitabı vardır, 1953 yılında 5. baskısı yapılmıştır. Bu kitapta anayasa da yer almaktadır. *Mukaddimetü't-Düstûr* ise gerekçeli anayasadır.

* *2000'e Doğru*'nun Turan Dursun'la yaptığı bir görüşme. Özgün metin duruyor.

تقي الدين النبهاني

نظام الاسلام

١٣٧٢ هـ - ١٩٥٣ م

من منشورات

حزب التحرير

القدس

الطبعة الخامسة

Tahayiddin Nebhani, Nizamü'l-İslam, 5. Baskı, 1953, Arapça.

—Peki neler var bu anayasada?

—Bu anayasada 1. maddede devletin tüm kurumlarının ancak İslam ölçüleri içerisinde geçerlilik kazanacağı, hiçbir yasanın ve anayasanın bu ölçülerin dışına çıkamayacağı belirtilir. 2. maddede ise devlet başkanının şeriat hükümlerini kurala bağlıyabileceği, onun şeriat yasası dediği şeye yönetilenlerden herkesin uymak zorunda oldukları belirtilir.

مشروع الدستور

احكام عامة

المادة ١ – العقيدة الإسلامية هي اساس الدولة ، بحيث لا يتأتى وجود شيء
في كيانها او جهازها او محاسبتها، اوكل مايتعلق بها، الا بجعل العقيدة
الاسلامية اساساً له . وهي في نفس الوقت اساس الدستور والقوانين
الشرعية بحيث لا يسمح بوجود شيء مما له علاقة بأي منها الا اذا كان
منبثقاً عن العقيدة الاسلامية

المادة ٢ – يتبنى رئيس الدولة احكاما شرعية معينة يسنها دستوراً وقوانين ،
واذا تبنى حكما شرعيا في ذلك صار هذا الحكم وحده هو الحكم الشرعي
الواجب العمل به ، واصبح حينئذ قانونا نافذاً وجبت طاعته على كل
فرد من الرعية ظاهراً وباطناً

—Devlet neden norm koyma yetkisine sahip?

—Çünkü bu hareket İngiliz destekliydi. Şeriat dogmaları bu hareketi destekleyenleri de güç durumda bırakabilirdi. O nedenle bu esneklik özellikle konulmuştur.

—Bu anayasanın Türkiye'ye etkisi oldu mu?

–Evet. Çünkü İslam egemenliğinin özlemi içinde olanlar için çok çekici olmuştur. Türkiye'de birçokları Hizbu't-Tahrir akımının içine girmişlerdir. Bunlardan bir doçent de 1969 yılında birçoklarıyla birlikte yakalanmıştır. Ben de Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi"nce bilir kişi olarak tayin edilmiştim. Anayasalarını ve tüzüklerini dilimize çevirip mahkemeye sunmuştum. Mahkeme de ilginç bulmuş, kitap olarak yayınlamıştı.

—Tüzüklerinde ne vardı?

–Tüzüklerinde nasıl örgütlendiklerini anlatılır. Örgütleniş biçimlerine bakıldığında bir hücre yöntemi göze çarpar.

—Nasıl bir yönetim kurmak istiyorlar?

—Dünya çapında bunu gerçekleştirmek istiyorlar. Her bir ülkede bir il kabul ediliyor. Türkiye, Hizbü't-Tahrirciler için İslam egemenliğine bağlı bir ildir yalnızca.

"SENİ ÇAMURDAN YARATTIK"
-EFSANELERDEN İSLAMİYETE-

"And olsun ki biz insanı süzme çamurdan yarattık. Sonra da onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi bir kan pıhtısı haline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnemlik et yaptık, bir çiğnemlik etten kemikler yarattık, kemiklere de et giydirdik. Ve sonra onu başka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir." (Mü'minün, 12-16 ayetler)

İslamın kutsal kitabı Kur'an ilk insanın yaratılışını böyle anlatır. Daha birçok surede aynı açıklamayı okuyoruz:

"Hakikat Biz onları cıvık bir çamurdan yarattık." (Es Safaat: 11)

"O, insanı bardak gibi çınlayan kupkuru bir balçıktan yarattı." (Er-Rahman:14)

Sad suresinde ise, insanın yaratılışından tedirginlik duyan şeytanla Allah tartışıyor.

"Rabbin o münazara zamanında meleklere demişti ki: 'Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Artık onu tamamlayıp içerisine de ruhumdan üfürdüğüm zaman kendisi için derhal ona secdeye kapanın: Bütün melekler toptan secde etmişlerdi. İblise geline o, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştur. Allah: 'Ey İblis, kudretimle yarattığıma secde etmekten seni men eden nedir? Böbürlendin mi? Yoksa gururlandın mı? dedi. İblis: 'Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın' dedi." (Sad: 71-76)

Kur'an'a göre Adem çamurdan yaratılmıştır, sonra onun kaburga kemiğinden Havva, sonra ikisinin birleşmesinden Habil ile Kabil. Öykü uzar gider.

Sıtkı Luksor Tapınağında

Sıtkı dinine bağlı bir gençti. Namazını, orucunu hiç kaçırmazdı. İmam hatip mezunuydu. Bütün amacı daha da derinleşmekti. Süleymaniye'nin arka sokaklarında otururdu. Babası manifaturacıydı. Geceleri Kur'an'ı ve hadis kitaplarını okurdu. Meraklı bir gençti, felsefeyle ilgilenirdi. Bütün düşüncesi, Mısır'da El Ezher'de okumaktı.

Babası sonunda kararını verdi. Elindeki, avucundakiyle, Sıtkı'yı Mısır'a yollayacaktı. Oğlu, orada okuyacak, alim olacaktı. Dünyalar Sıtkı'nın olmuştu.

Mısır Sıtkı'yı büyülemişti. Gezecek, görecek, araştıracaktı. Bir gün ünlü Luksor Tapınağı'nı gezmeye başladı. Elinde bir katalog vardı. Sayfalarını karıştırdı. O ne? Ne kadar ilginç bir kabartma resmiydi. Hemen altındaki yazıyı yutar gibi okudu.

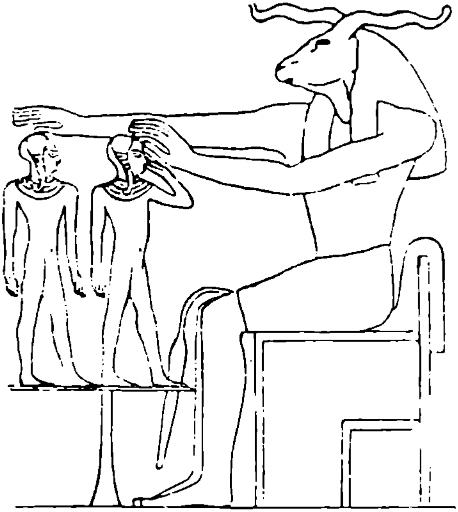

Bir Mısır rölyefinde Tanrı Khenemu olarak tasvir edilmiş
Kral monhotap III çömlekçi çarkında çamurdan insan yaparken

"Kral Amonhotap III olarak betimlenen Tanrı Khnemu'yu çömlekçi çarkında erkek ve dişi iki insanı yaratırken görüyoruz"

Sıtkı'nın kafasında birden şimşekler çaktı. Soluğu kabartmanın önüne aldı. Aklına Kur'an'daki sureler gelmişti. Kur'an ilk insanın çamurdan yaratıldığını söylüyordu. İşte önündeki kabartmada öküz başlı Mısır tanrısı Khnemu, bir çömlekçi ustalığıyla çamura biçim verip insanı yaratıyordu. Hem de Kur'an ayetlerinin inişinden yüzyıllar öncesine ait bir kabartmaydı bu. "Allah Allah" dedi.

Düşüncelere daldı Sıtkı. Acaba eski çağların, diğer uygarlıklarında yaratılış öyküleri nasıldı? "Tanrılara sormalı" diye düşündü. Sonra kendi kendine kızdı. Ne biçim şeyler düşünüyordu. Mısır'da öğle sıcağı ne kadar bunaltıcıydı. Gevşedi. Luksor Tapınağı'nın loş bir köşesinde tatlı hayallere bırakmıştı kendisini. Birden silkelendi, araştıracaktı. Sıtkı, eski efsaneleri, mitoloji ve arkeoloji kitaplarını topladı. Durmadan okuyor, kitap sayfaları arasından tanrıları çağırıyor, onlarla konuşuyordu.

Zeus'da Çamuru Kullanmış

"Ey yüce tanrı Zeus, in bakalım Olumpos Dağı'ndan. Yanına Prometheus'da al gel bakalım." Böyle bağırıyordu Sıtkı Olimpos Dağı'na karşı. Zeus da şaşırmıştı. Aşağıda bir ademoğlu kendisine emrediyordu. Olacak iş miydi? Vardır bir hikmeti diye düşündü. Zeus. Prometheus'u yanına aldı, merakla indi.

"Önce sen anlat Prometheus, anlat bakalım insanı nasıl yarattın."

"Ey ademoğlu, 2000 yılının adamı, anlatayım" dedi Prometheus. Falso vermemek için iyice düşündü ve söze başladı:

"Babam Titan Giapeto, Zeus ile savaş halindeydi. Ağabeylerim Menezius ve Atlas'ı gaddar Zeus cezalandırdı. Ben savaşa katılmamıştım. Fakat Zeus'u da hiç sevmedim. Çünkü evrenin dört köşesinde yaşanan acılara tatsızlıklara karşı çok ilgisiz davranırdı Zeus. Nefret ederdim ondan. Sonunda kararımı verdim. Kendim gibi duygulu varlıklar yaratmalıydım. Gözyaşlarımla toprağı çamur haline getir-

dim ve yoğurdum. Bir insan heykeli yaptım. Sonra bu heykele ruh verdim. İlk ölümlü yaratıklar oluştu böylece."

"Ey Prometheus, neden çamuru kullandın" diye sordu Sıtkı.

"Bilmem ki" dedi Prometheus. "Ben önceki tanrılardan böyle gördüm. Böyle terbiye aldım. Örneğin Zeus da böyle yaratmıştı insanı."

Onlar nereden bileceklerdi Sıtkı'nın ne düşündüğünü? Kur'an'ı okumamışlardı ki? Elindeki mitoloji kitabına baktı. Prometheus doğru söylüyordu. Hışımla Zeus'a döndü:

"Sen anlat bakalım gaddar tanrı, sen nasıl yarattın insanı?"

"Namlı şanlı Hephaistos'u çağırdım hemen, 'bir parça toprak al, suyla karıştır' dedim. 'İçine insan sesi koy, insan gücü koy. Bir varlık yap ki yüzü ölümsüz tanrıçalara benzesin.' Koca Hephaistos, topal tanrı hemen yaptı dediğimi. Bir kız biçimine soktu toprağı. Ses koydu içine. Ve Pandora adını koydu. İşte böyle yarattım insanı."

İyice terlemişti Sıtkı'nın karşısında Zeus. Koca Yunan tanrısı, yalan söyleyecek değildi ya. Milattan önce 8. yüzyılda yazılan Hesiodos destanı da aynen öyle anlatıyordu olayı.

"Ey Zeus, insanı yaratmak için çamurdan başka bir şey bulamadın mı" diye sordu Sıtkı. Örneğin demirden veya taştan yaratılsa belki insanın mayası daha sağlam olurdu. "Bizde adet böyledir" dedi Zeus. "Benden önce Marduk da böyle yaratmıştı insanı.

Sümerlerde İlk Harç

"Peki dönün bakalım yüce dağınıza" diye emretti Sıtkı. Bu sefer aklına Marduk takılmıştı. Sümer tanrısıydı Marduk. Mezopotamya'da yaşardı. Kitabına baktı. İlk Sümer dönemine de dayanan ve milattan önce 7. yy.'a ait olan tabletler 1914-1929 yılları arasında ki arkeolojik kazılarda bulunmuştu. Oluşma tarihi dört bin yıl öncesine uzanan Sümer efsanelerinde "Enuma-eliş Destanı"nda tanrı Marduk'tan söz ediliyordu.

Sayfaları karıştırdı Sıtkı. Karıştırırken, Dicle ile Fırat'ın birleştiği bereketli topraklarda buldu kendini. "Marduuuk" diye bağırdı. Marduk hemen gelmişti. "Söyle derdini ademoğlu" dedi.

"Olimpos'un tanrısı Zeus senden söz etti. Anlat bakalım insanı nasıl yarattığını" dedi Sıtkı.

"Bizim eski tanrılar yaptığım işlerden dolayı teşekkür etmişlerdi bana. Hallerinden çok memnun olduklarını, ancak kendilerine hizmet edecek, tanrı niteliği taşımayan bir yaratığa ihtiyaçları olduğunu söylemişlerdi. Bunun üzerine ben de Ea'nın yardımını istedim. Toprağı Kingu'nun kanıyla yoğurdum. İlk insanı meydana getirdim"

Bu kadar da benzerlik olur mu diye düşündü Sıtkı. Yoksa Marduk palavra mı atıyordu? Kitabından "Enuma-eliş Destanı"nı buldu. Okudu. Diğer Sümer destanlarını da okudu. Hayret!... Sadece Enuma-eliş'te değil, Ullikumi, Sankhuniaton gibi diğer Sümer efsanelerinde de yaratılışın ilk harcı olarak çamur kullanılmıştı. Marduk'a teşekkür etti. "Kafamı iyice açtın sevgili Marduk" dedi.

Marduk da şaşırmıştı. Kimdi bu ademoğlu? Nasıl olurda yüce tanrıları sorguya çekerdi? Zeus kendisine önceden haber vermişti. "Aman, dikkat et" demişti. "Bu Sıtkı dedikleri 2000 yılının adamı." Marduk, "ben de Aruru'yu arayayım" diye düşündü. "Ne de olsa dayanışmak zorundayız bu devirde. Ademoğulları iyice azıttı."

Gılgamış'ta da Yaratılış Çamurdan

Sıtkı okuyordu sürekli. Bir ara eline Gılgamış Destanı geçti. Daha önce okumuştu, fakat yaratılış açısından hiç incelememişti. "Okuyalım bakalım" dedi kendi kendine.

Birden karşısında Aruru belirdi Sıtkı'nın. Bulunmaz fırsattı. "Ey yüce Aruru" dedi Sıtkı, "Bir inceleme yapıyorum, tüm tanrılara soruyorum, insanı nasıl yarattınız diye. Aruru hazırlıklıydı. Marduk'tan bilgi almıştı. Karşısındakinin kül yutmayacağını biliyordu. "En iyisi doğruyu anlatmak" diye düşündü Ve başladı konuşmaya:

"Büyük gök tanrısı Anu-ki kendisini ben yarattım- Uruk halkının ah ve figanlarını dinlemişti. Beni çağırdı. 'Sen' dedi 'beni yarattın, şimdi de fikrimi yarat.' Bunu duyar duymaz, Anu'nun fikrini kalbimde yarattım. Ellerimi yıkadım. Bir parça çamur koparıp yazıya attım. Ve

bu yazıda kahraman Engidu'yu yarattım. Çamurdan yarattığım Engidu demir gibi serttir. Bütün gövdesi kıllardan simsiyahtır. Kadın gibi uzun saçları vardır."

"Doğru söylüyor" diye düşündü Sıtkı. Gılgamış destanını hatırlamıştı. Fakat şimdiye kadar çamur meselesi ilgisini çekmemişti. Şimdi her şey kafasında yerli yerine oturuyordu. Bereketli toprakların efsanelerinde ilk harç çamurdu.

Önce Böcekten Olmayınca Çamurdan

Acaba uzak diyarların tanrıları da insanı çamurdan mı yaratmıştı? "Çinliler ilginçtir" diye düşündü Sıtkı. "Bir de onlara bakalım." Kitapları okumaya devam etti. Çin efsaneleri bölümünü buldu. Tanrı Pen-gu'dan behsediliyordu. "Pen-gu" diye seslendi. Zümrüdü Anka'nın kanadına binerek geldi Pen-gu.

"Anlat bana yüce Pen-gu" diye sordu Sıtkı. "Sen nasıl yarattın insanı?"

"Ben çok kuvvetliydim" dedi Pen-gu, "Havayı toprak ve gökyüzü olarak ikiye böldüm. Sonra öldüm. Nefesimden rüzgârlar, sesimden gök gürültüsü, gözlerimden güneş ve ay, vücudumdan dağlar, kanımdan ırmaklar ve denizler, saçlarımdan yıldızlar, terimden de yağmur meydana gelmiş. Daha sonra çürüyen bedenimde kaynaşan böceklerden insanlar oluşmuş.

"Hah" diye haykırdı Sıtkı. "İşte şimdi değişik bir öykü buldum. Demek Çinliler böcekten geliyorlar."

"Daha bitmedi, sabırlı ol" diye seslendi yüce Pen-gu bilge bir tavırla. Ve devam etti:

"Zamanla gökyüzünün bir bölümü denizlere düşerek insanlığı yok etti. Bunun üzerine tanrıça Ngüho yengeç elleriyle gökyüzünü yukarıya kaldırdı, denizleri yeniden sınırlarına itti ve çamurdan yeni bir insan türü yarattı."

"Hayret" dedi Sıtkı. "Demek Çin tanrıları da insanı çamurdan yaratmışlar." Pen-gu'ya teşekkür etti.

Tevrat'tan Kur'an'a

Nereye el atmışsa önüne çamurdan yaratılış çıkmıştı. "Evet, hepsi birbirinden kopya çekmişti."

Acaba Tevret ne diyordu. İşte bulmuştu. Okudu:

"Ve Allah dedi: 'Suretimizde, benzeyişimize göre insan yapalım' / Ve Allah insanı kendi suretinde yarattı, onu Allah'ın suretinde yarattı. /Ve Rab Allah yerin toprağından Adam'ı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi ve Adam yaşayan can oldu. /Fakat Adam için kendisine uygun yardımcı bulunmadı. /Ve Rab Allah Adam'ın üzerine derin bir uyku getirdi ve o uyudu ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı./Ve Rab Allah Adam'dan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu Adam'a getirdi..."

Adem ile Havva'nın ilk günahları ve cennetten kovuluşları ile devam eden bu yaratılış öyküsü, hemen hemen aynen Kuran'a geçmişti.

Neden Çamur

"Neden çamur" diye düşündü Sıtkı. Kimbilir belki de atalarımız, kendilerine son derece gerekli olan, tüm ihtiyaçlarını karşılaşan su ve toprağa özel bir önem vermişlerdi. Su ve toprak birleşince çamur oluyordu. Zaten günümüze değin gelen büyük efsaneler, soyut düşünce sistemleri, Dicle'nin, Fırat'ın, Nil'in, İndus'un sulak ve bol çamurlu topraklarından yeşermişti. Büyük uygarlıklar yaratan bu topraklar, zengin efsanelere de yataklık etmişti. Bin yıllar öncesinin insanlarının su ve toprağa olan bu şükran borçlarını anlamamak mümkün değildir.

Efsanelerde Ve Kutsal Kitaplarda İlk Harç

"Ellerimi yıkadım. Bir parça çamur koparıp, yazıya attım. Ve bu yazıda kahraman Engidu'yu yarattım." (Gılgamış Destanı)

"Bunun üzerine ben de Ea'nın yardımını istedim. Toprağı Kingu'nun kanıyla yoğurdum. İlk insanı meydana getirdim (Sümerlilerin Enuma-eliş Destanı)

"Bunun üzerine tanrıça Ngüho yengeç elleriyle gökyüzünü yukarıya kaldırdı, denizleri yeniden sınırlarına itti. Ve çamurdan yeni bir insan türü yarattı." (Çin efsanelerinden)

"Kral Amonhotap III olarak betimlenen Tanrı Khnemu çömlekçi çarkında erkek ve dişi iki insanı yaratıyor". (Mısır'da Luksor Tapınağı'nda bulunan bir kabartmadan görüyoruz.)

"Namlı, şanlı Hephaistos'u çağırdım hemen. 'Bir parça toprak al, suyla karıştır' dedim. 'İçine insan sesi koy, insan gücü koy" (Hesiodos Destanı'ndan)

"Gözyaşlarımla toprağı çamur haline getirdim ve yoğurdum. (Prometheus anlatıyor) Bir insan heykeli yaptım. Sonra bu heykele ruh verdim. İlk ölümlü yaratıklar oluştu böylece." (Yunan efsanelerinden)

"Ve Rab Allah yerin toprağından Adam'ı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi ve Adam yaşayan can oldu." (Tevrat'tan)

"And olsun ki Biz insanı süzme çamurdan yarattık. (Kur'an, Mü'minün: 12-16)

"Hakikat Biz onları cıvık bir çamurdan yarattık. (Kur'an,Es-Safaat:11)

"Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Artık onu tamamlayıp içerisine de ruhumdan üfürdüğüm zaman kendisi için derhal ona secdeye kapanın." (Kur'an, Sad: 71-76)

Ortadoğu Tanrılarının Etimolojik Gelişimi

Ortadoğu'da çeşitli dönemlerde yaşayan halkların tanrılarının adları ilginç bir evrim gösterir.

İbranilerde, kâh Yehova, kâh Elohim olur. Tevrat'taki bu iki Tanrı adı Yehova ve Eloha'nın geçtiği satırlara daynılarak metin ayrılıkları saptanmış. Aramice 'elah' kelimesi ile ilgili Tevrat'taki bu 'eloha' kelimesi, İncil'de İsa'nın ağzından, "Eloi, eloi. Lama sabachtani" (Tanrım, tanrım. Beni niçin bıraktın) biçiminde görülür. İslam öncesi Araplarda erkek tanrı için kullanılmış olan 'ilah' kelimesi de İslamiyetten sonra ufak bir gramer türetilmesi ile 'Allah' olur. Kur'an'ın bazı surelerinde yer yer 'ilah' kelimesine de rastlanır.

2000'e Doğru
3 Ocak 1988, Yıl 2, Sayı 54

ORUCUN KÖKENİ: GÜNEŞE TAPMA

Bütün yayın organları ramazan münasebetiyle ilaveler veriyor. Biz de onlardan geri kalamazdık. Okurlarımıza ne verebiliriz dedik. Ve orucun kökenini araştırdık. İşte bizim ramazan ilavemiz.

İbrahim Peygamber, yıldızı görür, yıldıza, "Tanrım" der; Ay'ı görür, Ay'a "Tanrım" der. Güneş'i görür, Güneş'e "Tanrım" der.Bu gökcisimlerinden Güneş'i daha büyük ve daha parlak görünce, "İşte Tanrım budur, bu daha büyüktür" diye konuşur. Ne var ki "Tanrı" dedikleri batınca, onlara "Tanrı" demekten vazgeçer. İbrahim Peygamber önce yıldızdan, sonra Ay'dan en sonunda da Güneş'ten vazgeçer. Kur'an'ın En'am Suresi'nin 76, 77 ve 78. ayetleri böyle anlatır, İbrahim Peygamber'in "asıl Tanrı"ya dönüşünü.

Yedi Yıldız ve 12 Burca Saygı

İbrahim Peygamber'i Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar paylaşamaz. Âli İmran Suresi, O'nun için "hanif" ve "müslim"di der. İbn Nedim'in ünlü "El Fihrist" adlı eserinde "Hanifler" şöyle tanıtılır: "Hanifler, İbrahimci (el İbrahimiyye) Sâbiîlerin ta kendileridir. (s. 32)

Sâbiîlik nedir?

Sâbiîler, Ortadoğu ve İslam kaynaklarına göre yıldızlara tapıyorlardı. Yıldızların içinde de en başta, Ay ve Güneş sayılıyordu. Fahruddin Râzi gibi ünlü Kur'an yorumcuları ve İbn Hazm, Şehrestâni, Fadullah el Ümeri gibi yazarlar bu görüşü benimserler.

Abdest, namaz, cenaze namazı, fıtr bayramı, kurban, hac, Kâbe'nin kutsallığı gibi inançların hepsi, yıldızlara ve Güneş'e tapan Sâbiîlikte de var.

Evet, içinde bulunduğumuz ramazan ayında Müslümanların tuttuğu oruç da Sâbiîlikten geliyor. Müslümanlıkta "farz" oruçlar bir aydır.

Bu ay da kimi zaman 29, kimi zaman 30 gün çeker. Sâbiîlikte de aynen böyle. İbn Nedim, *El Fihrist* adlı eserinde, Sâbiîlerdeki farz Orucunun 8 Mart'ta başladığını belirtiyor. Bunun dışında 9 Aralık'ta başlayan 9 günlük bir oruç da var. Ayrıca 8 Şubat'ta başlayan 7 günlük bir oruca çok önem veriyorlar. 16 ve 27 günlük "nafile" oruçlara da değiniliyor. (s. 442-445)

İbn Hazm ise *El Fasl* adlı eserinde Sâbiîleri şöyle anlatıyor: "Yedi yıldıza ve 12 burca saygı göstermek gerektiğini söylerler ve bunların suretlerini (resimlerini, heykellerini) tapınaklarında bulundururlar... Ramazan ayında da oruç tutarlar. Namazlarında, Kâbe'ye, El Beytü'l Haram'a dönerler. Mekke'ye ve Kâbe'ye saygı gösterirler."

Bilindiği gibi Kâbe bir Güneş tapınağı olarak yapılıp kullanılmıştı. 956 yılında ölen ünlü İslam hadisçisi Mes'ûdi *Mürucu'z Zehep* adlı eserinde, yedi yıldız adına yapılan dünyanın büyük tapınaklarını sayarken, Kâbe'nin de adını anar: "El Beyt'ül Haram (Kâbe), geçen çağlar boyu çeşitli yüzyıllar içinde hep saygı görmüştür, çünkü o Zühal (Satürn) Evi'dir." Ne var ki gene Mes'ûdi'nin verdiği bilgiye göre, Güneş tapınakları dörtgen olduğuna göre, Kâbe de Zühal yıldızı için değil, Güneş için yapılan bir tapınak olsa gerektir.

وللصابئين عبادات منها سبع صلوات منهن خمس توافق صلواتنا ، والسادسة
الضحى ، والسابعة في تمام الساعة السادسة من الليل وصلاتهم بنية ، ولا
يخلطها المصلي بشيء من غيرها ، ولهم الصلاة على الميت بلا ركوع ولا سجود
ويصومون ثلاثين يوماً ، وإن نقص الهلال صاموا تسعة وعشرين يوماً يراعون في

Sabiîlerin, 5 vakit namaz ve 29 ya da 30 gün oruç gibi ibadetleri de vardı.
(İbnul-Verdi, Tetümmetül-Muhtasar F.Ahbari'l-Beşer, s. 115)

قال ابن حزم ، الدين الذي انتحلوه أقدم الأديان على وجه الدهر ، والغالب
على الدنيا الى أن أحدثوا فيه الحوادث ، فبعث الله إليهم ابراهيم خليله عليه
السلام بالدين الذي نحن عليه الآن

İbn Hazm; "Sâbiîlerin bağlı oldukları din çağlar boyu yeryüzündeki dinlerin en eskisidir" (İbnu'l Verdi, aynı eser)

Muhammed Peygamber de "Sâbiî" Olarak Tanınıyordu

Peygamberin arkadaşlarından iki kişi bir kadınla konuşuyor:

—Haydi yürü gidelim! dediler.

—Nereye? diye sordu kadın.

—Tanrı'nın elçisine diye karşılık verdiler.

—Haaa şu kendine Sâbiî denilen kimseye mi? diye sordu kadın.

—Evet, işte o senin söylediğin kimseye.

Başka hadisler de aynı gerçeği doğrular.

Bu konunun *Saçak* Dergisi'nin 49. sayısında çok geniş bir biçimde yer aldığını belirtelim.

İslamın yalnız inanç ve ibadetleri değil, bu inanç ve ibadetlerde kullanılan sözcüklerin de çoğu gene Sâbiîlik dininin temel dili olan Süryancadan, Aramcadan gelir. Allah, Rahman, Kur'an, Furkan, kitab, melek, insan, Adem, Havva, nebi, salat, âlem hep Süryancadır. Ve bir sözcük daha Süryancadır: Savm, yani oruç.

Kur'an'daki temel ve anahtar sözcüklerin Sâbiîlikten gelmesi bir gerçeği kanıtlıyor: İslamın yapısını oluşturan inanç ve ibadet biçimlerinin tümüne yakını "güneşe tapma" ağırlıklı Sâbiîlikten kaynaklandı.

"Oruç Öncekilere de Farzdı"

سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ عِرَاكَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عُرْوَةَ
أَخْبَرَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ قُرَيْشًا كَانَتْ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ

İslam öncesi Mekke'de Kureyş Kabilesi'nde de oruç vardı.
(Buhari, e's Sahih, Kitabu's-Savm)

İslam öncesinin Mekke'sinde, "putataparlar" diye adlandırılan bir topluluğun ibadetleri arasında da "oruç" vardı. Bunu, Buharî'nin yer verdiği bir hadiste de açıkça görüyoruz:

"Âişe anlatıyor: İslam öncesinde Kureyş, Aşûre gününde oruç tutardı..." (Buharî, e's-Sahih, Kitabu's Savm/1.)

Burada sorulması gereken şu:

—"Putlara taptıkları" söylenen insanlar, "oruç" tutarlarken "hangi Tanrı" için tutuyorlardı?

Hiç kuşkusuz, yıldızlar için, en başta da "Güneş Tanrı" için. Yıldızları ve Güneş'i simgeleyen ve sonraları "put" diye nitelenen simgeler önünde. Elbet, asıl amaç da varlığına inanılan "görünmez Tanrı"ya yaklaşmaktı. Buna Kur'an da tanıklık ediyor. (Bkz. Zümer Suresi, Ayet.3) "Tanrı'ya yaklaşmak" için o zaman da "aracılar" vardı, İslamda da vardır. İslamda olduğu gibi, o zaman da, "ibadet"ler, en son hedef olarak Tanrı için yapılırdı. Oruç tutulurken de hedef, "Güneş Tanrı"ydı.

Bakara Suresi'nin 183. ayetinde, "Orucun daha öncekilere de farz kılındığı" açıklanır.

—"Daha öncekiler" kim?

—Daha önceki toplumlar.

—"Hangi toplumlar?"

—Araştırmalar şunu ortaya koymuştur:

"Orucun en başta gelen kaynağı, ilk kaynağı: "Güneş'e tapma"dır.

Güneş'e Ayarlı

Namaz gibi oruç da "Güneş"e ayarlı: "Güneşin dünyayı ışınlarıyla aydınlatmak üzere bulunduğu tanyerinin ağarmasıyla başlanıyor, battığı zamana değin sürdürülüyor. Tabii, gecenin ve gündüzün aylarca sürdüğü yerler, kutuplar hesaba katılmamış. O çağlarda, Arabistan'daki coğrafya bilgisiyle bu hesap nasıl yapılabilirdi ki?"

"İslam yenilikçileri", şimdi birtakım hesaplar yapıyorlar. "Altı ay gece, altı ay gündüz olan yerler" de ne yapılacak? Çözüm şöyle:

Oruç tutulabilecek en yakın yöredeki günlerin saat olarak uzunlukları esas alınıp, ona göre oruç tutulabilecek. Ama ne Kur'an'da, ne de hadislerde buna cevaz var. Ayetteki açıklama çok açık. Orucun baş-

langıcı, Kur'an'ın emrine göre tanyeri ağarmadan önce, sonu ise güneşin batması.

İlahiyatçı çevrelerden "kutuplarda nasıl oruç tutulacağına ilişkin nass, yani ayet ve hadis neden yok?" diye sorulduğunda, "mekasıt"la "vesâil"i, yani "amaçlar"la "araçlar"ı birbirine karıştırmamak gerek biçiminde bir karşılık alınıyor. "Bu konuda ayet ve hadisin bulunmamasının da bir önemi olmadığı" açıklanıyor. Bunu diyenler, şu soruya karşılık veremiyorlar:

— Eğer bir ibadetin "vakt"i, "vesail"den sayılıyorsa ve bunun da bir önemi yoksa, "namazlar"da "vakit"lerin dışında, örneğin vakit gelmeden kılınabilir mi?

Bu soruya evet diyebilecek hiçbir "fıkıhçı" bulunamaz.

Meksika Nere, Arabistan Nere?

Dr. İsmail Cerrahoğlu, İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan *"Kur'an'ı Kerim ve Sâbiîler"* başlıklı yazısında gerçeği belirtiyor: "Tarihi kalıntılardan elde edilen neticelere göre oruç, eskiden beri insanlığın bir âdeti olarak görülmektedir. Sâbiîlerdeki orucu, İbn'u Nedim'in Harran Sâbiîlerine tahsis etmiş olduğunun zikri yukarıda geçmişti." (AÜ İlahiyat F. Dergisi, c. X, yıl 1962, s. 103 vd).

İnsanlar, inanç uğruna aç kalmaya, şu bizi ısıtan güneş için katlanmışlar.

Yalnız Ortadoğu'da mı? Güneş'e tapmanın geçerli olduğu birçok yerde Güneş'e ayarlı bir oruca rastlanıyor. "Meksika nere, Arabistan nere?" denecek, ama Meksika yerlileri içinde bile oruç var.

Kemalistler, dinlerin kökenini araştırırken karşılaşıyorlar bu gerçekle; biz de onlardan öğreniyoruz. Belgesi şu ünlü Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde. Arşivdeki birçok belgelerin kopyasının *2000'e Doğru* kitaplığını girdiği de bilmiyor. Meksika Maslahatgüzârı Tahsin Mayatepek'in 1937 yılında Atatürk'e gönderdiği 14. raporun başlığı şöyle:

"...Müslümanlığa ait olduğu sanılan hususların müslümanlığa Güneş Kültü'nden girdiğine... dair mühim malûmat ve izahati havi

rapor." (Bkz. *Saçak* Dergisi, sayı: 49, Şubat 1988, s. 18). Bu raporda, orucun da içinde bulunduğu "ibadet"lerin, "Güneş Kültü"nden İslama girdiği, bir bir anlatılmış.

"Artık Girişin Karılarınıza"

Bakara Suresi, 187. ayeti okuyoruz. "Oruç gecesinde, kadınlarınıza cinsel yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar sizin için giysidir, siz de onlar için giysisiniz. Tanrı anladı ki 'nefsinize' yeniliyorsunuz; hemen gecelerinde, "kadınlarla cinsel birleşmede bulunma yasağı"na aldırmamışlar, bu işi yapmışlardı. Aralarında Tanrı'nın özel sözcüsünün, yani Peygamber Muhammed'in en yakın arkadaşları da vardı. Örneğin daha sonra halife olan Hattaboğlu Ömer. O Ömer ki kimi sözleri, sonradan "Tanrı tarafından birer ayet olarak onaylanmış"tır. (Bkz. Süyûti, *El İtkan, 1/42.)*Ömer yasağı çiğnerde o yasak kaldırılmaz mı? "Nitekim", kaldırıldığını görüyoruz yasağın. Yani bu olay üzerine Tanrı'nın, "durumu anladığı", yasağı kaldırdığı ve "oruç gecelerinde kadınlarınıza cinsel yaklaşmanız helal kılındı" dediği, bununla da kalmadığı, "Artık şimdi girişin kadınlarınıza!" diye buyurduğu bildiriliyor. (Olayı görmek için Bkz. *Tefsirler, örneğin:* Fahruddin Râzi, *e't- Tefsiru'l- Kebîr, 5/104;* Taberî, *Camiu'l-Beyân,* 2/95-97; Celaleyn, 1/27; *tefsiru'n-Nesefî,* 1/95. Hadisler, örneğin: Ebu Davud, Sümen *Kitabu's-Savm/1,* hadis no: 2313-2314; Sahih-i Buhari *Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi,* 1939, 6/318. Ayrıca Süyûtî, Lübabu'n *Nukûl Fi esbâbi'n-Nüzûl',* Celaleyn Tefsiri'nin kenarı, 1/36-38).

Soru şudur:

Oruç, ilahi bir emir olarak kabul edilmektedir.

Oysa Meksika'dan Çin'e kadar tek tanrılı dinlerin öncesinde de Güneş'e tapanlar, gün doğumundan batımına kadar oruç tutuyorlardı. O zaman bu ibadet nasıl açıklanıyor? Genę bir ilahi emirle mi?

Peygamberin Hayatında 8 Ramazan Var

570'te ya da 571'te doğdu. 632'de öldü. 40 yaşında da "Tanrı'yla insanlar arasında aracılık" görevi aldığını açıkladı. 61-62 yıllık yaşamı ve 21-22 yıllık "Tanrı'nın özel sözcülüğü" içinde, topu topu 8 İslam ramazanı var.

Peygamberin yaşamındaki ramazanlar:

1- Hicri 1 ramazan 2= Miladi 26 Şubat 624. Oruç buyruğu
2- Hicri 2 ramazan 3= Miladi 15 Şubat 625. Oruç buyruğu
3- Hicri 3 ramazan 4= Miladi 4 Şubat 626. Oruç buyruğu
4- Hicri 4 ramazan 5= Miladi 24 Ocak 627. Oruç buyruğu
5- Hicri 5 ramazan 6= Miladi 14 Ocak 628. Oruç buyruğu
6- Hicri 6 ramazan 7= Miladi 2 Ocak 629. Oruç buyruğu
7- Hicri 7 ramazan 8= Miladi 22 Aralık 630. Oruç buyruğu
8- Hicri 8 ramazan 9= Miladi 12 Aralık 631. Oruç buyruğu

Peygamber, 53 ya da 54 yaşında oruç buyruğunu almış. 632 yılının ramazan ayına varmadan ölmüştür. 9. ramazan orucunu yaşamadan. Bu aya daha 5.5 aya yakın bir zaman varken. Hicri 13 Rebiulevvel 11= Miladi 8 Haziran 632 günü.

Görülüyor ki Muhammed Peygamber'in ramazanları hem 8'i geçmiyor; hem de kış aylarına rastlıyor. Günler kısa.

2000'e Doğru
16 Nisan 1989, Yıl 3, sayı 16

MUHAMMED'İN ÖĞRETMENLERİ Mİ?
BEL'AM, YAİŞ, ADDAS, YESSAR, CEBR, İRANLI SELMAN...

Konuya İlişkin Kur'an Ne Diyor?

Kur'an'daki "Tanrı", her zamanki gibi ant içerek açıklama yapıyor:

—"And olsun ki biz, onların: 'Ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor kesinlikle.' dediklerini biliyoruz. Savlarını dayandırdıkları kimsenin dili yabancıdır. Buysa (Kur'an), apaçık bir Arapça'dır." (Nahl, ayet: 103.)

Bundan sonraki ayetlerde, "inanmayanlar", korkutuluyor, "yalancı, iftiracı" olarak niteleniyor ve "işkenceli bir ceza"yla cezalandırılacakları bildiriliyor.

Yukarıdaki ayette, Muhammed'e öğreticilik ettiği söylenen kimsenin, "Arap olmadığı, yabancı olduğu" belirtiliyor.

—Yunanlı BEL'AM, YAİŞ...

Kimilerine göre, Muhammed'in öğretmeni, bir Yunanlı köleydi. Bel'am adında bir köle.

İbn Abbas anlatıyor:

"Peygamber, Mekke'de köle olan birine öğretimde bulunuyordu. Yabancıydı. Adı da Bel'am'dı. Peygamberin yanına girişinde ve çıkışında putataparlar görüyorlardı.'— Muhammed'e (her şeyi) öğreten Bel'am'dır...' diye konuştular." (Bkz. Taberi, Câmiu'l-Beyân, 14/119.)

Ya da "Yaiş"ti üzerinde durulan köle. Bel'am için söylenen, Yaiş için de söyleniyordu: "Yaiş, Muhammed'e öğretmenlik yapıyor." deniyordu. (Bkz. Aynı yer.)

Ya da Muhammed'e öğreticilik eden köle, Cebr'di. (Bkz. Aynı yer.)

* *Teori* dergisinin Eylül 1991 tarihli 21. sayısında "Muhammed'in Öğretmenleri" başlığıyla yayımlandı. Elimizdeki özgün metni yayımlıyoruz.

— Ya da Yemenli CEBR, YESSAR, ADDAS.

"Hadramî'lerin iki genç köleleri vardı. Yemen halkından olan bu iki köleden birinin adı Yessar, öbürünün adı Cebr'di." diye aktarılır. Bu kölelerin sahiplerinin tanıklığı şöyle:

"Bizim iki genç kölemiz vardı. *Kendi dilleriyle kitaplarını okurlardı. Peygamber de bunlara uğrar, durup bunları dinlerdi.* İşte bunun için putataparlar: 'Muhammed bunlardan öğreniyor...' dediler. (Taberi, 14/119.)

Fahruddin Râzî'nin yer verdiği aktarmada, bunların yanında bir üçüncü köle daha var: Huvaytıb'ın kölesi Addas. (Bkz. F. Râzî, tefsir, 24/50.)

Görülüyor ki ister Yunanlı, ister Yemenli olsunlar kölelerin Muhammed'le ilişkilerine bakışlar değişik açılardan:

Müslümanların bakışları ve savları başka; "putatapar" dedikleri inanmazların bakışları ve savları başka.

Müslümanlardan kimine göre: Muhammed'le köleler arasında bir "öğretme ve öğrenme ilişkisi" vardı, ama öğreten Muhammed'di, öğrenense köleler. İnanmayanlara göreyse bunun tersi gerçekti. Yani öğreten, kölelerdi. Muhammed'se öğreniyordu bunlardan.

Müslümanlardan kimine göre de, aradaki ilişki, "okuma ve dinlenme ilişkisi"ni geçmiyordu. Köleler, kutsal kitaplarını *kendi dillerinden* okuyorlar; "peygamber"de "dinliyordu" yalnızca.

Müslümanların bu savları karşısında şu soru yanıtsız kalıyor:

—"Dillerini bilmiyordu"ysa Muhammed'in bu köleler yanında sürekli işi neydi? Ve kendi dilleriyle okuduklarını Muhammed'in dinlemesinin ne yararı oluyordu?

Kısacası, müslümanların savları, akla sığacak türden değil.

İmân Nereli?

Muhammed'in kendisinden bir açıklaması bu konuda oldukça ışık tutucu:

—"İMÂN, YEMENLİDİR."

Bu hadis, Buhârî'nin "e's-Sahih"inin de içinde bulunduğu en sağ-

lam kabul edilen hadis kitaplarında yer almıştır. Hadise göre, "hikmet (bilgi, bilgelik) de Yemenlidir." Dahası: "Fıkıh da Yemenlidir." hadise göre. (bkz. Buharî, e's-Sahih, Kitabu'l-Meğâzi/74; Tecrîd, hadis no: 1362; Müslim, e's-Sahih, Kitabu'l-İmân/81-91, hadis no: 51-52. Ve öteki hadis kitapları.)

Bu hadis, incelemecilere göre, sağlamlığın en yüksek basamağında olan "mutevâtır hadis"ler arasındadır. Ve Peygamberin arkadaşlarından 11 kişi tarafından aktarılmıştır. (Bkz. Ebu'l-Feyz Muhammed, Lukatu'l-Lâi'l-Mütenâsire Fi Ahâdisi'l-Mutevâtıre, Beyrut, 1985, s. 41-43, hadis no 10.)

Kimi yorumcu, buradaki "YEMEN"i, birtakım zorlamalı yorumlarla "Mekke ve Medine" diye göstermeye çabalar. (Bkz. Tecrid, 1362 nolu hadis, Kâmil Miras'ın İzahı.) Ne var ki hadisin kimi aktarılışında "Yemenliler"den de açıkça sözedilir. Yani buradaki Yemen, coğrafyada herkesin bildiği Yemen'dir.

Demek ki bu hadise göre "imân'ıyla, "hikmet"iyle ve "fıkh"ıyla (buradaki 'fıkıh' sözlük anlamındaki olmalı) İslam, "yabancı kökenli"dir, "YEMENLİ"dir.

—Muhammed'e öğreten, İranlı Selman'dır ya da. (Selman Fârisî)

Kimileri de, Nahl Suresinin 103. ayetinde sözü edilen "yabancı"nın, İranlı Selman olduğu görüşünde. (Bkz. Taberi, aynı yer.)

Sonradan "müslüman" kimliğiyle ortaya çıkan ve müslümanlar arasında büyük ün kazanan Selman'ın, Muhammed'le son derece sıkı bir ilişki ve işbirliği içinde bulunduğu herkesçe biliniyor. "Müslüman" olması, Selman'a çok şey sağlamıştır. En başta, özgürlüğü. Yani "kölelikten kurtulma"yı. Sonra da ünü, saygınlığı ve maddi, manevi çıkarları...

—Ya da, sözü edilen "yabancı", önce müslüman olup sonra İslam'ı bırakan bir "vahiy kâtibi"dir.

Bunu ileri sürenler de var. (Bkz. Taberi, aynı yer.)

"Vahiy kâtibi"nin başına gelenler:

Adam önce "müslüman" olmuştur. Selman gibi o da Muhammed'le işbirliği içindedir. Ama sonra ne olursa olur; bırakır İslam'ı. Ve bir açıklama yapar:

—"Muhammed'e ben öğretiyordum. Ve benim öğrettiklerim Kur'an'a vahiy diye yazılıyordu..."

Sonra adam öldü, ya da öldürüldü. Ölüsüne gelince: Bir türlü, gömüldüğü yerde kalmıyordu:

Muhammed'in adamları şunu yayıyordu:

—"Bu olay, 'Tanrı'nın gazabı'nın bir yansımasıdır. Adam Tanrı'yı çok öfkelendirdi. Şimdi durum ortada. Gömülüyor, toprak da kabul etmiyor, edemiyor, Tanrı'dan korkuyor. Onun için de kâfiri, mezarının dışına fırlatıyor. 'İbret' almak gerek...

Gerçekten de adam mezarına gömülüyordu; ama bir gün sonra, sabahleyin bakılıyordu ki adam mezarın dışında. Birkaç kez olmuştu bu.

Muhammed'in arkadaşlarından Enes (Mâlik Oğlu), çok sonra, şöyle anlatacaktır olayı:

—"Bir adam vardı. Neccaroğulları'ndan. Hıristiyandı; Müslüman olmuştu. Bakara ve Âli İmran surelerini okumuştu. Peygambere de vahiy yazıyordu. Sonra yeniden hıristiyan oldu ve kaçıp hıristiyanlara katıldı. *'Ben ne öğretip kendisi için yazdımsa, Muhammed yalnızca onu bilir, başka birşey bilmez'* demeye başladı... (Bkz.Buhâri, e's-Sahih, Kitabu'l-Menâkıb/25, c. 4, s. 181-182; Tecrîd, hadis no: 1477.)

Enes'in anlattığına göre, Tanrı adama öfkelenmiş, boynunu koparak öldürmüş. Hıristiyanlar gömmüşler adamı. Ama sabah bakmışlar ölüsü ortada. Ve kefensiz. Hıristiyanlar: 'Muhammed ve adamları kefenini soymuş, kendisini de işte böyle ortada bırakmışlar...' diye konuşmuşlar. Adamı bir daha gömmüşler. Bu kez biraz daha derince. Ertesi gün sabah yine aynı durum. Sonra aynı konuşmalar. Sonra yeniden ve daha derince gömme. Sonra aynı durum ve aynı yorumlar. Bir kez daha ve derince gömme. Aynı durum. Bakmışlar ki bu böyle sürüp gidecek. Adamı gömmekten vazgeçmişler artık.

Bu adamın söylediğini söylemiş, yani "ben ne diyorsam, ne yazıyorsam o vahiy oluyor..." demiş, Muhammed'in "Tanrı'dan vahiy filan almadığını" söyleyerek İslam'ı bırakmış biri daha vardı: Ebu Serh Oğlu Sa'd Oğlu Abdullah. Ama onun başına yukarıdaki olay gelmedi nedense. Muhammed tarafından idamına karar verilmişti. Ne var ki Halife Osman'ın süt kardeşiydi. Ve Osman'ın araya girmesiyle

bağışlandı. Sonra Mısır Valisi bile oldu. (Ölm. 656-657. Bkz. İslam Ansiklopedisi.)

Ayetteki Cevap

—"Muhammed'e öğreten Tanrı değil, insandır..." diyenlere, ayette verilen cevap ne ölçüde doyurucu?

Cevap, yukarıda verilen ayetin anlamında da görüleceği gibi şöyle:

1- Muhammed'e öğrettiği söylenen kişi, Arap değildir, yabancı biridir.

2- Kur'an'sa apaçık bir Arapça'dır.

3- Öyleyse Muhammed'e sözü edilen kimse öğretmiş olamaz.

Oysa Arapça'yı bilen yabancı biri de Muhammed'e "eskilerin söylencesi"nden, "Tevrat"tan, "İncil"den, başka "kutsal metin"lerden birtakım "bilgiler" verebilirdi. İleri sürülen de bu. Muhammed, aldığı bilgileri, Arapça kalıplara döküp kendi "üslubu" içinde sunmuş olamaz mıydı? Kaldı ki "apaçık Arapça" diye nitelenen Kur'an'da, Yunanca, Süryanca, İbranca, Koptça... gibi dillerden birçok sözcük bulunduğunu, müslüman incelemeciler bile örnekleriyle yazıyor. (bkz. Süyûtî, el İtkân Fi Ulûmi'l-Kur'an, Arapça, Mısır, 1978, 1/178-185.)

Kur'an'da bu denli değişik yabancı sözcüklerin bulunması da, "Muhammed'e yabancının (ya da yabancıların) bilgi verdiği, öğrettiği" yolundaki savı desteklemez mi?

Muhammed'e bir "yabancı"nın ya da yabancıların yanında, bir ya da birkaç Arap da öğretmiş olabilir.

—İslam için çok önemli bir kaynak: "Müseylime"

"Müseylime", "Müslimcik" demektir. Müslümanlar, onu küçümsemek için böyle demişler, ayrıca da "Kezzâb" yani "çok yalancı" demeyi uygun görmüşlerdir. Müslümanların bir sövgüsüdür bu. Anlaşılıyor ki onun kendi adı "Müslim"di. Bu adı taşımış olması çok önemlidir. "İslam" ve "müslim" sözcüklerinin kaynağına götürür nitelikledir.

Müslümanlarca sövülen, aşağılanan bu kişiye, "Rahman", "Yema-

me Rahmanı (Yemameli Rahman)" da deniyordu. Yani adam aslında böyle ünlüydü. Bu da çok ilginç.

Bir başka ilginç olan da, Mekkelilerin Muhammed'e söyledikleri şu sözler:

—"Bize ulaşan bilgiye göre, sana öğreten (Tanrı değil), Yemame'deki şu adamdır. Rahman denen adam, Tanrı'ya ant içerek söyleriz ki biz Rahman'a inanmayız." (Bkz. İbn İshak, Siyer, tahkik ve ta'lîk: Muhammed Hamidullah, Arapça, Konya, 1981, s. 180, fıkra: 254.)

Mekkelilerin bu söyledikleri nedensiz miydi?

Müseylime, daha doğrusu "Müslim" ve bir başka adıyla "Rahman", Yemame'nin Hanifeoğulları kabilesindendi.

İlginç üç ad: "Müslim", "Hanife", "Rahman" Bu adlar, hele ilk ikisi bir araya gelince daha da ilginçlik kazanıyor: Kur'an'da "İslam" inanırlarının, "müslim"lerin "ad babası" olarak tanıtılan İbrahim (bkz. Hacc, ayet: 78) için hem "HANİF", hem de "MÜSLİM" denir. (Bkz. Bakara: 135;Âli İmran: 67, 95; Nisa: 125; En'am: 161; Nahl: 120, 123.) "Peygamber" olarak yer alan İbrahim, kısa anlamıyla "yıldız tapımı" demek olan Sâbiîlik dininin "peygamberi"ydi. İslam kaynaklarından da yaptığım incelemelerden vardığım sonuç bu. Muhammed de ilk ortaya çıktığında, "Sâbiî" diye niteleniyordu. (Bkz. Buhari, e's-Sahih, Kitabu't-Teyemmüm/6, c.1, s.89.) Sâbiîliğin dili, Süryanca'ydı. "Allah", "Kur'an", "Furkan", "kitab", "melek" ve daha birçok sözcük gibi "İslam", "müslim", "hanif" ve "Rahman" da bu dilden geliyordu. (Bkz. Aziz Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970, s. 46-48; Süyutî el İtkân, 1/180-184; doğubilimci Arthur Jeffery, The Foreign Vocabulary of The Quran, Kahire, 1938, s. 12 ve öt.) Yine benim incelemelerimden vardığım sonuca göre: Yıldız tapımı: "Sâbiîlik" adı altında, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerine de kaynaklık eden bir din olarak kurumlaşırken, özellikle Ortadoğu'da "Müslimler"i ve "Hanifler"i içine alıyordu. Önce "Müslimler" vardı, sonra "Hanifler" kolu meydana geldi. İbrahim, bu kolun "peygamber"iydi. İşte "Yemame Rahmanı" diye ünlü "Müslim (Müseylime)" ve ondan çok şey öğrendiği anlaşılan Muhammed de bu kola bağlıydı. (Sâbiîlik konusunda

geniş bilgi için bkz. Eren Kutsuz–Turan Dursun, -*Saçak Dergisi*, Şubat 1988, Sayı 49.)

Yemame Rahmanı, Muhammed'in yararlandığı kaynaklardan yalnızca biri olabilir.

Yukarıda adları geçenler ve daha başkaları tek tek de, tümü birden de "Muhammed'in öğretmenleri" olabilirler. Furkan suresinin 4. ayetine göre, Muhammed'in "yardımcıları"ndan, yani öğretmenlerinden "kavm", yani bir "topluluk" diye sözedilmiştir. Bu ve bunu izleyen iki ayetin anlamı şöyle: (Diyanet'in resmi çevrisi:)

—"İnkâr edenler, 'Bu Kur'an, Muhammed'in uydurmasıdır. Ona başka bir *topluluk* yardım etmiştir.' diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular. 'Kur'an, öncekilerin masallarıdır. Başkalarına yazdırılıp sabah akşam onu okunmaktadır.' dediler. Ey Muhammed! De ki: 'Onu göklerin ve yerin sırrını Bilen indirmiştir. Şüphesiz O, Bağışlayan'dır, merhamet edendir.' " (Furkan, ayet: 4-6)

Buna göre, Kur'an'ın "uydurma" olduğunu söyleyenler şunları da söylüyorlar:

1- Muhammed'e bir topluluk yardımcı oluyor.

2- Muhammed, Kur'an ayetlerini başkalarından alıp yazdırıyor.

3- Muhammed'e sabah akşam okunuyor.

4- Âyetler, "eskilerin masalları"ndan oluşuyor.

Buna karşılık, Kur'an'ın cevabı şudur:

"Yalan ve haksızca iddia. Kur'an ayetlerini Tanrı indirmiştir. O, göklerin ve yerin gizlerini bilir..."

Hars Oğlu Nadr, Muhammed'in kendisini "Tanrı'nın elçisi", yani Tanrı'yla insanlar arasında yer almış, Tanrı'nın bildirilerini insanlara iletme görevini üstlenmiş biri olarak tanıtmaya yöneldiğinde ve "Kur'an ayetlerini" sunması karşısında Mekkelileri uyarma yoluna gitmişti. Ve şöyle demişti:

—"Sakın inanmayın bu adama. 'Tanrı'dandır' diye ileri sürdüklerinin tümü, eskilerin masallarıdır. Ben size onunkilerden çok daha güzellerini söyliyebilirim..." İran krallarına, İranlı masal kahramanlarına ait söylencelerden örnekler aktarabileceğini söylüyor, anlatıp duruyordu Nadr. (bkz. Taberi, Camiu'l-Beyan, 18/137-138.)

Nadr haklı mıydı, "eskilerin masalları"ndan var mıydı Kur'an'da?

Bilindiği gibi Kur'an'da "kıssa" denen birçok "öykü" var. Bir çoğu; başta Tevrat; yahudi kaynaklarında, kimileri de İncil'lerde yer alır. İncelendiğinde görülür ki, bunların bir kesimi, Tevrat'tan da çok önceki çağların söylecelerinde aynen var. Örneğin "Nuh Tufanı"na ilişkin öykü, "Gılgamış Destanı"nda hemen hemen aynıdır. Daha başka örnekler de verilebilir.

Mekke'de, Medíne'de ve çevrelerinde çeşitli din ve inançların inanırları vardı. Çeşitli toplumların söylencelerini, "kutsal metinler"ini bilenler de az değildi. Muhammed'in özgürlüklerini sözverdiği ve işbirliği yoluna gittiği kölelerden de bu nitelikte olanlar bulunduğu biliniyor. Daha önce adlarına yer verilenler, Bel'am, Yaiş, Yessar, Addas, Cebr, İranlı Selman...da bunlardan.

Bunların ya da başkalarının, Kur'an'ın oluşması için Muhammed'e yardım etmiş, öğretmenlik etmiş olmalarını düşünmek akla uzak değil. Aklın ve mantığın kabul edemiyeceği şey, "Tanrı'nın, insanlara gökten mesaj göndermesi" ve bunun için şu ya da bu insanı aracı olarak seçmesidir. Bunu insan aklı değil, ancak akılla ilgili olmayan "iman" kabul eder.

Teori
Eylül 1991, Sayı 21

MUHAMMED'İN İSTİHBARAT TEŞKİLATI

Ramazanla birlikte *Milli Gazete*'de yeni bir dizi başladı. Muhammed'in İstihbarat Teşkilatı. Diziyi Ş. Ali Minaz hazırlamış. Yazar 6. yüzyıl Arap Yarımadası'nda kabileciliğin, kan duvarlarının ve huzursuzluğun egemen olduğu çağda, garip ve saçma sapan geleneklerin yaygın olduğunu vurguluyor; bu nedenle Peygamberin Medine'de Site Devleti kurduğunu belirtiyor.

"Bu devleti yıkmak Peygemberi bir avuç suda boğmak isteyenler vardı. Bunlar Müslümanlara karşı sıcak ve soğuk harbin her çeşidini uygulayarak mücadele veriyorlardı. Ben, rahmet Peygamberi olduğum kadar da savaş Peygamberiyim diyen sevgili Peygamber ise, İslam düşmanlarıyla en güzel şekilde savaşıyordu. Peygamberin kurduğu İslam Devleti'nin sınırları 10 yılda 2 milyon kilometrekareye ulaştı."

Ş. Ali Minaz şöyle devam ediyor, "Allah'ın Resulü 23 yıllık Mekke ve Medine hayatında düşmanla, şer ve egemen güçlerle mücadele etmenin en mantıklı ve en güzel örneğini veriyor." Böylece Peygamber haber alma ve casusluk teşkilâtını çalıştırarak, kutsal savaşında çok sayıda insanın kanının dökülmesine engel oluyordu.

Bu yazı dizisinde Yazar, Muhammed'in İstihbarat Teşkilatı'nın üyelerini tanıtıyor. Ve "Bu üyelerin bir kısmının hayatını heyecan ve ibretle okuyacaksınız" diyor.

Ebu Süfyan Cezasını Bulmalıydı

Peygamberin istihbaratçılarından Amr b. Ümmeye, henüz İslama girmiş değildi. Ama Peygambere büyük saygı ve sempatisi vardı. Mekkeliler Bedir Savaşı'nda yenildiler. Ticaret kervanları Müslü-

manlarca baskına uğruyordu. Ebu Süfyan Muhammed'i öldürmek için, kiralık katil tutup Medine'ye gönderdi. Katil mescide geldi. Peygamber namaz kılıyordu. Namaz bitince saldırdı. Bu arada ashabtan Seleme, katili sırtından yakaladı. Gizlediği kılıcı belinden çekip aldı. Ebu Süfyan bu yaptığının cezasını bulmalıydı. Dünyadan Allah Resulü değil, o gitmeliydi. Onun başı uçmalıydı. İşte bu amaçla Peygamber Mekke'ye iki kişi gönderdi. Biri Amr diğeri de yardımcı arkadaşı Seleme.

Amr ve arkadaşı Mekke'ye yaklaştılar. Amr, arkadaşına: "Seleme, şimdi doğru Ebu Süfyan'a gidiyoruz. İşini bitiriverelim hemen" dedi. Seleme cevap verdi: "Amr, sabırsızlanma. Buraya kadar gelmişken Kâbeyi de ziyaret edelim; İkişer rekat namaz kılalım. Sonra işimizi hallederiz..." Bu fikir cazip gelmişti. Doğru Kâbe'ye gittiler. Fakat Süfyan'ın oğlu Muaviye Amr'ı tanıyınca oradan uzaklaşıp Medine'ye dönmek zorunda kaldılar. Yolda Mekkeli iki kişiyle karşılaştılar. Oturup sohbet ettiler. Bunlar Mekkeliler tarafından Medine'ye gönderilen casuslardı. Amr birini öldürdü. Öbürünün ellerini bağlayıp Medine'ye getirdi. Resullullah'a gidip olayı anlattı.

Soğuk Savaş Sürdürenler

Hicretin 2. yılı Mekke'de ki casus Medine'ye bir haber gönderdi. Haber görünürde pek önemli değil: "Mekke'li putperestler Şam'a büyük bir kervan gönderiyor" Ama haberi altında büyük bir uyarı olduğu anlaşılıyordu. Mekke'deki casus bu kervandan elde edilecek gelirlerle silah alınıp asker kiralanarak Müslümanlara saldırılacağına işaret ediyordu. Kervan Şam'a bu amaçla gönderilmişti. Resulullah haberi alır almaz hemen harekete geçti. Önce kervanın gözlenmesi için iki izci görevlendirdi. Bu izciler Talha ve Said bin Zeyd idi. İki izci, kavurucu çöl sıcağında gece gündüz demeden günlerce yürüdüler; sonunda kervanı yakaladılar. Uzaktan uzağa izlemeye başladılar onu. Topladıkları bilgileri de bir haberciyle gizlice Resulullah'a bildirdiler. Bu kervan takibi Bedir Savaşı sırasında İslam için sürdürülen soğuk savaşın bir parçasıydı.

Ebu Rafi ilk Müslüman olanlardandı. Mekke'ye Mısır'dan getirilmişti. Peygamberin amcası Abbas'ın kölesiydi. Abbas'ın iman etmediği sıralarda evinde iki mümin vardı. Biri hanımı Lübabe, öbürü bu Ebu Rafi. İkisi de gece gündüz çalışıyorlar, çevrelerinde İslamın yayılması için mücadele veriyorlardı. Görüp duyduklarını da hemen Resulullah'a iletiyorlardı. Haber alma teşkilatının önde gelen elemanlarıydılar.

Mekke Casusu

Peyamberin amcası Abbas da istihbaratçıydı. Bedir Savaşı'nda müşriklerle birlikteydi. Savaş sonucu Müslümanlara esir düştü. Peygamber, kurtulması için fidye ödemeliydi. Fidyesini ödeyerek Abbas İslama girdi. Ama Mekkeliler'in onun imana gelişinden haberleri yoktu. Abbas başka düşman tutsaklar gibi Mekke'ye döndü. Mekke Casusu görevini üstlendi. Peygamber ona bu görevinin sıcak savaştan daha kutsal olduğunu söyledi.

Hicretin 3. yılında Abbas'tan bir mektup geldi. İşte mektuptan bazı cümleler: "Kureyş, büyük hazırlık içinde bütün güçleriyle saldırıp sizi yok etmek niyetindeler. Bedir'in öcünü mutlaka almalıyız diyorlar. Sayıları 3 bin kadar..." Peygamber hemen Medine'ye döndü ve gerekenler yapıldı.

Yahudi Kabilesi'nin ileri gelenlerinden Ka'b bin Eşref, hem zengin hem edipti; bu iki gücünü sürekli İslama karşı kullanıyordu. Özellikle Bedir Savaşı'ndan sonra, ateşli şiirleriyle Kureyş'lileri coşturup kışkırtıyordu. "Müslümanlardan intikam alın, ben arkanızdayım" diyordu. Ama yaptıklarından Medine habersizdi. İşte yine Mekke Casusu sahnede. Hemen bir haberci kiraladı. Yahudi şairin yaptıklarını bir bir anlatan mektubu, Resulullah'a postaladı.

Peygamber'in Sağ Kolu

Peygamber ashabıyla toplantı halinde. Politik konular konuşuluyor. Musevi toplumun müslümanlara karşı eylemlerinden söz edili-

yor. Peygamber bir ara sözü büyük Yahudi şairine getirdi ve buyurdu ki: "Ka'b bin Eşref'i kim öldürür? Şu Allah'ı ve Resulünü inciten Ka'b'ı?" Sahabelerden biri hemen yerinden kalktı: "Ya Resulullah! Bu işi benim yapmamı kabul buyurur musunuz?" dedi. Bin Mesleme'ydi bu. Görev ona verildi. Yanına dört fedai seçti. Birlikte yaptıkları planı Peygamber'e onaylattılar ve Ka'b bin Eşref'e layık olduğu cezayı verdiler.

Muhammed Bin Seleme, Peygamber güneşinin çevresindeki yıldızların en parlaklarındandı. Birçok savaşta kılıcıyla boy gösterdi. Peygamber yokken idari işlere o bakardı. Bazı savaşlarda ordunun önünde gider keşif ve öncü kuvvet görevlerini gerçekleştirirdi.

"Savaş, Hile Yapma Sanatıdır"

Yıl Miladi 627, aylardan Ocak, Medine 10 bin kişilik düşman ordusu tarafından kuşatılmış. Ancak mücahitler kentin çevresine hendek kazdıkları için, bir türlü içeri giremiyorlar. Medine'de "Kureyza oğulları" diye bilinen Yahudiler de kenti savunmak için Müslümanlarla anlaşma yapmışlardı. Peygamber, onların anlaşmayı bozduklarını; dahası düşmanla gizlice anlaştıklarını haber aldı. Durum çok nazik ve tehlikeliydi. Düşman bütün gücüyle üç bin Müslümana saldırırken, Yahudiler de içerden, arkadan vuracak. Tam o sırada Eşça kabilesi'nden biri çıkageldi. Müslüman olmak istediğini bildirdi. Bu kişi Nuaym İbni Mesud'du.

Nuaym'ın yapacağı iş konuşuldu ve Allah Resulü Ona "Nuaym! Savaş bir çeşit plan ve hile yapma sanatıdır. Sen de bizim için bir hile yap bakalım" dedi. Nuaym hemen göreve başladı. İki tarafı birbirine düşürecek bir plan hazırladı. Müslümanlar için büyük bir tehlikeyi önledi.

Hendek Savaşı'nda Medine'nin kuşatılması 20 gün sürdü. Düşmanın yiyecek sıkıntısı çektiği ve moralinin çok bozuk olduğu haberleri geliyordu. Resulullah bir toplantı yaptı. Müşriklerin arasına bir casus göndermek istedi. "Huzeyfe! Git şu adamlar ne âlemdeler, bir

kontrol et. Bu arada kesinlikle taş atma, okunu ve kılıcını kullanma" dedi.

Nuzeyfe ustaca düşmanın içine, sızarak, savaştan çekileceğini öğrendi. Huzeyfe, Peygamberin hem özel kâtibi, hem de sırdaşıydı.

Hendek Savaşı belasını Müslümanların başını saran Yahudi bir lider vardı: Ebu Rafi, çevre kabileleri sürekli olarak Müslümanlara karşı kışkırtıyor, kiralık katiller tutuyordu. Hicretin 6. yılında Peygamber Ebu Rafi'nin dersini verecek serdengeçti grubunu Hayber'e gönderdi. Dört kişiydiler. Grup başkanı Abdullah, Ebu Rafi'nin muhkem kalesine girmeyi başardı ve onu yatak odasında öldürdü.

Bişr, Ani Bir Baskını Önledi

Mekke , Müslümanların gözünde tütmeye başlamıştı. Herkes doğup büyüdüğü o kenti özlüyordu. Sonunda Peygamberden buyruk çıktı: "Hazırlanın, Kâbe'yi tavaf için Mekke'ye yürüyoruz"

Hicretin 6. yılının sonları Peygamber 1500 sahabeyle birlikte Mekke'ye doğru yola çıktı. Mekkeli müşrikler haberi almışlardı. "Ölürüz de Müslümanları kente sokmayız" diyorlardı. Peygamberin önceden Mekke'ye gönderdiği casus da, gerekli haberlerle geriye dönmüştü. Bu casus Bişr İbn-i Ka'b idi. Onun getirdiği haberler üzerine Rahmet Peygamberi, yeni strateji saptadı. Ordunun hedefini değiştirdi; yolun sağ yanında ki bir tepenin arkasına doğru ilerlemesini buyurdu.

Böylece Bişr, ani bir baskını ve Müslümanların bu baskında telef olmalarını önlemiş oldu.

Huzur Kaçmıştı

Hicretin 11. yılında İslam dünyasının bazı yerlerinde yalancı peygamberler türedi. Bunlardan biri de Yemen bölgesinin San'a kentinde oturan Esved-i Ansi'ydi. Esved tam anlamıyla bir hokkabazdı. Zorba ve zalimdi. Soytarıca hareketleriyle "Bana da melekler gelip haber ve-

riyor" gibi saçma sapan sözleriyle, ne gariptir ki, çevresine adam toplamayı da becermişti. Üzücü haber Medine'ye gelince, Resulullah hemen gerekli önlemleri aldı. Bu küstah zorbanın ortadan kaldırılmasını buyurdu. Bunun için Firuz Bin Deylem'i görevlendirdi. O da kendisine iki yardımcı seçti. Yalancı peygambere yaklaşmak, muhafızlarını aşıp onu öldürmek çok güçtü. Firuz bu işi ustaca halletti. Esved'i, hanımı Azade'nin yardımıyla yatak odasında boğarak öldürdü.

2000'e Doğru
15 Mayıs 1988, Yıl 2, Sayı 21

PEYGAMBERİN KARILARI VE CARİYELERİ*

Muhammed'in birden fazla kadınla evlenmesi Medine dönemine ve yaşlılık günlerine rastlar. Hatice'den sonra, Hicrete kadar, yalnız Zem'a kızı Sevde ile evli kalmıştır. Hatice ile evlendiği sırada kendisi 25 yaşında, o ise 40 yaşında, iki kocadan dul kalmış bir kadındı. 15 yıl birlikte yaşadılar. Hatice, Hicretten 3 yıl önce 65 yaşında öldü. Peygamber'in hayatını evlilikler açısından birkaç dönemde görmek gerekir:

25 yaşına kadar bekâr;

25-50 yaş arasında tek evlilik hayatı;

50-60 yaş arasında çok evlilik hayatı;

60 yaşından sonra hiç evlenmedi.

Diğer yapıtlarında ileri sürüldüğüne göre Muhammed aynı anda dokuz kadınla evli olmuş. Taberi gibi bazı tarihçiler 15 kadınla evli olduğunu söylerler. Bu doğrulanmış değildir. Rivayetlerden şu bilgiler çıkarılabiliyor: zifaf olduğu 11, olmadığı 2 karısı olmuştur. Bunlara 2 cariyeyi de eklersek 15 eder. Prof. Ulvan'a göre "doğrusunu Allah bilir"

Taberi ve başkaları Âişe'den rivayet ederler: Peygamber evde ne yapardı?" diye sorulmuş. "Sizin yaptığınız gibi" demiş; "şunu indirir, bunu kaldırır; ailelerinin işlerini görür; etlerini doğrar, evi süpürür, uşağa yardım eder." Şöyle bir sözü vardır karılarını döven erkekler için: "Hem karılarını köle döver gibi döverler, hem de utanmadan onlara sarılır yatarlar." (Kaynak: İbni Sa'd, c. 8, s. 148.)

*Bu yazı, Turan Dursun'un verdiği notlara dayanarak Cemal Süreya tarafından kaleme alındı. "Hz. Muhammed'in Cinsel Hayatı" başlıklı kapakta yararlanılmakla birlikte aynen yayımlanmadı. Özgün metin elimizde.

Arkadaşlarından Enes anlatır: "Peygamber 9 ya da 11 karısı varken, günün belirli saatlerinde bütün karılarını dolaşır, hepsi ile cinsel ilişkide bulunurdu."

Enes'e sordular: "Peki Peygamber buna nasıl güç yetirebiliyordu?"

Enes şöyle dedi: "Biz aramızda Peygamber'in cinsel yönden otuz erkek gücünde olduğunu konuşurduk." (Kaynak: Buhari, *Tecrid*/192)

Muhammed karılarına eşit süre ayırır; aynı gece hepsini dolaşır, sıra kimdeyse onun yanında kalırdı. (Kaynak: *Müsned*, c. 6, s. 108).

Yolculuğa çıkmak istediğinde aralarında kura çeker, hangisini çıkmışsa, onunla giderdi. Hac için hepsini yanında götürdü. (Kaynak: İbnü Sa'd, *Tabakat*)

Sevde

Muhammed'in Hatice'den sonra, Hicret'e kadar birlikte olduğu tek kadın, Zem'a kızı Sevde'dir. İbnü Sa'd *Tabakat* adlı yapıtında yaşlı olan Sevde'den bir ara Muhammed'in ayrılmak istediğinin ileri sürüldüğünü ama bunun doğru olmadığını söyler. Sevde bir tarihten sonra Peygamber'e olan sırasını genç Âişe'ye devrederek bir özveri gösterecektir. Böylece Âişe de iki kişilik sıra elde eder.

Âişe

Ebubekir'in kızı Âişe ile evlendiği zaman kendisi 49, kız 6 yaşındaydı. Âişe 9 yaşma gelene kadar onunla beraber olmadığı kabul edilir. Bebek oynarmış onunla.

Âişe'nin, eşleri arasında ayrı bir yeri vardır. Zaten kendisiyle zaman içinde en uzun süre beraber olmuş karısı da odur. Onunla ilişkisi herhangi bir basit düşkünlük ya da anlık istek olayını her zaman aşmıştır. Muhammed'in, kendisinden 15 yaş büyük Hatice'den (ve yine yaşlı Sevde'den) sonra, 43 yaş küçük Âişe'ye bağlanması ilginçtir. Hatice ile Aişe arasında ise 59 yaş fark var. Neredeyse Muhammed'in bütün hayat süresi...

Muhammed'in hayatında ayrı bir yeri vardır Aişe'nin. Yalnız şimdiki zamanı değil, geleceği de; yalnız karı-kocalığı değil, politikayı da temsil eder. Bir çeşit doğal mirasçısı, Müslümanlığın mirasçısı (Ebu Bekir) odur. Burdan alınırsa, Âişe'nin, Peygamber karşısında, demokratik denebilecek bir söz ve elşetiri bağımsızlığı da oluşmuştur.

Âişe, *Ahzâb* suresinin 50. ayetine tepki gösterdi. Bilindiği gibi, o ayetin içeriği şöyledir:

"Mehirlerini verdiğin eşlerini; Allah'ın sana ganimet olarak nasip ettiği cariyleri; seninle birlikte göç eden amca, hala, dayı, teyze kızlarını; seninle evlenmek istiyorlarsa, salt sana özgü bu durum olarak, hepsini helâl kıldık. Onlar mehirlerini Peygamber'e bağışlayabilirler. Bu konuda güçlük çekmeyesin diye onların da üzerlerine neyi farz kıldığımızı bildirdik; Allah bağışlayandır, acıyandır."

Âişe'nin ayet konusundaki tepkisi şu noktada olmuş: "Bir kadın kendini Peygamber'e armağan mı edermiş? Ne kadınlar varmış şu dünyada!"

Âişe'nin, sıra konusunda, Peygamber'in dilediği karısının yanında daha fazla kalması konusunda da soruları olmuş. Ne var ki, tam o soruların yöneltildiği sırada bir ayet daha gelir: *Ahzâb* suresinin 51. ayeti. Şöyle:

"Ey Peygamber, bunlardan kimi dilersen geri bırakır, dilediğini alabilirsin. Boşadığını yeniden almanda da bir vebal yoktur sana...

Âişe bu ayet üzerine kendini tutamamış.

"Görüyorum ki, demiş, senin Allah'ın yalnız senin şeyinin keyfi için koşturuyor." (Kaynak: Buhari, *Tefsir/7*; *Tecrid*-Hadis/1721; Müslim, *Rıda*/49,50-Hadis/1464; İbni Mace, *Nikâh*/57-Hadis/200; Ahmet İbn-i Hanbel, 6/134,158,261).

Âişe, daha önce de değinildiği gibi şer'i hükümlerde çok bilgiliydi. İmam Zerkeşi, bu hükümlerin onda birinin Âişe kanalıyla geldiğini söyler. Ayrıca Âişe'nin şiir, eski Arap tarihi, gökbilim ve tıp alanlarında derinleştiği kabul edilmiştir. Eşi üzerindeki etki gücü bu niteliklerinden de ileri geliyor olsa gerektir.

Cahş'ın kızı Esed'li Zeynep'le evlenmesi bir yönden ayrıca çok ilginçtir. Araplarda, Cahiliye devrinde, yaygın bir uygulama vardı: oğlan çocuklarını evlat edinme, onları özoğul gibi nesebine bağlama, miras verme... Bunun sonucu olarak, baba ile oğulluk birbirinin karısını, kızını nikahlama hakkına sahip değildi. Tıpkı baba-oğul hukukundaki gibi.

Muhammed bu uygulamayı yıktı, oğulluğu ve azadlı kölesi olan Zeyd'in karısı Zeynep'le evlendi. Zeynep aynı zamanda Peygamber'in halasının kızı. Ve zaten, baştan, Zeyd'le evlenmek istememiş. Peygamber'e bir gönül yakınlığı var. Ama yine de onun uygun görmesi sonucu Zeyd'le evlenmiştir.

Muhamed bir gün Zeyd'le görüşmek için onun evine gider. Zeyd yoktur. O sırada Zeynep içerde çamaşır yıkamaktadır. Duygular coşar. Muhammed şu sözleri söylemekten kendini alamayarak evden çıkar: "Ya mukallibel kulum!" (Ey kalpleri evirip çeviren Allahım, gönlümü çeviriverdin!)

Zeyd eve gelince Zeynep olayı ona anlatır. Zeyd içinde karısını yitireceği gibi bir önseziyle Peygamber'e koşar.

"Zeynep'i sevdinse, hemen boşayayım; sen al" der.

Muhammed'in karşılığı:

"O nasıl söz? Karını boşama, Allah'tan kork!" Ancak, içten içe, boşamasını da istemektedir. Bu istek Ahzâb suresinin 51. ayetinde ortaya çıkar. (Kaynak: bu ayetle ilgili tefsirler Taberi tefsiri.)

Zeyd, Zeynep'i boşar. Böylece Ahzâb suresindeki (37. ayet) şu sözler de açıklık kazanmış olur: "Şimdi madem ki Zeyd onunla ilişiğini kesti; biz onu sana eş yaptık."

Zeynep'le Muhammed arasındaki ilişkide cinselliğin çok ağır bastığı söylenebilir: "Bir kadın gördüğü zaman hemen eve gelir, Zeynep'le cinsel ilişkide bulunurdu (*Kitabün Nikah*, s. 127).

O günlerin cinsellik yönünden ortamını Peygamberin arkadaşlarından Cabir şöyle anlatır: "Biz Mina'ya giderken zekerlerimizden meni damlıyordu"

Kaynak: Buhari, *Hac*/81; *Umre*/6; *Şirket*/27; Müslim: *Hac*/141;

Hadis/1216; *Neşe-i Menasik*/77; İbn-i Meca, *Menasik*/77 Hadis/2980; Ahmet İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/317-366.)

Hafsa

Hicretin 2. yılında Ebubekir'in kızı Âişe ile evlenen Muhammed bir yıl sonra da Ömer'in kızı Hafsa'yı karıları arasına katar.

Hafsa, Huzeyfe oğlu Hanis'le evliydi. Kocası, Uhud savaşında aldığı yaralarla daha fazla yaşayamadı. Muhammed, dul kalan Hafsa'yı önce bir başkasıyla evlendirmeyi düşündü. Bu konuda Ebu Bekir'i ve Osman'ı yokladı; onlarda belirli bir istek görmedi. Olaydan haberli olan Ömer çok üzülmüş gibiydi. Daha sonra, Hicretin üçüncü yılında Muhammed Hafsa ile kendisi evlendi. Ömer'in yüreğine de su serpildi.

Ümmü Habibe

Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe Ramle.

Peygamber onunla Hicretin 7. yılında evlendi. Ümmü Habibe, kocası Ubeydullah bin Cahş el-Esedi ile birlikte müslüman olmuştu. Daha sonra Habeşistan'a gittiler; kocası orda din değiştirip Hıristiyan olunca ondan ayrıldı. Peygamber Habeşistan kralı Necaşi'ye haber göndererek Ümmü Habibe'yi istedi. Necaşi, kadına, Resulullah'ın yerine 400 dinar mehir ve birçok değerli hediye verdi. Muhammed, Ümmü Habibe Medine'ye gelince onunla evlendi. Bu akrabalık bağı Ebu Süfyan'ı duygulandırmıştı; bir yıl sonra o da Müslüman olacak.

Ümmü Seleme

Mahzumoğulları'ndan Ümmü Seleme Hind de, kocası Ubeydullah bin Cahş el-Esedi ile birlikte Habeşistan'a gitmişti. Kocası Uhud savaşından sonra öldü.

Peygamber, Medine'ye dönen Ümmü Seleme'ye şöyle buyurdu:

"Allah'a yalvar, felaketine karşılık seni ödüllendirsin; ondan daha iyi bir eş versin sana."

Sonra da ona evlenme teklifinde bulundu.

Kadın, yaşlı ve kıskanç olduğunu, yetim çocukları bulunduğunu söyleyerek özür dilemeye kalkınca, Peygamber, kendisinin daha yaşlı olduğunu; Allah'ın o kıskançlık duygusunu mutlaka gidereceğini; yetimlere gelince, onlar için hiç merak etmemesini, onların Allah'a ve Resulü'ne kaldığını söyledi.

Evlenme gerçekleşti.

Peygamberin eşlerinin rivayet ettikleri hadis sayısının 3 bini aştığı bilinir. En çok hadis rivayeti Âişe'ye aittir. (2210 hadis). Peygamberin karıları arasında Ümmü Seleme ondan sonra gelir: 378 hadis.

Muhammed'in karıları iki grup oluşturmaktaydı. Birinci grupta Âişe, Hafsa, Safiye ve Sevde vardı. İkinci grubun başını da Ümmü Seleme çekmekteydi.

Müslümanlar, Peygamber'in Âişe'ye karşı büyük sevgisini bildikleri için, sözgelimi bir armağan vereceklerse, bunu mutlaka Muhammed'in onunla birlikte olacağı güne rastlatırlardı. Yaygınlık ve düzenlilik kazanan bu olayın öbür eşler arasında dedikodulara yol açmaması, tepkiler uyandırmaması olanaksızdı. Özellikle Ümmü Seleme grubundan "annelerimiz", ona, gidip durumu Resulullah'a anlatmasını istediler: armağanlar mı sunulacak, hediyeler mi söz konusu, bu, karılar arasında hiçbir ayrım gözetilmeksizin yapılmalıydı.

Ümmü Seleme, kendi nöbet gününde, olayı ve kumalarının dileğini Peygamber'e iletti. Ancak Peygamber'in ağzından bu konuda tek sözcük çıkmadı.

Ertesi gün öbür eşler Ümmü Seleme'den bir açıklama beklediler. O da olanı biteni, Peygamber'in o konuda konuşmadığını anlattı. Şöyle bir ortak karara varıldı: Peygamber'dan bir karşılık alıncaya kadar Ümmü Seleme olayı tekrar tekrar gündeme getirecek...

Ümmü Seleme'nin üst üste yeni birkaç girişimi de sonuçsuz kaldı. Resulullah gülümsüyordu; yine de tek sözcük almak olanaksızdı ağzından. Ümmü Seleme misyonu gereği sorması gereken soruları sürdürdü.

Sonunda Peygamber konuşacaktı:

"Âişe'yi söz konusu ederek beni üzmeyin. İşte söylüyorum: vahiy, yalnız onun günündeyken gelir bana!"

Ümmü Seleme şaşırmıştı; "Seni üzdüğüm için Allah bu günahımı bağışlasın" demekle yetindi.

Ama ortaklar aynı konuda bu kez Peygamber'in kızı Fatıma'ya başvuracaklardı. Fatıma babasına durumu anlattı.

"Karıların", dedi, "Allah'ı tanık göstererek, Ebu Bekir'in kızı konusunda senden adalet diliyorlar."

Peygamber karşılık verdi:

"Kızım, doğru söyle, sen beni seviyor musun?"

"O nasıl söz! Nasıl sevmem?"

"Öyleyse benim sevdiğimi de sev!"

(Kaynak: Buhari, *Hibe*/8; *Tecrid*/1130)

Cüveyriye

Peygamber, Kureyş'in ileri gelenlerinden Hâris'in kızı Cüveyriye ile Hicretin 5. yılında evlendi. Mustalik savaşında ailesinin üyeleriyle birlikte tutsak düşen Cüveyriye 13 yaşında, dünya güzeli bir kızdı. Peygamberle görüşme isteğinde bulundu. Tutsak olarak, Sabitbin Kays'ın payına düştüğünü; azad olabilmek için onunla anlaşmış bulunduğunu; bu konuda kendisine kolaylık gösterilmesini diledi.

Peygamberin ona şöylc dediği yazılmıştır:

"Daha iyi bir teklifim var"

"Nedir ya Resulullah?"

"Sabit'e vereceğini ödeyeyim; seni ben alayım.

(Cüveyriye sevincinden uçarak):

"Tamam, ya Resulullah, kabul!"

(Kaynak: *İslamda Çok Evlilik ve Rasulullah*, Prof. Abdullah Ulvan; çeviren İsmail Hakkı Sezer).

Nikâhtan hemen sonra Müslümanların ellerindeki bütün Beni mustalik tutsakları (700 kişi) salıverildi. (Kaynak: Buhari, *İtkr*, 13)

Safiye

Ahtap bin Huyeyy'in kızı Safiye, Hicretin 7. yılında Muhammed'in karıları arasına girdi. Safiye, Beni Nadir Yahudilerindendir. Kocası Hayber savaşında öldürülmüş; kendisi tutsak olmuştu. Dihyet'ül Kelbi'nin payına düştü. Ahsab tarafından hemen Peygambere yetiştirildi; Safiye öylesine dilber bir kadındı ki ancak Resulullah'a yakışırdı; ayrıca, kavminin hanımefendisi olan bu kadına kendinden aşağı gördüğü bir kişinin yanında cariye işlemi uygulanmasının engellenmesi gerekirdi.

Sonuçta Muhammed onunla evlendi. (Kaynak: Buhari, *El Magazil* 38; *Asab* 30-32; *Hucurat* 11; *Talak* 1. ayet)

Zeynep bir keresinde Safiye'ye "Yahudi karı!" diye seslenmişti. Peygamber bu saldırıyı cezalandırdı; bir ay Zeynep'e yaklaşmadı. Ayşe'nin Safiye için "boyu da pek kısa, yere çok yakın" demesi üzerine de şu karşılığı vermiş: "Bir laf ettin ki koca denizi bulandırır." (Kaynak: Buhari, Ebu Davud ve Tirmizi.)

Anlaşılıyor ki Safiye'nin eşsiz güzelliği ve Yahudi kökenli oluşu zaman zaman öbür ortakların kendisine karşı birleşmelerine yol açmış. Tirmizi rivayet eder: Âişe ve Hafsa "Biz Resulullah'ın yanında Safiye'den daha değerliyiz" demişler. Bu söz Safiye'nin kulağına gitmiş. Peygamber'e söylemiş. Peygamber'in verdiği karşılıkta onun Yahudiliğiyle ilgili çok zarif bir ima da var: "Şöyle diyemez miydin, benden nasıl daha değerli olabilirsiniz ki, eşim Muhammed, babam Harun, amcam Musa!"

Bir keresinde de Peygamber ve Safiye sözleştiler; öbür kadınlara örnek olsun, hatta bir bakıma ders olsun diye, bir ay boyunca hiç beraber olmayacaklardı. Bu söz tutuldu. (Kaynak: Buhari ve Müslim; Taberi tefsirinde *Tahrim* suresi.)

Haris'in kızı Meymune Huzeyme kızı Zeynep

Peygamberin son iki karısı Haris'in kızı Meymune ile Huzeyme kızı Zeynep'tir. Meymune ile Hicretin 7. yılında evlendi. Huzeyme

kızı Zeynep'i, Esed'li Zeynep'ten ayırmak gerekir. Peygamber'in hayatında olay yaratan karısı ikincisidir. Huzeyme kızı Zeynep Peygamber'den önce ölmüştür.

Esma ve Amre

Muhammed'in nikâh kıyıp da karı-koca olmadan ayrıldığı iki karısı daha var: Kindeoğulları'ndan Numan'ın kızı Esma ve Kilab kabilesinden Zeyd'in kızı Amre. Peygamber, Esma'nın, zifaf sırasında alaca illetine tutulmuş olduğunu farketti ve mut'asını (bedelini) vererek baba evine yolladı. Amre ise daha yeni müslüman olmuştu. Peygamber'in yanına girince onu pek istemez birtakım tavırlar takındı. Ona da bedeli ödendi; ve ailesine geri gönderildi.

İki cariye:Marya ve Reyhane

Şem'un kızı Marya, Kıpti kökenli ve Hıristiyandır. Muhammed'e Mısır Mukavkıs'ı (piskopos) dört cariye armağan eder. Marya bunlardan biri. Peygamber'in, ona karşı özel bir düşkünlüğü olduğu anlaşılıyor. Aşağıdaki olay bunu göstermekte. Muhammed bir gün karılarından Hafsa'nın odasına girer. Odada Hafsa değil, Marya bulunmaktadır. O arada Hafsa babasının evine gitmiş. Muhammed ve Marya, Hafsa'nın yatağında birleşirler. Tam o sırada Hafsa içeri girer. Muhammed henüz işini bitirmemiştir. Hafsa'ya biraz beklemesini söyler; bazı açıklamalarda bulunacaktır ona. Sonunda Hafsa, kendini tutamaz; şöyle konuşur: "Nasıl iştir bu? Bir köle ile benim günümde ve benim yatağımda birleşiyorsun?" Peygamber kendisine bir müjdesi olduğunu söyler ve hemen ekler: Kendisinden sonra Ebu Bekir, daha sonra da babası Ömer halife olacaktır. Ne var ki Hafsa hiç de oralı olmayacak, tepkisini sürdürecektir. Peygamber bu kez yemin verir: "Vallahi billahi bir daha onunla beraber olmayacağım, ama sen de olayı kimseye söyleme." Ne var ki Muhammed Marya'yı bir türlü

unutamamaktadır. İmdadına bir ayet yetişir; şu sözlerle başlayan bir ayet: "Ya Muhammed, karıların memnun olacak diye, helal şeyden niçin kendini yoksun bırakırsın; allah çok bağışlayan ve acıyandır."

Öbür cariye Reyhane Yahudiydi. (Kaynak: *Tahrim* suresi, 1. ayet.)

Söz konusu ayetin gelişi konusunda birde bal şerbeti öyküsü ileri sürülür; ama ayetin asıl dayanağı yukardaki öyküdür.

(Kaynak: Tefsirler: örneğin Taberi tefsiri 28/100 öt; F. Razi, 29/41 öt; (Sabuni'de, bal şerbeti öyküsünün ayetin iniş nedeni gösterildiği); ancak asıl nedenin Marya olayı olduğu vurgulanır, 3/406.)

MUHAMMED'İN CİNSEL HAYATI DAVASI'NDA SAVUNMA*

İSTANBUL 2. ASLİYE CEZA MAHKEMESİNE

DAVACI	K.H.
SANIK	FATMA YAZICI -Karagümrük Kabakulak sok. 6/3 Fatih
DAVA KONUSU	TCK'nun 175. maddesine muhalefet.
TARİHİ	22-28 Mart 1987

Olay ve Hukuki Durum

Sorumlu olduğum ve Yazı işleri Müdürü bulunduğum haftalık *2000'e Doğru* dergisinin 22-28 Mart 1987 tarih ve 12 sayılı nüshasında, s.8'de "Hz. Muhammedin Cinsel Hayatı" başlığı altında, – Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan gönderilme ekli yazılardaki polemikler ne olursa olsun– tümüyle temel İslami kaynaklarda yer alan metinlere dayalı yazı ve daha önce yayınlanmış ilgili fotoğraflar. İddianamede, TCK'nun 175. maddesine aykırı bulunuyor. İddianamedeki bu savın da ekli bilirkişi raporuna dayandırıldığı görülüyor:

A-iddianame ve İleri Sürülen

***2000'e Doğru*'nun "Hz. Muhammed'in Cinsel Hayatı" başlıklı yazısı hakkında açılan davada sorumlu müdür Fatma Yazıcı'nın savunmasını Turan Dursun yazdı. İlk kez burada yayımlanıyor. Özgün metin elimizde.

İddianamede, bilirkişi raporunda ileri sürülenler, hemen hemen aynen tekrarlanıyor. "Yazıda İslam kaynaklarına dayandığı belirtilerek Hz. Muhammed'in cinsel hayatı anlatılmaktadır. Yazı incelendiğinde, *Hz. Muhammed'in çok büyük bir cinsel arzu içinde bulunduğu,* bu arzusunu tatmin etmek amacıyla birçok cariyeyle yattığı (oysa 'cinsel arzusunu tatmin etmek için birçok cariyeyle yatmıştır' diye bir söz yazıda yer almamıştır. -F.Y.), onda 30 hepsiyle cinsel birleşimde bulunduğu (ekli bilirkişi raporunun 2 paragrafından bir satır atlanarak alındığı için bu anlamsız anlatımın meydana geldiği görülüyor. Atlama olmasaydı şöyle olacaktı: *"Onda 30 erkek gücünde güç bulunduğu, aynı günde bütün karılarını dolaştığı ve hepsiyle cinsel birleşimde bulunduğu'* .-F.Y.) *mesajının verilmek istendiği* görülmektedir. Yine yazıda Peygamberin *dilediği kadını alma hakkı* olduğu, bazı *kadınların kendilerini Peygambere armağan ettikleri, Ayşe'nin bu duruma karşı çıktığı, fakat bunun üzerine hemen ayet indiği,* bu ayette, cariyelerin, amcasının kızlarının, teyzelerinin kızlarının, Peygamberle nikâhlanmayı istedikleri takdirde bunların Peygambere helâl kılındığı, bunun üzerine Peygamberin eşi Âişe'nin Peygambere: *'Görüyorum ki senin Allah'ın yalnızca senin şeyinin keyfini yerine getirmek için koşuyor'* dediği, bundan sonra 51. ayetle Hz. Muhammed'e karılarından dilediğinin sırasını geciktirebileceği, dilediğinin sırasını öne alacağının kaydedildiği (burada yine yanlış anlatım var. Bu kez ki yanlışlık, bilirkişi raporundaki yanlışlıktan kaynaklanıyor: Şöyle olmalı: '51. ayetle, Hz. Muhammed'e, karılarından dilediğinin sırasını geciktirme, dilediğinin sırasını öne alma yetkisinin verildiğini...' F. Y.) belirtilmektedir. Yazının diğer kısımlarında da (böyle başlanan sözler de bilirkişi raporunda var.-F.Y.) Hafsa'nın Peygambere (bilirkişi raporundaki yanlışlık buraya da geçmiş: *'Peygambere'* değil, 'Peygamberi' olacak. -F.Y.) kendi gününde ve kendi yatağında *yaparken* yakalaması (yine, bilirkişi raporundaki yanlışlıktan kaynaklanan bir yanlışlık: '...Kendi gününde ve kendi yatağında yaparken...' deniyor. Neyi yaparken? Her halde 'Cariyesi Marya'yı YAPARKEN' ya da 'Cariyesi Marya'yla yatarken' olacak. Yani 'yatarken' olacakken 'yaparken' olmuş.-F.Y.) üzerine Peygamberin hemen ona halifelikle ilgili müjdeli haberler vererek gönlünü aldığı ve olayı kapattığı ifade olunmakta-

dır. Kısaca özetlediğimiz (oysa özetleyen, iddianame değil; bilirkişi raporu. 'Kısaca özetlediğimiz' sözü de bilirkişi raporunda yer alıyor. -F.Y.)..." deniyor. Ve ardından, ortaçağın karanlığını bütün koyuluğuyla ortaya getiren bir mantıkla yargıya (bilirkişinin yargısına) varılıyor: "Yazı, müslümanlar için mukaddes bir inanç kaynağı olan ve her müslümanın gönlünde yattığı Hz. Peygamberden adeta bir '*cinsel sapık*' olarak söz etmektedir. Gerçekten yazıda, Hz. Peygamberin sadece kadın düşündüğü (yazıda 'Peygamberin sadece kadın düşündüğü' hükmü nereden çıkarılıyor acaba? -F.Y.) ve cinsel arzularını istediği biçimde yerine getirmek için bu hedefine uygun ayetleri uydurduğu *izlenimi* verilmektedir." Aynı mantığa dayalı ve bilirkişi raporundan aynen alınma yargı sürüyor: "*İslam Peygamberine bu şekilde isnatta bulunma, onun manevi hatırasına hakaret teşkil eder.* Zira böyle *aşağılayıcı isnat, İslam dinine inanmış kişileri incitir.* TCK. 172. madde, dinleri ve inananları, dini inanç ve düşünceleri koruyan bir hüküm olduğu içindir ki, *İslam dinini Peygamberinin bu şekilde küçültülmesi, sadece kadın düşünen cinsel arzularını tatmin için çeşitli çarelere başvuran bir kimse olarak gösterilmesi, bu maddenin 3. fıkrasını ihlâl eder, denilmektedir.* Bu duruma göre sanığın, TCK. 175 maddeye *suçunu işlediği anlaşıldığından* duruşması yapılarak eylemine uygun TCK.175/3. maddesi gereğince tecziyesine karar verilemesi iddia olunur."

Ne denli "bilimsel" (!), "hukuki" (!) ve "ciddi" (!) olduğu içerdiği yanlışlardan da belli olan bir "Bilirkişi Raporu"nu aynen tekrarlarken satır atlayan, yanlışa yanlış katmanın ötesinde bir şey eklemeyen, böylece ne denli "incelemeye dayalı" (!) olduğu, ne denli "kılı kırk yaran bir hukuk titizliği" (!) gösterildiğini ispatlayan ve bilirkişileri "iddia makamı"na alıp oturtan, tam anlamıyla "perişan" iddianame böyle.

İddianamede ve aynen tekrarladığı "Bilirkişi Raporu"nda, "yazıda şunlar var, şunlar var..." denirken, yazıda yer alanların, İslam kaynaklarına uymadığı söylenmiyor. Çünkü söylenemezdi. Çünkü yazıda yer alanların tümü, başlangıçta da belirtildiği ve aşağıda da üzerinde duurulacağı gibi, tümüyle İslam'ın temel kaynaklarına dayanıyor. Eğer iddianamede ve "Bilirkişi Raporu"nda ileri sürülen: "Yazıda yer alanlar, Peygamberi CİNSEL SAPIK gösteriyor" yargısı doğruysa, bu mantıkla –yazı, İslamî kaynaklarda olanları aktardığına göre– "temel

İslami kaynaklar, Peygamberin CİNSEL SAPIK olduğunu anlatıyor" demek gerekir. İddianamenin ve "Bilirkişi Raporu"nun dayandığı mantık, ortaçağda "din sapkınlığını cezalandırma bahanesiyle, kurulu düzeni koruma amacı için kurulan ENGİZİSYON (İnquisition)" mahkemeleri mantığının bile gerisine düşmüştür. Çünkü bu mahkemelerde bile, suçlanan kimsenin yaptıklarının, söylediklerinin, "Kutsal Kitab"a uyup uymadığına bakılırdı. Biri kalksaydı da Tevrat'ta yer alan Lut'un kendi kızlarıyla yattığına, onları gebe bıraktığına" ilişkin öyküyü (bkz. Tevrat, Tekvin, 19:33-38), ya da Davud Peygamberin "evinin damında gezinirken yıkanmakta olan bir güzel kadını gördüğü"ne, bu kadının EVLİ, Hitti Uriya'nın karısı (Bat-Şeba) olduğu kendisine söylendiği halde kadını getirtip onunla "yattığı"na (Davud'un o kadınla o sıradaki birleşmesinden, kadının, Süleyman Peygambere gebe kaldığı da anlatılır) ve bununla da kalmayıp, kadının kocasını – ölmesi için– savaşa, cepheye gönderdiği, ölmesinin sağlanması için cephe komutanına mektup yazdığına, sonuçta Hitti Uriya'yı öldürttüğüne (yani Davud'un katil de olduğuna) ilişkin öyküyü (Bkz. Tevrât, II. Samuel, 11: 1-27), ya da Süleyman Peygamberin "yedi yüz karısı, üç yüz de cariyesi" olduğuna (bkz. I. Krallar, 11:3.) ya da İncil'den: İsa'nın "Yeryüzüne barış getirmeye geldim sanmayın. Ben barış değil; kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, kişiyle babasının, kızla anasının, gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim." dediğine ilişkin kesimi (bkz. Matta, 10:34-35) alıp bir yerde aynen aktarsaydı, ya da söyleseydi, o kimseye "Engizisyon" üyeleri: "–Sen Kutsal kitaba hakaret ediyorsun, sen Lut Peygamberi, Dâvud Peygamberi CİNSEL SAPIK gösteriyorsun, sen Süleyman Peygamberi aşağılıyorsun, sen İsa Peygamberi ('Tanrı'nın Oğlu'nu) gözlerden düşürmeye, küçültmeye çalışıyorsun...!" demezlerdi. Belki suçlamak istedikleri, cezalandırmayı kafaya koydukları kimseyi mahkum etmek için birşeyler uydururlardı ama, böyle demezlerdi. Yani "Kutsal Kitap"ta olanı aynen aktaranı, aktardı diye –başka bir kılıf uydurmadan– "Kutsal Kitap adına" suçlama yoluna gitmezlerdi. Savcılığın "iddianame"sinde ve "iddianame"ye dönüştürdüğü "Bilirkişi Raporu"ndaysa, "İslam" adına, Peygamberi adına hüküm olşuturulup TCK. 175/3. maddesinin hükmü diye gösterilmeye çalışılırken yazıda olanların, Kur'an'da ve İslam dünyasının sağlamlığını kabul ettiği hadis kaynak-

larının yer verdiği hadislerde var olup olmadığına hiç mi hiç değinilmiyor. Peygamberin kendisi ve arkadaşları, Kur'an'da ve hadislerde olanları yazmayı suç sayan bu "iddianame"yi ve "Bilirkişi raporu"nu okumuş, ya da dinlemiş olsalardı, hiç kuşku yok, şaşarlardı. Böyle olunca, Türkiye Cumhuriyeti okullarında okuyup eğitim görmüş, Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinden "mezun" olmuş, Şeriat hukuku değil, çağdaş hukuk anlayışı verilmeye çalışılmış, Şeriat hukukuna son veren Atatürk'ün hukukçuları olarak görev almış olan sayın Savcı ve bilirkişi üyelerinin "İslam adına İslam'ı savunur"ken, "kraldan fazla kralcı" durumuna düştükleri söylenebilir.

Şimdi gelelim "Bilirkişi Raporu"nun tekrarı olan "iddianame"de, suçlanan yazıda olduğu belirtilenlere ve İslam'ın temel kaynaklarında bulunup bulunmadığına:

1-"Hz. Peygamberin çok büyük bir cinsel arzu içinde bulunduğu", "onda 30 erkek gücünde güç bulunup aynı günde bütün karılarını dolaştığı" ve "hepsiyle cinsel birleşimde bulunduğu" mesajının verilmek istendiği belirtiliyor. (İddianame, Bilirkişi Raporu, s. 1, paragraf 2.)

Bunu yazmak eğer İslam adına ya da hukuk yönünden bir "suç"şa, bu suç, Diyânet İşleri Başkanlığı yayınları arasında olan Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih'de işlemiş bulunuyor: Bu kitaptaki 192. hadis ve Ahmet Naim'in türcümesi aynen şöyledir:

Enes İbn Mâlik Radiyallahu Anh'den: Şöyle demiştir: *Resululluh Sallallahu aleyhi ve sellem, gecenin yahut gündüzün bir saatinde bütün zevcat-ı tâhiratını devr ederdi.* Bunlar da onbir ve diğer rivayette dokuz hatun idi. *"Buna takat getirir miydi?"* diye soran ravi Katade'ye: *"Biz aramızda, ona, yani Resulullah aleyhi ve selleme otuz erkek kuvveti verilmiştir diye söyleşirdik." cevabını vermiş.*(Bkz. Belgem No: 1)

Bugünkü dille Türkçesi:

Enes İbn Mâlik'ten aktarılıyor. Enes şöyle demiştir: Peygamber, gecenin ya da gündüzün bir saatinde *bütün karılarını* (cinsel birleşimde bulunmak üzere) *dolaşırdı."* (...) (Peygamber) *buna güç yetirebilir miydi?"* diye soran ravi Katade'ye (Enes İbn Mâlik): "Biz aramızda *onun için (Peygamber için): "ona otuz erkek gücü verilmiştir* diyerek aramızda konuşurduk." cevabını vermiştir."

Görülüyor ki, bu hadiste (ki Buhari'nin de yer verdiği hadis olmak

yönüden son derece önemlidir) şunlar açıkça belirtiliyor:

—Peygamber, *"çok büyük bir cinsel arzu* içindeydi."

—Peygamberde *"otuz erkek* gücünde güç bulunuyordu."

—Peygamber "aynı günde *bütün* karılarını dolaşır ve cinsel birleşirdi."

Eğer Peygamberin "kadınlarını boşu boşuna, ya da salt ziyaret için dolaştığının anlatılmak istendiği" ileri sürülürse, boşuna bir sav olur. Çünkü anlatılmak istenen, Peygamberin "cinsel birleşimden başka bir amaç" olsaydı, "Peygamber buna güçyetirebiliyor muydu (nasıl güç yetiriyordu)?" diye bir soru sorulmaz ve "Biz aramızda ona otuz erkek gücü kadar (cinsel) güç verilmiştir." cevabı verilmezdi. Çünkü burada söz konusu olan "kuvvet", anlatılanların akışından ve bütün "şerh"lerden (açıklamalardan) da anlaşılacağı gibi, "cinsel güç"tür. Başka bir hadiste de "şehvet" yer almaktadır. Ahmed İbn Hanbel'in "Müsned"inde yer alan bir hadiste de Peygamberin kendisi, bir süre aralarından ayrılmasını merak eden arkadaşlarına aynen :*"Fe vakaa fi kalbî şehvetü'n-nisâi fe eteytü ba'ze ezvacî fe esabtuha,* yani *"–kadınların şehveti yüreğime düştü, onun için gidip karılarımın kimileriyle cinsel birleşimde bulundum.* demektir. (Bkz.Ahmed İbn Hanbel, Müsned, c. 4, s. 231. Bkz. Belgem: 2)

Temel kaynaklardan Neseî'nin "Sünen"inde ve yine Ahmed İbn Hanbel'in "Müsned"inde Peygamberin: "Hübbibe ileyye mined'dünya e'n-nisâu ve't-tîbü" yani *"dünyadan bana kadınlar ve koku sevdirildi."* dediği anlatılmaktadır. (Bkz. Neseî, Sünen, Kitabu Işreti'n-Nisâ/36/1, c. 7, s. 61; Ahmed İbn Hanbel, c. 3, s. 128, 199, 285; Bkz. Belgem no: 3)

Kur'an'ın kendisinde, Ahzab Suresinin 52. ayetinde Peygambere seslenilerek "bundan böyle artık –cariyelerin dışında– kadınların kendisine helal olmayacağı ve karılarını başka karıyla da değiştiremiyeceği" bildirilirken "ve lev a'cebeke hüsnuhunne" yani: *"kadınların güzelliği seni ne denli imrendirse de* (artık helâl olmaz)" denmektedir. Demek ki ayette de, "kadınların güzelliği"nin Peygamberi çok "ilgilendirdiği" ve "imrendirdiği" ("i'câb" burada "imrendirme" anlamındadır) belirtiliyor. Bütün bunlar varken: "Peyamberin kadınlara ilgisi, aşırı ölçüde şehveti, düşkünlüğü yoktu" denebilir mi ve bu İslam adına söylenebilir mi? Sonra bunu yazdı diye bir insan, bir dergi, "hukuk adına" suçlanabilir mi? Bilirkişi Raporunda ve onun iddia ma-

kamına oturtulan biçimi olan "iddianame"de bu yapılmaktadır. Hem de "kamu" adına ve "hukukun üstünlüğü"nün savunulduğu, Şeriat yasasının yerine çağdaş hukuk ve yasaların konulduğu bir ülkede. Atatürk Türkiye'sinde.

2- İddianame'de ve Bilirkişi Raporu'ndaki: "Yine yazıda Peygamberin dilediği kadını alma hakkı olduğu..." diye başlayıp Peygambere helal kılındığı"ya kadar olan kesim (Âişe'nin hadiste yer alan itirazı dışında), Ahzâb Suresinin 50. ayetinde de var. (Bkz. Belgem no: 4) "Âişe'nin karşı çıkışı ve onun üzerine âyetin indiği"ne ilişkin kesimse Buhari'nin de yer verdiği hadiste (bkz. *Buhâri, Kitabu Tefsiri'l-Kur'an/ 7).* yer almaktadır. Bu hadis, Diyanet'çe gönderilen yazının ekleri arasında da bulunmaktadır. (Bkz. Diyanet'çe gön. belge no: 16, ek: 1/1). Aynı ekteki aynı hadiste, Âişe'nin "ETEHİBÜ'L-MER'ETÜ NEFSEHÂ" yani "kadın da kendini (peygambere bile olsa) armağan eder miymiş?" diye karşı çıkışı üzerine, Ahzab Suresinin: "Peygamberin, karılarından dilediğinin sırasını geciktirebileceğini, dilediğinin sırasını öne alabileceğini anlatan" 51. ayetinin indiği, bunun üzerine de Âişe'nin: MÂ ERÂ RABBEKE İLLÂ YÜSARİU Fİ HEVAKE" yani "Senin Tanrı'nın, yalnızca senin HEVÂN için (buradaki 'hevâ'nın 'şehvet', yani Peygamberin 'şeyinin keyfi' anlamında olduğu üzerinde durulacaktır) koşuyor görüyorum" dediği çok açık biçimde anlatılıyor. (Bkz. Diyânet, belge no: 16, ek: 1/1; Belgem no: 5) Âişe'nin sözüne dergide verilen anlamın, yani "Görüyorum ki senin Allah'ın yalnızca senin şeyinin keyfini yerine getirmek için koşuyor" anlamının doğru olmadığını -kendilerince- kanıtlamak için Diyânet'çe gönderilen ekler arasında yer alan, Tecrîd-i Sarih Tercemesi'nde yer alan anlam şöyle: "Rabbin Teâlâ ('Teâlâ'= Yüce, hadisin metninde yok, bu yüceltme, çevirenindir) kadınların değil (bu da hadisin metninde yoktur, onun için parantez içinde gösteriliyor.) ancak senin arzunun tahakkukuna müsâraat ediyor." (bkz. Diyânet'çe gönd. belge no: 18.) Bu "tercüme"nin bugünkü dille Türkçe'si şudur: "Senin Tanrı'n, yalnızca senin arzunun gerçekleşmesine hızlanıyor." Bu tercümede, hadiste yer alan bir sözcüğe, "ERÂ" sözcüğüne anlam verilmediği, bu sözcüğün atlandığı görülüyor. "Erâ", "görüyorum" anlamındadır. Dergideki çeviride yer alınmıştır. Hadisteki "HEVÂ", dergideki çeviride "şeyinin keyfi", Tecrîd-i Sarih Terceme-

si'ndeyse "arzu" diye çeviriliyor. Aslında iki çeviride verilen anlam da aynı kapıya çıkmaktadır. Çünkü, Peygambere, cinsel birleşimde, kadınların sırasını dilediği zaman geriye bırakma, dilediği zaman öne alma yetkisini veren (hemen) bir ayetin (Ahzab, 51. ayet) gelmiş olmasına Âişe'nin tepki gösterirken söylediği "HEVÂKE"ye "senin arzun" anlamı da verilse, buradaki "arzu", Peygamberin "cinsel birleşim"e yönelik arzusudur, yani "şeyinin keyfi"dir. Yoksa başka bir "arzu", örneğin, "hurma yeme arzusu" değildir. Kaldı ki bu "HEVÂ" sözcüğüne, temel kaynaklardan olan Rağıb'ın El Müfredat'ında, "h-v-y" maddesinde "MEYLÜ'N-NEFSİ İLE'Ş-ŞEHVETİ" yani "nefsin ŞEHVET'e eğilimidir" diye anlam verilmektedir. (Bkz. Belgem no: 6.)

Görülüyor ki, dergideki yazıda yer alan çeviri, "rastgele" ve gelişigüzel yapılmış bir çeviri değil, konunun önemine dikkat edilerek, temel kaynağına başvurularak yapılmış bir çeviridir. Metni, doğru çevirmekten başka da bir amaç güdülmemektedir. Buradaki özel amaç ve "imâ", Peygamberin karılarından Âişe'nindir. Âişe, İslam'cılar ne denli örtmeye çalışırlarsa çalışsınlar, önemli bir eleştiri getirmektedir.

3- "Yazının diğer kısımlarda da Hafsa'nın... diye başlıyan (İddianame'de ve Bilirkişi Raporu'ndaki) cümle: "Hafsa'nın, kendi gününde, kendi yatağında, Peygamberi, cariyesi Marya'yla yakaladığı" ve "Peygamberi hemen ona halifelikle ilgili müjdeler verdiği" de İslami kaynaklarda, Fahruddin Râzî gibi önemli "müfessir"lerin Kur'an yorumlarında (bkz. F. Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebîr, c. 30, s. 43). bulunmaktadır. (Bkz. Belgem no: 7.) Fahruddin Râzî'nin tefsirinde aynen: "Fe eserre ileyhâ bi şey'eyni: Tahrimu'l-emeti alâ nefsihi ve'l-beşâretu bi enne'l-Hilafete ba'dehû fî Ebî Bekr'in ve ebîhâ Umer'e" yani: Peygamber, Hafsa'ya iki sır vermişti: Birincisi, câriyeyi (Marya'yı) kendisine yasaklaması, öbürü de, kendisinden sonra halifeliğin, Ebubekir'e ve Hafsa'nın babası Ömer'e geçeceğine ilişkin müjde." Peygamber, "olayı kapatmak" istemişti, ne var ki, Tahrim suresinin" *Peygamber, eşlerinden birine, gizlice bir söz söylemişti.* O, bunu Peygamberin diğer bir eşine haber verince..." anlamındaki sözlerle başlayan 3. ayetinde de belirtildiği gibi "peygamberin gizlice bir sır verdiği eşi", yani (hadislere, Kur'an yorumlarına göre) Hafsa "sır" saklamayınca, olay ortaya çıkmıştı. (Bkz. Belgem no:8) Kaldı ki, aynı Surenin 1.

ayetinde, Peygamberin, "karıları memnun olsun diye kendini helal olan bir şeyden yoksun etmesi"ne gerek olmadığı da anlatılmaktadır. Peygamberin, "karılarını memnun etmek için kendisini yoksun etmesine gerek olmadığı" bildirilen "şey"in ne olduğu üzerinde durulurken kimileri, hadislerde yeralan bir "bal şerbeti" öyküsüyle duruma açıklama yoluna giderler. Öyküye göre, Peygamber cinsel birleşimde sıranın Cahş kızı Zeyneb'in odasında, olağandan biraz çok kalır. Âişe bunu kıskanır. Hafsa'yı da kendisine yandaş eder. Peygamberin Zeyneb'in odasında "bal şerbeti" içtiği bilinmektedir. Âişe'yle Hafsa bir oyun hazırlarlar: "Peygamber, onların odasına geldiğinde, ağzının koktuğu, meğafir koktuğu söylenecek"tir. "meğafir kokusu"nun da Peygamberin, Zeyneb'in odasındayken içtiği "bal şerbeti"nden kaynaklandığı söylenecektir. Peygamberin cinsel birleşim için sıralarını gözetirken odalarına girdiği saatlerde bu iki karısı (Âişe ve Hafsa), oyunlarını sahneleyip gerçekleştirirler. Peygamber "ağzını kokuttuğu için" bir daha "bal şerbeti içmeyeceğine" ant içer. Bu öykü, Buhari ve Müslim gibi sağlam hadis kaynaklarında da yer alır. İleri sürülür ki, Tahrim Suresinin 1. ayeti, bu bal şerbeti öyküsüyle ilgilidir. Ve Tanrı, "kendisine helal olan bal şerbetinden kendisini yok etmesine gerek olmadığını" Peygambere bildirmiştir. Ne var ki, ayeti bu öyküye bağlamak, çok zorlamalı bir yorum kabul edilmektedir. Ayetin asıl ilgili bulunan nedeni, konusu, "Peygamberin, Hafsa'nın gününde ve yatağında, cariyesi Marya'yla yatarken yakalanmış, Peygamberin de, Marya'yla bir daha yatmayacağına ilişkin Hafsa'ya –yeminle–sözvermiş olması"dır. Peygamber "bal şerbetini içmemekle" değil, "Marya'yla yatmamakla" ancak "karılarını memnun etmiş" olabilirdi. Onun için ayette, "karılarını menun edecek diye kendisini helal olan şeyden (yani cariyesiyle yatmaktan) yoksun bırakmasına gerek olmadığı" anlatılıyor. Kur'an yorumlarında, buna ilişkin hadis de aktarılmaktadır.

Kurtubî, Keşşaf, Âlusî, Tefsiru İbn Kesir, El Bahru'l-Muhît, e't-Tefsiru'l-Kebir... gibi ünlü tefsirlerin bir özeti durumunda tefsir yazmış olan Muhammed Ali e's-Sâbûni, söz konusu ayete neden olarak gösterilen iki olaya da ("bal şerbeti olayı"na da, Marya olayına da) yer veriyor, ama, ayetin, "bal şerbeti olayı'na bağlanamayacağını, en doğru yorum yolunun, ayeti, "Marya (Mariye) olayı"na bağlayarak yorumlamak olduğunu –İbn Kesir'e de dayanarak– yazmaktadır. (Bkz.

Sabûnî, Safvetu't-Tefâsir, c. 3., s. 406; Belgem: 9)

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Gnl. Müdürlüğünce Sargon Erdem imzalı 8 Nisan 1987 tarihli Savcılığa gönderilen yazıda, s. 6, paragraf 2, no: 4'de, *2000'e Doğru*'daki dava konusu yazının yazarı için: "Yazarın en bayağı kurnazlığı, 11. sayfanın 2. sütününda bir pornografik film (nasıl da biliyor!-F.Y.) senaryosu şeklinde kaleme alındığı aşağıdaki cümlelerde (cümledeki yanlışlık, Diyânet'in yazısını yazana ait) görülmektedir." denmekte ve dergide yer alan, iddianame'de ve Bilirkişi Raporu'nda da özetlenen " Marya olayı"na ilişkin kesim aktarılmaktadır. Ve saldıran bir üslupla şöyle denmektedir:

"a- İslam'ın saygın kaynaklarına bağlı kaldığını iddia eden yazar, bu bayağı anlatımı hangi kaynaktan aldığını bildirmemektedir. Çünkü *hazırladığı mizansen, tamamen kendi muhayyilesinin veya şansi tecrübelerinin* ('bak hele bak!' -F.Y.) *ürünüdür.* Değil Hz. Muhammed, sıradan bir erkeğin bile, *aniden odaya giren karısının önünde, 'dur, bekle' diyerek, bir başka kadınla cinsî münasebette bulunmaya devam edebilmesi ve keza en sapık kadının bile böyle sahneyi sonuna kadar sabır veya zevkle* (Hafsa'nın 'zevkle' beklediği dergide ileri sürülmüyor. -F.Y.) *seyredip bittikten sonra infial etmesi mümkün değildir. Böyle bir durum ancak grup aşkına alışkın* (Diyanet Vakfının bu yazısını yazan, 'grup aşkı'nı nasıl da biliyorlar! -F.Y.) *sapık ruhlu insanlar arasında gerçekleşebilir. Yazarın* tamamen kendi eseri olan bu anlatımla, Hz. Peygamber'le eşi Hafsa ve cariyesi Marya'nın, halkın gözünde ne duruma düşürüldüğünü makamların takdirlerine sunuyorum. (Bkz. Sargon Erdem imzalı 8 Nisan 1987 tarihli yazı, s. 6.)

Şimdi bakalım, "kurnazlığı" yapan kim, gerçeği saptıran kim, dahası: Peygamberi de, Hafsa'yı da Marya'yı da "seks filmleri"ndeki gibi bir filmin oyuncuları, "grup aşkı" yapanlar duruma düşürmüş olan kim, dava konusu yazının yazarı mı, yoksa, "Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi Gn. Müdürü" sıfatını taşıyor olsa da yazısını Diyânet İşleri Başkanlığı adına yazdığı belli olan, yani Diyanet'in sözcüsü durumundaki Sargon Erdem adlı kişi ya da kişiler mi?

Sargon Erdem'in yazısının ekinde, "ek: 4/2" diye bir belge var. (bkz. no: 24) Taberi tefsirinden bir fotokopi. Burada, Taberi, Tahrim Suresinin 1. ayetine ilişkin yorumları aktarıyor. "Peygamberin kendi-

sine haram kılıp da Tanrı'nın helal kıldığı (Peygambere, kendisini yoksun kılasına gerek olmadığını bildirdiği) şeyin ne olduğu konusunda, ilim ehli tartışmaktadırlar. Kimileri der ki, *Peygamberin karılarını memnun etmek için kendisine haram yaptığı, Marya'dır. Kıptî (Mısır'lı) cariyesi olan Marya. Karısı ve Ömer'in kızı Hafsa'yı hoşnut etmek amacıyla Peygamber, bu cariyeyi kendisine –ant içerek– haram yapmıştı. Çünkü Peygamber Hafsa'nın gününde ve odasında bulununca Hafsa kıskanmıştı."* anlamındaki Arapça sözlerle konuya giriyor. Sözü edilen ayeti, Marya olayına bağlayan yorumcuların görüşlerini aktarıyor. (Bkz. no: 24.)

Görülüyor ki, ayeti, "Marya olayı"na bağlamak, "derginin yazarının icadı" değildir. İslam'ın Kur'an yorumcularınındır.

Dahası var:

Bu ekteki yorumlarda, olay ayrıntılarıyla yer almamaktadır. Ayrıntıları Taberi'nin daha sonraki aktarmalarında gelecektir. Sargon Erdem'in yazısına bu eksik kesiminin fotokopisi çekilerek eklenmiştir. İşte *"2000'e İkibine Doğru* yazarı'nın "kurnazlık" yaptığını ileri süren yazı sahibinin kendi "kurnazlığı" burada. Belgeyi eksik vermekle gerçeği dilediği gibi saptıracağı umuduna kapılıyor. Daha sonraki sayfalara bakalım:

"Hadis"lerden birinin Türkçesi:

"İbn Abbas anlatıyor: 'Hattab Oğlu Ömer'e (Halife), (Tahrim, ayet: 4'deki) İKİ KADIN'ın kimler olduğunu sordum. Ömer: Âişe ile Hafsa'dır, dedi: *Olay, Peygamberin, Hafsa'nın gününde cinsel birleşimde bulunduğu, İbrahim'in Kıptî* (Mısır'lı) anasından kaynaklanmıştır. Hafsa Peygamberi o durumda yakalayınca şöyle demiştir:

—Ey Peygamber! Ant içerek söylerim ki, karılarından hiçbirinin başına benzeri getirmediğin bir şeyi bana yaptın. Benim günümde (Fİ YEVMİ), cinsel birleşme sırası bendeyken (Fİ DEVRİ) ve benim yatağımda (ALÂ FİRÂŞÎ)!!!

Bunun üzerine Peygamber şöyle konuştu:

—Onu (cariyeyi) kendime yasaklayıp bir daha ona yaklaşmazsam, bu seni sevindirir mi?

Hafsa şöyle dedi:

—Evet!

Bunun üzerine Peygamber o cariyeyi kendisine yasakladı. Bu arada Peygamber Hafsa'ya şöyle dedi:

—Bu durumda sen de olayı kimseye söyleme!

Hafsa olayı Âişe'ye söyledi. Sonra Tanrı, onun Âişe'ye haber verdiğini ortaya çıkardı: Tanrı, Ey Peygamber! Karılarını sevindireceksin diye niçin kendini, Tanrı'nın sana helal kıldığı şeyden yoksun ediyorsun? (anlamındaki) ayeti indirdi."' (Bkz. Taberi, Câmiu'l-Beyân Fi Tefsiri'l-Kur'an, c. 28, s. 102; Belgem no: 8) Hadiste, Peygamberin, ayetin inmesinden sonra, "yemin keffareti" ödediği ve cinsel birleşimde bulunmayacağına ant içtiği cariyesi Marya'yla cinsel birleşimde bulunmaya devam ettiği de açıklanıyor. (Bkz. Aynı belge.)

Bir başka hadisin Türkçesi:

"İbn Abbas anlatıyor: 'İkisi de Peygamberin karısı olan Hafsa ile Âişe, birbirlerini çok severlerdi. Hafsa babasının evine gitmişti. Bir süre orada kalıp konuştular. Peygamber de cariyesini çağırttırıp, Hafsa'nın odasında onunla cinsel birleşti. Peygamberin, Âişe'yle cinsel birleşimde bulunacağı gündü. *Hafsa dönünce, Peygamberle cariyeyi odasında buldu. O sırada çıkmalarını bekledi. Ve son derece kıskançlığa kapıldı.* Sonra Peygamber cariyesini çıkardı. Hafsa içeri girdi. Şöyle dedi:

—Senin yanında kim olduğunu (kimle birleştiğini) *kesinlikle gördüm.* Tanrı'ya ant içerek söylerim ki, sen beni kötü duruma düşürdün!

Bunun üzerine Peygamber şöyle dedi:

—Tanrı'ya antiçerim ki, seni kesinlikle sevindireceğim. Sana bir sır söyliyeceğim, sakla (kimseye söyleme).

Hafsa sordu:

—Nedir senin sırrın?

Peygamber söyledi:

—Sen tanığım ol ki, bu cariye, bundan böyle bana haramdır. Sırf seni memnun edeyim diye.

Hafsa ile Âişe Peygamberin öteki karılarına karşı dayanışma içendeydiler. O nedenle Hafsa gidip, olayı Âişe'ye haber verdi:

—Âişe, müjde! Peygamber, cariyesini kendisine haram yaptı.

Hafsa, Peygamberin sırrını Âişe'ye haber verince, Tanrı ayeti indirdi..." (Bkz. Taberi, aynı tefsir, c. 28, s. 101, Belgem no: 8)

Bir başka hadisin Türkçesi:

"Ebu Osman anlatıyor:

—'Peygamber, Hafsa'nın odasına gitmişti. Hafsa yoktu o sıra. *Peygamber de hemen cariyesiyle cinsel birleşti. Üzerine örtü örtmüştü onun. O sırada Hafsa geldi. Durum üzerine kapıda (beklemek üzere) oturdu.*(=Fekaadet ale'l-bâbi.) *Peygamber işini bitirene dek (=Hattâ kadâ Resûlullah'i sellallahu aleyhi ve selleme) bekledi.* Sonra şöyle dedi:

—Tanrı'ya antiçerim ki, sen beni çok kötü duruma düşürdün. Onunla (cariyenle), benim odamda cinsel birleşimde bulundun. Ya da benzeri bir söz söyledi.

Bunun üzerine Peygamber, cariye'yi kendisine yasakladı." (Bkz. Taberi, aynı tefsir, c. 28, s. 102; Belgem no: 8)

Olayı benzer biçimde anlatan hadisler de var. Hepsini aktarmaya gerek yok.

Şimdi bütün bunlar, hadislerde yer aldığına göre, sergilenen, bir "seks filmi" ya da "grup aşkı" niteliğinde bir şey midir? Diyânet Vakfı adına yazı kaleme alıp gönderen Sargon Erdem'in yazdılarına bakılırsa, bu soruya: "Evet!" demek gerekir. Görülüyor ki, Peygambere, eşine ve cariyesine asıl "hakaret" eden, bu Diyânet sözcüsüdür.

4- İddianame'de ve Bilirkişi raporu'nda; dava konusu olan yazıda: "Hz. Peygamberin *sadece* kadın düşkünü olduğu izleniminin verildiği" ileri sürülüyor. Bkz. İddianame ve Bilirkişi Raporu, s. 1, parag. 3.)

İslam'ın temal kaynaklarında yazılı olanlardan bu "izlenim" çıkarılıyorsa, bu, söz konusu kaynaklara yönelik bir sorundur. *2000'e Doğru* Dergisi'nin yaptığı, yalnızca, bu kaynaklardan alıp aktarmaktan ibarettir.

"Peygamberin cinsel arzularını istediği biçimde yerine getirebilmek için bu hedefe uygun ayetleri uydurduğu izlenimi"nin de "verilmek istendiği" ileri sürülüyor. (Bkz. İddianme ve Bilirkişi Raporu, aynı yer.)

Kaynaklarını gösterdiğimiz, belgelerini ortaya koyduğumuz, tümüyle İslami kaynaklarda yazılı bulunanlardan "Peygamberin, cinsel arzularını yerine getirebilmek için hedefine uygun ayetler uydurduğu izlenimi"ne varılıyorsa, bununda "şeref"i, bu izlenimi elde edenlere aittir. Bir kez daha yineleyeyim: *2000'e Doğru Dergisi*, dava konusu yazısıyla, İslam'ın temel kaynaklarında olanı, yorumsuz vermekten

öteye bir şey yapmıyor. Bu kaynaklarda olandan, kim ne sonuç çıkarırsa, bu, kaynaklarla sonuç çıkaran kimseleri ilgilendiren bir durumdur. Yazımızda "insat" yok, yalnızca "nakil ve ispat" var.

B- Dava Konusu Yazı Hakkında, Bilirkişi Raporu'nun ve Onun Kopyası Olan İddianame'nin Vardığı Sonuç:

a) "İslam Peygamberinin manevi hatırasına hakaret",
b) ve TCK/175/3. maddesine muhalefet"

İslam Peygamberinin "manevi hatırasına hakaret", Kur'an'da ve hadislerde bulunanları, temel İslami kaynaklarda anlatılanları aktarmakla olamaz. Böyle bir savda bulunmak için, ortaçağın çok gerilerine düşmeye göze almak, tüm hukuk ilkelerini hiçe saymak gerekir. İslam Dini ve hukuk adına bu savda bulunanlar, Bilirkişi üyeleri acaba neyi "biliyorlar", neyin "uzmanı" bulunuyorlar? Acaba içinde bulundukları çağı, içinde yaşadıkları devletin Türkiye Cumhuriyeti olduğunu, artık Şeriat hukukunun ve çağdışı hukuk anlayışının geçerli olmadığını biliyorlar mı? Ve biliyorlar mı ki, savcılık makamına oturttukları anlayış, yani hukuk giysisi giydirilmiş İslam Şeriati bir gün tüm kurumlarıyla Türkiye Cumhuriyetini ele geçirmiş olsa, kendilerine de yer kalmayacaktır?

Şu sözü edilen TCK. 175/3. madde ne diyor bakalım:

"Din ve mezheplerden birini tezyif ve tahkir yolunda neşriyatta bulunanlar, bir aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılırlar."

Dava konusu yazının bu kapsama girmesi için, yazıda, bir "din" ya da "mezheb"i "tezyif" ve "tahkir" etmiş olması gerekir. Bu yazıda bir "tezyif" ya da "tahkir" değil, yukarıda birçok kez altı çizilerek belirtildiği gibi, yalnızca "nakil" var. Okuyacakları "özgürce düşündürmek" için.

"HZ MUHAMMED'İN CİNSEL HAYATI" DAVASINDA MAHKEMEYE SUNULAN NOTERDEN ONAYLI BELGELER VE ÇEVİRİLERİ*

BELGE 1-A

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No. 57645

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakız Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 38
130 82 76 - 130 42 47

(Çeviri)

SAHİHİ BUHARİ MUHTASARI,
TECRİD-İ SARİH TERCÜMESİ-HADİS 192, I CİLT,
SAYFA 175-176

Enes İbni Malik'(R.A.)den aktarılıyor.

Resullullah (SA) gecenin yahut gündüzün bir saatinde bütün zevcatını (karılarını) devrederdi. (Yani dolaşıp cinsel birleşmede bulunurdu) Bunlar da 11 ve diğer rivayette 9 hatun idi. "Buna Peygamber takat getirir miydi?" diye soran Kavi Katade'ye: "Biz aramızda O'na (yani Resullullah'a) 30 erkek kuvveti verilmiştir diye söyleşirdik" cevabını vermiştir.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

T.C. Noter Metin Tayman Vekili Yeminli Başkatip Hasan Aydın Tüzüngüç

Ekim 1997

* Belgeleri bulan ve çeviren, Turan Dursun'dur

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

57 645

صحيح بخارى

مختصرى

تجريد صريح

ترجمه سى

جلد

١

22 EKİ

استانبول
شهزاده باشى اوقاف مطبعه سى
١٣٤٦ - ١٩٢٨

١٩١ . وَعَنْهَا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ . ثُمَّ يُصْبِحُ مُحْرِماً يَنْضَخُ طِيباً .

ترجمه‌سی

ينه عائشه رضى الله عنهادن :
شويله ديمشدر : رسول الله صلى الله عليه وسلمه بن عطر سورردم [٢]. اوده (كيجه) زوجاتى طواف ايتدكدن صوكرا صباحلاين عطر آثارى (دها) اوزرنده ايكن احرامه كيرردى [٣] .

١٩٢ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدُورُ عَلَى نِسَائِهِ فِي السَّاعَةِ الْوَاحِدَةِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . وَهُنَّ إِحْدَى عَشْرَةَ . وَفِي رِوَايَةٍ تِسْعُ نِسْوَةٍ قِيلَ أَوَ كَانَ يُطِيقُ ذٰلِكَ قَالَ كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُعْطِيَ قُوَّةَ ثَلَاثِينَ .

ترجمه‌سی

انس (بن مالك) رضى الله عنهدن :
شويله ديمشدر: رسول الله صلى الله عليه وسلم كيجه‌نك ، ياخود كوندوزك بر

[٢] بو عطر ، روايته نظراً « ذَرِيرَه » ديدكلرى برعطر هندى ايمش .

[٣] ام المؤمنين عائشه صديقه رضى الله عنهانك بو سوزى، احرامه كيرركن عطر سورونمه‌يى جائز كورمه‌ين ابن عمر رضى الله عنهمانك سوزينه جوابدر . بو حديثك راويسى محمد بن المنتشر ، ابن عمر حضرتلرينه : « احرامه كيرركن عطر سورونمك جائز اولورمى ؟ » ديه صورمش . اوده : « بن ياباجقه وجودمه قطران طلايى سورسه‌م دها اى اولور » ديمش . راوى ، بو فتوايى عائشه صديقه‌يه عرض ايتمش . اوده : « الله ، ابو عبدالرحمانه (يعنى ابن عمره) رحمت ايتسون ... » مقدمه‌سيله ترجمه‌ده‌كى جوابى ويرمش .

بو حديث شريفدن احرامه كيرركن خوش قوقولر سورونمك مستحب اولديغى واولوقوقك احرامدن صوكرا باقى اولمسنده بأس اولماديغى استدلال اولونمقده‌در . نته‌كيم ائمه مجتهدين‌دن ثورى ، شافعى ، احمد بن حنبل ، داود ظاهرى وديكرلرى ، صحابه‌دن سعد بن ابى وقاص ، ابن عباس ، ابن الزبير ، معاوية بن ابى سفيان ، ام المؤمنين عائشه وام حبيبه رضى الله عنهم

№57645

№57 645

ساعتنده [٤] (بوتون) زوجات (طاهرات)ى دور ايدردى. بونلرده اون بر وديگر روايتده طوقوز (خاتون) ايدى [٥]. «بوكا طاقت كتيرير مى ايدى؟» ديه صوران راوى (قتادە) يه «بز، آرامزده اوكا (يعنى رسول الله صلى الله عليه وسلمه) اوتوز اركك قوتى ويرلمشدر ديه سويلەشيردك» جوابنى ويرمش [٦].

١٩٣. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ كَأَنِّى اَنْظُرُ اِلَى وَبِيصِ الطِّيبِ فِى مَفْرِقِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ.

ترجمەسى

عائشه رضى الله عنهانك «نبى اكرم صلى الله عليه وسلم احرامده ايكن (مبارك) باشنده عطرك پاريلداماسى صانكه حالا كوزمك اوكندەدر» ديديكى روايت اولونيور.

حضراتى ايله برچوق تابعين وجماهير فقها ومحدثين ده بو اجتهادده درلر. انلردن زهرى، مالك، محمد بن الحسن الشيبانى ايله برچوق صحابه وتابعين ايسه بونى جائز كورمزلر.

[٤] بر وقتده ديمكدر. بورادەكى ساعت، كيجه ايله كوندوزك يكرى دورتده برى اولان اصطلاحى ساعت دكلدر

[٥] اختلاف عدد، تعدد راويدن ناشيدر. اون بر روايتى معاذ بن هشام دستوائى يه طوقوز روايتى ده سعيد بن أبان طريقندن كلن روايتلردەدر.

[٦] نبى ذيشانمز صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرى كمال بنيەجه هركسه فائق ورجوليتده نامك الوانى اولدقلرى حالده ينه نفس شريفلرينه هركسدن املك ايديلر. جالب دقتدركه يكرى بشنجى سال حياتلرينه قدر ايكن عنفوان شبابلرنده نسايه تقرب بويورمامش اولدقلرى كبى دم تزوجلرندن اللى بو قدرنجى سال حياتلرينه قدر اولان زمانلرينى، يعنى بوتون سن شباب وكهولتلرينى ده زوجۀ واحده ايله امرار بويورمشلردر. امهات مؤمنينك تعددى عمر شريفلرينك صوك سنەلرنده واقع اولمشدر. ينه غريبدركه بو مدت ظرفنده ده اكل وشرب خصوصنده قناعت تامەيى اختيار ايله كاه هفتەده ايكى، كاه آيده اوچ كون اوروج طوتارلر، كاهده صوم وصالى، يعنى بوزمقسزين كونلرجه اوروج طوتمغى التزام بويورورلردى. صوم وصالى بر آيدن زياده ادامه بويوردقلرى بيله واقعدر. مفطر اولدقلرى كونلرده ده ييەجك بولدقلرى تقديرده قارنلرينى طويورمازلر، بولامادقلرى زمانلرده ايسه صبر بويوررلردى. بولوندقلرى مواقعده آچ قالوب آلام جوعى طوياماق ايچون باطنلرينه طاش باغلادقلرى واردر. ايشته هرايكى جهتدن كالكه ـ يحيى وعيسى عليهما السلام مستثنا ـ بوتون انبياى عظام عليهم صلوات الملك العلام حضراتنك شان جليل بر ايدى.

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No: 57 844
C. No. :

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Baksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 42 47

(Çeviri)

AHMET İBRN HANBEL, El Müsned, Cilt 6, Sayfa 108

...Aişe anlatıyor. "Hiçbir gün olmadı ki, Peygamber (S.A) bizi, tümümüzü tek tek karıları dolaşarak cinsel yaklaşımda bulunmamış olsun..

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tüzüner

Harç, Damga Vergisi ve
Değerli Kâğıt Bedeli
Nakden Tahsil Edilmiştir.

№57 644

(١٠٨)

عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من يوم الا وهو يطوف علينا جميعا امرأة امرأة فيدنو
ويلمس من غير مسيس حتى يفضي الى التي هو يومها فيبيت عندها حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج
قال ثنا ابن أبي الزناد عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة انها قالت يا ابن أختي قال لي رسول الله صلى الله
عليه وسلم يا عائشة لا تحصي فيحصي الله عليك حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج ثنا ابن أبي الزناد
عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت يا ابن أختي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده
ان الرجل ليعمل الزمان بعمل أهل النار وانه عند الله عز وجل لمكتوب من أهل الجنة وان الرجل ليعمل
الزمان بعمل أهل الجنة وانه عند الله عز وجل لمكتوب من أهل النار حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا
سريج قال ثنا ابن أبي الزناد عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة انها قالت يا ابن أختي كان شعر رسول
الله صلى الله عليه وسلم فوق الوفرة ودون الجمة وايم الله يا ابن أختي ان كان ليمر على آل محمد صلى الله عليه وسلم
الشهر ما يوقد في بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم من نار الا أن يكون اللحيم وما هو الا الاسودان الماء والتمر
الا أن حولنا أهل دور من الانصار جزاهم الله خيرا في الحديث والقديم فكل يوم يبعثون الى رسول الله
صلى الله عليه وسلم بغزيرة شاتهم يعني فينال رسول الله صلى الله عليه وسلم من ذلك اللبن ولقد توفي رسول
الله صلى الله عليه وسلم وما في رفي من طعام يأكله ذو كبد الا قريب من شطر شعير فأكلت منه حتى طال علي
لا يفنى فكلته ففني فليتني لم أكن كلته وايم الله لان كان ضجاعه من أدم حشوه ليف وقال الهاشمي بغزيرة
شاتهم وذكر نحو الاضجاعه حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج قال ثنا عيسى بن يونس عن عبيد الله
ابن أبي زياد عن القاسم بن محمد عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من نوقش المحاسبة لم
يغفر له قالت قلت يا رسول الله ان الله يقول فسوف يحاسب حسابا يسيرا قال ذاك العرض حدثنا عبد الله حدثني
أبي ثنا سريج وموسى بن داود قالا ثنا عبد العزيز بن الدراوردي قال موسى عبد العزيز بن محمد عن هشام
قال سريج في حديثه قال أخبرني هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يستقى
له الماء من بيوت السقيا حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج ثنا ابن أبي حازم عن أبيه عن مسلم
ابن قرط عن عروة بن الزبير قال سمعت عائشة تقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا ذهب أحدكم لحاجته
فليستطب بثلاثة أحجار فانها تجزئه حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج قال ثنا نافع عن ابن أبي مليكة عن
عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من حوسب عذب حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا سريج قال ثنا
نافع عن ابن أبي مليكة ان عائشة تصدقت بشيء فأمرت بريرة أن تأتيها فتنظر اليه فقال لها النبي صلى الله عليه
وسلم لا تحصي فيحصي عليك حدثنا عبد الله حدثني أبي قال ثنا سريج ثنا نافع عن ابن أبي مليكة قالت
عائشة مرض رسول الله صلى الله عليه وسلم فوضعت يدي على صدره فقلت اذهب البأس رب الناس أنت
الطبيب وأنت الشافي وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول الحقني بالرفيق الاعلى والحقني بالرفيق الاعلى

حدثنا

ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ LTD. ŞTİ.
Dolapdere ... 245
Tel. ... İstanbul
... D. KA ... 44517
2 EKİM 1987

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. 57650

C. No.:

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 38
130 82 76 - 130 42 47

(Çeviri)

AHMET İBN HAMBEL,
EL MÜSNED, Cilt 4, Sayfa 231

Abdullah bize...
Abu Sena Abdurrahman bin Mehdi,
Muaviye Yani İbn Salih,
Ezhar Bin Said El Hizari'nin
Abu Keyşe Elınmari'den duyarak ve aktararak anlatıyor: "Allah'ın Resulü (SAS) sahabeleriyle birlikte oturuyordu. Birden içeri girdi, sonra içerden yıkanmış olarak çıktı. Biz, Ya Resul Allah bir şey mi oldu dedik. Kendileri, "Evet" diye cevapladılar. Falanca kadını geçerken gördüm, gönlüme kadın şehveti (isteği) düştü. Bazı kadınlarıma (eşlerime) gittim ve isabet ettirdim (kendileriyle yattım). Siz de böyle yapın...

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tüzüner

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

AHMED İBN HAMBEL, EL MÜSNED, C.4 57 650

وسلم مثل أمتي مثل أربعة نفر فذكر الحديث حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عبد الرحمن بن مهدي عن
معاوية يعني ابن صالح عن أزهر بن سعيد الحرازي قال سمعت أبا كبشة الأنماري قال كان رسول الله
صلى الله عليه وسلم جالسا في أصحابه فدخل ثم خرج وقد اغتسل فقلنا يا رسول الله قد كان شيء قال أجل
مرت بي فلانة فوقع في قلبي شهوة النساء فأتيت بعض أزواجي فأصبتها فكذلك فافعلوا فإنه من أماثل
أعمالكم إتيان الحلال حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يزيد بن هرون أنا المسعودي عن إسمعيل بن
أوسط عن محمد بن أبي كبشة الأنماري عن أبيه قال لما كان في غزوة تبوك تسارع الناس إلى أهل الحجر
يدخلون عليهم فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فنادى في الناس الصلاة جامعة قال فأتيت رسول الله
صلى الله عليه وسلم وهو ممسك بعيره وهو يقول ما تدخلون على قوم غضب الله عليهم فناداه رجل منهم نعجب
منهم يا رسول الله قال أفلا أنذركم بأعجب من ذلك رجل من أنفسكم ينبئكم بما كان قبلكم وما هو كائن
بعدكم فاستقيموا وسددوا فإن الله عز وجل لا يعبأ بعذابكم شيئا وسيأتي قوم لا يدفعون عن أنفسهم بشيء
حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا هاشم بن القاسم ثنا المسعودي عن محمد بن أبي كبشة الأنماري عن أبيه
قال لما كان في غزوة تبوك تسارع قوم إلى أهل الحجر يدخلون عليهم فذكر معناه حدثنا عبد الله
حدثني أبي ثنا عبد الله بن محمد بن نمير ثنا عبادة بن مسلم حدثني يونس بن خباب عن سعيد أبي البختري الطائي
عن أبي كبشة الأنماري قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ثلاث أقسم عليهن وأحدثكم حديثا
فاحفظوه قال فأما الثلاث الذي أقسم عليهن فإنه ما نقص مال عبد صدقة ولا ظلم عبد بمظلمة فيصبر عليها إلا
زاده الله عز وجل بها عزا ولا يفتح عبد باب مسئلة إلا فتح الله له باب فقر وأما الذي أحدثكم حديثا فاحفظوه
فإنه قال إنما الدنيا لأربعة نفر عبد رزقه الله عز وجل مالا وعلما فهو يتقي فيه ربه ويصل فيه رحمه ويعلم لله
عز وجل فيه حقه قال فهذا بأفضل المنازل قال وعبد رزقه الله عز وجل علما ولم يرزقه مالا قال فهو يقول لو
كان لي مال عملت بعمل فلان قال فأجرهما سواء قال وعبد رزقه الله مالا ولم يرزقه علما فهو يخبط في ماله بغير
علم لا يتقي فيه ربه عز وجل ولا يصل فيه رحمه ولا يعلم لله فيه حقه فهذا بأخبث المنازل قال وعبد لم يرزقه الله مالا
ولا علما فهو يقول لو كان لي مال لعملت بعمل فلان قال هي نيته فوزرهما فيه سواء حدثنا عبد الله حدثني
أبي ثنا يزيد بن عبد ربه قال ثنا محمد بن حرب قال ثنا الزبيدي عن راشد بن سعد عن أبي عامر الهوزني
عن أبي كبشة الأنماري أنه أتاه فقال أطرقني من فرسك فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
من أطرق فعقب له الفرس كان له كأجر سبعين فرسا حمل عليه في سبيل الله

(حديث عمرو بن مرة الجهني رضي الله تعالى عنه)

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا إسمعيل بن إبراهيم عن علي بن الحكم قال حدثني أبو حسن أن عمرو بن
مرة قال لمعاوية يا معاوية إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما من إمام أو وال يغلق بابه دون ذوي
الحاجة والخلة والمسكنة إلا أغلق الله عز وجل أبواب السماء دون حاجته وخلته ومسكنته قال فجعل معاوية
رجلا على حوائج الناس

(حديث الديلمي الحميري رضي الله تعالى عنه)

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا الضحاك بن مخلد ثنا عبد الحميد يعني ابن جعفر قال ثنا يزيد بن أبي حبيب
عن مرثد بن عبد الله اليزني قال ثنا الديلمي أنه سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إنا بأرض باردة وإنا

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.: 15765 1

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 160 42 47

(Çeviri)

BELGE 2-B

MÜSLİM, KİTABÜN NİKAH
1-2 BABI, HADİS 10-8

2. "Kim ki bir kadın görür, cinsel birleşme arzusu doğar, eşine gitsin ve kendisiyle birleşsin."

9.(1403)
Amru bin Ali, bize..
Abdül Ala,
Hişam bin Abu Abdullah,
Abul Zubeyr
Cerir'den aktararak anlattı...
"Allah'ın Resulü(SAS) bir kadın gördü. Eşi Zeyneb'e geldiğinde, Zeyneb post terbiyesiyle uğraşıyordu. (Zeyneb'le yatıp) ihtiyacını giderdi; sonra sahabeleri arasına çıktı ve şöyle dedi: "Kadın, şeytan kılığında gelir; şeytan kılığında gider, İçinizden biri, kadın gördüğünde (bir arzu uyanması halinde) ailesine gelsin (eşiyle birleşsin)........"

Not: Parantez içindekiler çevirmene aittir.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

Beyoğlu 8. Noteri
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın

57651

٨ - (...) حدثنا محمد بن رافع. حدثنا حجين بن المثنى. حدثنا ليث عن عقيل، عن ابن شهاب؛ أنه قال: أخبرني سعيد بن المسيب؛ أنه سمع سعد بن أبي وقاص يقول: أراد عثمان بن مظعون أن يتبتل. فنهاه رسول الله ﷺ. ولو أجاز له ذلك، لاختصينا.

(٢) باب ندب من رأى امرأة، فوقعت في نفسه، إلى أن يأتي امرأته أو جاريته فيواقعها

٩ - (١٤٠٣) حدثنا عمرو بن علي. حدثنا عبد الأعلى. حدثنا هشام بن أبي عبد الله عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رسول الله ﷺ رأى امرأة. فأتى امرأته زينب، وهي تمعس منيئة لها(١). فقضى حاجته. ثم خرج إلى أصحابه فقال «إن المرأة تقبل في صورة شيطان(٢)، وتدبر في صورة شيطان، فإذا أبصر أحدكم امرأة فليأت أهله. فإن ذلك يرد ما في نفسه».

(...) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. حدثنا حرب بن أبي العالية. حدثنا أبو الزبير عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ رأى امرأة. فذكر بمثله. غير أنه قال: فأتى امرأته زينب وهي تمعس منيئة. ولم يذكر: تدبر في صورة شيطان.

١٠ - (...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن أبي الزبير قال: قال جابر: سمعت النبي ﷺ يقول «إذا أحدكم أعجبته المرأة، فوقعت في قلبه، فليعمد إلى امرأته فليواقعها. فإن ذلك يرد ما في نفسه».

---

(١) (تمعس منيئة لها) قال أهل اللغة: المعس الدلك. والمنيئة، قال أهل اللغة: هي الجلد أول ما يوضع في الدباغ. وقال الكسائي: يسمى منيئة ما دام في الدباغ. وقال أبو عبيدة: هو في أول الدباغ منيئة، ثم أفيق وجمعه أفق كأديم وأدم.

(٢) (إن المرأة تقبل في صورة شيطان) قال العلماء: معناه الإشارة إلى الهوى والدعاء إلى الفتنة بها، لما جعله الله تعالى في نفوس الرجال من الميل إلى النساء، والالتذاذ بنظرهن وما يتعلق بهن. فهي شبيهة بالشيطان في دعائه إلى الشر بوسوسته وتزيينه له.

22

١٠٢١

Muslim Kitabun Nikah 81 9 / Hadis 1403

إلى الله عز وجل وابتغاء لجزيل ثوابه عتقا بتا لامثوبة فيه ولا رجعة لى عليك فأنت حر لوجه الله والدار الآخرة لا سبيل لى ولا لأحد عليك إلا الولاء فانه لى ولعصبتى من بعدى

٣٦ – كتاب عشرة النساء

١ – باب حب النساء

حدثنى الشيخ الامام أبو عبد الرحمن النسائى قال أخبرنا الحسين بن عيسى القومسى قال حدثنا عفان بن مسلم قال حدثنا سلام أبو المنذر عن ثابت عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حبب إلى من الدنيا النساء والطيب وجعل قرة عينى فى الصلاة . أخبرنا على بن مسلم الطوسى قال حدثنا سيار قال حدثنا جعفر قال حدثنا

كتاب عشرة النساء

(عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حبب الى من الدنيا النساء والطيب وجعلت قرة عينى فى الصلاة) قال بعضهم فى هذا قولان أحدهما أنه زيادة فى الابتلاء والتكليف حتى

قوله (لامثوبة) بفتح ميم وتشديد للنسبة بمعنى الرجوع

كتاب عشرة النساء

قوله (حبب الى من الدنيا النساء) قيل انما حبب اليه النساء لينقلن عنه ما لا يطلع عليه الرجال من أحواله ويستحيا من ذكره وقيل حبب اليه زيادة فى الابتلاء فى حقه حتى لا يلهو بما حبب اليه من النساء عما كلف به من أداء الرسالة فيكون ذلك أكثر لمشاقه وأعظم لأجره وقيل غير ذلك وأما الطيب فكأنه يحبه لكونه يناجى الملائكة وهم يحبون الطيب وأيضا هذه المحبة تنشأ من اعتدال المزاج وكمال الخلقة وهو صلى الله تعالى عليه وسلم أشد اعتدالا من حيث المزاج وأكمل خلقة وقوله (قرة عينى فى الصلاة) اشارة

BELGE 5-A

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: ....

C. No.: 57 63

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN

Osmanbey Sakız Sokak

Noter Han No. 1 Kat 1

Şişli - İstanbul

Tel.: 147 66 53 - 148 04 36

130 62 76 - 130 42 47

(Çeviri)

BUHARİ,

KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN: SURE-İ AHZAB 7

"Görüyorum ki, senin Allah'ın yalnızca senin şeyinin keyfini yerine getirmek için koşuyor."

Bu alıntı şöyle de çevrilebilir:

a) "Görüyorum ki, senin Tanrın, senin Hevan (şehvetin, isteğin, arzun) konusunda çok hızlanıyor."

b) "Senin Rabbinin yalnızca senin hevan için koşar olduğunu görüyorum.

(Çevirenin notu: Burada Arapçanın özellikle klasik Arapçanın ve Arap edebiyatının temel kurallarının bir gereği olan "hasr ve kasr" yani bir şeyi yalnızca bir şeye ve bir konuya hasretme kuralına uymak gerekiyor.)

c) "Senin Rabbinin senin hevan için koşmasından başka bir şey görmüyorum.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkâtip
Hasan Aydın Türüdüoğlu

22 KASIM 19..

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

الجزء الأول من صحيح أبي عبد الله محمد بن
إسمعيل بن إبراهيم بن المغيرة بن بردزبه البخاري
الجعفي رضي الله تعالى عنه ونفعنا به آمين

ولد البخاري رضي الله تعالى عنه ببخارى يوم الجمعة أو ليلتها
ثالث عشر شوال سنة ١٩٤ وتوفي ليلة السبت ليلة عيد الفطر
سنة ٢٥٦ عن اثنين وستين سنة إلا ثلاثة عشر يوما ● روى
عنه أنه قال خرجت كتاب الصحيح من زهاء ستمائة ألف حديث
لست عشرة سنة وما وضعت فيه حديثا إلا اغتسلت وصليت
ركعتين اه وفضائله أكثر من أن تحصى وأوفر من عدد الرمل
والحصى وعدد أحاديث صحيحه سبعة آلاف ومائتان وخمسة
وسبعون وبإسقاط المكرر أربعة آلاف وقيل غير ذلك
وقد تنازع البخاري المذاهب الأربعة والصحيح أنه مجتهد اه
من شرح الشبرخيتي على الأربعين النووية ومن غيره

وقد أجرينا الطبع على ما شرح عليه إمام
المحققين وخاتمة المحدثين العلامة أحمد بن محمد
الخطيب القسطلاني رحمه الله إلا ما ندر فليعلم

دار الطباعة العامرة

ومن ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك · قال ابن عباس ترجي تؤخر أرجه أخره
حدثنا زكريا بن يحيى حدثنا أبو أسامة قال هشام حدثنا عن أبيه عن عائشة
رضي الله عنها قالت كنت أغار على اللاتي وهبن أنفسهن لرسول الله صلى الله
عليه وسلم وأقول أتهب المرأة نفسها فلما أنزل الله تعالى ترجي من تشاء منهن
وتؤوي إليك من تشاء ومن ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك قلت ما أرى
ربك إلا يسارع في هواك حدثنا حبان بن موسى أخبرنا عبد الله أخبرنا عاصم
الأحول عن معاذة عن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم
كان يستأذن في يوم المرأة منا بعد أن أنزلت هذه الآية ترجي من تشاء منهن
وتؤوي إليك من تشاء ومن ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك فقلت لها
ما كنت تقولين قالت كنت أقول له إن كان ذاك إلي فإني لا أريد يا رسول الله
أن أوثر عليك أحدا · تابعه عباد بن عباد سمع عاصما باب ٨ قوله لا تدخلوا
بيوت النبي إلا أن يؤذن لكم إلى طعام غير ناظرين إناه ولكن إذا دعيتم فادخلوا
فإذا طعمتم فانتشروا ولا مستأنسين لحديث إن ذلكم كان يؤذي النبي فيستحيي
منكم والله لا يستحيي من الحق وإذا سألتموهن متاعا فاسألوهن من وراء حجاب
ذلكم أطهر لقلوبكم وقلوبهن وما كان لكم أن تؤذوا رسول الله ولا أن تنكحوا
أزواجه من بعده أبدا إن ذلكم كان عند الله عظيما · يقال إناه إدراكه أنى يأني أناة ·
لعل الساعة تكون قريبا إذا وصفت صفة المؤنث قلت قريبة وإذا جعلته ظرفا
وبدلا ولم ترد الصفة نزعت الهاء من المؤنث وكذلك لفظها في الواحد والاثنين
والجميع للذكر والأنثى حدثنا مسدد عن يحيى عن حميد عن أنس قال قال
عمر رضي الله عنه قلت يا رسول الله يدخل عليك البر والفاجر فلو أمرت أمهات
المؤمنين بالحجاب فأنزل الله آية الحجاب حدثنا محمد بن عبد الله الرقاشي حدثنا معتمر
ابن سليمان قال سمعت أبي يقول حدثنا أبو مجلز عن أنس بن مالك رضي الله عنه

(قال)

قوله ارجه ضبط في الأصل المطبوع بسكون الهاء كما هو التلاوة الآن المناسب لتفسير البخاري ما ضبطناه وبه قرئ اه مصححه

قوله كنت أغار أي أعيب عليهن لأن من غار عاب ويدل عليه قولها أتهب المرأة نفسها ولا يرد ما ذكره الشارح من طريق أخرى كانت تعير اللاتي الحديث

Buhari, Tefsir 7

22 EKİM 19[illegible]

ÇAĞRI [illegible]
[illegible] Dolapdere [illegible]
Tel [illegible]
[illegible] D. KA 44517

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No. 57640

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakızı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 42 47

(Çeviri)

İBN MACE-
NİKAH/57, HADİS 200

"Görüyorum ki senin Allah'ın yalnızca senin hevan (şeyinin keyfi) için koşuyor."

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Kâtip
Hasan Aydın Türkdoğdu

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

İBN MACE, NİKAH 57, HADİS 200

57 640

İBN MACE, NİKAH 57, HADİS 200

«إنَّ بَنِي هِشَامِ بْنِ الْمُغِيرَةِ اسْتَأْذَنُونِي أَنْ يُنْكِحُوا ابْنَتَهُمْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ. فَلَا آذَنُ لَهُمْ، ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ، ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ. إِلَّا أَنْ يُرِيدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُطَلِّقَ ابْنَتِي وَيَنْكِحَ ابْنَتَهُمْ. فَإِنَّمَا هِيَ بَضْعَةٌ مِنِّي. يَرِيبُنِي مَا رَابَهَا، وَيُؤْذِينِي مَا آذَاهَا».

•••

١٩٩٩ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ثنا أَبُو الْيَمَانِ أَنْبَأَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ. أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ أَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ وَهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ

قَالَ الْمِسْوَرُ: فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ، ثُمَّ قَالَ «أَمَّا بَعْدُ. فَإِنِّي قَدْ أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي وَإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ بَضْعَةٌ مِنِّي وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ تَفْتِنُوهَا. وَإِنَّهَا، وَاللَّهِ! لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ، عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَبَدًا»

قَالَ: فَنَزَلَ عَلِيٌّ عَنِ الْخِطْبَةِ

(٥٧) باب التي وهبت نفسها للنبي صلى الله عليه وسلم

٢٠٠٠ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: أَمَا تَسْتَحِي الْمَرْأَةُ أَنْ تَهَبَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ؟ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ قَالَتْ، فَقُلْتُ: إِنَّ رَبَّكَ لَيُسَارِعُ فِي هَوَاكَ.

•••

١٩٩٨ – (بضعة مني) قطعة اللحم. وقد تكسر. أي أنها جزء مني. (يريبني) أي يوقعني في القلق والاضطراب. (أن تفتنوها) أي توقعوها في الفتنة عما تتقاولون فيما بينكم مثل قولكم إنه لا يغضب لبناته.

22 EKIM 1987
T.C.

İBN MACE, NİKAH 57, HADİS 200

IBN MACE, NİKAH 57, HADİS 200

№57640

٢٠٠١ – حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف، ومحمد بن بشار. قالا: ثنا مرحوم بن عبد العزيز. ثنا ثابت؛ قال كنا جلوساً مع أنس بن مالك، وعنده ابنة له. فقال أنس: جاءت امرأة إلى النبي ﷺ فعرضت نفسها عليه. فقالت: يا رسول الله! هل لك في حاجة؟ فقالت ابنته: ما أقل حياءها. فقال: هي خير منك. رغبت في رسول الله ﷺ، فعرضت نفسها عليه.

•••

(٥٨) باب الرجل يشك في ولده

٢٠٠٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن الصباح. قالا: ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ قال: جاء رجل من بني فزارة إلى رسول الله ﷺ فقال: يا رسول الله! إن امرأتي ولدت غلاما أسود. فقال رسول الله ﷺ «هل لك من إبل؟» قال: نعم قال «فما ألوانها؟» قال: حمر. قال «هل فيها من أورق؟» قال: إن فيها لورقا قال «فأنى أتاها ذلك؟» قال: عسى عرق نزعها قال «وهذا، لعل عرقا نزعه».

(واللفظ لابن الصباح)

•••

٢٠٠٣ – حدثنا أبو كريب ثنا عبادة بن كليب الليثي، أبو غسان، عن جويرية بن أسماء، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن رجلا من أهل البادية أتى النبي ﷺ. فقال: يا رسول الله! إن امرأتي ولدت على فراشي غلاما أسود وإنا، أهل بيت، لم يكن فينا أسود قط. قال

٢٠٠٢ – (أورق) في القاموس: الأورق من الإبل ما في لونه بياض إلى سواد. وهو من أطيب الإبل لحما. وجمعه ورق.

(عرق نزعها) يقال: نزع إليه في الشبه، إذا أشبهه. قال النووي: المراد بالعرق ههنا الأصل من النسب، تشبيها بعرق الثمرة ومعنى نزعها أشبهها واجتذبها إليه، وأظهر لونه عليها.

22 EKİM

« هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ ؟ » قَالَ : نَعَمْ قَالَ « فَمَا أَلْوَانُهَا ؟ » قَالَ : حُمْرٌ . قَالَ « هَلْ فِيهَا أَسْوَدُ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فِيهَا أَوْرَقُ ؟ » قَالَ : نَعَمْ قَالَ « فَأَنَّى كَانَ ذٰلِكَ ؟ » قَالَ : عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ . قَالَ « فَلَعَلَّ ابْنَكَ هٰذَا نَزَعَهُ عِرْقٌ » .

في الزوائد : في إسناده عباد بن كليب . كذا وقع عند المصنف وصوابه عبادة بن كليب . كذا قال المزي في التهذيب وقال فيه أبو حاتم : صدوق في حديثه وقال ابن أبي حاتم : أخرجه البخاري في الضعفاء .

(٥٩) باب الولد للفراش وللعاهر الحجر

٢٠٠٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : إِنَّ ابْنَ زَمْعَةَ وَسَعْدًا اخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي ابْنِ أَمَةِ زَمْعَةَ . فَقَالَ سَعْدٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَوْصَانِي أَخِي ، إِذَا قَدِمْتُ مَكَّةَ ، أَنْ أَنْظُرَ إِلَى ابْنِ أَمَةِ زَمْعَةَ فَأَقْبِضَهُ وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ : أَخِي وَابْنُ أَمَةِ أَبِي . وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي . فَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ شَبَهَهُ بِعُتْبَةَ . فَقَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ . الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ » .

٢٠٠٥ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِالْوَلَدِ لِلْفِرَاشِ .

في الزوائد : إسناده صحيح . أبو يزيد المكي ، وأبو عبيد الله ذكره ابن حبان في الثقات وباقي رجاله على شرط الشيخين .

٢٠٠٦ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ،

٢٠٠٤ – (أن أنظر) أن مصدرية وما بعده فعل مضارع ويحتمل أن تكون تفسيرية ، لما في الإيصاء من معنى القول ، وما بعدها صيغة أمر (هو لك يا عبد) أي أخوك .

22 EKİM 1907

T.C.

٦٤٦

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No. 57648

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakaı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 4? 47

(Çeviri)

AHMED İBRN HANBEL,
EL MÜSNED, Cilt 6/134, 158 ve 261. sayfalar

"Görüyorum ki senin Allah'ın senin şeyinin keyfini yerine getirmek için koşuyor."

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkâtip
Hasan Aydın Tüzüngüç

22 EKİM 1997

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

№ 57648

عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا حماد قال أنا جبر بن حبيب عن أم كلثوم بنت أبي بكر عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم علمها هذا الدعاء اللهم انى أسألك من الخير كله عاجله وآجله ما علمت منه وما لم أعلم اللهم انى أسألك من خير ما سألك عبدك ونبيك محمد صلى الله عليه وسلم وأعوذ بك من شر ما عاذ منه عبدك ونبيك اللهم انى أسألك الجنة وما قرب اليها من قول أو عمل وأسألك ان تجعل كل قضاء تقضيه لى خيرا حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا الاسود بن شيبان قال ثنا أبو نوفل بن أبي عقرب قال سألت عائشة هل كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتسامع عنده الشعر قالت كان أبغض الحديث اليه حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا أبو عوانة عن منصور عن ابراهيم عن الاسود عن عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمر احدانا اذا حاضت ان تأتزر ثم يباشرها حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا أبو عوانة ثنا سعد بن ابراهيم عن طلحة عن عائشة قالت أهوى الى رسول الله صلى الله عليه وسلم ليقبلني فقلت انى صائمة قال وأنا صائم قالت فأهوى الى فقبلني حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان ثنا وهيب ثنا داود عن الشعبي قالت عائشة قلت يا رسول الله اذا بدلت الارض غير الارض والسموات وبرزوا لله الواحد القهار اين الناس يومئذ قال على الصراط حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان ثنا شعبة قال أخبرني أبو بكر ابن حفص قال سمعت عروة بن الزبير قال قالت عائشة ما تقولون يقطع الصلاة قال يقولون يقطع الصلاة المرأة والكلب والحمار قالت لقد رأيتني معترضة بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم كاعتراض الجنازة حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان ثنا حماد بن سلمة قال أنا هشام عن عروة عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر بقتل ذي الطفيتين فانه يلتمس البصر ويصيب الحبل حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا حماد بن سلمة قال أنا هشام بن عروة عن أبيه قال قالت عائشة لما نزلت هذه الآية ترجي من تشاء منهن وتؤوي اليك من تشاء قال قالت عائشة فما أرى ربك الا يسارع لك في هواك حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان قال ثنا شعبة عن أبي اسحق قال سمعت الاسود بن يزيد ومسروقا يقولان نشهد على عائشة انها قالت ما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم عندي في يوم الا صلى ركعتين بعد العصر حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عفان ثنا حماد بن سلمة قال ثنا هشام بن عروة عن عروة عن عائشة انها قالت دخل علينا أبو بكر في يوم عيد وعندنا جاريتان تذكران يوم بعاث يوم قتل فيه صناديد الاوس والخزرج فقال أبو بكر عباد الله أمزمور الشيطان عباد الله أمزمور الشيطان عباد الله أمزمور الشيطان قالها ثلاثا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا أبا بكر ان لكل قوم عيدا وان اليوم عيدنا حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا علي بن عاصم عن حصين بن عبد الرحمن عن عمر بن قيس عن محمد بن الاشعث عن عائشة قالت بينا أنا عند النبي صلى الله عليه وسلم اذ استأذن رجل من اليهود فأذن له فقال السام عليك فقال النبي صلى الله عليه وسلم وعليك قالت فهممت أن أتكلم قالت ثم دخل الثانية فقال مثل ذلك

فقال

22 EKİM 1987 T.C.

№57 648

التقى حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو النضر ثنا داود يعني العطار ثنا منصور عن أمه عن عائشة انها
قالت توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم حين شبع الناس من الاسودين التمر والماء حدثنا عبد الله
حدثني أبي ثنا أبو النضر ثنا داود ثنا منصور عن أمه عن عائشة انها قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم
يتكئ في حجري وأنا حائض يقرأ القرآن حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا حسن بن الربيع ثنا داود
ابن عبد الرحمن ثنا منصور بن صفية عن أمه عن عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم مثله حدثنا عبد
الله حدثني أبي ثنا أبو النضر ثنا أبو معاوية عن يحيى يعني ابن أبي كثير عن أبي حفصة مولى عائشة ان عائشة
أخبرته انه لما كسفت الشمس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ وأمر فنودي ان الصلاة جامعة فقام
فأطال القيام في صلاته قال فأحسبه قرأ سورة البقرة ثم ركع فأطال الركوع ثم قال سمع الله لمن حمده ثم قام
مثل ما قام ولم يسجد ثم ركع فسجد ثم قام فصنع مثل ما صنع ثم ركع ركعتين في سجدة ثم جلس وجلي عن
الشمس حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو النضر ثنا اسحق بن سعيد عن أبيه عن عائشة أن النبي صلى
الله عليه وسلم دخل عليها فقال لولا ان تبطر قريش لاخبرتها بما لها عند الله عز وجل حدثنا عبد الله
حدثني أبي ثنا عفان ثنا حماد بن سلمة أنا عبد الله بن عثمان عن يوسف بن ماهك عن حفصة بنت عبد الرحمن
عن عائشة قالت أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان نعق عن الجارية شاة وعن الغلام شاتين وأمرنا
بالفرع من كل خمسين شاة شاة حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا محمد بن بشر ثنا هشام بن عروة عن أبيه
عن عائشة انها كانت تعير النساء اللاتي وهبن أنفسهن لرسول الله صلى الله عليه وسلم قالت ألا تستحي المرأة
ان تعرض نفسها بغير صداق فنزلت أو قال فأنزل الله عز وجل ترجي من تشاء منهن وتؤوي اليك من تشاء ومن
ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك قالت اني أرى ربك عز وجل يسارع لك في هواك حدثنا عبد الله
حدثني أبي ثنا محمد بن بشر حدثنا هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة ان الحرث بن هشام سأل رسول الله
صلى الله عليه وسلم كيف يأتيك الوحي قال أحيانا يأتيني في مثل صلصلة الجرس وهو أشده علي ثم يفصم عني
وقد وعيته وأحيانا يأتيني ملك في مثل صورة الرجل فأعي ما يقول حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عامر بن
صالح الزبيري حدثني هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة عن الحرث بن هشام انه سأل رسول الله صلى الله
عليه وسلم فذكر نحوه حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا أبو عامر وسريج يعني ابن النعمان قالا ثنا فليح
عن عبد الله بن عبد الرحمن بن معمر عن أبي يونس مولى عائشة عن عائشة قالت استأذن رجل على النبي صلى
الله عليه وسلم فقال بئس ابن العشيرة فلما دخل هش له رسول الله صلى الله عليه وسلم وانبسط اليه ثم خرج
فاستأذن رجل آخر فقال النبي صلى الله عليه وسلم نعم ابن العشيرة فلما دخل لم ينبسط اليه كما انبسط الى
الآخر ولم يهش له كما هش فلما خرج قلت يا رسول الله استأذن فلان فقلت له ما قلت ثم هششت له وانبسطت
اليه وقلت لفلان ما قلت ولم أرك صنعت به ما صنعت للآخر فقال يا عائشة ان من شرار الناس من اتقي

افحشه

ويدعو له به إذا مرض قالت فذهبت أعوذه به أذهب الباس رب الناس بيدك الشفاء لا شافي إلا أنت اشف
شفاء لا يغادر سقما قالت فذهبت أدعو له به في مرضه الذي توفي فيه فقال ارفعي عني قال فإنما كان ينفعني في
المدة حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس قال ثنا حماد يعني ابن زيد عن هشام بن عروة عن أبيه عن
عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خمس فواسق يقتلن في الحرم العقرب والفارة والحديا والغراب
والكلب العقور حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا إبراهيم بن أبي العباس قال ثنا عبد الله يعني ابن المبارك
قال أنا موسى بن عقبة عن يحيى بن عباد عن حمزة بن عبد الله بن الزبير عن عائشة قالت ما صلى رسول الله صلى
الله عليه وسلم على سهيل ابن بيضاء إلا في المسجد حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس ثنا فليح عن عبد
الرحمن بن القاسم عن أبيه عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من شيء يصيب المسلم حتى
الشوكة يشاكها إلا قصر من ذنوبه حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس ثنا عمر بن إبراهيم اليشكري
قال سمعت أمي تحدث أن أمها انطلقت إلى البيت حاجة والبيت يومئذ له بابان قالت فلما قضيت طواف
دخلت على عائشة قالت قلت يا أم المؤمنين إن بعض بنيك بعث يقرئك السلام وإن الناس قد أكثروا في عثمان
فما تقولين فيه قالت لعن الله من لعنه لا أحسبها إلا قالت ثلاث مرار لقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم
وهو مسند فخذه إلى عثمان وإني لأمسح العرق عن جبين رسول الله صلى الله عليه وسلم وإن الوحي ينزل عليه
ولقد زوجه ابنتيه إحداهما على إثر الأخرى وإنه ليقول اكتب عثمان قالت ما كان الله لينزل عبدا من نبيه
بتلك المنزلة إلا عبدا عليه كريما حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا حماد عن حماد عن إبراهيم عن الأسود عن
عائشة قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم معتكفا في المسجد فيخرج إلي رأسه فأغسله بالخطمي وأنا حائض
حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس وعفان قالا ثنا حماد بن سلمة عن علي بن زيد عن أم محمد عن عائشة
أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أهديت له قلادة جزع فقال لأدفعنها إلى أحب أهلي إلي فقالت النساء ذهبت
بها ابنة أبي قحافة فدعا بها فعلقها في عنق أمامة بنت زينب بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم حدثنا عبد الله حدثني
أبي ثنا يونس ثنا حماد يعني ابن سلمة عن ثابت عن شمية عن عائشة أن بعير الصفية اعتل وعند زينب فضل
من الإبل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لزينب إن بعير صفية قد اعتل فلو أنك أعطيتها بعيرا قالت أنا
أعطي تلك اليهودية قال فتركها رسول الله صلى الله عليه وسلم شهرين أو ثلاثا حتى رفعت سريرها
وظنت أنه لا يرضى عنها قالت فإذا أنا بظله يوما بنصف النهار فدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم فأعادت
سريرها حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس قال ثنا حماد بن سلمة عن هشام بن عروة عن عروة عن
عائشة قالت لما نزلت هذه الآيات ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء قالت عائشة فقلت يا رسول
الله ما أرى ربك إلا يسارع في هواك حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يونس ثنا حماد بن سلمة عن هشام بن
عروة عن أبي سلمة عن عائشة قالت سابقت النبي صلى الله عليه وسلم فسبقته حدثنا عبد الله حدثني أبي

ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ ... ŞTİ.
Pan... Dolap... 245
Tel. ... İstanbul
Sicil ... KA - 14517

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.: 57 639

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 38
130 62 76 - 130 48 47

(Çeviri)

BELGE 5-D

MÜSLİM RIDA
HADİS No: 1464

"Görüyorum ki senin Allah'ın yalnızca senin hevan için koşuyor."

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tuzuğrul

22 EKİM 1987

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

MÜSLİM RIDA

57639

الكتب الستة

٥

صحيح مسلم

للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج
القشيري النيسابوري
٢٠٦ - ٢٦١ هـ

٢

ÇAĞRI YAYINLARI
Binbirdirek Meydanı Sokak No. 5/1
Tel.: 28 08 03 Türbe - İstanbul

Şişli V. D. KA - 44517

22 EKİM 1987

57639

MÜSLİM RIDA HADİS 1464

(١٤) باب جواز هبتها نوبتها لضرتها

٤٧ – (١٤٦٣) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا جرير عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة. قالت: ما رأيت امرأة أحب إلي أن أكون في مسلاخها[١] من سودة بنت زمعة. من امرأة[٢] فيها حدة[٣]. قالت: فلما كبرت جعلت يومها من رسول الله ﷺ لعائشة. قالت: يا رسول الله! قد جعلت يومي منك لعائشة. فكان رسول الله ﷺ يقسم لعائشة يومين: يومها، ويوم سودة.

•••

٤٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عقبة بن خالد. ح وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا الأسود بن عامر. حدثنا زهير. ح وحدثنا مجاهد بن موسى. حدثنا يونس بن محمد. حدثنا شريك. كلهم عن هشام، بهذا الإسناد؛ أن سودة لما كبرت، بمعنى حديث جرير. وزاد في حديث شريك: قالت: وكانت أول امرأة تزوجها بعدي.

•••

٤٩ – (١٤٦٤) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة، عن هشام، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: كنت أغار على اللاتي وهبن أنفسهن لرسول الله ﷺ. وأقول: وتهب المرأة نفسها؟ فلما أنزل الله عز وجل: ﴿ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء[٤] ومن ابتغيت ممن عزلت﴾ [٣٣/الأحزاب/الآية ٥١] قالت قلت: والله! ما أرى ربك إلا يسارع لك في هواك[٥].

•••

٥٠ – (...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبدة بن سليمان عن هشام، عن أبيه، عن عائشة؛ أنها كانت تقول: أما تستحي امرأة تهب نفسها لرجل؟ حتى أنزل الله عز وجل: ﴿ترجي

(١) (مسلاخها) المسلاخ هو الجلد. ومعناه أن أكون أنا هي.

(٢) (من امرأة) قال القاضي: من هنا للبيان واستفتاح الكلام.

(٣) (حدة) لم ترد عائشة عيب سودة بذلك. بل وصفتها بقوة النفس وجودة القريحة، وهي الحدة.

(٤) (ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء) ترجي أي تؤخر: وتؤوي أي تضم. يعني تترك مضاجعة من تشاء منهن وتضاجع من تشاء. أو تطلق من تشاء وتمسك من تشاء. أو لاتقسم لأيتهن شئت وتقسم لمن شئت. أو تترك تزوج من شئت من نساء أمتك وتتزوج من شئت اه. كشاف.

(٥) (ما أرى ربك إلا يسارع لك في هواك) معناه يخفف عنك ويوسع عليك في الأمور، ولهذا خيرك.

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: 57 637
C. No.:

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakızı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 180 42 47

BELGE 6

(Çeviri)

RAGIB'IN EL MÜFREDATI

Heva'nın anlamı

Nefsin şehvete eğilimi, şehvete eğilmiş olan nefse heva denir.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

ÇAĞDAŞ ... ŞTİ.
... 245
... 15 75 İstanbul
... V. D. KA - 44517

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM 1987

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tüzüngüç

Harç, Damga Vergisi ve
Değerli Kâğıt Bedeli
Makbuz Tahsil Edilmiştir.

№ 57 637

المفردات

في غريب القرآن

تأليف

الحسين بن محمد المعروف بالراغب الأصبهاني

دار قهرمان
للطباعة والنشر والتوزيع
زقاق ملا فناری ٣٦/١
جاغال اوغلو - استانبول
الهاتف ، ٥٢٧٣٤٤٩

T... 45 75
...ubul
S... D. KA - 44517

22 EKİM 1987

57637

وفى فلان هنات : أى خصال سوء .

وعلى هذا ماروى : سيكون هَنَّات .

هنأ

الهنيء : كل ما لا يلحق فيه مشقة ، ولا يعقب وخامه .

وأصله فى الطعام .

يقال : هنيء الطعام فهو هنيء .

قال عز وجل : « فكلوه هنيئاً مريئاً »

وقال : « كلوا واشربوا هنيئا بما أسلفتم »

وقال : « كلوا واشربوا هنيئــا بما كنتم تعملون » .

والهناء : ضرب من القطران .

يقال : هنأت الإبل فهى مهنوءة .

« الهاء مع الواو »

هود

22 EKİM 19

الهود : الرجوع برفق

ومنه التهويد وهو مشى كالدبيب .

وصار الهود فى التعارف التوبة

قال تعالى : « إنا هدنا إليك » — أى تبنا

قال بعضهم : يهود فى الأصل من قولهم : هدنا إليك . وكان اسم مدح ثم صار بعد نسخ شريعتهم لازما لهم وإن لم يكن فيه معنى للمدح . كما أن النصارى فى الأصل من قوله : من أنصارى إلى الله . ثم صار لازما لهم بعد نسخ شريعتهم .

ويقال : هاد فلان إذا تحرى طريقة اليهود فى الدين .

قال الله عز وجل : « إن الذين آمنوا والذين هادوا »

والاسم العلم قد يتصور منه معنى ما يتعاطاه المسمى به — أى المنسوب إليه ، ثم يشتق منه نحو قولهم : تفرعن فلان ، وتطفل ، إذا فعل فعل فرعون فى الجور ، وفعل طفيل فى إتيان الدعوات من غير استدعاء .

وتهود فى مشيه : إذا مشى مشيا رفيقا — تشبيها باليهود فى حركتهم عند القراءة .

وكذا هوّد الرائض الدابة : سيّرها برفق .

وهود فى الأصل جمع هائد أى تائب . وهو اسم نبى عليه السلام .

هوى

ÇAĞDAŞ ... Istanbul

الهوى : ميل النفس إلى الشهوة .

ويقال : ذلك للنفس المائلة إلى الشهوة .

وقيل سمى بذلك لأنه يهوى بصاحبه فى الدنيا

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No. 57649

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Sakaı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 38
130 82 76 - 160 42 47

BELGE 7

(Çeviri)

F. RAZİ,
E'T-TEFSİRU'L-KEBİR, C 30, 43. sayfa

Tahrim Suresi'nin 3. ayetinin başındaki "Peygamber'in karılarından kimine gizlice sır olarak bir söz söylemişti" anlamındaki parçanın yorumu: "Yani Peygamber'in cariyeyi (Marya'yı) artık kendisine yasakladığını, Hafsa'ya sır olarak söylemişti ve bu sırrı saklamasını da kendisine bildirmişti. Denir ki Peygamber, Hafsa'nın gözünde kıskançlık belirtisini görünce O'nu iki gizli şey söyleyerek memnun etmek istemişti. Bunlardan (birincisi) cariyeyi kendisine yasaklaması ve (ikincisi de) kendisinden sonra Halifeliğin Ebubekir'e ve Hafsa'nın babası Ömer'e geçeceğine ilişkin müjdesiydi.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tezüngüç

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

57 64 9

التفسير الكبير

للإمام

الفخر الرازي

الجزء التاسع والعشرون

الطبعة الثالثة

دار إحياء التراث العربي
بيروت

ÇEVİRİ LTD. ŞTİ.
Dolapdere ... 245
...nbul
Tel ... 45 15
Şişli V. D. KA - 44517

عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَـٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ «٣»

وأعرض عن بعض فلما نبأها به قالت من أنبأك هذا قال نبأنى العليم الخبير) (قد فرض الله لكم) قال مقاتل : قد بين الله ، كما فى قوله تعالى (سورة أنزلناها وفرضناها) وقال الباقون قد أوجب ، قال صاحب النظم إذا وصل بعلى لم يحتمل غير الإيجاب كما فى قوله تعالى (قد علمنا مافرضنا عليهم) وإذا وصل باللام احتمل الوجهين ، وقوله تعالى (تحلة أيمانكم) أى تحليلها بالكفارة وتحلة على وزن تفعلة وأصله تحللة وتحلة القسم على وجهين (أحدهما) تحليله بالكفارة كالذى فى هذه الآية (وثانيهما) أن يستعمل بمعنى الشىء القليل ، وهذا هو الأكثر كما روى فى الحديث «لن يلج النار إلا تحلة القسم» يعنى زماناً يسيراً ، وقرىء كفارة أيمانكم ، ونقل جماعة من المفسرين أن النبى صلى الله عليه وسلم حلف أن لا يطأ جاريته فذكر الله له ماأوجب من كفارة اليمين ، روى سعيد بن جبير عن ابن عباس أن الحرام يمين ، يعنى إذا قال أنت على حرام ولم ينو طلاقاً ولا ظهاراً كان هذا اللفظ موجباً لكفارة يمين والله مولاكم ، أى وليكم وناصركم وهو العليم بخلقه الحكيم فيما فرض من حكمه ، وقوله تعالى (وإذ أسر النبى إلى بعض ازواجه حديثاً) يعنى ما أسر إلى حفصة من تحريم الجارية على نفسه واستكتمها ذلك وقيل لما رأى النبى صلى الله عليه وسلم الغيرة فى وجه حفصة أراد أن يترضاها فأسر إليها بشيئين تحريم الأمة على نفسه والبشارة بأن الخلافة بعده فى أبى بكر وأبيها عمر ، قاله ابن عباس وقوله (فلما نبأت به) أى أخبرت به عائشة وأظهره الله عليه أطلع نبيه على قول حفصة لعائشة فأخبر النبى صلى الله عليه وسلم حفصة عند ذلك ببعض قالت وهو قوله تعالى (عرف بعضه) حفصة (وأعرض عن بعض) لم يخبرها أنك أخبرت عائشة على وجه التكرم والإغضاء ، والذى أعرض عنه ذكر خلافة أبى بكر وعمر ، وقرىء عرف مخففاً أى جازى عليه من قولك للمسىء لأعرفن لك ذلك وقد عرفت ما صنعت قال تعالى (أولئك الذين يعلم الله ما فى قلوبهم) أى يجازيهم وهو يعلم ما فى قلوب الخلق أجمعين وقوله تعالى (فلما نبأها به قالت) حفصة (من أنبأك هذا قال نبأنى العليم الخبير) وصفه بكونه خبيراً بعد ما وصفه بكونه عليماً لما أن فى الخبير من المبالغة ما ليس فى العليم ، وفى الآية مباحث :

(البحث الأول) كيف يناسب قوله (قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم) إلى قوله (لم تحرم ما أحل الله لك) ؟ نقول يناسبه لما كان تحريم المرأة يميناً حتى إذا قال لامرأته أنت على حرام فهو يمين ويصير مولياً بذكره من بعد ويكفر .

(البحث الثانى) ظاهر قوله تعالى (قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم) إنه كانت منه يمين

T.C. ... 245 ... bul ... 15 ... D. KA ... 4517

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.: 57641

BELGE 8

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 38
130 82 76 - 130 42 47

(Çeviri)

TABERİ TEFSİRİ,
28. Cilt, Sayfa 101 ve 102

101. Hafsa'yla Aişe birbirlerini severlerdi, ikisi de peygamberin karısıydı. Hafsa babasının evine gitmişti.(.... .) Peygamber'e cariyesi gönderildi ve Peygamber Hafsa'nın evinde bu cariye ile birlikte oldu. O gün Peygamber'in Aişe'yle birlikte olması gereken gündü. (Çev. Notu: Başka hadislerde de o günün Hafsa'anın günü olduğu belirtilir.) Hafsa dönünce evinde Peygamber'le cariyesini birlikte buldu. Hafsa cariyenin evden çıkması için bekledi ve son derece kıskançlığa kapıldı. Peygamber cariyesini çıkardı, sonra Hafsa içeri girdi ve şöyle konuştu: "Senin yanında kim vardı gördüm. Tanrı'ya ant içerim ki sen beni çok kötü duruma soktun. Peygamber şöyle konuştu: "Tanrı'ya ant içerim ki seni memnun edeceğim ve sana bir sır vermek istiyorum. Bu sırrı sakla" dedi. Hafsa "nedir o sır" dedi. Peygamber "seni tanık tutarım ki bu cariye artık bana yasaktır. Sırf seni hoşnut etmek için" Hafsa ile Aişe Peygamber'in öteki karılarına karşı dayanışıyorlardı. Hafsa Aişe'ye gitti. Sırrı ona açıkladı. Ve "müjde Peygamber artık cariyesini kendisine yasakladı" dedi. O Peygamber'in sırrını açığa vurunca Allah'da onun açığa vurmasını açığa vurdu

Beyoğlu 8. Noterliği
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Füzun

Ekim 1987

Harç, Damga Vergisi ve
Değerli Kâğıt Bedeli
Nakden Tahsil Edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: ....
C. No.: № 57641

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 42 47

ve Peygamber'ine onların kendisine karşı dayanışmalarından ötürü "Ey Peygamber, Allah'ın sana helal kıldığını, sırf karılarını memnun edeceksin diye neden kendine haram kılasın... anlamındaki ayetini indirdi.

102. Hafsa'nın tepkisi: "Tanrı'ya yemin ederim ki sen bu cariyeyle cinsel birleşimde bulunduğun için beni çok güç durumda bıraktın."

(Başka bir anlatımla-Çev.Notu) "Ey Tanrı Peygamberi, elçisi, Bana öyle bir şey yaptın ki, benzerini karılarından hiçbirine yapmış değilsin. Benim günümde, benim evimde ve benim yatağımda yaptın.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM 1999

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

№ 57 641

جامع البيان

في تفسير القرآن

تأليف

الإمام الكبير والمحدث الشهير من أطبقت
الأمة على تقدمه في التفسير

أبي جعفر محمد بن جرير الطبري

المتوفى سنة ٣١٠ هجرية رحمه الله وأثابه
رضاه آمين

دار المعرفة
للطباعة والنشر

بيروت - لبنان

22 EKİM 1987

...RI LTD. ŞTİ.

57641

حرمها عليه وحلف لا يقربها فعوتب في التحريم وجاءت الكفارة في اليمين حدثنا ابن عبد الاعلى قال ثنا ابن ثور عن معمر عن قتادة وعامر الشعبي أن النبي صلى الله عليه وسلم حرّم جاريته قال الشعبي حلف بيمين مع التحريم فعاتبه الله في التحريم وجعل له كفارة اليمين حدثنا يونس قال أخبرنا ابن وهب قال قال ابن زيد في قوله يا أيها النبي لم تحرّم ما أحل الله لك قال انه وجدت امرأة من نساء رسول الله صلى الله عليه وسلم رسول الله صلى الله عليه وسلم مع جاريته في بيتها فقالت يا رسول الله أنى كان هذا الأمر وكنت أهونهنّ عليك فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم اسكتي لا تذكري هذا لأحد هي عليّ حرام ان قربتها بعد هذا أبدا فقالت يا رسول الله وكيف تحرّم عليك ما أحلّ الله لك حين تقول هي عليّ حرام أبدا فقال والله لا آتيها أبدا فقال الله يا أيها النبيّ لم تحرم ما أحل الله لك الآية قد غفرت هذا لك وقولك والله قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم والله مولاكم وهو العليم الحكيم حدثت عن الحسين قال سمعت أبا معاذ يقول ثنا عبيد قال سمعت الضحاك يقول في قوله يا أيها النبي لم تحرم ما أحلّ الله لك كانت لرسول الله صلى الله عليه وسلم فتاة فغشيها فبصرت به حفصة وكان اليوم يوم عائشة وكانتا متظاهرتين فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اكتمي عليّ ولا تذكري لعائشة ما رأيت فذكرت حفصة لعائشة فغضبت عائشة فلم تزل بنبيّ الله صلى الله عليه وسلم حتى حلف أن لا يقربها أبدا فأنزل الله هذه الآية وأمره أن يكفر يمينه ويأتي جاريته حدثنا ابن حميد قال ثنا جرير عن عامر في قول الله يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك في جارية أتاها فاطلعت عليه حفصة فقال هي عليّ حرام فاكتمي ذلك ولا تخبري به أحدا فذكرت ذلك . وقال آخرون بل حرم رسول الله صلى الله عليه وسلم جاريته فجعل الله عز وجل تحريمه اياها بمنزلة اليمين فأوجب فيها من الكفارة مثل ما أوجب في اليمين اذا حنث فيها صاحبها ذكر من قال ذلك حدثني علي قال ثنا أبو صالح قال ثني معاوية عن علي عن ابن عباس في قوله قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم أمر الله النبي صلى الله عليه وسلم والمؤمنين اذا حرموا شيئا مما أحل الله لهم أن يكفروا أيمانهم باطعام عشرة مساكين أو كسوتهم أو تحرير رقبة وليس يدخل ذلك في طلاق حدثني محمد بن سعد قال ثني أبي قال ثني عمي قال ثني أبي عن أبيه عن ابن عباس قوله يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك الى قوله وهو العليم الحكيم قال كانت حفصة وعائشة متحابتين وكانتا زوجتي النبي صلى الله عليه وسلم فذهبت حفصة الى أبيها فتحدثت عنده فأرسل النبي صلى الله عليه وسلم الى جاريته فظلت معه في بيت حفصة وكان اليوم الذي يأتي فيه عائشة فرجعت حفصة فوجدتهما في بيتها فجعلت تنتظر خروجها وغارت غيرة شديدة فأخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم جاريته ودخلت حفصة فقالت قد رأيت من كان عندك والله لقد سؤتني فقال النبي صلى الله عليه وسلم والله لأرضينك فاني مسرّ اليك سرّا فاحفظيه قالت ما هو قال اني أشهدك أن سريتي هذه عليّ حرام رضا لك وكانت حفصة وعائشة تظاهران على نساء النبي صلى الله عليه وسلم فانطلقت حفصة الى عائشة فأسرّت اليها أن أبشري ان النبي صلى الله عليه وسلم قد حرّم عليه فتاته فلما أخبرت بسرّ النبي صلى الله عليه وسلم أظهر الله عز وجل النبي صلى الله عليه وسلم عليه فأنزل الله على رسوله لما تظاهرتا عليه يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك تبتغي مرضاة أزواجك الى قوله وهو العليم الحكيم حدثني يعقوب ابن ابراهيم قال ثنا ابن علية قال ثنا هشام الدستوائي قال كتب الي يحيى يحدث عن يعلى ابن حكيم عن سعيد بن جبير أن ابن عباس كان يقول في الحرام يمين تكفرها وقال ابن عباس

مغفور له ما تقدم من ذنبه وما تأخر وانما هو تعليم للمؤمنين وعن مقاتل انه أعتق رقبة في تحريم مارية وما حكم تحريم الحلال قال أبو حنيفة هو يمين على الامتناع من الانتفاع المقصود فلو حرم طعاما فهو يمين على الامتناع من أكله أو أمة فعلى الامتناع من وطئها أو زوجة فمحمول على ما نوى فان نوى الظهار فظهار أو الطلاق فطلاق بائن وان لم ينو شيئا فعلى الايلاء وان قال كل حلال عليه حرام فعلى الطعام والشراب اذا لم ينو والا فعلى ما نوى وعن أبي بكر وعمر وابن عباس وابن مسعود وزيد أن الحرام يمين وقال الشافعي هو في النساء من صرائح ألفاظ الطلاق وعن عمر اذا نوى الطلاق فرجعي وعن علي رضي الله عنه ثلاث وعن عثمان ظهار وعن مسروق والشعبي أنه ليس بشيء فلم يحرمه الله ليس لأحد أن يحرمه (والله مولاكم) متولي أموركم وقيل أولى بكم من أنفسكم ونصيحته أنفع لكم من نصائحكم

ISAM - 44517

57641

لقد كان لكم فى رسول الله أسوة حسنة يعنى أن النبى صلى الله عليه وسلم حرّم جاريته فقال الله جل ثناؤه يأيها النبى لم تحرم ما أحل الله لك الى قوله قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم فكفر يمينه فصير الحرام يمينا حدثنا ابن عبد الأعلى قال ثنا المعتمر عن أبيه قال أنبأنا أبو عثمان أن النبى صلى الله عليه وسلم دخل بيت حفصة فاذا هى ليست ثم فجاءته فتاته وألقى عليها سترا فجاءت حفصة فقعدت على الباب حتى قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم حاجته فقالت والله لقد سئتنى جامعتها فى بيتى أو كما قالت قال وحرمها النبى صلى الله عليه وسلم أو كما قال حدثنا بشر قال ثنا يزيد قال ثنا سعيد عن قتادة يأيها النبى لم تحرم ما أحل الله لك الآية قال كان حرم فتاته القبطية أم ولده ابراهيم يقال لها مارية فى يوم حفصة وأسرّ ذلك اليها فأطلعت عليه عائشة وكانتا تظاهران على نساء النبى صلى الله عليه وسلم فأحل الله له ما حرم على نفسه فأمر أن يكفر عن يمينه وعوتب فى ذلك فقال قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم والله مولاكم وهو العليم الحكيم قال قتادة وكان الحسن يقول حرمها عليه فجعل الله فيها كفارة يمين حدثنا ابن عبد الأعلى قال ثنا ابن ثور عن معمر عن قتادة أن النبى صلى الله عليه وسلم حرمها يعنى جاريته فكانت يمينا حدثنا سعيد بن يحيى قال ثنا أبى قال ثنا محمد بن اسحق عن الزهرى عن عبيد الله بن عبد الله عن ابن عباس قال قلت لعمر بن الخطاب رضى الله عنه من المرأتان قال عائشة وحفصة وكان بدء الحديث فى شأن أم ابراهيم القبطية أصابها النبى صلى الله عليه وسلم فى بيت حفصة فى يومها فوجدته حفصة فقالت يا نبى الله لقد جئت الىّ شيأ ما جئت الى أحد من أزواجك بمثله فى يومى وفى دورى وعلى فراشى قال ألا ترضين أن أحرمها فلا أقربها قالت بلى فحرمها وقال لا تذكرى ذلك لأحد فذكرته لعائشة فأظهره الله عز وجل عليه فأنزل الله يأيها النبى لم تحرم ما أحل الله لك تبتغى مرضاة أزواجك الآيات كلها فبلغنا أن نبى الله صلى الله عليه وسلم كفر يمينه وأصاب جاريته • وقال آخرون كان ذلك شرابا يشربه كان يعجبه ذلك ذكر من قال ذلك حدثنا ابن المثنى قال ثنا أبو داود قال ثنا شعبة عن قيس بن مسلم عن عبد الله بن شداد بن الهاد قال نزلت هذه الآية فى شراب يأيها النبى لم تحرم ما أحل الله لك تبتغى مرضاة أزواجك حدثنا ابن المثنى قال ثنا أبو قطن البغدادى عمرو بن الهيثم قال ثنا شعبة عن قيس بن مسلم عن عبد الله بن شداد مثله • قال ثنا أبو قطن قال ثنا يزيد بن ابراهيم عن ابن أبى مليكة قال نزلت فى شراب • والصواب من القول فى ذلك أن يقال كان الذى حرمه النبى صلى الله عليه وسلم على نفسه شيأ كان الله قد أحله له وجائز أن يكون ذلك كان جاريته وجائز أن يكون كان شرابا من الأشربة وجائز أن يكون كان غير ذلك غير أنه أىّ ذلك كان فانه كان تحريم شئ كان له حلالا فعاتبه الله على تحريمه على نفسه ما كان له قد أحله وبين له تحلة يمينه فى يمين كان حلف بها مع تحريمه ما حرم على نفسه فان قال قائل وما برهانك على أنه صلى الله عليه وسلم كان حلف مع تحريمه ما حرم فقد علمت قول من قال لم يكن من النبى صلى الله عليه وسلم فى ذلك غير التحريم وأن التحريم هو اليمين قيل البرهان على ذلك واضح وهو أنه لا يعقل فى لغة عربية ولا عجمية أن قول القائل لجاريته أو لطعام أو شراب هذا علىّ حرام يمين فاذا كان ذلك غير معقول فمعلوم أن اليمين غير قول القائل للشئ الحلال له هو علىّ حرام واذا كان ذلك كذلك صح ما قلنا وفسد ما خالفه وبعد فجائز أن يكون تحريم النبى صلى الله عليه وسلم ما حرم على نفسه من الحلال الذى كان الله تعالى ذكره أحله له بيمين فيكون قوله لم تحرم ما أحل الله معناه لم تحلف على الشئ الذى قد أحله الله

ان

لأنفسكم (وهو العليم) بما يصلحكم (الحكيم) فيما يأمركم به وينهاكم عنه (و) اذكر (اذ أسرّ النبى الى بعض أزواجه) وهى حفصة (حديثا) هو حديث مارية وامامة الشيخين (فلما نبأت به) حفصة عائشة (وأظهره الله) على نبيه أى أطلعه على افشائه على لسان جبريل وقيل أظهر الله الحديث على النبى فيكون من الظهور (عرف بعضه) أعلم ببعض الحديث ومن قرأ بالتخفيف من العرفان لمعناه المجازاة من قولك للمسئ لأعرفن لك ذلك وكان جزاؤه تطليقه اياها وقيل المعرف حديث الامامة والمعرض عنه حديث مارية وانما أعرض عن البعض تكرما قال سفيان مازال التغافل من فعل الكرام وروى أنه قال لها ألم أقل لك اكتمى علىّ قالت والذى بعثك بالحق ما ملكت نفسى فرحا بالكرامة التى خص الله بها أبى وانما ترك المفعول ولم يقل فلما نبأت به بعضهن وعرفها بعضه لأن ذلك ليس بمقصود وانما المقصود ذكر جناية حفصة فى

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: 57 647
C. No.:

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 63 - 148 04 38
130 82 78 - 180 42 47

(Çağdaş)

SABUNİ TEFSİRİ-BAL ŞERBETİ,
Cilt 3, Sayfa 406

Ayetin nüzul sebebi olarak Kuran yorumcularının katında en ünlü olan 1. olarak gösterdiğimizdir. Bu da Peygamber'in Kıbti Marya'yı kendisine yasaklamış olmasıdır. Darukutni İbni Abbas'tan aktarmıştır. Sebebi nüzul olarak belirtilen 2. ise Buhari ve Müslim'de yer almaktadır. (.. ....) 1.sinden daha geniş bir yaygınlıkta ve yine dayanak olarak 1.sinden daha sağlamdır. Ama bu 2.sinin sebebi nüzul olma olasılığı çok uzaktır. Birçok kanıt 1. rivayetin sebebi nüzul olması gerektiğini göstermektedir. (............)

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

EKİM 1987

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Üye
Hasan Aydın Tüzün

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

صفوة التفاسير

المجلد الثالث

تأليف

محمد علي الصابوني

№57 647

لي عندك بيتاً في الجنة ﴾ الآيات وهو ختم رائع يتناسق مع جو السورة وهدفها في ترسيخ دعائم الفضيلة والإيمان

• • •

قال الله تعالى ﴿يا أيها النبي لم تحرم ما أحلَّ الله لك إلى وكانت من القانتين﴾
من آية (١) إلى آية (١٢) نهاية السورة

اللغـــة : ﴿تحلّة﴾ تحليل اليمين بالكفارة ﴿صغت﴾ مالت عن الحقّ وزاغت ، وأصغى الإناء أماله ﴿قانتات﴾ مطيعات من القنوت وهو ملازمة الطاعة مع الخضوع ﴿نصوحاً﴾ خالصة صادقة ، والتوبةُ النَّصوح هي التي لا عودة بعدها إلى الذنب ، سميت نصوحاً لما فيها من الصدق والإخلاص يقال هذا عسلٌ ناصح إذا خلص من الشمع[1] ﴿اغلظ﴾ من الغلظة وهي الشدة ﴿أحصنت﴾ عفّت وصانت نفسها عن مقارفة الفاحشة

سَبَبُ النّزول : ا ـ روي أنَّ النبي ﷺ كان يقسم بين نسائه ، فلما كان يوم حفصة استأذنت رسول الله ﷺ في زيارة أبويها فأذن لها ، فلما خرجت أرسل إلى جاريته « مارية القبطية » فعاشرها في بيت حفصة ، فرجعت فوجدتها في بيتها ، فغارت غيرةً شديدة ، وقالت أدخلتها بيتي في غيابي وعاشرتها على فراشي ؟ ! ما أراك فعلت هذا إلا لهواني عليك ! فقال لها رسول الله ﷺ مسترضياً لها إني حرمتها عليَّ ولا تخبري بذلك أحداً ، فلما خرج من عندها قرعت حفصة الجدار الذي بينها وبين عائشة ـ وكانتا متصافيتين ـ وأخبرتها بسرِّ النبي ﷺ فغضب رسول الله وحلف ألا يدخل على نسائه شهراً واعتزلهن فأنزل الله ﴿يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك ﴾ الآية[2]

ب ـ وروي أن رسول الله ﷺ كان يدخل على زوجه « زينب » رضي الله عنها فيشرب عندها عسلاً ، فاتفقت عائشة وحفصة على أن تقول له كل واحدة إذا دنا منها أكلتَ مغافير ـ وهو طعام حلوٌ كريه الريح ـ فلما مرَّ على حفصة قالت له ذلك ، ثم دخل على عائشة فقالت له مثل ذلك ـ وكان ﷺ يكره أن توجد منه رائحة كريهة ـ فقال عليه السلام لا ولكني شربت عسلاً عند زينب ولن أعود له وحلف فنزلت ﴿يا أيها النبي لم تحرم ما أحل اللهُ لك ﴾[3] الآيات

---

(١) القرطبي ١٨/ ١٩٩ (٢) انظر تفسير الطبري ٢٨/ ١٠١ وحاشية الصاوي ٤/ ٢١٩
(٣) الرواية الأولى عند المفسرين أشهر في سبب النزول ، وهي أن الرسول ﷺ حرَّم عليه « مارية القبطية » وقد أخرجها الدارقطني عن ابن عباس ، والرواية الثانية ذكرت في الصحيحين بالوضع من هذا وهي أصح إسناداً من الأول ، ولكن كونها سبباً للنزول مستبعد ، والذي يرجح الرواية الأولى أموز أنه مثل تحريم بعض النساء مما يشعر به مرحلة بعض الزوجات لا شرب العسل أو عدمه . ثانياً أن الاهتمام بإنزال سورة فيها الوعيد والتهديد لأزواج رسول الله بالطلاق واستبدالهن نساء خيراً منهن ، وأن الله وملائكته وصالح المؤمنين عونٌ لرسول الله ﷺ ، يدل على وجود تنافس بينهن وغيرة بعضهن من بعض ، مما أدى إلى إيذاء رسول الله ﷺ فعلاً حتى حرَّم بعض جواريه إرضاءً لهن ، واستكتم البعض منهن الأمر فأفشت السرَّ وهذا يرجح ما ذكرناه وقد قال الحافظ ابن كثير وكون قصة شرب العسل سبباً للنزول فيه نظر . والله أعلم .

Süleymaniye ... Kütüphanesi
15 / 5 / ... - 44517
T.C. ... EKİM 1987

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: 57652
C. No.: ....

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Şakası Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 38
130 62 78 - 130 42 47

BELGE 10-A

(Çeviri)

MÜSLİM NİKAH-
69, HADİS NO: 1422

"Aişe anlatıyor. Ben 6 yaşımdayken evlendi ve ben 9 yaşımdayken benimle cinsel birleşti.(.......) Ve beni Ümmüruman aldı ve ben salıncakta bulunuyordum, arkadaşlarımla birlikteydim.(...) Nerdeyse canım çıkacaktı. Beni eve koydular. O sırada Medineli kadınlar vardı. Bana hayır, bereket senin üzerine olsun, uğurlu olsun dediler. (Ümmüruman) beni onlara teslim etti. Başımı yıkadılar, beni düzelttiler. Peygamberin benimle kuşluklamasından başka beni korkutan bir şey yoktu."

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yemin Katip
Hasan Aydın

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

(١٠) باب تزويج الأب البكر الصغيرة

٦٩ – (١٤٢٢) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. قال: وجدت في كتابي عن أبي أسامة، عن هشام، عن أبيه، عن عائشة. قالت: تزوجني رسول الله ﷺ لست سنين. وبنى بي[1] وأنا بنت تسع سنين.

قالت: فقدمنا المدينة فوعكت[2] شهرا. فوفى شعري جميمة[3]. فأتتني أم رومان[4]، وأنا على أرجوحة[5]، ومعي صواحبي. فصرخت بي فأتيتها. وما أدري ما تريد بي. فأخذت بيدي. فأوقفتني على الباب. فقلت: هه هه[6]. حتى ذهب نفسي[7]. فأدخلتني بيتا. فإذا نسوة من الأنصار. فقلن: على الخير والبركة. وعلى خير طائر[8]. فأسلمتني إليهن. فغسلن رأسي وأصلحنني. فلم يرعني[9] إلا ورسول الله ﷺ ضحى. فأسلمنني إليه.

---

(١) (وبنى بي) أي زففت إليه ودخلت إلى بيته. يقال: بنى عليها وبنى بها. والأول أفصح. وأصله أن الرجل كان، إذا تزوج، بنى للعرس خباء جديدا. أو عمره بما يحتاج إليه. ثم كثر حتى كني به عن الدخول.

(٢) (فوعكت) أي أخذني ألم الحمى، وفي الكلام حذف تقديره فتساقط شعري بسبب الحمى، فلما شفيت تربى شعري فكثر. وهو معنى قولها: فوفى شعري.

(٣) (جميمة) تصغير جمة وهي الشعر النازل إلى الأذنين ونحوهما، أي صار إلى هذا الحد بعد أن كان قد ذهب بالمرض.

(٤) (أم رومان) هي أمها.

(٥) (أرجوحة) هي خشبة يلعب عليها الصبيان والجواري الصغار. يكون وسطها على مكان مرتفع. ويجلسون على طرفيها ويحركونها. فيرتفع جانب منها وينزل جانب.

(٦) (هه هه) كلمة يقولها المبهور حتى يتراجع إلى حال سكونه. وهي بإسكان الهاء الثانية، فهي هاء السكت. والبهر انقطاع النفس وتتابعه، من الإعياء كالانبهار.

(٧) (حتى ذهب نفسي) أي زال عني ذلك النفس العالي الحاصل من الإعياء.

(٨) (طائر) الطائر الحظ. يطلق على الحظ من الخير والشر. والمراد هنا على أفضل حظ وبركة.

(٩) (فلم يرعني) أي لم يفجأني ويأتني بغتة إلا هذا.

EKİM
T.C.
BEYOĞLU ... NOTER
İstanbul

BELGE 10-B

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:

C. No.: 57656

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 38
130 62 75 - 160 42 47

(Çeviri)

BUHARİ,
KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN,
MENAKIBUL ENSAR 44

Ben altı yaşında bir kız iken Medine'ye Geldik.

Dokuz yaşında bir kız iken beni kendisine teslim etti.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM

T.C.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Dinçgüç

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

أخبرنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا ابن أخي ابن شهاب عن عمه قال أخبرني أبو إدريس عائذ الله بن عبد الله أن عبادة بن الصامت من الذين شهدوا بدرا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ومن أصحابه ليلة العقبة أخبره أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال وحوله عصابة من أصحابه تعالوا بايعوني على أن لا تشركوا بالله شيئا ولا تسرقوا ولا تزنوا ولا تقتلوا أولادكم ولا تأتوا ببهتان تفترونه بين أيديكم وأرجلكم ولا تعصوني في معروف فمن وفى منكم فأجره على الله ومن أصاب من ذلك شيئا فعوقب به في الدنيا فهو له كفارة ومن أصاب من ذلك شيئا فستره الله فأمره إلى الله إن شاء عاقبه وإن شاء عفا عنه قال فبايعته على ذلك

حدثنا قتيبة حدثنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب عن أبي الخير عن الصنابحي عن عبادة بن الصامت رضي الله عنه أنه قال إني من النقباء الذين بايعوا رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال بايعناه على أن لا نشرك بالله شيئا ولا نسرق ولا نزني ولا نقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق ولا ننتهب ولا نعصي بالجنة إن فعلنا ذلك فإن غشينا من ذلك شيئا كان قضاء ذلك إلى الله

باب ٤٤ تزويج النبي صلى الله عليه وسلم عائشة وقدومها المدينة وبنائه بها

حدثنا فروة بن أبي المغراء حدثنا علي بن مسهر عن هشام عن أبيه عن عائشة رضي الله عنها قالت تزوجني النبي صلى الله عليه وسلم وأنا بنت ست سنين فقدمنا المدينة فنزلنا في بني الحارث بن خزرج فوعكت فتمرق شعري فوفى جميمة فأتتني أمي أم رومان وإني لفي أرجوحة ومعي صواحب لي فصرخت بي فأتيتها لا أدري ما تريد بي فأخذت بيدي حتى أوقفتني على باب الدار وإني لأنهج حتى سكن بعض نفسي ثم أخذت شيئا من ماء فمسحت به وجهي ورأسي ثم أدخلتني الدار فإذا نسوة من الأنصار في البيت فقلن على الخير والبركة وعلى خير طائر فأسلمتني إليهن فأصلحن من شأني فلم يرعني إلا رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحى فأسلمتني إليه وأنا

قوله ولا ننتهب ولا نقضي في ذر ولا ننهب
قوله بالجنة متعلق بقوله بايعناه أي بمقابلة الجنة وقوله غشينا أي أصبنا
قوله فتمرق بالراء المهملة أي انتتف وروى فتمزق بالزاي أي انقطع
قوله فوفى أي كثر وفيه حذف تقديره ثم صلحت من الوعك فتربى شعري فكثر
وقوله جميمة بالرفع على الفاعلية وروى بالنصب وهي مصغر جمة شعر مجتمع من شعر الرأس ساقط على المنكبين
قوله لأنهج بفتح الهمزة والهاء وضم الهمزة وكسر الهاء أي أتنفس تنفسا عاليا من الإعياء
قوله على خير طائر أي على خير حظ ونصيب
(تأمل)

57 656

BUHARİ,
KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN' MENAKIBUL ENSAR, 44

يومئذ بنت تسع سنين حدثنا معلى حدثنا وهيب عن هشام بن عروة عن
أبيه عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم قال لها أريتك في المنام
مرتين أرى أنك في سرقة من حرير ويقول هذه امرأتك فاكشف فإذا
هي أنت فأقول إن يك هذا من عند الله يمضه حدثنا عبيد بن إسمعيل حدثنا
أبو أسامة عن هشام عن أبيه قال توفيت خديجة قبل مخرج النبي صلى الله عليه
وسلم إلى المدينة بثلاث سنين فلبث سنتين أو قريبا من ذلك ونكح عائشة
وهي بنت ست سنين ثم بنى بها وهي بنت تسع سنين **باب ٤٥** هجرة النبي
صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة وقال عبد الله بن زيد وأبو هريرة رضي الله
عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم لولا الهجرة لكنت امرأ من الأنصار ●
وقال أبو موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم رأيت في المنام أني أهاجر من مكة
إلى أرض بها نخل فذهب وهلي إلى أنها اليمامة أو هجر فإذا هي المدينة يثرب
حدثنا الحميدي حدثنا سفيان حدثنا الأعمش قال سمعت أبا وائل يقول عدنا
خبابا فقال هاجرنا مع النبي صلى الله عليه وسلم نريد وجه الله فوقع أجرنا على الله
فمنا من مضى لم يأخذ من أجره شيئا منهم مصعب بن عمير قتل يوم أحد وترك
نمرة فكنا إذا غطينا بها رأسه بدت رجلاه وإذا غطينا رجليه بدا رأسه فأمرنا
رسول الله صلى الله عليه وسلم أن نغطي رأسه ونجعل على رجليه شيئا من إذخر
ومنا من أينعت له ثمرته فهو يهدبها حدثنا مسدد حدثنا حماد هو ابن زيد
عن يحيى عن محمد بن إبراهيم عن علقمة بن وقاص قال سمعت عمر رضي الله عنه
قال سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول الأعمال بالنية فمن كانت هجرته
إلى دنيا يصيبها أو امرأة يتزوجها فهجرته إلى ما هاجر إليه ومن كانت هجرته
إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله صلى الله عليه وسلم حدثني إسحق
بن يزيد الدمشقي حدثنا يحيى بن حمزة قال حدثني أبو عمرو الأوزاعي عن عبدة

ابن

قوله وهل أي ظني

قوله نمرة أي كساء مخططا

قوله يهدبها بكسر الدال وضمها يجتنيها

22 EKİM

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No. 57646

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 68 53 - 148 04 38
130 62 76 - 130 42 47

BELGE 11

(Çeviri)

BUHARİ,

KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN, ITK 13

Beni Mustalık Gaznesi'nde Cüveyriye'yi elde etmişti.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

Şişli V. D. KA 44517

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 Ekim 1997

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkâtip
Hasan Aydın Tüzün

Harç, Damga Vergisi ve
Değerli Kâğıt Bedeli
Nakden Tahsil Edilmiştir.

№ 57 646

قوله لما سأيت بهم أي أخرت قسم السبي ليحضروا (شرح)

وَأَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا الْمَالَ وَإِمَّا السَّبْيَ وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْتَظَرَهُمْ بِضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ فَأَثْنَى عَلَى اللّٰهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ جَاءُونَا تَائِبِينَ وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطَيِّبَ ذٰلِكَ فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللّٰهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ فَقَالَ النَّاسُ طَيَّبْنَا ذٰلِكَ قَالَ إِنَّا لَا نَدْرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرَفَاؤُكُمْ أَمْرَكُمْ فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرَفَاؤُهُمْ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ طَيَّبُوا وَأَذِنُوا فَهٰذَا الَّذِي بَلَغَنَا عَنْ سَبْيِ هَوَازِنَ ۞ وَقَالَ أَنَسٌ قَالَ عَبَّاسٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَادَيْتُ نَفْسِي وَفَادَيْتُ عَقِيلًا

حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللّٰهِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَغَارَ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُّونَ وَأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَسَبَى ذَرَارِيَّهُمْ وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ جُوَيْرِيَةَ حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ وَكَانَ فِي ذٰلِكَ الْجَيْشِ

حدثنا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ فَأَصَبْنَا سَبْيًا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ فَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَأَحْبَبْنَا الْعَزْلَ فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَائِنَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهِيَ كَائِنَةٌ

حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لَا أَزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ ح وَحَدَّثَنِي ابْنُ سَلَامٍ أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ

22 EKIM

BELGE 12-A

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.: 57 643

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 60 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 42 47

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

(Çeviri)

TABAKAT-ÜL KEBİR,
TABAKATÜ İBNİ SAAD,
Sayfa 87

Enes bin Malik anlatıyor:......
"Hayy kızı Safiyye Duhye-til Kelbi'nin payına düşmüştü. Resul Allah (SAV) yedi Ars karşılığı satın aldı ve Üm Selim'e Safiye'yi temizleyip süslemesi ve kendisi için hazırlaması için ödeme yaptı..

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tüzündağ

M 57 643

الجزء الثامن

من

كتاب الطبقات الكبير

في النساء

عنى بتصحيحه وطبعه

البروفسور الدكتور بروكلمن أستاذ اللغات الشرقية بكلية كونشبرغ

22 Ekim 1987

طبع في مدينة ليدن المحروسة بمطبعة بريل
سنة ١٣٢١ هجرية

57643

حضرت عرس رسول الله صلعم بصفية مشطناها وعطّرناها وكانت جارية تأخذ الزينة من أوضأ ما يكون من النساء وما وجدت رائحة طيب كان أطيب من ليلتئذ وما شعرنا حتّى قيل رسول الله يدخل على اهله وقد نمّصناها ونحن تحت دومة وأقبل رسول الله صلعم يمشي الينا فقامت اليه وبذلك أمرناها فخرجنا من عندها وأعرس بها رسول الله عشيّه وبات عندها وغدونا عليها وهي تريد ان تغتسل فذهبنا بها حتّى توارينا من العسكر فقضت حاجتها واغتسلت فسألتها عمّا رأت من رسول الله صلعم فذكرت انّه سُرّ بها ولم ينم تلك الليلة ولم يزل يتحدّث معها وقال لها ما حملك على الذي صنعت حين اردت ان انزل المنزل الأوّل فأدخل بك فقالت خشيت عليك قرب يهود فزادها ذلك عند رسول الله وأصبح رسول الله فأولم عليها هناك وما كانت وليمته الّا الحيس وما كانت قصاعهم الّا الأنطاع فتغدّى القوم يومئذ ثمّ راح رسول الله فنزل بالقصيبة وهي على ستّة عشر ميلا ن

اخبرنا عمرو بن عاصم الكلابي حدّثنا سليمان بن المغيرة عن حميد بن هلال قال قالت صفيّة بنت حيي * رأيت كأنّي وهذا الذي يزعم أنّ الله ارسله وملك يسترنا بجناحه قال فردّوا عليها رؤياها وقالوا لها في ذلك قولا شديدا ن

اخبرنا يزيد بن هارون وهشام ابو الوليد الطيالسي قالا حدّثنا حمّاد ابن سلمة عن ثابت البناني عن انس بن مالك * أنّ صفية بنت حييّ وقعت في سهم دحية الكلبي فقيل لرسول الله صلعم انه قد وقع في سهم دحية الكلبي جارية جميلة فاشتراها رسول الله صلعم بسبعة أرؤس ودفعها الى امّ سليم حتّى تهيّئها وتصنعها وتعتدّ عندها ن قال ابو الوليد في حديثه * فكانت وليمة رسول الله صلعم السمن والاقط والتمر قال ففحصت الأرض أفاحيص فجعل فيها الأنطاع ثمّ جعل فيها السمن والاقط والتمر ن وقال يزيد بن هارون في حديثه * فقال الناس والله ما ندري أتزوّجها رسول الله ام تسرّى بها فلمّا حملها سترها وأردفها خلفه فعرف الناس انّه قد تزوّجها فلمّا دنوا من المدينة اوضع الناس وأوضع رسول الله كذلك كانوا يصنعون فعثرت الناقة فخرّ رسول الله وخرّت معه وأزواج رسول الله ينظرن فقلن ابعد الله اليهوديّة وفعل بها وفعل فقام رسول الله فسترها وأردفها خلفه ن

اخبرنا محمد بن عمر حدّثني ابرهيم بن جعفر عن ابيه قال

Türkiye Cumhuriyeti

BELGE 12:B
Y. No:
C. No: 57.642

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 180 44 47

(Çeviri)

BUHARİ, KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN,
EL MAGAZİ 38, Sayfa 73 ve 74

Ve tutsaklar arasında Safiye'de bulunuyordu. Safiye Dıhyetul Kelbi'ye düşmüştü. Sonra Peygamber'in oldu ve Peygamber onu azat etmeyi ona verilmesi gereken mehir sayarak kendine aldı.

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkatip
Hasan Aydın Tuzcuoğlu

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

الكلبي ثم صارت الى النبي صلى الله عليه وسلم فجعل عتقها صداقها فقال عبد
العزيز بن صهيب لثابت يا ابا محمد آنت قلت لانس ما اصدقها فحرك ثابت رأسه
تصديقا له **حدثنا** آدم حدثنا شعبة عن عبد العزيز بن صهيب قال سمعت انس
ابن مالك رضي الله عنه يقول سبى النبي صلى الله عليه وسلم صفية فاعتقها
وتزوجها فقال ثابت لانس ما اصدقها قال اصدقها نفسها فاعتقها **حدثنا**
قتيبة حدثنا يعقوب عن ابي حازم عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم التقى هو والمشركون فاقتتلوا فلما مال رسول الله
صلى الله عليه وسلم الى عسكره ومال الآخرون الى عسكرهم وفي اصحاب
رسول الله صلى الله عليه وسلم رجل لا يدع لهم شاذة ولا فاذة الا اتبعها يضربها
بسيفه فقيل ما اجزأ منا اليوم احد كما اجزأ فلان فقال رسول الله صلى الله عليه
وسلم اما انه من اهل النار فقال رجل من القوم انا صاحبه قال فخرج معه كلما
وقف وقف معه واذا اسرع اسرع معه قال فجرح الرجل جرحا شديدا فاستعجل
الموت فوضع سيفه بالارض وذبابه بين ثدييه ثم تحامل على سيفه فقتل نفسه
فخرج الرجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اشهد انك رسول الله
قال وما ذاك قال الرجل الذي ذكرت آنفا انه من اهل النار فاعظم الناس
ذلك فقلت انا لكم به فخرجت في طلبه ثم جرح جرحا شديدا فاستعجل الموت
فوضع نصل سيفه في الارض وذبابه بين ثدييه ثم تحامل عليه فقتل نفسه فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم عند ذلك ان الرجل ليعمل عمل اهل الجنة فيما
يبدو للناس وهو من اهل النار وان الرجل ليعمل عمل اهل النار فيما يبدو
للناس وهو من اهل الجنة **حدثنا** ابو اليمان اخبرنا شعيب عن الزهري قال
اخبرني سعيد بن المسيب ان ابا هريرة رضي الله عنه قال شهدنا خيبر فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم لرجل ممن معه يدعي الاسلام هذا من اهل النار

قوله لا يدع لهم أي لا يترك [illegible] نسمة (شاذة) انفردت عنهم بعد أن كانت معهم (ولا فاذة) منفردة لم تكن معهم قبل اه من الشارح عند الرواية الآتية في ص ٧٦ قوله ما اجزأ أي ما أغنى

(١٤)

T.C. 22 EKİM

BUHARİ, KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN EL MAGAZİ 38

BUHARİ,
KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN,
EL MAGAZİ 38

№ 57 64 2

وهو يجد بيدى قال مالك قلت له فداك أبى وأمى زعموا ان عامراً حبط عمله
قال النبى صلى الله عليه وسلم كذب من قاله إن له لأجرين وجمع بين اصبعيه
إنه لجاهد مجاهد قل عربى مشى بها مثله ❁ حدثنا قتيبة حدثنا حاتم قال نشأ بها
حدثنا عبد الله بن يوسف أخبرنا مالك عن حميد الطويل عن أنس رضى الله
عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى خيبر ليلا وكان إذا أتى قوما بليل
لم يغر بهم حتى يصبح فلما أصبح خرجت اليهود بمساحيهم ومكاتلهم فلما رأوه
قالوا محمد والله محمد والخميس فقال النبى صلى الله عليه وسلم خربت خيبر إنا إذا
نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين ❁ أخبرنا صدقة بن الفضل أخبرنا ابن
عيينة حدثنا أيوب عن محمد بن سيرين عن أنس بن مالك رضى الله عنه قال صبحنا
خيبر بكرة فخرج أهلها بالمساحى فلما بصروا بالنبى صلى الله عليه وسلم قالوا
محمد والله محمد والخميس فقال النبى صلى الله عليه وسلم الله أكبر خربت خيبر
إنا إذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين فأصبنا من لحوم الحمر فنادى
منادى النبى صلى الله عليه وسلم إن الله ورسوله ينهيانكم عن لحوم الحمر فإنها
رجس **حدثنا** عبد الله بن عبد الوهاب حدثنا عبد الوهاب حدثنا أيوب عن
محمد عن أنس بن مالك رضى الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم جاءه
جاء فقال أكلت الحمر فسكت ثم أتاه الثانية فقال أكلت الحمر فسكت ثم أتاه
الثالثة فقال أفنيت الحمر فأمر مناديا فنادى فى الناس إن الله ورسوله ينهيانكم
عن لحوم الحمر الأهلية فأكفئت القدور وإنها لتفور باللحم **حدثنا** سليمان
ابن حرب حدثنا حماد بن زيد عن ثابت عن أنس رضى الله عنه قال صلى النبى
صلى الله عليه وسلم الصبح قريبا من خيبر بغلس ثم قال الله أكبر خربت خيبر إنا
إذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين فخرجوا يسعون فى السكك فقتل النبى
صلى الله عليه وسلم المقاتلة وسبى الذرية وكان فى السبى صفية فصارت إلى دحية

قوله قل عربى مشى بها مثله أى قل من العرب من مشى مثله جهده احصلة الحميدة التى هى الجهاد فى سبيل الله مع الجهد والجد هذا وعلى رواية (نشأ) بدل (مشى) بعود ضمير (بها) الى ارض المدينة

قوله فأكفئت القدور أى قلبت يقال كفأه كفئه إذا قلبه كما كفأه كما فى القاموس فمن قال صوابه فكفئت لم يصب (مصحح)

15 75
D. KA - 14517

BELGE 13

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.: 57 654

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 36
130 62 76 - 130 42 47

(Çeviri)

Gazali-İHYAU ULUMİDDİN
Kitabun Nikah, Cilt 2, Sayfa 29

1. Kadınlarla (başka kadınlarla) düşüp kalkmak üzüntüyü giderip kalpleri rahatlatmaz. (Erkeklerin) kendilerine mübah (olan kadınlarla)larla istirahat etmesi gerekir. Allah-ü Teala "Onlarda kendinizi sukuna kavuşturun" demiştir. Hz.Ali (Allah kendisinden razı olsun) "Nefsiniz köreldiği ve kerholduğu zaman, onu rahatlatın" demiştir. Yine Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Akıllı kişinin üç (ayrı) saati olmalıdır: Rabbine yalvardığı saati, kendisinin muhasebesini yaptığı saat, yemesine ve içmesine ayırdığı saati. "İşte bu saat (nefsini dinlendirdiği saat), O saatlerin bir yardımcı saatidir. Diğer bir deyimle "Akıllı kişinin üç saate göz dikmelidir..
haram olmayandan zevk almak........"

2. Allah'ın Resulü (SAS) hakkındaki bilgilerden (şöyle) söylediği bildirildi: "Cinsel birleşmedeki güçsüzlüğüm (zayıflığım) konusunda Cebrail Aleyhisselam'a şikayette bulundum (yakındım) ve bana Herise'yi* salık verdi. .."......

22 EKİM 1997

Beyoğlu 8. Noteri
Metin Tayman
Vekili Yemınli Başkâtip
Hasan Aydın Tüzünoğlu

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. No.:

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 86 53 - 148 04 38
130 62 76 - 130 48 47

57654

Eğer doğruysa, bunun istirahat etmeye hazırlık olmaktan başka bir anlamı yoktur. Bu şehvet itkisine (güdüsüne) gerekçe gösterilemez. Ancak şehvet duygularıyla bu tür duyguların artırılmaması anlamını taşır. Aleyhiselam şöyle derdi: "Dünyanızda benim için en çok sevilen üç şey var: Hoş koku, kadın ve namazda gözaydınlatıcı bir haber..........."

Not: Parantez içindekiler çevirmene aittir.

x Herise; şeker, un ve sade yağdan yapılan bir tür keşkek

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

Şişli V. D. KA - 44517

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

T.C.

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

GAZALİ, 57 65
İHYAU ULUMİDDİN,
Kitabun Nikah

النفس وإيناسها بالمجالسة والنظر والملاعبة إراحة للقلب وتقوية له على العبادة فإن النفس ملول وهي عن الحق نفور لأنه على خلاف طبعها فلو كلفت المداومة بالإكراه على ما يخالفها جمحت وثابت وإذا روحت باللذات في بعض الأوقات قويت ونشطت وفي الاستئناس بالنساء من الاستراحة ما يزيل الكرب ويروح القلب وينبغي أن يكون لنفوس المتقين استراحات بالمباحات ولذلك قال الله تعالى ليسكن إليها وقال علي رضي الله عنه روحوا القلوب ساعة فإنها إذا أكرهت عميت وفي الخبر على العاقل أن يكون له ثلاث ساعات ساعة يناجي فيها ربه وساعة يحاسب فيها نفسه وساعة يخلو فيها بمطعمه ومشربه فإن في هذه الساعة عوناً على تلك الساعات ومثله بلفظ آخر لا يكون العاقل طامعاً إلا في ثلاث زاد لمعاد أو مرمة لمعاش أو لذة في غير محرم وقال عليه الصلاة والسلام لكل عامل شرة ولكل شرة فترة فمن كانت فترته إلى سنتي فقد اهتدى والشرة الجد والمكابدة بحدة وقوة وذلك في ابتداء الإرادة والفترة الوقوف للاستراحة وكان أبو الدرداء يقول إني لأستجم نفسي بشيء من اللهو لأتقوى بذلك فيما بعد على الحق وفي بعض الأخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال شكوت إلى جبريل عليه السلام قلة الوقاع فدلني على الهريسة وهذا إن صح لا محمل له إلا الاستعداد للاستراحة ولا يمكن تعليله بدفع الشهوة فإنه استثارة للشهوة ومن عدم الشهوة عدم الأكثر من هذا الأنس وقال عليه الصلاة والسلام حبب إلي من دنياكم ثلاث الطيب والنساء وقرة عيني في الصلاة فهذه أيضاً فائدة لا ينكرها من جرب إتعاب نفسه في الأفكار والأذكار وصنوف الأعمال وهي خارجة عن الفائدتين السابقتين حتى إنها تطرد في حق الممسوح ومن لا شهوة له إلا أن هذه الفائدة تجعل للنكاح فضيلة بالإضافة إلى هذه النية وقل من يقصد بالنكاح ذلك وأما قصد الولد وقصد دفع الشهوة وأمثالها فهو مما يكثر ثم رب شخص يستأنس بالنظر إلى الماء الجاري والخضرة وأمثالها ولا يحتاج إلى ترويح النفس بمحادثة النساء وملاعبتهن فيختلف هذا باختلاف الأحوال والأشخاص فليتنبه له

(الفائدة الرابعة) تفريغ القلب عن تدبير المنزل والتكفل بشغل الطبخ والكنس والفرش وتنظيف الأواني وتهيئة أسباب المعيشة فإن الإنسان لو لم يكن له شهوة الوقاع لتعذر عليه العيش في منزله وحده إذ لو تكفل بجميع أشغال المنزل لضاع أكثر أوقاته ولم يتفرغ للعلم والعمل فالمرأة الصالحة المصلحة للمنزل عون على الدين بهذه الطريق واختلال هذه الأسباب شواغل ومشوشات للقلب ومنغصات للعيش ولذلك قال أبو سليمان الداراني رحمه الله الزوجة الصالحة ليست من الدنيا فإنها تفرغك للآخرة وإنما تفريغها بتدبير المنزل وبقضاء الشهوة جميعاً وقال محمد بن كعب القرظي في معنى قوله تعالى ربنا آتنا في الدنيا حسنة قال المرأة الصالحة وقال عليه الصلاة والسلام ليتخذ أحدكم قلباً شاكراً ولساناً ذاكراً وزوجة مؤمنة صالحة تعينه على آخرته فانظر كيف جمع بينها وبين الذكر
... في قوله تعالى فلنحيينه حياة طيبة قال الزوجة الصالحة وكان

22 EKIM

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.:
C. 57653

BEYOĞLU
SEKİZİNCİ
NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Noter Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 38
130 62 78 - 160 42 47

(Çeviri)

FAHRÜDDİN-İ RAZİ,
TEFSİR, 25. Cilt, 123. Sayfa

1. "Allah'ın emirleri takdir edilmiş kaderdir." bunun bir ön yasası (tasarısı/hazırlığı) anlamındadır. Eskiden Peygamberler birçok kadınla (bakire ve boşanmış) evlenirlerdi. "Allah'ın buyrukları takdir edilmiş kaderlerdir." Yani herşey takdirle, önceden yazılmış alın yazısı ve kaderdir..........

2. "Allah'ın buyruğu uygulanmalıdır" ibaresinde. "Zeyneb'in seninle evlendirmemiz (Allah tarafından) amaçlıydı, izlenmesi gereken, yerine getirilmesi ve gözetlenmesi gereken bir buyruktu. ....Davud (Aleyhisselam)un (Hitti)Urya'nın karısına gönlünü kaptırması hikayesine işaret etti ve (Peygamber) şöyle dedi: "Allah'ın buyruğu önceden takdir edilmiş, bir kaderdi." Yani uyulması gereken bir hükümdü. (Yani mutlaka uyulması gereken bağlayıcı bir hükümdü.)..

T.C. Beyoğlu 8. Noteri Metin Tayman Vekili Yemini Hasan Aydın

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

57653

وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا «٣٨» ٱلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ ٱللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا ٱللَّهَ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا «٣٩»

قدراً مقدوراً) يعنى كان شرع من تقدمه كذلك ، كان يتزوج الأنبياء بنسوة كثيرة أبكار ومطلقات الغير (وكان أمر الله قدراً مقدوراً) أى كل شىء بقضاء وقدر والقدر التقدير وبين المفعول والمقدور فرق مقول بين القضاء والقدر ، فالقضاء ما كان مقصوداً فى الأصل والقدر مايكون تابعاً له ، مثاله من كان يقصد مدينة فنزل بطريق تلك المدينة بخان أو قرية يصح منه فى العرف أن يقول فى جواب من يقول لم جئت إلى هذه القرية ؟ إنى ماجئت إلى هذه وإنما قصدت المدينة الفلانية وهذه وقعت فى طريقى وإن كان قد جاءها ودخلها ، إذا عرفت هذا فان الخير كله بقضاء وما فى العالم من الضرر بقدر ، فالله تعالى خلق المكلف بحيث يشتهى ويغضب ، ليكون اجتهاده فى تغليب العقل والدين عليهما مثاباً عليه بأبلغ وجه فأفضى ذلك فى البعض إلى أن زنى وقتل فالله لم يخلقهما فيه مقصوداً منه القتل والزنا وإن كان ذلك بقدر الله إذا علمت هذا ففى قوله تعالى أولا (وكان أمر الله مفعولا) وقوله ثانياً (وكان أمر الله قدراً مقدوراً) لطيفة وهى أنه تعالى لما قال (زوجناكها) قال (وكان أمر الله مفعولا) أى تزويجنا زينب إياك كان مقصوداً متبوعا مقضياً مراعى ، ولما قال (سنة الله فى الذين خلوا) إشارة إلى قصة داود عليه السلام حيث افتتن بامرأة أوريا قال (وكان أمر الله قدراً مقدوراً) أى كان ذلك حكما تبعياً ، فلو قال قائل هذا قول المعتزلة بالتوليد والفلاسفة بوجوب كون الأشياء على وجوه مثل كون النار تحرق حيث قالوا الله تعالى أراد أن يخلق ما ينضج الأشياء وهو لا يكون إلا محرقاً بالطبع فخلق النار للنفع فوقع اتفاق أسباب أوجبت احتراق دار زيد أو دار عمرو . فنقول معاذ الله أن نقول بأن الله غير مختار فى أفعاله أو يقع شىء لا باختياره ، ولكن أهل السنة يقولون أجرى الله عادته بكذا أى وله أن يخلق النار بحيث عند حاجة إنضاج اللحم تنضج وعند مساس ثوب العجوز لا تحرق ، ألا ترى أنها لم تحرق إبراهيم عليه السلام مع قوتها وكثرتها لكن خلقها على غير ذلك الوجه بمحض إرادته أو لحكمة خفية ولا يسأل عما يفعل . فنقول ماكان فى مجرى عادته تعالى على وجه تدركه العقول البشرية نقول بقضاء ، وما يكون على وجه يقع لعقل قاصر أن يقول لم كان ولماذا لم يكن على خلافه نقول بقدر . ثم بين الذين خلوا بقوله :

(الذين يبلغون رسالات الله ويخشونه ولا يخشون أحداً إلا الله وكفى بالله حسيباً)

يعنى كانوا أيضاً مثلك رسلا ، ثم ذكره بحالهم أنهم جردوا الخشية ووحدوها بقوله (ولا يخشون أحداً إلا الله) فصار كقوله (فبهداهم اقتده) وقوله (وكفى بالله حسيباً) أى محاسباً

ÇAĞDAŞ ... LTD. STI.

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No.: ....

C. No. 57655

BEYOĞLU

SEKİZİNCİ

NOTERİ

METİN TAYMAN
Osmanbey Saksı Sokak
Notor Han No. 1 Kat 1
Şişli - İstanbul
Tel.: 147 66 53 - 148 04 38
130 62 76 - 130 42 47

BELGE 16

(Çeviri)

BUHARİ,
KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN,
HAC 81

Peygamber arkadaşlarıyla birlikte Hac için tehlilde bulundular ve Peygamber'in ve Talha'nın dışında hiçbirinin kurbanlığı yoktu. Ve Peygamber arkadaşlarına Umre yapmalarını ve tavafta bulunmalarını sonra da namazı kısa (seferi namaz) kılmalarını buyurdu. İhramdan çıkmalarını da emretti sadece kurbanlık yanında olanlar bunun dışında kalacaktı. Peygamber'in arkadaşları şöyle dediler: "Biz Mina'ya giderken herbirimizin zekerinden meni damlıyordu."

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin münferiden temsile yetkili bulunduğum Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti. adına tarafımdan yaptırıldığını onaylarım.

Tülay ÖZDEŞ

Dolapdere ... 45 75 ... KA - 44517

İşaretli yerlerinin Arapçasından Türkçeye yapılmış olan bu çevirinin dairem yeminli çevirmeni olup Çağdaş Çeviri ve Büro Hizmetleri Tic.Ltd.Şti.'ni münferiden temsile yetkili adı yukarıda yazılı kişi tarafından yaptırıldığını onaylarım.

22 EKİM 198

Metin Tayman
Vekili Yeminli Başkâtip
Hasan Aydın Tazegül

Harç, Damga Vergisi ve Değerli Kâğıt Bedeli Nakden Tahsil Edilmiştir.

BUHARİ KİTABU TEFSİR'İL KUR'AN, HAC 81

57 655

قوله ابن عمر رضي الله عنه كذا في المتن الذي عليه الشرح المطبوع وفي بعض النسخ رضي الله عنهما

عمرو بن دينار قال سمعت ابن عمر رضي الله عنه قال قدم النبي صلى الله عليه
وسلم مكة فطاف بالبيت ثم صلى ركعتين ثم سعى بين الصفا والمروة ثم تلا
لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة حدثنا أحمد بن محمد أخبرنا عبد الله
أخبرنا عاصم قال قلت لأنس بن مالك رضي الله عنه أكنتم تكرهون السعي
بين الصفا والمروة قال نعم لأنها كانت من شعائر الجاهلية حتى أنزل الله إن
الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف
بهما حدثنا علي بن عبد الله حدثنا سفيان عن عمرو عن عطاء عن ابن عباس
رضي الله عنهما قال إنما سعى رسول الله صلى الله عليه وسلم بالبيت وبين الصفا
والمروة ليري المشركين قوته • زاد الحميدي حدثنا سفيان حدثنا عمرو
قال سمعت عطاء عن ابن عباس مثله باب ٨١ تقضي الحائض المناسك كلها
إلا الطواف بالبيت وإذا سعى على غير وضوء بين الصفا والمروة حدثنا
عبد الله بن يوسف أخبرنا مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن أبيه عن عائشة
رضي الله عنها أنها قالت قدمت مكة وأنا حائض ولم أطف بالبيت ولا بين
الصفا والمروة قالت فشكوت ذلك إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال افعلي
كما يفعل الحاج غير أن لا تطوفي بالبيت حتى تطهري حدثنا محمد بن المثنى
حدثنا عبد الوهاب ح وقال لي خليفة حدثنا عبد الوهاب حدثنا حبيب المعلم
عن عطاء عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال أهل النبي صلى الله عليه وسلم
هو وأصحابه بالحج وليس مع أحد منهم هدي غير النبي صلى الله عليه وسلم
وطلحة وقدم علي من اليمن ومعه هدي فقال أهللت بما أهل به النبي صلى الله
عليه وسلم فأمر النبي صلى الله عليه وسلم أصحابه أن يجعلوها عمرة ويطوفوا ثم
يقصروا ويحلوا إلا من كان معه الهدي فقالوا ننطلق إلى منى وذكر أحدنا يقطر
منيا فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فقال لو استقبلت من أمري ما استدبرت

قوله منيا ساقط في بعض النسخ

22 EKİM 1987

Muhammed'in Cinsel Hayatı
Eleştirilere Yanıtlar

Bizim çevirimiz

"Görüyorum ki senin Allah'ın yalnızca senin şeyinin keyfini yerine getirmek için koşuyor." (Kaynak: Buharî, Tefsir/7, Tecrit, Hadis no: 1721, Müslim Rıdâ/49, 50, Hadis no: 1464, İbn Mâce, Nikâh/57, Hadis 200, Ahmed İbn Hanbel, 6/134, 158, 261.)

• • •

٤٩ – (١٤٦٤) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة، عن هشام، عن أبيه،
عن عائشة قالت: كنت أغار على اللاتي وهبن أنفسهن لرسول الله ﷺ وأقول: وتهب المرأة
نفسها؟ فلما أنزل الله عز وجل: ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء(١) ومن ابتغيت ممن
عزلت [٣٣/الأحزاب/٥١] قالت قلت: والله ما أرى ربك إلا يسارع لك في هواك(٢)

• • •

Yeni Nesil'in başvurduğu üç çeviri

"Vallahi Rabbinin senin arzunu hemen yerine getirdiğini görüyorum.

(Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi'nin 7 cildinin 402. sayfasında Ahmed Davudoğlu)

"Rabbin şüphesiz senin dilek ve arzunu geciktirmeden derhal gerçekleştirir."

(Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi'nin 5. cildinin 495. sf. Haydar Hatiboğlu)

"Rabbin Teala (kadınlarının değil) ancak senin arzunun tahakkukuna müsaraat ediyor."

(Tecrid-i Sarih Tercemesinin 11. cildi 152. sf. Ord. Prof. Kâmil Mirâs)

Geçen sayımızda açıkladığmız gibi Hz. Muhammed'le ilgili yazımıza gelen cevapları bu sayımızdan itibaren yayımlamaya başlıyoruz. Ayrıca her sayıda kendi cevaplarımız da yer alacak. Bu sayımızda *Yeni Nesil* Gazetesi yazarlarından Bünyamin Ateş ve Mehmet Paksu'nun cevaplarını yayımlıyoruz. Bunun yanında Hz. Muhammed'le ilglii yazımızda üzerinden en çok durulan ve Peygambere dil uzatıldığı iddiasına neden olan bir cümleyi açıklığa kavuşturmaya çalıştık.

Bu cümlenin orijinalinin yanı sıra bizim çevirimiz ve *Yeni Nesil* Gazetesinin, bu iddiayı ileri sürmesine dayanak gösterdiği çevirileri de veriyoruz.

Yeni Nesil yazarları tercüme ile alınan kaynakların "doğru" olduğunu kabul etmektedirler. Ancak yazarların iddiası, "tercüme edilen ibare tamamıyla saptırma ve yanıltma mahsulü"dür. Bu iddianın hemen ardından Yeni Nesil yazıda verilmek istenen temaya mutabık olduklarını onaylıyorlar.

Öyle ise tartışılan nedir?

Bünyamin Ateş ve Mehmet Paksu hadisin "doğru" saydıkları tercümelerini aktarmışlar.

"Vallahi Rabbinin senin arzunun hemen yerine getirdiğini görüyorum.

Bu çeviri eksiktir. Çünkü hadiste yer alan ve 'koşuyor' ya da 'koşar' anlamına gelen "Yüsârîu" sözcüğünün karşılığına yer verilmemiştir. Üzerinde durulan "hevâ" sözcüğüne de "arzu" anlamı verildiği görülüyor. Arzu, Farsça bir sözcüktür. "İstek" anlamını içerir. Ama burada söz konusu olan istek herhangi bir şeyi yeme içme türünden bir istek değildir. Burada Muhammed'in karılarına yönelik isteği söz konusudur. Karılarıyla cinsel ilişkisindeki sıradır. Öyleyse buradaki "arzu" şehevi istektir. "Hevâ" bu anlamda kullanılmıştır.

Diğer çevirilerde ise:

"Rabbin şüphesiz senin dilek ve arzunu geciktirmeden derhal gerçekleştirir."

"Rabbin Teâlâ (kadınların değil) ancak senin arzunun tahakkukuna müsâraat ediyor."

Bu iki çeviride de "hevâ" sözcüğüne "dilek" ve "arzu" anlamı verildiği görülüyor. Demek ki, bizim çevirimizle "hevâ" sözcüğüne verilen anlam arasında temelde bir ayrılık yok. Biz buradaki 'hevâ'yı keyif diye almış, bulunuyoruz. Ama ne tür bir keyif? Burada söz konusu olan peygamberin cinsel keyfi olduğuna göre Âişe'nin "Senin şeyinin keyfine" derken, cinsel organının keyfine demek istediği çok açıktır. Nitekim İslam kaynakları arasında önemli bir yeri olan Rağıb'ın El Müfredat'ında "Hevâ"ya aynen şu anlam verilir. "Meylu'n-Nefsi ilaş-Şehveti: Nefsin şehvete meylidir."

Ayrıca esas kaynak olan Kur'an'da hevâ sözcüğü sadece gösterilen ayette değil, on ayette arzu ve isteğin konusuna göre değişik anlamlarda yer alıyor.

Kuran'da hevâ'nın geçtiği ayetler:

Nisa: 135; A'raf: 176; Keyf: 28; Taha: 16; Furkan: 43; Kasas: 50; Sâd: 26; Casiye: 23; Necm: 3; Naziyat: 40. Ama hepsinin ortak anlamı istektir, arzudur. Biz burada "cinsel" (şehevi) isteğin amaçlandığını belirtiyoruz ki, ne denli tepki gösterilse de bu yadsınamayacak bir gerçektir.

Âişe'nin sözünün söylenmesine neden olan konu (Muhammed'in karılarıyla yatmasındaki sıra) bunun tanığıdır. Yazarlar da bizimle bu konuda mutabık olduklarını belirtiyorlar.

Ayrıca Yeni Nesil gazetesinin yazarları Bünyamin Ateş ve Mehmet Paksu diyorlar ki, "Tecrid'i de bu hadiste kaynak gösterdiği halde tercümede Tecrid'in ifadesine itibar etmiyor."

Biz açıkça Arapça kaynaklardan çeviri yaptığımızı belirtmiştik. Tecrid'de kaynaklarımız arasındadır. Sözünü ettiğimiz cümle gerçekten Tecrid'de de vardır. Hadisi kendimiz çevirdik ve bizim çevirimiz yorumsuz çeviridir.

Yeni Nesil yazarlarının iddia ettiği gibi bizim çevirimiz "değişik ve kasıtlı" olmadığı gibi, yazarların başvurduğu çevirilerden daha aslına sadık ve uygundur.

2000'e Doğru

19 Nisan 1987, Yıl 1, Sayı 16

İSLAM'DA İŞKENCE*

İslam'da, suçlu görülenler için *her aşamada* "işkence" olduğu kesin. İşkence bulunmadığını savunanlar, İslam'ı çağdaş insana sevimli gösterme çabasında olanlardır.

İşkencenin Muhammed dönemindeki bir biçiminin adı "mesüle"dir. Bu da "el, kol kesme"nin yanında özellikle "göz oyma" (suçlunun diri diri gözlerinin oyulup çıkarılması) biçiminde uygulanır. Buhari ve Müslim'in de e's-Sahih'lerinde yer verdikleri hadiste çok açık biçimde anlatılır ki bu işkence biçimini Muhammed'in kendisi de yapmıştır. Ureyne kabilesinden suçlulara yapmıştır bunu. Ancak bu işkence biçiminin yapılmaması gerektiği de hadislerde var. İslam uleması arasında bu işkence biçiminin yürürlükten kaldırıldığı görüşünü savunanlar var. Maide Suresinin 33. ayetiyle yürürlükten kaldırıldığını (mensuh olduğunu) ileri sürerler. Bu ayette şöyle denir: "Tanrı ve Peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmeleri ya da asılmaları ya da çapraz olarak el ve ayaklarının kesilmesi ya da sürülmeleridir... Görüldüğü gibi burada "göz oyma" yoktur. İşkencenin bu biçiminin Maide/33. ayetiyle ortadan kaldırıldığını ileri sürenlerse "ulema"nın tümü değil, bir kesimidir. (Bkz. Ebubekir Muhammed Hemzani, el İtibâr, Humus, 1966, s. 197.)

İslam'da işkencenin bulunduğu kesin; çünkü sözü edilen ayette bile işkence var. "El ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi" işkencedir. Nur suresinin ayetlerinde suçlulara "80 değenek" (4. ayet), "100 değenek" (2. ayet) cezaları var. Bir insana "80 değenek, 100 değenek" vurmak, ona işkence etmek değil de nedir? İslam fıkhında "ta'zir" ce-

*Turan Dursun bu notu, Doğu Perinçek'in ricası üzerine Taner Akçam'ın araştırmasına yardımcı olmak için yazdı. Özgün metin duruyor.

zası var. Kadı, karşısına suçlu ya da sanık olarak çıkan kimseye bu cezayı verebilir. Bu ceza sözle yerine getirilebileceği gibi sopayla da, örneğin 20-30 değnek vurarak da yerine getirilebilir. Bu, İslam hukukunda açıkça belirtilir.

Ahzab Suresinin "inanan erkek ve kadınlara, işlemedikleri birşey yüzünden eza edenler kesin olarak iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir." anlamındaki ayet, Kur'an'ın işkenceyi yasakladığına kanıt olarak ileri sürülüyor. Oysa bu ayetteki "eza" eğer "işkence" demekse, o zaman suçsuzlara değlise de "suçlulara işkence" edilebileceği anlatılmış oluyor ayette.

Kurtubî tefsirindeki yoruma göre: Bir önceki ayette, Tanrı'ya ve peygamberine "eza" her durum için yasaklanıyor. Bu ayetteyse inanan erkek ve kadınlara "eza", yalnızca "haksızca durum" için yasaklanıyor. Çünkü birinci "eza", her durumda "haksız" olur. İkinci "eza"ysa haklı da olabilir –bu yasaklanmıyor–; haksız da olabilir –yasaklanan bu–. (Bkz. Kurtubî, 14/238). Demek oluyor ki eğer "eza"ya "işkence" anlamı verirsek, inanan erkek ve kadınların "inananları"na bile, "haklı" gerekçeyle "işkence" edilebilir ayete göre. "İnanmayanlar"aysa "eza" serbesttir. Çünkü her durumda haklı gerekçesi vardır. Hiçbir gerekçe olmasa bile, "imansızlık" gerekçesi vardır.

"Dayak"tan başlayarak türlüsü vardır "işkence"nin İslam'da.

İslam'ın Tanrı'sı, Yahudilik'teki Tanrı gibi "gerektiği"nde "işkence" eder. Bu dünyada da, "öbür dünya"da da. Bu dünyadaki, "göksel felaketler" olmadığı zaman insanlar aracılığıyla yaptırdığını bildirir. "Öbür dünya"daysa "melek"ler, "zebani"ler aracılığıyla. "Cehennem"de...

Muhammed'in yaşamındaki tek tek olaylar "tepki" biçiminde olanları bile örnek olarak alınır ve "genel" yasa olarak uygulanır. Muhammed'in uygulamalarıysa "işkence" son derece bol.

TEK YOL DUA

Başbakanın sözü değil, bir hadis: "Ey Tanrı!... Günahtan ve borç yükü altında kalmaktan sana sığınırım!" Müslim ve Buhâri naklediyor bu duayı. Başbakan'ın sözü ise şöyle: "Allah'ın yardımıyla enflasyon düşecek. "(23 Mart tarihli gazeteler). Şu dua da Başbakan'ın kardeşi, ekonomi işlerinde sorumlu Devlet Bakanı Yusuf Bozkurt Özal'a ait: "İnşallah dar boğazdan çıkılacak, inşallah hiçbir firma batmayacak, inşallah enflasyon çekilecek." 16 Mart tarihli *Hürriyet*, Bakan'ın sözlerini spot olarak veriyor. Haberin başlığı ise şöyle: "Birader Özal'ın Umudu Allah'ta"

"İnşallah işçiler bir maceraya sürüklenmez, grevi kullanmadan haklarını alırlar": Bu da Çalışma Bakanı İmren Aykut'un "grev duası" oluyor. İşçilerin yemek boykotu karşısında Başbakan şöyle konuşmuştu: "Allah'ın verdiği nimetler reddedilmez."

Gazeteci, Başbakan'a iki Türk sporcusunun Belçika'da müsabaka sırasında tekbir getirmeleri konusunu soruyor, Cevap: "Seyirciler mi tekbir getirmiş, sporcular mı? Tekbir getirmek mahzurlu mudur?" 23 Mart tarihli *Güneş* Gazetesinin spor sayfasında Galatasaray ve Beşiktaş'ın golcüleri Tanju ve Ali camide dua ediyorlar. Başlık: "Golcülerin gol duası"

Tercüman gazetesinin Filistinlileri ve Afganları desteklemek için yürüttüğü dua kampanyasını unutmamak gerekiyor. Yeşilay derneğinin sigarayı bırakma kampanyası dolayısıyla yayınladığı dualı yazılar geniş bir literatür oluşturuyor.

Bir de Turizm duası var. Turizm Bakanlığı'nında katkılarıyla kurulan "Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı" TUGEV'in Mütevelli Heyeti geçtiğimiz günlerde bir vakıf duası benimsedi.* Bakanların, bakanlıkların ve kurumların bu yöndeki dağınık çalışmaları yerine,

Diyanet İşleri Bakanlığı'nın her kurum için uygun birer dua oluşturması gibi kestirme bir yol niçin tutulmaz, anlamak mümkün değil.

Emel Sayın'ın söylediği şu ünlü "Yağdır Mevlam Su" şarkısı ise İstiklal Marşımızı gölgede bırakan bir ikinci milli marş haline geldi.

Silahlı Müdahale Duası Yok mu?

Ekonomiden futbola, grevden turizme, başağrısından cinselliğe kadar, dualar toplumsal yaşamın her alanına alabildiğine girmiş. Devletin zirvelerinden her fırsatta duaların döküldüğü bugünkü koşullarda, *2000'e Doğru* İslami kaynakları titizlikle tarayarak dua konusunu araştırdı. Sayfalarımızda şüphesiz "turizm duası", "grev duası", "enflasyon duası" vb. yer alamayacak. Çünkü İslamın ortaya çıktığı çağda bu konular henüz gündemde yok. Silahlı müdahale duası da yok. Ancak, benzetme ve yorum yoluyla yetkililer gerekli gördüklerinde yeni dualar üretmekte sıkıntı çekmeyecekler. Yusuf Bozkurt Özal, "bugün hep inşallah diye konuşuyorsunuz?" diyen gazeteciye şu cevabı vermişti: "Allah'ın yardımı olmadan hiçbir şey olmaz."

Yalvarsınlar Diye

Öncelikle En'am Suresinin 42 ve 43. ayetlerini hatırlamakta yarar var: ...Onlar *–yalvarsınlar diye–* darlık ve sıkıntıya sokmuşuk. Hiç değilse onlara *şiddetimiz* geldiğinde *yalvarıp yakarmalı* değil miydiler? Lakin kalpleri katılaştı, şeytan da yaptıklarını onlara güzel gösterdi."

Dua konusunda çeşitli kaynaklarda değişik tanımlar yer alıyor. Örneğin, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek ilkellerdeki "dua" hakkında şunları yazıyor: "Dua, basit haliyle yüce kudretlerin yardım ve merhametini kazanmak için, kişinin içinde bulunduğu duruma göre o anki seslenişidir. "Ancak bugün, devlet sarmakta olan dua yönelişini en iyi açıklayan tanım herhalde İslam Ansiklopedisi'ndeki. Şöyle: "Kulun,

tüm umutları kırıldıktan sonra Tanrı'ya sığınıp yalvarması ve O'nu TEK YARDIMCI tanımasıdır."

Cinsel Birleşme ve Açlık

İbn Abbas anlatıyor: Peygamber şunları söyledi: "Bir kimse karısıyla cinsel birleşimde bulunacağı sırada; "Bismillahi allahümme cennibni'ş şeytane ve cennebi'ş-şeytane mâ rezaknâ: Tanrının adıyla başlarım. Ey Tanrı! Beni şeytandan uzaklaştır! Şeytanı da bize vereceğin şeyden (çocuktan) uzaklaştır! derse, sonra ikisi arasındaki olayda takdir gerçekleşirse, aralarındaki ilişkinin bir çocukla sonuçlanmasının yazgısı ortaya çıkarsa, o çocuğa, şeytan hiçbir zaman zarar vermez." Hadis böyle söylüyor.

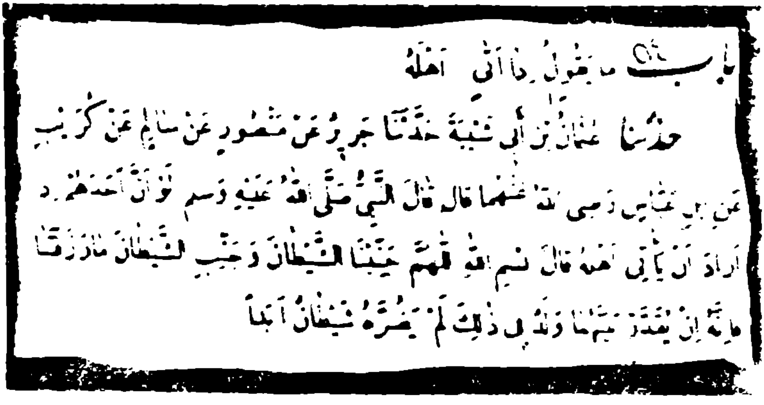
باب ما يقول إذا أتى أهله
حدثنا سعد بن حفص حدثنا شيبان عن منصور عن سالم عن كريب عن
ابن عباس رضي الله عنهما قال قال النبي صلى الله عليه وسلم أما لو أن أحدهم
يقول حين يأتي أهله بسم الله اللهم جنبني الشيطان وجنب الشيطان ما رزقتنا
ثم قدر بينهما في ذلك أو قضي ولد لم يضره شيطان أبدا

Cinsel birleşme sırasında okunacak

Açlık güncel. Giderek de güncelleşiyor. Kendini asanlar, bu yüzden yıkılan yuvalar gazete sayfalarından eksik olmuyor. Hadis, Hazreti Muhammed'in bu konuda şöyle dua ettiğini söylüyor: "Allahım! açlıktan sana sığınırım; o, insanı kucaklayan ne fena arkadaştır."

Erkek Çocuk Doğurmak İçin

"Şerhül Mefatih'de buyrulmuştur ki;

—Bir kimsenin hatunu yüklü iken elini zevcesinin karnı üzerine koyup: BİSMİLLAHİL EHADÜS SEMAD, ELLEZİ LEM YELİD VE LEMYÜ-LED, ALLAHÜMME SEMMEYTÜ MAFÎ HÂZEL BATNÎ MUHAMMED BİSMİ MUHAMMED SALLALAHÜ ALEYHİ VE SELLEM' diye ol karındaki yüklü çocuk erkek doğa, dedikten sonra şu misâller sıralanıyor.

Kişi hatununun sağ yanına yatsa şol haysiyet ile ki sırası arka üzere erkek anın sağına düşüp avret erkeğin soluna düşe.

Cinsel ilşiki mürad edince erkek sağ yanından kalkıp müşaberet etse ol ilişkiden Allah'ın izniyle erkek çocuk hasıl olur demişler.

Hatun, ay halinden pâk olup gust ettiği günde ilişki vaki olsa andan oğlan hasıl ola.

Kezâlik beş günedek herhangi günde ilişki kurarsa, oğlan ola ve beşinci günden tâ sekizinci günedek herhangi günde ilişki kurarsa o oğlan ola ve beşinci günden sonra ta sekizinci günedek herhangi günde ilişki vaki olursa andan kız doğar Allahın izniyle.

Cüzzama, Akrep Sokmasına Karşı

"Resûl-i Ekrem şöyle dua ederdi: "Ya Rabbi (bedene ârız olan) beras illetinden, aklın zevalinden, cüzzamdan ve kötü hastalıklardan sana sığınırım!" Hastane ücretlerinin dayanılmaz düzeye çıkarıldığı bugünlerde belki bu dua daha çok dikkat çekecektir.

Aslında sağlık konusunda çok dua var İslamda. Özellikle yılan ve akrep sokmasına karşı dualar geniş yer tutuyor. Hadis Peygamberin arkadaşlarından Ebu Said el-Hudri'nin akrep tarafından sokulmuş bir kabile reisini tedavi edişini anlatır. Ebu Said tedaviyi fatiha suresini okuyarak yapmıştır. Reis ölmekten kurtulmuş, ipinden kurtulmuş hayvana dönmüştür. Başka bir hadiste, Peygamber'in yılan ve akrep sokmalarını okuma ve üfleme yoluyla tedavi etmeye izin verdiği belirtiliyor.

Gerçi Sayın Cumhurbaşkanı dinimizde okuma üfleme yoluyla tedavinin bulunmadığını, bunların sonradan, uydurulduğunu birçok kez söylemişlerdi, ancak yanıldıkları anlaşılıyor. Hem okuyup üfleyerek tedaviye, hem de bu tedavi karşılığında ücret alınmasına ilişkin birçok hadis var.

Ebu Said, kabile reisini tedavi edince, söz verilen koyun sürüsü kendisine verilir. Sürüyü aralarında paylaşmadan önce gidip durumu peygambere anlatırlar. Peygamber Ebu Said'e iltifatta bulunur sonra çözümünü açıklar: "İyi yapmışsınız. Şimdi, koyunları paylaştırın. Ve sizinle birlikte bana da bir pay verin. Buharî bu hadisi aktardıktan sonra Peygamberin, "dua ile tedavi karşısında ücret" alınabileceğini anlatmak için şöyle dediğine yer veriyor: "Karşılığında ücret aldığınız görevlerin ücretleri içinde en haklı olanı, Tanrı'nın Kitabı (Kur'an) karşılığında aldığınız ücrettir."

Gene akrep konusunda bir hadiste Ebi Hüreyre'nin şöyle anlattığı aktarılıyor: "Peygamber'in huzuruna akrep sokmuş biri getirilmişti. Onu görünce Peygamber şöyle konuştu: Eğer, yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın TAM OLAN KELİMELERİ (sözleriyle, ayetlerle) sığınırım (O'na)! demiş olsaydı, bunu akrep sokmazdı ya da soksa bile zarar vermezdi."

Haset ve Vesvese

Sarılığın okunarak iyileştirildiği gene hadisten öğreniyoruz. "Ümm-i Seleme Rediya'llahu Anh'dan rivayete göre, Salla'llâhu aleyhi ve Sellem Ümm-i Seleme'nin odasında yüzünden sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu görmekte: Bu kızcağızı okutunuz, buna nazar değmiştir, buyurmuştur." Sadece sarılık açısından değil, sürekli kendisinin kıskanıldığından, muhaliflerinin hasetten çatladığından yakınan Başbakan için de bu hadis'in uyarıcı olacağı düşünülebilir.

Haset konusunda ayrıca bir de ayet var: "Ey Muhammed! De ki: Hased ettiği zaman hasedçinin şerrinde, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden, bastırdığı zaman karanlığın şerrinden, yaratıkların şerrinden tan yerini ağartan Rabbe vesvese sorunu ise sığınırım!"

(Felâk Suresi) Nâs Suresinde yer alıyor: "Ey Muhammed! De ki: 'İnsalardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların Tanrısı, insanların Hükümranı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım!"

Çıldırmaya Karşı

SHP Genel Başkanı İnönü, geçenlerde "Özal çıldırdı" deyince, *2000'e Doğru* hadisleri araştırdı. Çünkü yoksulluktan, umarsızlıktan aklını yitirenler vardı. Çıldıranların iyileştirilimesinde duanın oynadığı rol hadiste şöyle anlatılıyor: "Temim oymağından Salt Oğlu Hârice'nin amcası (İlâka) Peygamber'e gelip müslüman oldu, sonra dönüp gitti. Peygamber'den ayrıldıktan sonra gittiği yerde, bir kabileye uğradı. İçlerinde zincire vurulu deli bir adam vardı. Bu adamın ailesi gelip Hârice'nin amcasına: "Bize gelen habere göre, sizin şu sahibiniz (Peygamber) hayırlı şey getirmiş (Tanrı'dan). (Böyle bir kimsenin inanırı olarak) sen de hastamızı tedavi edebilecek bir şey (bir dua filan) var mı?" diye sordular.

Hârice'nin amcası (yeni müslüman) anlatıyor: (Başvuru üzerine) ben de Fatiha Suresini okuyarak tedavi ettim adamı. Adam iyileşti. Bana 100 koyun verdiler. Ben de Peygambere gelip durumu anlattım. Peygamber: "Yalnızca bu mu?" ya da "Başka bir şey söyledinmi?" dedi. Ben: "Hayır!" deyince şöyle söyledi: "Al (ye o verilenleri)! Yaşamıma ant ile söylerim ki, batıl bir rukye karşılığında bir şey alıp yiyen bir yana, sen kesinlikle, hak olan bir rukye (hak olan ayetleri okuyup üfleme) karşılığında bir şey alıp yemiş olursun!"

Ağrılara Karşı

Ağrıların giderilmesi için okunması gerekli duaları açıklayan hadisler var. Ebu-As Oğlu Osman, müslüman olduğu günden başlayıp süren, vücudunda sürekli duyduğu bir ağrıdan gelip Peygamber'e yakındı. Peygamber de ona şunu söyledi: "Vücudunda duyduğun ağrı-

nın yerine elini koy ve üç kez; "Tanrı'nın adıyla", yedi kez de, "bulduğumu, karşılaştığım ürkünç, kötü durumların şerrinden Tanrı'ya ve O'nun gücüne sığınırım de! "Aynı konuda Âişe'nin anlatımına dayanan hadisler bulunuyor. Bir hadiste ise Hazreti Muhammed'in bizzat dua ile ağrı tedavisi yaptığı anlatılıyor.

Felç ve Yaralanma

"Seleme bin Ekva Radiyallahü Anh'ten şöyle dediği rivayet olunmuştur: Hayber günü ben baldırımdan ağırca vurulmuştum. Hemen Nebi sallâllahü aleyhi ve selleme geldim. Resûlullah üç defa nefes etti. O saatte ağrı ve ıstırap hissetmedim." Hadisler sadece yaralanmaların değil felcin de dua ile tedavi edilebildiğini açıklıyor.

İhmalcilik

Ancak, bütün bu dua ile tedavilerde ihmalci davranmamak, belirtilen usul ve biçimlere sadık kalmak gerekiyor. İşte Osman Oğlu Ebân'ın başına gelenler bu bakımdan da öğretici oluyor. Osman Oğlu Eban, Peygamber'in şöyle dediğini Affan Oğlu Osman'dan işittiğini anlatıyor: "Bir kul, her gün sabaha girerken ve her gecenin başlangıcında üç kez şöyle derse, *ona hiçbir şey zarar veremez*: "O Tanrı"nın adıyla başlarım ki, O'nun adıyla birlikte bulunurken, ne yerde ne de gökte bir şey insana zarar verebilir."

Bu hadisi aktaran Ebân felce yakalanıyor. Bir adam, "madem ki, bu dua okunduğunda insana bir kötülük gelmez nasıl olmuş da bu ardamın başına böyle bir durum gelmiş" dercesine, Ebân'a bakıyor şaşkın şaşkın. Ebân bunu farkedince şöyle söylüyor: 'Hadis aktardığım gibidir ve doğrudur. Ama ben felç olduğum gün, hadiste anlatılan duayı, tanrı benimle ilgili kaderi uygulasın diye okumamıştım!" Ebu Dâvud'daki metinde ise hadis biraz daha farklı anlatılıyor, şöyle: "Kim bu duayı gecenin başlangıcında üç kez okursa, sabah oluncaya dek onun başına bir bela gelmez. Kim bu duayı sabahleyin üç kez okursa, akşam oluncaya dek başına bir belâ gelmez."

Üzüntülü Durumlar

Gerçi şimdi enflasyon, askeri müdahale tehlikesi, grevler vb. başka konularda düşünmeyi zorlaştırıyor ama, şu duayı hatırlatmak iktidar sahipleri için yararlı olabilir. Hadiste belirtildiğine göre Hazreti Muhammed şöyle dua ederdi: "İlalî! Fena huylar ve amellerden, nefsanî arzulardan da Sana sığınırım.

2150. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّهِ
صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّهُ
الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّهُ
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

Zamlara karşı

"Çocuğumun ayakkabısı delik" ve "ay sonunu naslı getireceğim" diye sıkmayın canınızı. Üzüntülerden kurtulmak için yapılacak dua şöyle: "İbadete layık hiçbir ilah yoktur; ancak ezamet ve vekar sahibi Allah vardır. İbadete layık hiçbir ilah yoktur: Ancak Arş-ı A'zam sâhibi Allah vardır. İbadete lâyık hiçbir ilah yoktur; ancak göklerin ve yerin sâhibi ve arş-ı kerimin mâliki Allah vardır."

Kışkırtmalar

"Allahım! Kulağımın, gözümün dilimin, kalbimin, fercimin şerrinden Sana sığınıyorum." ("fercimin" sözcüğü "cinsel organımın" anlamına geliyor.) Bu dua iktidardan çok basınımız için uygun düşebilir. Bu konuda iktidar için bir dua aranacaksa Mi'minûn suresinin 97. ve 98. ayetleri akla gelir. "De ki; Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından Sana sığınırım! Rabbim! Yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!"

Horoz ve Merkep

İslamda dua yaşamın her alanını, insanın her eylemini kapsıyor. "Dua" sözcüğü Kur'an'da 20 kez geçiyor. Ayrıca dua niteliğinde ayetler var. Örneğin horoz öttüğü veya eşek anırdığı zaman da dua okunması isteniyor. İlgili hadisin açıklaması Kâmil Miras'da şöyle yapılıyor: "Horoz sesinin güzelliği karşısında merkep avazı da o derece çirkindir ve istiazeye layıktır. Ebu Musel'isfehânî'nin Tergibinde Ebu Râfi'den tahricine göre Resulullah Sellallahü ve sellem, merkep şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allah tealâyı zikredin, bana da salavât getiriniz! buyurmuştur."

1363 عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم
قال: إذا سمعتم صياح الديكة فاسألوا الله من فضله فإنها رأت ملكا
وإذا سمعتم نهيق الحمار فتعوذوا بالله من الشيطان فإنها رأت شيطانا

Eşek anırmasına karşı

Horoz öterken Tanrı'dan dilekte bulunulması öğütleniyor. Dilekte bulumanın biçimi serbest bırakılmış. Eşek anırması sırasında esas olarak besmele çekmek gerekiyor. Ayrıca Felak ve Nâs sureleri okunabiliyor.

Doğal Olaylarda Dua

Yeni ay (hilal) göründüğünde Peygamber'in şöyle dua ettiği anlatılıyor:

"Ey tanrı! Bu ayı bize uğurlu yap. İman, esenlik ve İslam içinde bulunmayı kıl!"

Yel ve yağmur karşısında okunması öğütlenen dualar konusu hadislerde geniş yer tutuyor. Bu konudaki bir hadis Peygamber'in karılarından Âişe'nin anlatımına dayanıyor. Âişe şöyle anlatıyor: "Peygamberi, küçük dilini göreceğim biçimde gülerken hiç görmedim. O yalnızca gülümserdi. Peygamber bir bulut ya da yel gördüğünde, etkilendiği yüzünden belli olurdu. Sordu: "Ey Tanrı Elçisi! Herkes bulut görünce yağmur yağar umuduyla sevinir. Oysa sen bir bulut gördüğünde, senin yüzünden hoşnutsuzluk belirtisi görüyorum." Anlattı: "Âişe! Gördüğüm bulut'un, yel (rüzgâr, fırtına) ile cezalandırılan bir topluma (burada amaçlanan Âd kavmidir) gönderilen türden olmadığına beni güvendirecek ne güvencem var? O toplum da azâb için gönderilen bulutu gördüğünde, bu bize yağmur getirecek bir buluttur, demişti!" Bulut ve rüzgâr konusunda okunacak dua şöyle. "Onun şerrinden Tanrıya sığınırım" Ayrıca bilindiği gibi bir de yağmur duası var.

Gök gürültüsü için Peygamber şu duayı okuyor: "Ey Tanrı! Bizi gazabınla öldürme! Bizi azabınla yok etme! Ondan önce bize afiyet ver!" Hadisler güneş ve ay tutulması gibi diğer doğal olaylar için de dualara yer veriyor.

Yatarken ve Yemekte

Yatağa girerken ve uykudan önce dualar okunduğunu herkes bilir. Peygamberin yatağına geçtiği zaman okuduğu duanın Türkçesi şöyle: "(Tanrım!) Senin adınla ölürüm ve dirilirim!" Peygamber uykudan kalktığında ise, "Bizi öldükten sonra dirilten Tanrı'yadır övgüler! (Öbür dünyadaki) dirilişte de O'nun huzurunda olunacaktır." Uykuya geçerken başka duaların da yapılabileceğini gösteren hadisler söz konusu. Peygamber bu duaları okumanın yararını şöyle açıklıyor: "Bunu deyip uyuduktan sonra ölürsen imanlı olarak ölürsün." Yatmadan önce ayrıca "namaz abdesti türünden abdest alınması" ve "sağ yanına yatılması" öğütleniyor.

"Hamd (övgü) O Tanrı'yadır ki, bizi yedirdi, içirdi ve bizi birer müslüman yaptı." Bu dua ülkemizde de yemek duasının bir parçası

olarak ünlüdür. Bu duanın Arapçası okunduktan sonra çoğu kez Türkçe olarak dilekler, dualar sunulur. Konuklukta bulunuluyorsa ev sahibi için dua edilir, "sofrasına bereket" dilenir. Öte yandan hadislerden peygambere ait başka yemek duaları da bulunuyor.

Ürkütücü Yerler

"Girmek" fiilinin Türkçede (tabii bütün dillerde de) çok geniş bir kullanım alanı var: Hapse girmek, ihaleye girmek, AT'ye girmek, sınava girmek, denize girmek... Korkulacak, ürkülecek birçok yere isteyerek, istemeyerek her gün girip çıktığımız gibi, nerenin korkulacak yer olup olmadığını bilmek de mümkün değil. Bu konudaki hadise göre, "kim bir yere girer de, sonra: 'Yarattıklarının şerrinden, Tanrı'nın eksiksiz olan kelimeleriyle (ayetlerle) sığınırım (Tanrı'ya)' derse, o yerden ayrılıncaya dek, ona hiçbir şey zarar veremez!"

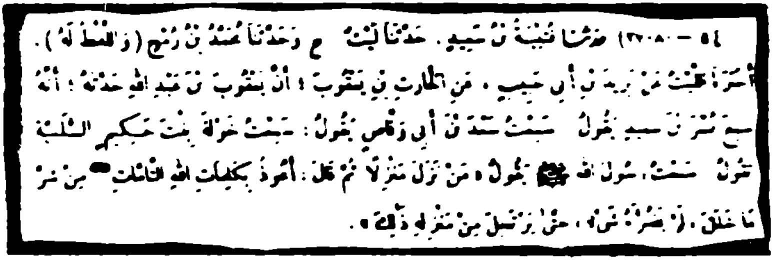

Karakollara ve nezarethanelere girerken okunacak

Ayak Kayması

Şu günlerde belki Başbakan'ın özellikle işine yarayacaktır: "Ayağı kaydırmak" ve "ayağı kaydırılmak" konusunda da okunacak bir dua var. Peygamber'in karılarından Ümmü Seleme anlatıyor: "Peygamber, benim odamdan çıktığında her zaman, gözlerini göğe yönel-

tir ve: 'Ey Tanrı! Saptırmaktan ve saptırılmaktan, ayağı kaydırmaktan ve ayağı kaydırılmaktan, zulm etmekten ve zulmedilmekten, bilgisizce davranmaktan ve bana bilgisizce davranılmasından sana sığınırım.' Başka bir hadis ise insanın evinden çıkarken okuması gereken duayı açıklıyor: "Bir adam evinden çıktığında: 'Tanrı'nın adıyla. Tanrı'ya güvendim. Hareket ve güç, yalnızca Tanrı'ya olur' derse, o kimseye 'Sen amacına ulaştın, bol bol ve yeterli ölçüde karşılığını aldın demektir' denir. Şeytanlar ondan uzaklaşır. Şeytan bir başka şeytana şöyle der: 'Doğru yola erişip amacına ulaşan, yeterli ölçüde karşılığını alan adama sen ne yapabilirsin ki?!' "

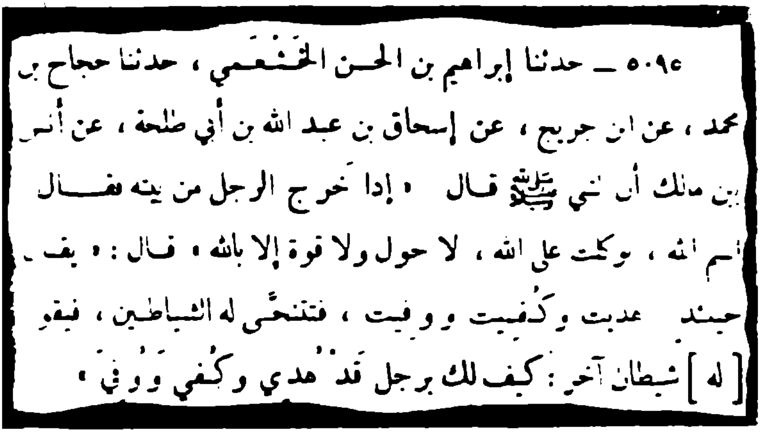
٥٠٩٥ — حدثنا إبراهيم بن الحسن الخثعمي، حدثنا حجاج بن
محمد، عن ابن جريج، عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة، عن أنس
بن مالك أن النبي ﷺ قال: «إذا خرج الرجل من بيته فقال
بسم الله، توكلت على الله، لا حول ولا قوة إلا بالله، قال: يقال
حينئذ: هديت وكفيت ووقيت، فتتنحى له الشياطين، فيقول
[له] شيطان آخر: كيف لك برجل قد هدي وكفي ووقي».

Ayağı kaydırılmak istenenlerin okuyacağı dua

"Senin Başına Gelen"

Şüphesiz şu hali bugünkü politik ve sosyal ortam içinde herkese çok çeşitli çağrışımlar yaptıracak: "Belaya uğramış birini göre kimse: 'Hamdolsun O Tanrı'ya ki senin başına getirdiği belayı benim başıma getirmedi ve beni yarattıklarının birçoğundan üstün yaptı!"

diye (belaya uğramış olana duyurmadan, içinden) söylese, o kimse yaşadığı sürece o beladan uzak kalır."

Demirel'e rastladığı zaman Turgut Özal'ın asker muhtıralarıyla karşılaşmamak için bu duayı okuduğu rivayet edilmektedir.

Ödül İçin

Dualar sadece korunmak için okunmuyor. Bazı dualar da var ki karşılığında sevap vaadediliyor. Bunlar daha çok, "Tanrı'nın birliğini", "yüceliğini" dile getiren, "tesbih", "hamd", "şükür", "tevbe", "istiğfar", içeren "zikirler" türünden dualar.

Bir örnek hadis şöyle söylüyor: "Allahım! Sen Rabbimsin, ibadete layık hiçbir ilah yoktur, yalnız sen varsın; beni Sen yarattın, şüphesiz Senin kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde sana verdiğim ahdü va'ad üzere sabitim. Allahım işlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana ihsan buyurduğun nimetini zât-ı uluhiyetine i'tiraf ederim. Günahımı da i'tiraf ederim. Binaenaleyh günahımı sen yargılarsın! Çünkü günah yargılamak, kimsenin haddi değildir, ancak sen yargılarsın!"

Belli duaların ne kadar sevap ve ne kadar günahın silinmesini sağladığı da hadislerde belirtiliyor. Örneğin, İsmail oğullarından bir köle azad etmiş olma sevabıyla birlikte *on sevap* yazılır. Onun *on günahı silinir* ve o kimsenin derecesi, *on basamak yükseltilir.* Ayrıca gece olana dek, şeytandan korunur o kimse. Bu sözleri eğer akşam söylemişse sabaha kadar korunur.

Alçakgönüllü ve Gizlice

Duanın da bir adâbı var. Dua, Başbakanımız ve bakanlarımız gibi öyle basın toplantılarında, meydan mitinglerinde, televizyon ekranlarında yapılmayacak. A'raf Suresinin 55. ayeti şöyle diyor: "Tanrınıza alçak gönüllü ve gizlice (yavaşça, içinizden) yalvarın! Kuşku yok ki, O sınırı aşanları sevmez."

En'am Suresinin 63. ayetinde aynı konuya değinilir: "O'na gizli gizli yalvarır ve yakarırsınız." Çeşitli İslam yorumcuları bu konu üzerine duruyor, bunlardan İbn Abbas, "kendi duyacağın kadar bir sesle" diyor. Peygamber'den şu söz aktarılıyor: "Tanrı'yı tam bilen kişinin dili ağırlaşır-körelir."

Sorun tabii sadece sesin yüksek veya alçak olmasından ibaret değil. Kasım Kufralı, İmam Gazalî'ye dayanarak "duanın adâbını" sıralıyor: Şerefli gün ve vakitleri gözetmek, şerefli ve mübarek durum gözetmek, yüzü kıbleye dönük olarak dua etmek, alçak sesle dua etmek, duanın uyaklı olmasına özel çaba harcamamak, alçakgönüllüce ve küçülerek dua etmek, duanın kabul edileceğine inanarak, Tanrı'nın yardımına güvenerek dua etmek, dileği direnerek ve üç kez sunmak, Tanrı'nın adıyla başlamak, dileği ise biraz arkalara bırakmak, tövbe ederek, bağışlanma dileyerek dua etmek. Bunlar duanın kabulü için gerekli görülen kurallar oluyor.

Sonumuzu Hayreyle

İktidarın milli irade değil de, "takdiri ilahi" ile işbaşına gelip işbaşında kaldığına inandığı Türkiye gibi bir Cumhuriyette işlerin dua ile yürütülmeye çalışılması işin bir yönü. Diğer yönü ise, duanın anlamında belirtildiği gibi *korku ve umutsuzluk.* Toplumsal yaşama giderek egemen olmaya başlayan korku ve umutsuzluk!

Bu incelemede beddua üzerinde de durmak gerekiyor. Yani ilenç! İsrâ Suresinin 11. ayeti şöyle diyor: "İnsan, iyilik için dua eder olduğu gibi, kötülük için de dua eder (ilenir). İnsan, pek ivecendir ("acûl")" Fahruddin Râzi, bu ayetin yorumu üzerinde dururken peygamberin şöyle dediğini aktarıyor: "Ailemden cezalandırılmayı haketmemiş olanlar hakkındaki bedduamı rahmete çevirmesini Tanrı'dan istedim. Çünkü, ben de bir insanım, siz nasıl öfkelenirseniz benim de öfkeye kapıldığım olur... Bu konudaki hadislerden diğeri şöyle: "Peygamber, insanlarda (burada amaçlanan Kureyş'tir), ters tutum görünce şöyle dua etmişti: 'Ey Tanrı! Bunların başına, Yusuf'un yedi kıtlık yılı gibi yedi yıl kıtlık getir!' Haklarında beddua edilenleri öylesine

ir kıtlık yılı yakaladı ki her şeyi silip süpürdü O denli ki, diriler, ölü leş), kokmuş et yemeye başladılar..."

Bu yazı duasız bitmez. Ne diyelim?

"Allah başımızdan Sayın Turgut Özal'ı eksik etmesin."

Yararlanılan Kaynaklar

Ebu Dâvûd
Tirmizi
İbn Mace
Sâbûnî
Celâlluddin Süyûti
Müslim
Dârîmî
Buhârî
İbnü'l-Cevzî
Ali el Kârî
Seyyid Ahmet Asım
F. Râzî
İmam Gazali
Kamil Miras
Aclûnî
İbn Arabî
Mehmet Zihni
M. Hamdi Yazır
Hak Dini Kur'an Dili
Dr. Alexis Carrel
İslam Ansiklopedisi
İbn'l-Kelbi
Veyis Örnek
Ümeyye İbn Ebi's-Salt

Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı'nın duası

Sosyal gelişme ve yardımlaşmanın en güzel örneklerini sergileyen Vakıflarımızın bir çoğunun senetlerinde o Vakfa has bir dua bulunmaktadır. Aşağıda sunulan "Dua" Mütevelli Heyetince benimsenmiş ve Vakfı tanıtacak bir kitapta yer alması karara bağlanmıştır.

"Yarab,

Tarih boyunca büyük devletler ve medeniyetler kurmuş, bugüne kadar hür ve müstakil yaşamış halen "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" temennisi ile en medeni bir anlayış içinde bulunan aziz ve büyük Türk Milleti'ne bundan sonra da itibarlı ve şerefli bir hayat nasip eyle.

"Dünyayı insanlığı zindan etmek isteyen şer kuvvetler karşısında Türk'ü daima muzaffer kıl, elindeki müsbet ilim meşalesinden, yüre-

ğindeki iman faziletinden bütün Türklüğü ve insanlığı aydınlatmak gücünü ve yüceliğini her zaman bütün Türk Milleti'ne nasip eyle.

"Bu Vakfa maddi ve manevi yardımlarını esirgememiş olanlara her türlü hayırlı teşebbüslerde, başarı, özel hayatlarında mutluluk ve şeref nasip eyle.

"Bu Vakfın meydana getireceği imkânlardan faydalanacak olan gençleri kendilerinden esirgenmeyen fedakârlıkları takdir edecek ve büyük cedlerine layık olacak şuurdan ve heyecandan mahrum bırakma.

"Onlara üstün bilgileri ve güzel ahlaklarıyla, Türk Milleti'nin Dünya'nın en asil ve insan millet olduğunu, yeniden bütün Dünya'ya kabul ettirme şerefini ve yüceliğini nasip eyle yarabbi..."

2000'e Doğru
3 Nisan 1988, Yıl 2, Sayı 15

Prof. Dr. Fehmi Yavuz, dincilerin adım adım nasıl ilerlediklerini, başta TRT, devletin kurumlarını nasıl ele geçirdikerini çok güzel dile getirdiği bir yazısında (bkz. Kim Kimi Sömürüyor, *Cumhuriyet* Gazetesi, 30.5.1980, Arada Bir) bir *milletvekilinin* Meclis kürsüsünde yaptığı bir konuşmaya da yer veriyor:

"Bir din adamı olduğum için 'kendi kavalını çalıyor' diyeceksiniz. Gerçeği söyliyeyim: Doğduğumuz zaman kulağımıza seslenen o. Öldüğümüz zaman çağırdığımız o. Sıkıştığımız zaman seçim meydanlarında o. Ve nihayet seçim meydanlarında ahlak ve fazilet rekabeti yaptığımız zaman sığındığımız o."

"Molla milletvekili"nin bu sözleri ne denli çarpıcı değil mi? Buradaki demokrasiyi görüp anlamak yönünden ne denli düşündürücü!

"Din", burdaki "demokrasi"nin vazgeçilemez bir ögesi durumunda. Bu bir gerçek. "Din" son derece verimli bir sömürü alanı. "Demokrasi"yle de bir güzel bağdaştırılıp kardeş durumuna, dahası bir "bütün" durumuna getirilince toprağı daha da verimlileşmiştir.

Bugünün "molla"sı eskinin mollası değildir artık. Üniversitelidir, doktordur, doçenttir, profesördür, politikacıdır, parlamenterdir, diplomattır... Çeşitli mesleklerin adamıdır. Ve görünümüyle "çağdaş"tır da. "İnsan hakları"ndan mı söz ediliyor. Hemen yerini alır. "Demokrasi"den mi söz ediliyor? Hemen katılır. Sol kesimde "insan hakları, demokrasi..." denmiş ve Türk Ceza Yasası"nın 141.142 maddelerinin kaldırılması gerektiği savunulmuştur. O da hemen ortaya atılıp laikliğe aykırılığı yasaklayan 163. maddenin kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Direnen, "olamaz" diyen olduğunda da, "demokraside çift standart olurmu?" diye ortaya çıkmıştır. Bir kesime, söylediklerini kabul ettirmiştir bile. "175. madde de kaldırılmalı. (dine hakareti ce-

zalandıran madde)" diyen yok. Oysa "163"ün karşılığı bu madde kalkmasına molla yanaşabilir mi?"

Gerçekte "din"le "demokrasi" bağdaşabilir mi?

Bilindiği gibi "demokrasi"nin bir sözcük anlamı vardır: "halk egemenliği", "halkın kendi kendini yönetmesi"

Ama nasıl bir halk egemenliği?

Çağdaş dünyada yüklendiği özel bir anlamı da vardır. Bu anlam içinde de, "insan", "insanın inancıyla, aklıyla–düşüncesiyle tam özgür olması", insan olmasından doğan her tür hakka sahip bulunması temeldir.

Bugün insanlığın vardığı bir aşama vardır. Bu aşamayla bağdaşmayan şeyler "demokrasi"yle de bağdaşamaz.

İnsanlığın ilerleyip bir aşamaya gelmesine karşılık "din" için ne söylenebilir? En azından "aynı aşmaya ulaşmıştır" denemez. Aynı aşamaya ulaşması için dinin dogmaları izin vermez. Kalıpları vardır, kuralları vardır. Bunları katı bir "değişmezlik" ve "kesimlik" biçimiyle içine alan "Kitab"ı, "sünnet"i (hadisler) vardır. "Akıl yürütmeler"le "yorum" katma çabaları olmuyor değil. Ama bunlar "iman"ıyla prangalıdır ve dogmalarının sınırını aşamaz. Aşamayınca da, insanlığın gelişmesinin gerisinde kalır her zaman. Öyle olunca da "demokrasi"yle bağdaşması beklenemez.

"Din", kökü daha çok binlerce yıllık Yahudilik Şeriatına dayalı olan İslam Şeriatı ele alındığında yaşamın her kesimine el attığı görülür. Bir "miras hukuku"yla, bir "ceza hukuku"yla... bir "ahlak sistemi"yle, bir "iman esasları"yla ve "ibadet" kurumlarıyla karşılaşılır. Hukuku ilkel, anlayışı ilkel... Tevrat'tan çok önceki yüzyılların ürünü "Hammurabi Yasaları"nı alıp bakıyoruz; birçok hükümlerini Tevrat'ın çeşitli bölümlerinde yer almış buluyoruz. Oradan da Kur'an'da. Örneğin bu yasaların "kısas"la (göze göz, dişe diş...) ilgili 196., 197. maddeleri, Tevrat'ın çeşitli bölümlerinde yer alıyor. (Bkz. Tevrat, Çıkış, 21: 23; Levililer, 24:20; Tesniye, 19:21.) Tevrat'taki biçimi de hemen hemen aynen Kur'an'da var. (Bkz. Kur'an, Mâide, ayet: 45) Daha başka örnekler de verilebilir. (Karşılaştırmak için bkz. Hayrullah Örs. Musa ve Yahudilik, İst., 1966, s. 161-180.)

Şeriat'ın "demokrasi"yle neden bağdaşmadığını ve hiçbir zaman da bağdaşamıyacağını geniş boyutlarıyla görebilmek için, değerli ve gerçek anlamıyla aydın bir bilim adamı Prof. Dr. İlhan Arsel'in incelemelerine başvurulabilir. Arsel'in *Teokratik Devlet Anlayışı'ndan Demokratik Devlet Anlayışı* adlı 800 sayfayı aşkın kitabı, bu alanda benzeri olmayan bir kılavuz niteliğindedir.

Kısacası: "Din"in "demokrasi"yle bağdaşamayacağı bir gerçek. Bu gerçeği görmek için "din"in, özellikle "İslam" gibi "dünya hükümleri"ni de kapsamı içine almış olanların ne olduğunu ve ne olamayacağını bilmek yeterli.

"Din", hele İslam Şeriatı, "demokrasi"yle bağdaşmayacağı gibi, savunanları ne derlerse desinler, "demokrasi"nin tam karşıtıdır da. Yani, İslam Şeriatı'nın olduğu, hele egemen bulunduğu bir yerde, "demokrasi" yaşayamaz. Yaşamaması için "cihâd" bile yeterli. "Cihâd"sız İslam ve "cihad"la birlikte "demokrasi" düşünülebilir mi? "–Vurun, öldürün!!!" buyruklarıyla...?

Zaman içindeki gelişmelere, "din"ler de ayak uydurmaya çabalar. Ayakta kalabilmek, yaşayabilmek için. Büyüyen gövdeye eski giysi dar geldikçe esnetilir, orasından burasından yamalar yapılır, ne yapıp edilerek genişletilmeye çalışılır. "Din"lerin sahipleri de bunu yaparlar. Ustaları, hem yeni gövdeye uydurmakta, hem de "yeni" diye sunup satmakta oldukça başarılı olurlar. İçine biraz "akıl" (!), biraz "bilim" (!) katılan "yorum"larla.

"İnsan hakları" dendiğinde de bu görülür kuşkusuz.

Bu haklar, artık kimsenin, kolay kolay açıktan karşı çıkamıyacağı bir aşamaya gelmiştir. O nedenle, dinlerin savunurları da bu haklardan yana görünme çabası içindedirler.

Dinlerde, "insan hakları" gerçekten bulunabilir mi?

Önce unutulmaması gereken bir gerçek var: Din, "iman (inanç)" üstüne kuruludur herşeyden önce, "İnsan"a da "imanlı" olması ölçüsünde değer verir. Bu koşul olmadığında, değer vermek şöyle dursun, "düşman" gözüyle bakar. Düşmanlık derecesi de "imansızlık" derecesiyle ölçülür. Öyle olur ki hiçbir acıma gösterilmeyebilir. "Kutsal" kitabındaki "Tanrı"da da vardır bu. Tanrı, "kâfir"e acımasızdır. İşte "cehennem" örneği. Ve işte Kur'an'daki cehennem. Âyetlerden birkaç örnek:

"Tanrılarına karşı kâfir olanlar için cehennem işkencesi (azab) var. Ne kötü varılacak bir yerdir orası. Oraya atıldıklarında, kaynarken uğultusunu işitirler oranın. Cehennem, öfkesinden, neredeyse çatlayacak olur..." (Mülk: 6-9.) "Âyetlerimize inanmayanları, kuşkusuz, ateşe sokacağız. Derileri her yanıp piştikçe, başka derilerle değiştireceğiz. İşkenceyi (daha çok) tatsınlar diye... Tanrı güçlüdür, hikmetlidir." (Nisâ: 56.)

Dünya yaşamında da "imansız insanlar"a yer yok. Eğer gereken güç elde edilmişse, "saldırmazlık antlaşması" olsa bile, bozulabilir ve "imansız"lar, yaşayıp seçim yapmaları için kısa bir süre (örneğin dört ay) verildikten sonra öldürülebilirler. (Bkz. Tevbe, ayet: 1-5). "İmansız"lar için "nerede bulursanız orada öldürün!" buyruğu (Bakara: 191, Nisa: 89, 91; Tevbe: 5) vardır.

Öteki dinlerden olanlara karşı düşmanlık derece derecedir. "Kitaplı" olanlara karşı başka, "kitapsız" olanlara karşı başka dereceler söz konusu. Değişmeyen kuralsa şu: Her dinde geçerli olan, kendisidir, kendi "iman"ıdır. Kur'an'da da "Tanrı katında DİN olarak yalnızca İSLAM'ın kabul edildiği" açıklanır. (Âli İmran: 19.)

Sözün özü: Dinlerde geçerli olan, "insan hakları" değil; "mü'min"lerin, yani "inanır"ların "hak"larıdır. "İman" olmayınca, en yakınların hakları bile söz konusu değildir. Hepsi düşmandır, hepsine karşı "savaş" vardır.

En barışçı din sayılan Hıristiyanlığın İncil'inde bile İsa şunları söyleyebiliyor:

"Yeryüzüne *barış* getirmeye geldim sanmayın! Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, *kişiyle babasının, kızla anasının, gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. Adamın düşmanları kendi ev halkı olacaktır. Babayı ve anayı benden çok seven, bana layık değildir."*, (Matta: 10 34-37) "Ben, dünyaya ateş atmaya geldim. Şimdiden tutuşmuşsa daha ne isterim?!(...) *Dünyaya barış getirmeye mi geldim sanıyorsunuz? Size derim ki: Hayır! Ayrılık getirmeye geldim.* Çünkü bundan sonra bir evde beş kişi olacak; üçü ikiye, ikisi üçe karşı çıkıp ayrılacaklardır. *Baba oğula karşı, ana kıza karşı, kız anasına karşı, kaynana gelinine karşı, gelin kaynanasına karşı olacaklardır."* (Luka: 12: 49, 51-53)

Benzer açıklamaları Kur'an'da da buluyoruz. Tanrı yolunda olmayan "mallar"la birlikte, "evlâd"ın da "fitne" olduğu bildirilir. (Örneğin bkz. Enfal: 28) İmanı olmayan ne "baba", ne "oğul", ne "kardeş", ne "eş", ne de öteki yakınlardan herhangi biri dost olabilir. Tevbe Suresinin 24. ayetinin, Diyanet'çe yayınlanan resmi çeviride anlamı şöyledir.

"De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, akrabanız, elde et-

tiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler sizce Allah'tan, Peygamberinden ve *Allah yolunda savaşmaktan* daha sevimliyse, (cezaya ilişkin) Allah'ın buyruğu gelene dek bekleyin. Allah, fâsık kimseleri doğru yola eriştirmez."

Muhammed'in içinde bulunduğu savaşlara göz atıldığında, babanın oğulu, oğulun babayı, anayı, kardeşin kardeşi, yani en yakınların bile birbirlerini "Tanrı için" denerek, dedirtilerek öldürdüğü, öldürtüldüğü görülür. Pek çok örneğiyle...

Yahudilik'teki acımasızlık da, Tevrat'taki "Tanrı"nın, Yehova'nın acımasızlığından kaynaklanır. Siyonizm'in inanırlarını, bağlılarını nasıl tüyler ürpertici zâlimliklere, öldürmelere, soykırımlara sürükliyebildiği gözler önünde. Gözü dönmüş bir siyoniste, "insan" ve "insan hakları" anlatılabilir mi?

İslam Şeriatı'nın da en temel kaynaklarındandır Yahudilik. Hem kaynak, hem düşman.

Sonuç

"Din"lerde, kendi inanırlarının haklarından söz edilebilir. O da bir ölçüde... Çünkü din, kendi inanırları arasında da ayrım gözetir. Hepsi "Tanrı katında aynı değil"dir. İslam "Kelâm"ına göre, "kişi, küçük günâhından dolayı cehenneme girebilir. Buna karşılık, büyük günâhından dolayı cehenneme girmeyebilir." Araya aracılar girer. "Şefâat"lar, "şefaatçılar", yani "kayırma"lar, "kayırıcı"lar vardır. İnanmayanlara gelince: "İnsan" bile sayılmazlar. "Hak"ları olabilir mi?

İBNİ HALDUN'UN ESERİ MUKADDİME'NİN ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ[1]

14. ve 15. yüzyılın önemli düşünürü İbni Haldun'un yapıtları, bugüne değin, gerçek anlamda dilimize kazandırılmış değildir; yurdumuzda, *Mukaddime*'nin eski ve yeni yazıyla çevirileri yayınlanmış olmakla birlikte, bunları, gerek eksik olmaları, gerek içerdikleri yanlışlar nedeniyle, bilimsel ve klasik yayın anlayışıyla bağdaştırmak mümkün değildir. Buna karşın, İbni Haldun, gerek Batı dünyasında, gerek İslam dünyasında, üzerinde ilgiyle durulan güncel bir konu haline gelmiştir. Özellikle *Mukaddime*'nin kendi dilinde yeni baskılarının yapılması, Batı dillerine (İngilizce ve Fransızcaya) çevrilmesi ve İbni Haldun üzerine yazı ve yayınların giderek kabarması, onun, kendi çağı ve çevresi içersinde incelenmesi gereken önemli bir kaynak olduğunu bize düşündüren kanıtlar olmak gerekir. Türkiye'de de, İbni Haldun konusunda, zaman zaman tanıtma, yorum ve inceleme yazıları yayınlanmıştır; ama bu tanıtma, yorum ve incelemelerin, genellikle üniversite ve ansiklopedi çevresinde kaldığını da ayrıca belirtelim. Batı ülkelerinde olduğu gibi, sosyalist ülkelerde de –örneğin Sovyetler Birliği'nde inceleme ve araştırma konusu olan İbni Haldun'a, günümüzde, marksist açıdan yaklaşılmakla birlikte, ülkemiz marksistleri arasında henüz bir inceleme konusu olarak ele alınmamıştır. Bütün bu nedenleri gözönünde tutarak, önce İbni Haldun'dan, daha sonra İbni Haldun ile ilgili tanıtma, inceleme ve yorumlardan, genel bir kesit sunarak yazımıza başlamak, okurun İbni Haldun konusunda genel tablo çizmesine yardımcı olacağı gibi, bizim yorumlarımız için de, bir hareket noktası sağlayacaktır kanısındayız.

İbni Haldun'un Sözlerinden Bir Demet

"Bilesin ki" der İbni Haldun, "tarih, gerçekte toplumsal yaşam ve bu yaşamın doğal yapısında belirmiş durumlar konusunda bilgi vermektir... [2] "İnsanların toplumsal yaşamları zorunludur. Düşünürler bunu şu sözleriyle dile getirirler: 'İnsan doğuştan uygardır.' Yani insan için toplumsal yaşam, kaçınılmaz birşeydir. Ki, bu yaşam, filozofların özel anlatımlarında 'kent yaşamı' diye geçer..."[3] "...İnsanın yaşamı ve kalıcılığı sağlıklı olarak yalnızca besinle sağlanabilir. Onun için insan, besinini aramaya yönelir. Ancak, insanın besinin elde etmeye tek başına gücü yetmez. Gereksinme duyacağı besini sağlamaya yeterli olamaz. Yaşamının temel maddesini oluşturan besinini insan tek başına sağlayamaz. Günlük yiyeceği tahılını elde etmesi bile birçok iş ve uğraşı gerektirir. Tahılı öğütüp un durumuna getirmesi, unu hamur yapması, hamuru pişirip ekmek yapması gerekir. Bu üç işten herbiri için kapkacak–araç-gereç gerekli olur ona. Ve sözkonusu işler, birtakım zanaatlar olmadan sonuca ulaşamaz. Demirci gerekli olur, marangoz gerekli olur, çömlekçi gerekli olur. Tutalım ki o kişi, sözünü ettiğimiz işlere gerek kalmadan tane olarak yiyor tahılı. Bu da gene birtakım işlerin gerçekleşmesine bağlıdır. Tanenin ekilmesi, biçilmesi, başağından çıkarılması..." [4] "Tarih alanında düşülen yanlış ve yanılgının ince bir nedeni var: Çağlar değişir ve günler geçip giderken, toplumların, kuşakların durumlarının da sürekli olarak değiştiğinin gözden kaçırılması... Evrenin ve toplumların durumları, ilişkileri, gidişleri tek bir süreç ("vetîre") üzerinde sürmez ve değişmeyen bir çizgide kalmaz. Günler, zamanlar geçer, oluşan değişmeler ve durumdan duruma geçişler bütünüdür her şey. Bu değişmeler ve geçişler, kişilerde, sürelerde, kent ve kasabalarda olduğu gibi, tüm evrende, ülkelerde, kıtalarda, zamanlarda ve devletlerde de olur." [5]

İbni Haldun İçin Ne Diyorlar?

"15. yüzyılın başına kadar Kuzey Afrika'da yaşayan İbni Haldun", diyor Hilmi Ziya Ülken, "tarihçi olduğu kadar, sosyolojinin ön-

deri ve ilk tarih filozofudur (1332-1406). *Mukaddime*'yi ilk kez Quatremère Paris'te Mustafa Fehmi Bulak'ta bastırdılar. İlk çevirisi Türkiye'de yapıldı. 18. yüzyıla değin batılıların bu filozoftan haberi yoktu. 17. yüzyıl sonuna doğru d'Herbelot ondan *Bibliotheca Orientalis*'te söz etti. 19. yüzyıl başında Sylvestre de Sacy, değerini belirtti. O yüzyılın sonlarında Hammer-Purgstall, onun hakkında makaleler yazdı. 'Arapların Montesquieu'sü diye söz etti. Garcin'de Tracy, birkaç yıl sonra İbni Haldun'un *Mukaddime*'sinden bazı bölümleri Fransızcaya çevirdi. Quatremères, *Mukaddime*'nin Arapça metnini *Prolégomènes* adayla yayınladı ve özet halinde bir çevirisini yapmaya çalıştı, fakat bitiremedi. Çevirisi, yapıt üzerinde filozof ve sosyologların incelemeler yapmalarına olanak verdi. O zamandan bu yana Batıda İbni Haldun'dan çok sözedilmektedir. Bazıları önemini aşırı dereceye çıkarmışlar, onu yeni bir bilimin kurucusu saymışlardır. Batılıların övmelerle dolu olan yazıları daha hızını alamamıştır. Bir kesimi ona tarih filozofu gözüyle bakmaktadır. Bir kesimi de onu, sosyolojinin önderi saymaktadır. Örneğin: Rappoport, R. Flins, N. Schmidt onu tarih filozofu sayıyorlar. Gumplowicz, R. Maunier, Fındıkoğlu, Satı El Husri, tekrar Schmidt, Ülken, onu sosyolojinin habercisi sayıyorlar. Bouthoul onda her iki vasfı gördüğü gibi, birçok Batı düşünürüyle karşılaştırıyor. Onda Vico'nun Montesquieu'nün, Marx'ın, biyolojik sosyoloji görüşünü buluyor. F. Schulz, İbni Haldun için *Journal Asiatique*'de birçok makaleler yayınladı (1885 Paris). Graberg de Hemsö, Rosenthal, Von Kremer, Lewine, G. Bouthoul, Gabrieli, Colosio, Ferreiro, Carra de Vaux, De Boer, G. Richter, Gauthier, A. Bombaci, Ch. Issawi, W Fishel, C. MacDonald, Breisig, H.A.R. Gibb, A. Altamira vb. geçen yüzyıl sonlarından beri ondan söz etmektedirler. Bu güçlü ilginin sonucu olarak da, onun tarih ve toplum görüşünün, çağdaş düşünürler üzerinde etkili olduğunu, örneğin, *Untergang Des Abendlasds* yazarı Oswald Spengler'in Batıdaki çözüntüyü anlatan felsefesi üzerinde veya bazı marksistler ve Breisig gibi tarih filozofları üzerinde etkisi olduğuna işaret edilmelidir."[6]

Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'den:

"İbni Haldun hakkında 1918'de Alfred Bel'in *İslam Ansiklopedisi*"ne yazdığı 'İbni Haldun' maddesi, basit bir biyografiden başka bir

şey değildir. Oysa aşağı-ortazaman fikir tarihinde, onun işgal ettiği yer çok büyüktür. Yalnız İslam aleminde değil, genel olarak dünya fikir tarihinde, onu tarih felsefesinin en mümtaz simalarından, daha doğru bir ifadeyle sosyolojinin ilk büyük kurucularından biri saymak hiç yanlış değildir... Yalnız müsteşrıkların değil, sosyologların da dikkatini çeken bu büyük adam hakkında, Batıda uzun zamandan beri birçok tetkikler yapılmış, özel monografiler vücuda getirilmiştir. L. Gumplowicz, René Maunier gibi tanınmış sosyologların onun hakkındaki yüksek takdirleri dikkate şayandır..."[7]

Cemil Sena'dan:

"İbni Haldun, tarihte akılcıdır, sosyoloji ile tarihi birleştirmekte ilk adımı atmıştır. Hilmi Ziya Ülken, onun, coğrafi ve ekonomik determinizm düşüncesini savunmasından, Karl Marx ve Montesquieu'nün müjdecisi saydığı gibi, nüfusa ilişkin görüşleriyle de Malthus'la ilişkili görür, aynı zamanda onun kent yaşamından tiksinmesi ve uygarlığın ahlâkı bozduğuna dair düşünceleriyle de Rousseau'dan, hatta bir bakıma da Nietzche'den önce geldiğini ve Machiavelli'nin de öncüsü olduğunu yazar. İbni Haldun, Gobinau'dan önce ırka önem vermiş, hukuk anlayışında Hobbes ve Hegel'e, taklidin rolüne önem vermekle de G. Tard'a rehberlik etmiştir..."[8]

Prof. Dr. Cavid Sunar'dan:

"İbni Haldun'dan önceki felsefe, yani İbni Rüşd ve Maimonides'in akılcı felsefelerinin konusu, özellikle metafizik ve tabiat bilimleriydi. İbni Haldun'u en çok ilgilendiren konu ise, toplum ve sorunlarıydı. Bu sorunlar da spekülatif olmaktan çok gözleme ve deneye dayanan konulardı." ...İbni Haldun'da bizi gerçeğe götüren, bize bilgi veren mantık kuralları değil, ancak gözlem ve deneydir. Mantığın yararı büyükse de doğru düşünebilme ve doğru bilgi edinebilme de tamamıyle yeterli değildir. Bize bilgi veren ve bizi aydınlatan, sadece gözlem ve deneydir. Dolayısıyla mantık, bütün bilimlerin temeli olamaz. O ancak, bilimlerin yardımcısı olabilir."9

Prof. Dr. İlhan Arsel'den:

"İbn Haldun, *Mukaddime* adlı ünlü yapıtında sosyolog gözüyle Arap karakterini inceler ve değerlendirir: Onun bu değerlendirmesinde şüphesiz ki Arap hakkında daha önce Muhammed'in gerek Kur'an hü-

kümleri ve gerek hadislerle ortaya vurduğu görüşler ve değerlendirmeler de rol oynamıştır. Fakat İbni Haldun, bu incelemesini ve eleştirmesini çok daha isabetle ve çok daha bilgili şekilde yapabilmiştir..." "İbni Haldun'a göre Türkler savaşçı karakterleri ve kahramanlıkları nedeniyle İslamın kurtarıcısı olmuşlardır. Görülüyor ki, İbni Haldun, Türk'ün İslam sayesinde kurtulduğunu söylemiyor da tersine İslamın Türk sayesinde kurtulduğunu ifade ediyor." [10]

Prof. Dr. G. Hüseyin Yurdaydın'dan:

"İslam dünyasında Fârâbi ve İbni Sina'da görülen akılcı anlayışa karşı, daha sonraları başka bir İslam düşünürü, İbni Haldun'un ileri sürdüğü görüş, toplumları tabii şartlara göre inceleyen, tabiatçı, natu-ralist bir dünya görüşüdür. İbni Haldun, toplumları uzviyetlere benzetir. Onlarda tıpkı uzviyetler gibi doğarlar, gelişir, yetişir olgunlaşır ve daha sonra da duraklayarak geriler, küçülür ve yok olurlar. Vico'dan 300 yıl kadar önce ortaya atılmış olan bu görüş, Yunan ve ortaçağ filozoflarına nazaran büyük bir yenilik getirmektedir. Böylece Fârâbi ve İbni Sina'yı da eleştiren bu görüş, Osmanlı devrinde büyük bir ilgi görmüştür... Katip Çelebi de Osmanlı devrinin ileri gelen İbni Halduncularındandır. Kâtip Çelebi'nin *Düsturu'l-Amel*'inde İbni Haldun'un bu biyolojist, uzviyetçi toplum felsefesine dayanan bir tarih felsefesi şeması görülür. Kâtip Çelebi'ye göre de toplumlar doğma, gelişme, olgunlaşma, durma ve gerileme safhalarından geçerler ve sonunda yıkılırlar..."[11]

Abdülhak Adnan Adıvar'dan:

[İbni Haldun] Machiavelli'nin *Prince* adlı eserindeki sonuçlara benzer sonuçlara ulaşmış ise de İbni Haldun'un, Machiavelli gibi ikiyüzlü değil, tersine sadece realist ve dini, realitelerin en başında tutan bir düşünür olduğu kuşkusuzdur. Bununla birlikte, halifelik ve imamet konularında İbni Haldun, çok özgür ve bağımsız görüşler açıklamış ve genel olarak hükümette şeriatın mutlak gerekli olmadığını söylemiştir. Eserin çevirisi ve aslı, bu konuları içine aldığı için, İkinci Abdülhamit döneminde, Türkiye'de satılması ve okunması yasak kitaplardandı... Eğer tarih bir bilim olmak haysiyetini kazanmışsa, tarihin konusunun, toplumsal olaylar olduğunu söylemekle hiç kuşku yok, ilk kez İbni Haldun bu yolu açmıştır."[12]

Adnan Adıvar, *İslam Ansiklopedisi*'nin "İbni Haldun" maddesinde ayrıca "kimi Batılı şarkiyatçıların 'Amerika'nın keşfi' gibi bir 'İbni Haldun'un keşfi' konusu" ortaya atıp işlediklerini, oysa kendilerinden önce Türk bilim adamlarının İbni Haldun'dan ve yapıtlarından söz ettiklerini yazar.

Arap edebiyat ve tarihçilerinden Emir Şekip Arslan (1871-1946), İbni Haldun'un *Tarih*'inin 1. cildine yazdığı "Mulhak"da ("Önsöz"de), ünlü Fransız doğubilimcisi Carra de Vaux'un, İbni Haldun'la ilgili görüşlerini aktarıyor. Bu alıntılarda şöyle deniyor:

"Müslüman Afrika'nın ilk dönemindeki toplumsal yapısı, İbni Haldun'un kişiliğiyle aydınlanmıştır. İbni Haldun'dan önce, tarih felsefesini, onun ölçüsünde sağlam ve aydınlık biçimde ortaya koyabilen bir başka bilim adamı bilinmiyor. Çünkü toplumların öz durumları, bu durumlarda beliren ve bu durumların değişmelerinde kesin etkili olan nedenleri, devletlerin nasıl kurulduklan ve hangi aşamalardan geçtikleri, uygarlıkların değişmeleri, gelişmeleri ve çöküşlerindeki etkenler, bütün bunlar, İbni Haldun'un, inilebilecek ölçüde derinliklerine indiği konulardır. Bu derinliğe, ünlü *Mukaddime*'sinde (*"Prolégomènes"*) inmiştir. Avrupa hıristiyan tarihçilerinden sadece bir kesimini, 18. yüzyılda, İbni Haldun'unkine benzer biçimde tarihin gizlerini yakalamaya girişmiş buluyoruz. Üstelik bunların konuya ilişkin çıkarıp ortaya koydukları, kapalı, anlaşılması son derece güç anlatımlardan oluşuyor. İbni Haldun, us ve algıda, Montesquieu ya da üstad Mably erdeminde bir düşünürdür. Ve hiç kuşku yok ki o, yeni toplumbilimcilerimizden Tarde ya da doğubilimcisi Gobineau gibi toplumbilimcilerin de ulu atasıdır."[13]

Aynı kitabın (*Tarihu İbni Haldun*'un) birinci cildine yayınlayanın yazdığı önsözde bir yazısı yayınlanan Kahire Üniversitesi eski öğretim üylerinden Ahmet Emin de şöyle diyor: "İbni Haldun'dan önce hiçbir tarihçinin, tarihe, onun bakış açısından bakabildiğini bilmiyorum. s. "n"

Emir Şekip de *Tarih*'in 1. cildine yazdığı "El Mulhak"ının girişinde Carra de Vaux'un görüşlerini aktarırken, İbni Haldun'dan önceki düşünürlerin görüşlerini sıralıyor ve Platon, Aristoteles, Fârâbi üzerinde durduktan sonra şöyle diyor: Yalnız bunlardan hiçbiri, tarih

felsefesi bilimine açıkça değinmiyor. Ne Platon, ne Aristoteles, ne de Fârâbi. Bu bilim dalı, Veliyyu'd-Din Ebu Zeyd Abdurruhman İbni Haldun'un buluşu olarak ortaya çıkıyor. O, Batının da, Doğunun da övüncesi ("Mefharet"i)dir."[14]

İslam Medeniyet Tarihi adlı yapıtı nedeniyle ülkemizde pek iyi tanınan Prof. Dr. W. Barthold da şunları yazıyor:

"İbni Haldun'un, tarihine yazmış olduğu ünlü Mukaddime'si, Arap edebiyatında, tarihi, öykücülükten kurtulmak, muhâkemeyi egemen kılmak ve tarihin yasalarını araştırmak için yapılmış ilk ve biricik deneyimdir. İbni Haldun, tarihe, kendi anlayışına göre, 'yeni bilim' vasfını vermektedir.[15] Onun tarihi, Yunan pragmatik tarihçilerinin etkilerinden uzaktır. Arap tarihçisi [İbni Haldun], Yunan tarihçilerine nazaran deneyim ve bilgi bakımından daha zengindir. Yunan tarihçilerinin nazarında esas olan siyasal şekillerin değişmesi yerine, İbni Haldun, kuramına temel olarak, iktisadi koşulların değişmesini, göçebelikten yerleşik hayata ve köy hayatından kent hayatına geçişi almaktadır. İbni Haldun'un bu kuramı, hangi bilginlerin ve hangi kitapların etkisiyle meydana geldi? Bu, henüz, tamamıyla bilinmiyor.
İbni Haldun'un kuramı, diğer Arap tarihçilerini etkilemedi. Şurası dikkate değerdir ki, İbni Haldun Arap olduğu halde, 'İslam uygarlığı'nın bütün müslüman dünyasının ortak malı olduğunu iddia ediyor. (...)
İbni Haldun, Araplara 'uygarlığı tahrip edici bedeviler' gözüyle bakmaktadır..."[16]

Arapları eleştirdiği ve Türkleri övdüğü için İbni Haldun'a içerlemiş görünen ünlü Arap yazarı Tâhâ Hüseyin bile İbni Haldun için şunları yazmaktan kendini alamıyor:

"İbni Haldun, tarihsel alanda bir yöntem yaratmış, bu yöntemde açık ve gerçekten çoğu kesimde doğru çıkan görüşler ortaya koymuştur..."[17]

"İbni Haldun'un tarih yönünden ortaya koyduğu bakış açısı, gerçek bir bakış açısıdır. O, tarihe bölünmez bir bütün olarak bakan, tarihi oluşturan olguları ve olayları inceleyip yanlışları atma yolunu düşünen ve bunu anlaşılabilir göreceli (izafi) bir bilim olarak yaratan ilk tarihçidir. İslam dünyasında, ne ilkçağlarda, ne ortaçağda bu nitelikte bir tarihçi görülmüştür."[18] Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un "dâhi" kişi-

lerden biri olduğunu yazıyor. "İçtimaî felsefe"yi, ilk kez onun "bilimsel kalıba döktüğünü" ve onun için Arapların, "bu işi ilk başaran biziz diye övünebileceklerini savunuyor.[19] Ve gene Tâhâ Hüseyin "ayrı ayrı yollardan yürümüş olsalar bile, İbni Haldun'la Montesquieu'nün toplumsal görüngüleri tarihsel cebir (tarihsel determinizm) ilkesine bağlamakta birleştiklerini ve bu konuda, İbni Haldun'un, Montesquieu'ye öncülük ettiği"ni açıklıyor.[20]

Türk Ansiklopedisi'ndeki değerlendirmesiye, Ziyaeddin Fındıkoğlu da İbni Haldun konusunda ilginç görüşler sergiler. İlerde üzerinde duracağımız bu değerlendirmenin bir bölümünde Fındıkoğlu şöyle diyor:

"Tarih ve sosyal olaylarda her çeşit ekonomik etkene yer veren İbni Haldun, köy ve kent yapılarına özgü ekonomik bir düzen bulunduğuna dikkatimizi çekmektedir. Bu düşünce 20. yüzyıl sosyolojisinde iki sosyoloji kolu (köy ve kent) ile uğraşan sosyologlarca Tunuslu tarihçiye [İbni Haldun'a] orijinallik ve hatta modernlik niteliğinin verilmesini gerektirmiştir."[21]

Çeşitli yazarlardan sunduğumuz kesitleri burada bitirirken, belirtelimki, İbni Haldun'u tarihsel-felsefi toplumsal temellerini marksist bir yaklaşımla araştıran S. M. Batseva'nın yazısını, tüm olarak, bu kitapta yayınladığımız için, burada ayrıca, aynı yazıdan kesitler sunmanın doğru olmayacağı kanısındayız.

Şimdi, artık, İbni Haldun'un ilgi çeken görüleri üzerinde ayrı ayrı durmaya çalışalım:

Tarih Konusundaki Görüşleri ve Yöntemi

İbni Haldun tarih konusunda şöyle diyor:

Dıştan bakılınca tarih, eski günlerden ve devletlerden, eski çağlarda geçen olaylardan haber veren bilim olmaktan öteye geçmez. Ağızdan ağıza geçen sözler, öyküler anlatılır. Anlatılanlardan özdeyişler çıkarılıp sergilenir. Toplantı yerlerinde kalabalık belirdiği zaman bunlarla eğlendirilir dinleyenler..."[22]

Yazarımız, bunu, tarihin dış yüzünden olan (fî zâhirihî) diye nite-

liyor, bu tür tarihçiliğe de yüzeysel tarihçilik gözüyle bakıyor. Ama gerçek tarihçiliğin bu demek olmadığını, tarihin bir de "iç yanı", derinliği bulunduğunu anlatıyor:

"Derinliğine inilerek bakıldığındaysa, tutarlı bir bakıştır tarih. Bir incelemedir (nazarun ve tahkîkun). Olup bitenleri nedenleriyle birlikte incelemedir, nedenlerine bağlamadır (ve ta'lîlun li'l-kâinât). Ne var ki bunun ilkeleri çok incedir (Vemebadiha dekikun). Olguların nasıllarını ve nedenlerini derinlemesine bilme'dir. Bundan dolayı, tarih, temel bilimdir. 'Hikmet'e de bütünüyle girmiştir. Onun için 'hikmet' [23] bilimlerinden sayılsa yeridir ve sayılması doğaldır," diyor. Yazarlarımıza göre, gerçek tarihçilik budur, tarih alanında bu bakış açısından yürümedir. İbni Haldun, bunu, tarihin "iç yüzü" (ve fî bâtınıhî") diye niteliyor.

Ziyaeddin Fındıkoğlu, İbni Haldun'un bu açıklamasını değerlendirirken şunları yazar:

"Sosyolojinin bilimler arasında yer aldığı 19. yüzyıldan önceki dönemlerde, tarihi, ayın zamanda sosyoloji sayan düşünürlere raslanmaktadır. Örneğin: Vico ve Bacon bunlar arasındadır. İbni Haldun'un 19. yüzyılda Batıda Hammer tarafından tanıtılmasından sonra, Arap tarihçinin bu alandaki öncü görüşü yayılmış bulumaktadır. Gerçekten tarihçiliği 'zahirî' ve 'batınî' diye ikiye ayıran yazar (İbni Haldun), birinciyi öykücü, ikinciyi 'izahçı' olmakla niteliyor. Bu vasıf, 'batınî' tarihçiyi, sosyal olayı illet ve nedenlerine bağlamaya yöneltmektedir. Nitekim günümüzde de sosyoloji ile, bu anlamda anlaşılan bir tarih arasında, sıkı bağlılıklar kurulmaktadır." [24]

İbni Haldun, tarihte aktarmacılığa değiniyor ve şöyle diyor:

"İslam dünyasındaki tarihçilerin ileri gelenleri, geçmiş günlerin haberlerini dolu dolu alıp topladılar. Yazdıklarının arasına koydular, sakladılar.

"Sonra asalaklar gelip yanlışın aldatıcılarına kattılar o haberleri. Bu alanda kimi zaman sanılara, kuruntulara kapıldılar; kimi zaman da bilerek haber uydurdular. Abartılmış söylentilerden yaldızları aldılar, ötekilerle karıştırıp sürdüler piyasaya. Ve uydurdukça uydurdular. Daha sonra gelenlerden çokları da bunlara uydular, haber aktarıcılığında onları izlediler. Öncekilerden nasıl işitip aldılarsa öyle ilettiler

bizlere. Olguların ve durumların nedenlerini düşünüp kavramadan. Uydurma haberciliğin sapık yollarını bırakmadılar, bu uydurmacılığa karşı koyalım demediler."

"İnceleme denen şey azdı bunlarda. Ayıklama, doğruların içinden yanlışları çıkarıp atma yönü çok azdı..." [25]

İbni Haldun, bu açıklamasıyla tarihçiliği nasıl anladığını açıkça belirtiyor. Ve tarih felsefesini açığa vuruyor: İbni Haldun, "yüzeysel" bir tarihçilik ve aktarmacı (nakilci) bir tarihçilik istemiyor. Bir tarihçi, aldığı ve yazacağı "haber" üzerinde düşünsün, araştırsın, incelesin, gerekirse tarihçi olarak ad yapmış olanlara, geleneğe başkaldırsın, karşı koysun, hele hiç bir zaman uydu olmasın, sanılara, kuruntulara kapılmasın istiyor.

İbni Haldun'dan önceki tarihçiliğin "öykücülük", geçmişten haber toplayıp aktarma (vak'anivislik) biçiminde olduğu, İbni Haldun'unsa tarihe ilkeler getirdiği ve bir tarih felsefesi ortaya koyduğu konusunda, aşağı yukarı düşünürlerin tümü birleşir. Hemen hemen şu noktada birleşirler ki, İbni Haldun, tarih felsefesini başlatan, ya da bu felsefenin başlayıp gelişmesinde çok büyük katkısı olan bir tarihçidir. Düşünürler, onun tarih felsefesini kurduğu gibi, Batıyı, bu konuyla uğraşanları büyük ölçüde aydınlattığını da yazarlar. Birçok düşünürün, çok geç tanınmış olmasına karşın, ondan yararlandıklarını açıklarlar. Onu eleştirenler bile onun tarih felsefesini önemsemezlik etmezler. Sözgelimi:İbni Haldun'u kıyasıya eleştiren Tâhâ Hüseyin bile onu bu konuda çok över. [26] Ayrıca bu konunun "usta"sı ve bu konuda "dâhi" olarak niteler. [27]

Orhan Hançerlioğlu "tarih felsefesi"nin ne olduğunu ve ayrıca İbni Haldun'un bu felsefedeki yerini şöyle anlatıyor:

"Tarih felsefesi, geçmişte neler olup bittiğini araştıran tarih biliminden farklı olarak, geçmişte olup bitenlerin nedenlerini araştırır. Bu bakımdan tarih felsefesi, tarihsel oluşumu için de genel felsefe alanının üç büyük dünya görüşüne göre sıralanır. Metafizik tarih felsefesi, bireyci tarih felsefesi, diyalektik tarih felsefesi. Metafizik açıdan işlenen tarih felsefesine göre, insanların tarihi, Tanrının iradesiyle yöneltilmektedir. Tanrı nasıl istemişse öyle olmuştur, bundan sonra da öyle olacaktır. Temelde metafizikten başka bir şey olmayan

bireyci tarih felsefesine göre, insanların tarihini büyük bireyler, eş deyişle üstün düşünceler yönetmektedir, bu büyük kişilere nasıl istemişlerse öyle olmuştur ve bundan sonra da öyle olacaktır. Çağdaş diyalektik felsefesine göreyse, tarihi, üretim ilişkileriyle belirlenen toplumlar yapar. Toplumsal olayların nedenleri özdeksel [maddi] koşullardır. Tarih felsefesi, metafizik ve bireyci açılardan işlenirken bile, çağdaş özdekçi [materyalist] diyalektik anlayışın sezgisini taşımaktadır. Tarih felsefesinin ve toplumbilimin kurucusu sayılan Arap düşünlerinden İbni Haldun'a (1334-1406) göre, toplumsal olayların nedenini toplumun kendinde aramak gerekir. Tarih bilimiyle uğraşanları yanıltan şey, ulusların hal ve durumlarının *değişmekte* olduklarını unutmaktır. Değişme, Tanrının bütün varlıklar için koyduğu bir yasadır. Doğasal verim, özdeksel bir değişmeden ibarettir. Toplumlar da insanlar gibi doğar, gelişir ve ölürler. Hüner ve sanayinin gelişmesi, toplumsal gelişmenin başında gelir. Hüner ve sanayiin gelişmesi, insanı düşünsel bilgilerle uğraşmaya yöneltir. Değer emekle belirlenir, pazarda satılan buğdayda, iş ve emeğin değeri açıkça görünmez ama, buğdayın değeri, onu elde etmek için harcanan iş ve emeğin değeridir. Toplumsal olayların temeli, ekonomiktir..." [28]

Hançerlioğlu'nun bu değerlendirmesi gerçeği oldukça yansıtıyor. Ancak, burada İbni Haldun'un olduğu açıklanan görüşler arasında yer verilen "değişme, Tanrının bütün varlıklar için koyduğu bir yasadır" tümcesine bakıp, onun "materyalist" olmadığı sanılmamalıdır. Çünkü İbni Haldun'da "Tanrı"nın, "dinsel dünyada"kinden daha değişik bir anlamı vardır. İbni Haldun'a göre "Tanrı", doğal yasaların dışında değildir, yasaları hem "koyan"dır, hem de yasaların "kendisi"dir. Gelişmeyi etkileyen bir çeşit "özgüç"tür. İbni Haldun, Hançerlioğlu'nun da belirttiği gibi, toplumsal olayların nedenlerini, "toplumun kendisinde" aramayı önerir. Oysa "dinsel çevreler" bu nedeni, kendi anlayışlarındaki "Tanrısal iş ve hikmetlerde" aramayı önerirler. Gene Hançerlioğlu'nun belirttiği gibi, İbni Haldun'un tarih felsefesinde "toplumsal olayların" temeli "ekonomik"tir. İbni Haldun anlayışında temel etkenin "ekonomik" olduğu görüşünü Ziyaeddin Fındıkoğlu da paylaşıyor. Aşağıda bu konu üzerinde ayrıca duracağız. Durum böyle olunca

İbni Haldun'un tarih felsefesini, maddi temelin dışında düşünebilirmiyiz?

İbni Haldun'un "tarih" anlayışının özelliği nereden ileri geliyor?

Özellikle iki şeyden ileri geliyor: Birincisi, "konu" olarak "toplum"u, "toplumsal yaşam"ı alması, ikincisi de getirdiği "yöntem"dir. Bu iki temel öğe, onun "yeni bilim" diye nitelediğini ve haklı olarak kendisinden önce bilinenler arasında hiç bir tarihçinin, haberi olmadığını belirttiği bilime (toplumbilime) önem ve özellik kazandırıyor.

İbni Haldun, "yeni bilim"in konusunu şu sözle açıklıyor: "İnsana özgü 'umran ve insana özgü toplum" [29] ("Huvel'l-umranu'l-beşerî ve'l-ictimau'l-insanî"), Yazarımız, "umran" sözcüğünü, "uygarlık" ve "toplumsal yaşam" anlamlarında kullanıyor.[30] Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un, bağımsız (*sui generis*) bir bilime, "toplum"u konu alan ilk düşünür olduğunu yazıyor. [31] Daha önce aktardığımız görüşlerden de anlaşılacağı gibi, birçok yazar ve düşünür de Tâhâ Hüseyin'in bu yargısını paylaşıyor.

İbni Haldun, "yeni bilim"in konusu olarak "toplum"u alıyor ve bununla kalmıyor, toplumu etkileyen nedenler, etkenler üzerinde de duruyor. Coğrafi etken, doğal etken, politik etken ve en baştada ekonomik etken. Tâhâ Hüseyin de İbni Haldun'a göre bu etkenlerin toplumu etkilyip değiştirdiğini yazarken, onun bu alanda "din"e ve "metafiziğe" yer vermediğini açıklar. [32]

İbni Haldun'un, kendisini anıtlaştıran yönteminin ne olduğuna gelince:

İbni Haldun, bu yöntemini çok geniş ve örneklerle anlatır. Burada kısaca şunu belirtelim ki, İbni Haldun yönteminde en önemli olan üç şey: yansızlık, eleştiri, ve topluma, toplumun gelişmesine, değişmelere egemen olan yasaların bilinmesidir. İbni Haldun, bu sonuncusunun hepsinden daha önemlisi, toplum yapılarını ve toplum yapılarına egemen yasaları bilemeyen tarihçinin "her zaman yanlışa ve yanılgıya" düşeceğini açıklıyor. İbni Haldun'un toplumsal yasalarında Tâhâ Hüseyin'e göre, önemli şu üç yasa var: "Nedensellik" yasası ("nanunu'l-illiyye"), "benzerlik" yasası ("kanunu'l-teşâbüh") ve "benzemezlik" yasası (Kanunu'l-tebâyun"). [33] Tâhâ Hüseyin'in "benzemezlik" yasası diye anlattığı konuda, İbni Haldun, "değişme"lere,

"süreç"lere ("vetîre") son derece önem verdiğini gösteriyor. Onun bu konudaki sözlerinden bir parçaya, yazımızın başında yer verdik. Kendisi bu konuya çok önem verdiği için...

İşte İbni Haldun'un "toplumbilimci" sayılmasını ve kimilerince "toplumbilimin kurucusu", "çağdaş toplumbilimcilerin atası" diye nitelenişini sağlayan, onun bu ve benzeri görüşleridir. Tarih anlayışı ve getirdiği yöntemdir. Bilim dünyasına sunduğu "yeni bilim"dir.

Toplum İle İlgili Görüşleri

İbni Haldun, toplumsal yaşamı "zorunlu" sayar. Neden zorunlu saydığını uzun uzun anlatır. Bu konudaki görüşlerini tanılmayan örnekler sıralar. "İnsanın besinini tek başına elde etmeye gücü yetmez..." diyerek başladığı açıklamasının sonunda, ekonomik nedenlerin "toplumsal yaşam"ın vazgeçilemezliğinde en büyük rolü oynadığını ortaya koyar. Hatta "toplumsal yaşamı", ekonomiye dayandırır da denebilir. Çünkü ekonomiyi temel etken olarak işler. Sonra dünyanın ancak "toplumla bayındır duruma" getirilebileceğini toplum olmadan doğanın değiştirilip yaşanır biçime sokulamayacağını belirtir. Coğrafya çevresini ve iklim koşulları üzerinde de durarak, toplumları, çeşitli toplum birimlerini ve biçimlerini bu açıdan da inceler. Çeşitli etkileri açıklar, sonuçlar çıkarır. Ayrı bir ana bölümün çeşitli bölümlerinde insan ilişkilerini, aile, boy, kabile ilişkilerini, kısaca "toplumsal yapı"ları, bu arada değerleri, kuralları, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları yani "kültürel yapı"yı, gene bu arada ve ayrı ayrı bölümlerde değişik yönetimleri, egemenlik evrelerini, politik gelişmeleri ve böylece "siyasal yapı"ları ele alıp geniş ve ilgi çekici açıklamalarda bulunur. Toplumu anlatır, toplum-devlet ilişkisini anlatır, toplum ve devlet yaşamındaki gelişmeleri ve değişmeleri anlatır. Toplumu ilgilendirden ne varsa söz konusu eder. Çünkü eğildiği "yeni Bilim"in konusu "toplum"dur, bölümleri, sorunları (ve mesailluhu) da toplumsal sorunlardır. İbni Haldun, hangi konudan söz ediyorsa "toplum"u ve "umran"ı (toplumsal yaşam ve uygarlık) ilgilendirdiği için söz ediyor. İbni Haldun, toplum psiklojisine ve toplum ya da topluluk

üyelerini birbirine bağlayan bağlara, örneğin kabilelerdeki "kan bağı"na, yakınlık-akrabalık ilişkilerine, dayanışmayı sağlayan etkenlere, "topluluk"ların gücüne ve bu güçlerle elde edilen sonuçlara da çok önem verır. Bu alanda kulandığı ve düşünürlerin üzerinde durup çeşitli yorumlar yaptıkları *"el asabiyye"* ya da *"asabiylet"* [34] sözcüğü vardır ki, bu sözcük, toplum ve devlet gelişmeleriyle ilgili bölümlerde sık sık geçer.

Toplumların Geçirdikleri Dönemler , Evreler

Tâhâ Hüseyin'e göre, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü şöyle özetlemek mümkün:

Toplumların üç dönemi ("tavr"ı) vardır: *a)* İlkel yaşam (ayşetu'l-bedv) dönemi. Bu bölüme çöl yaşamı ve kırsal yaşam sürenler girer. *b)* Devlet kurma dönemi ("fetih yoluyla") *c)* Yerleşik (kentsel) yaşam, zenginlik, savrukluk, eğlence, durgunluk ve ardından yıkılış dönemi.

Birinci dönemde toplumlar "kabile", "aşiret" düzeni içinde yaşarlar. Gereksinmelerinin ve geleneklerinin dışında yasa bilmezler. Yalnızca gereksinme duydukları ya da geleneklerinin ittiği doğrultuda davranırlar. İkinci dönemde giriştikleri "fetih"ler ve başka toplumları yenme-ezme sonucunda, kabile yönetiminden devlet yönetimine geçerler. Bu dönemde "yasa" nedir bilirler ve düzenlerini sağlayan yasalar yaparlar. Yalnızca gereksinmelere ve geleneklere değil, bu yasalara uyarlar artık. Üçüncü dönemdeyse, yerleşik ve kentsel yaşamın gerek ve alışkanlıklarına göre yaşanır. Yenilgiye uğratılan toplulukların geleneklerine, hoşa giden yaşamlarına uyulur. Zengin, parlak yaşam ve eğlenceye düşkünlük gösterilir. Bu arada bilime, tekniğe yönelmeler görülür. Bu aşamadaki toplumun yaşamı, yıkılıncaya ve yok oluncaya dek böyle sürer gider. [35]

Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü böyle özetler. Orhan Hançerlioğlu'ysa üç değil, beş dönemde özetler yazarımızın konuyla ilgili görüşünü: "Göçebelikten ülkelere saldırma tavrı, al-

dıkları ülkelerde ekonomik egemenlik tavrı, gittikçe zenginleşme tavrı, barışçılık ve gevşeme tavrı, safahat ve eğlenceye dalarak çökme tavrı." [36]

Ziyaeddin Fındıkoğlu da, "tavırlar teorisi" başlığı altında, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü şöyle yansıtır:

"Asabiyetle donatılmış ilk kavimler, hayatları boyunca bazı tavırlar gösterirler. Bunlar ilk defa zuhur ve zafer tavrı yaşarlar. Siyasal lider ve ahlâk beraberliği, bu zaferin temel nedenidir. Sonra, 'infirad' devri başlar. Lider ve çevresindekiler kütleden ayrılırlar. Ve ferağ hali yaşarlar. Şimdi durgunluk zamanıdır. Egemenilği elde bulunduranlar, zuhur ve zafer devrinin çocuklarıdır. Asabiyetleri gerginliğini kaybetmek üzeredir. Fakat gene de güçlü dönemin hatıralarını anarlar. Sonunda israf dönemi başlayacak, bir başka asabiyet sahibi kavim zuhur edecektir. Egemenlikler nöbet değiştirecektir." [37]

Gerek Tâhâ Hüseyin'in gerek Hançerlioğlu'nun, gerek Fındıkoğlu'nun özetlemeleri, aşağı yukarı aynı şeyleri anlatmış olsalar bile, İbni Haldun'un anlattıklarını tam yansıttıklarını söylemek biraz güçtür. Bunu, çevirinin ilgili bölümlerini okuduğu zaman okur da görecektir. Hele ikinci ciltten sonra bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

Ziyaeddin Fındıkoğlu, alıntıda görülen açıklamasına şunu ekliyor:

"İbni Haldun'un bu görüşü, 'uzviyetçi' (organizmacı) bir görüşe dayanmaktadır. Kendi deyimiyle 'ömr-ü beşerle ömr-ü cemiyet'i, analoji yoluyla yaklaştırmakta, biyolojik determinizmi, sosyolojik determinizmiyle devam ettirmektedir."

Organizmacı Görüş ve İbni Haldun

İbni Haldun'u yorumlayan çoğu kimse, onun "organizmacı" görüş taşıdığını, ya da görüşünün "organizmacı" olduğunu ileri sürer. Bu, ne ölçüde gerçeği yansıtıyor?

Bilindiği gibi bilim çevreleri, birçok alanda olduğu gibi toplumbilimde de birtakım "teori"ler, teori "model"leri belirlerler, "sınıflama"lar yaparlar. Ama ne denli "bilimsel" olursa olsun "sınıflandırma-

lar" değişiktir. Kimi bir türlü, kimi bir başka türlü sınıflandırma yapar.[38]

Bu "sınıflandırma"ların haklı gerekçesi vardır elbette. Sözgelimi, Emre Kongar, "her bilim dalı, ister doğal, ister toplumsal olsun, inceleyeceği konuyu daha iyi anlayabilmek için modeller kullanır" diye başlar ve gerekçeyi anlatmaya koyulur.[39] Ne var ki aynı Emre Kongar, kitabının bir başka yerinde de şunları yazar: "Aslında toplumsal bilimlerde yapılan her sınıflama eksik ve hatalı olmaya mahkumdur. Çünkü her düşünürün ya da toplumsal bilimcinin modeli, az ya da çok, öbürlerinden farklı öğeler taşır. Öğretici ve çözümleyici amaçlarla yapılan sınıflamalar ise, bu farklılıkları genellikle ihmal eder. Aslında yapılan sınıflamalar da birbirini tutmaz. ...Yapılan her sınıflama, sınıflamayı yapan kişinin amacına, görüşüne ve yaklaşımına göre değişmektedir. Bu nedenle, biz de bu çalışmada, şimdiye kadar yapılmış olan bazı sınflamalardan çok daha farklı olmayan bir sınıflamayı ortaya koyduk. Pek doğal olarak bizim sınıflamamız da, yukarda, sınıflamaların getirdikleri sakıncalar olarak sayılan bütün sakıncaları ve muhtemelen bazı ilaveleri beraberinde taşımaktadır."[40]

Şimdi düşünün, İbni Haldun için "görüşü, organizmacı görüştür" deniyor. İbni Haldun'dan aldığı alıntıyı, kitabına koyduğu bölüme bakılırsa, Emre Kongar da aynı eğilimde.[41] Yani o da yazarımızı "organizmacı" kuramcılar sırasına koyuyor. İyi ama İbni Haldun'u başka kuramcılar arasında gösterenler de var, ona ne diyeceğiz? Sözgelimi: "Taklit" konusundaki düşüncelerinden dolayı G. Tarde'a benzetenler var, "ırk"larla ilgili görüşlerinden dolayı Gobineau'ya benzetenler var, coğrafya çevresinin ve iklimlerinin etkilerine ilişkin görüşleri dolayısıyla "coğrafyacı görüş"te olanlara benzetenler var, bundan ve "nedenselliğe" ilişkin görüşlerinden dolayı Montesquieu'ye benzetenler ve "Arapların Montesquieu'sü" diye niteleyenler var. Daha başka düşünürlere, kuramcılara benzetenler ve bu arada "Marx"ın görüşünün öncülü olduğunu söyleyenler var. Başlangıçta aktardığımız yazılarda da, bu açıkça görülür. Öyleyse, İbni Haldun'u bir bütün olarak ele alıp değerlendirmeden, tarihte, toplumbilimde "organizmacı" diye nitelemek, olası mı? "Organizmacı görüş"te olanlardan birini, en ünlülerinden birini alıp karşılaştıralım kısaca:

Örneğin, Alman düşünürü, Spengler Oswald (1880-1936): Alman faşizminin teorik öncülerinden biri. Ortaya koyduğu tarih felsefesini açıklayan yapıtı, Almanya'nın birinci dünya savaşı yenilgisinden hemen sonra yayınlanmış, emperyalizmin ideologları arasında hayli ilgi görmüştür.

Ne diyor Spengler? Emre Kongar'ın kitabında şöyle açıklanır:

"Spengler de, kültürleri organizmalar olarak görür. 'Tarih, bu organizmaların ortak biyografisidir. Her kültürün çocukluğu, gençliği, erginliği ve yaşlılığı vardır. Her kültür kendi uygarlığını yaratır. Uygarlık, kültürel organizmaların son aşamada ortaya koydukları bir olgudur. Uygarlık aşaması, kozmopolit kentleşme, bilimsellik, halkın kitleleşmesi ile belirlenir. İlk aşamalardaysa kan bağlılığı ve topluluk (cemaat) havası egemendir. Uygarlıklar, ölmeden önce ikinci bir dinsel aşama geçirirler. Eski Roma yönünden Hıristiyanlık bunun örneğidir.' "[42]

Bu görüşlerle, İbni Haldun'un bu konuya ilişkin görüşleri arasında benzerlikler bulunduğu kuşkusuz. Ama sadece "benzerlikler" var. Belki de, Hilmi Ziya Ülken'in açıkladığı gibi (yukarda Ülken'den aktarılan alıntıya bakınız.) Spengler, İbni Haldun'un görüşlerinden etkilenmiştir. Onun görüşlerinden işine gelen yanları alıp yansıtmıştır. Bununla birlikte "benzerlikler"in ötesindeki "farklar"ı, hemde çok önemli farkları da görmek gerek. En önemli fark da şudur: İbni Haldun, "madde"yi ve "ekonomi"yi temel alır. "Kültür"ü ve "kültürel değişmeler"i "öz"de ("li zatihî") görmez, "geçim" ve "besin"e yönelik çabaların "arızî" ve bu alandaki toplumsal yaşama, "umran"a göre değişen yansımalar olarak görür. İbni Haldun, "bağımsız", "eşsiz" kültürler tanımaz. Ve İbni Haldun'un, gerek toplum ve gerek devlet yaşamını insan yaşamına benzetmesi, "doğma*, erginleşme, yaşlanma ve ölme" gibi dönemlere ayırması, gene Spengler ve benzeri organizmacılardan farklıdır. Çünkü İbni Haldun'a göre, yalnızca "yaşlanma" döneminde değil, "her an" oluş (kev) ve çözülüş (fesad) vardır. Değişme ve yenileşme her an söz konusudur. Bir başka deyişle ona göre çözülen ve ölen bir şeyde aynı zamanda "doğma" da vardır. İbni Haldun, her şeyin her an "değiştiğini" yeri geldikçe vurgular. "Doğma, gelişme, erginleşme, yaşlanma, ölüm" gibi evrelerden söz etmesi de,

her şeyin, bu arada toplumun ve devletin de durum değiştirdiklerini anlatmak içindir. Çünkü İbni Haldun'a göre her şey birbirine bağlıdır ve her şey "sürekli" durum değiştirir. Onun için bu "değişmeleri" göz önünde tutmayan tarihçinin yanılgıya düşeceğini açıklar. Onun için "süreç" ("vetîre") sözcüğünü kullanır. İbni Haldun'da evrimci düşünce de vardır. "Düşünen insan"a değin nasıl gelindiğini uzun uzun anlatır. Ve İbni Haldun, Spengler gibi "kaderci" değildir. Tüm bunlardan sonra, onu, Spengler'le aynı sıraya koymak doğru olabilir mi? Ya da öteki "organizmacı" düşünürlerle? Yineleyeyim: Arada büyük ölçüde benzerlikler var; ama çok daha büyük ölçüde farklar da var.

Unutulmaması gereken bir şey daha var. İbni Haldun "dönemler" ("tavır"lar) ile ilgili görüşünü, inceleyebildiği toplum yapılarındaki gözlemlerine dayanarak ortaya atıp işlemiştir. İbni Haldun'u değerlendirirken bunu da gözönünde tutmak gerekir.

Hançerlioğlu şunları yazar:

"İslam bilgini İbni Haldun'a göre bu (toplumsal gelişmenin durması anlamındaki) çökme, hiçbir toplumun kaçınamayacağı genel yasadır. Metafiziğin, gözlemlediği bu olguyu Karl Marx bilimsel olarak çözümlemiştir: Bir toplum, üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin birbirine uygunluğu halinde gelişir, üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişmesine engel olmaya başlayınca çökme ve üretim güçlerinin gelişmesine uygun yeni üretim ilişkilerinin kurulacağı üstün düzeyde bir sosyo-ekonomik biçimlenmeye dönüşme kaçınılmazdır. Üretim ilişkilerinin, üretim güçlerinin gelişmesine sürekli olarak destek olacağı bir toplumda, örneğin sosyalizmde, durma ve çökme olmaz."[43]

Hançerlioğlu'nun İbni Haldun yönünden yanıldığı söylenebilir. Tâhâ Hüseyin'in İbni Haldun'un "tavır"lar konusundaki görüşüyle ilgili benzetmesi de, yanılgıyı açıkça gösterir:

"[İbni Haldun'a göre:] Toplum genel niteliğiyle bir ırmağa benzetilebilir. Yatağı hiçbir zaman kurumayan bir ırmağa. Kesintisiz yenileşerek akıp gittikten sonra denize her dökülüşünde yeni olarak dökülen bir ırmağa. Bu ırmak, çölden ya da kırsal bir kesimden çıkar. Yatağında ilerlerken tepelere rastlar ve eğilmek zorunda kalır. Yengi ve yenilgi dönemleri budur işte. Irmak tepeleri geçmeyi başardığında doğrultusunda çok daha güçlü olarak akışını sürdürür. İşte tam bu sı-

rada, kentsel yaşamın çeşitli iş ve uğraşlarının doğum sancısını çekmektedir toplum. Irmak ilerler, ama bir gün işin sonuna gelir, akışını yavaşlatır, sonunda durur. O sırada da deniz yutar ırmağın sularını. Ama denize dökülenleri, [aynı ırmağın yatağında] yeni sular izler ve her zaman 'yeni' sular akar."[44]

Kısacası: İbni Haldun'a göre, bir toplumun "yok olması", sanıldığı anlamda bir yok olma değildir, "denize dökülme"dir. Her dökülüşte "yenileşerek" Kuşkusuz, gerçek çözüm Karl Marx'ın getirdiği öğretiyle gerçekleşmiştir. Ancak, İbni Haldun'u da iyi anlamak gerek.

Devlet ve Egemenlik İle İlgili Görüşler

İbni Haldun'un anlayışında devletten, toplumu ilgilendirdiği için söz edilir. Bu nedenle devlet, toplumdan ayrı düşünülemez. Toplum için hangi dönemler söz konusuysa, devlet için de, aynı dönemler söz konusudur. Ancak, toplum için "yokoluş" yoktur, Tâhâ Hüseyin'in düşünürümüzü yorumlarken yaptığı yerinde benzetişiyle, "bir ırmak" gibi "yeni sularla yenilenerek akışı" vardır, tüm ırmakların vardığı bir "deniz"e, okyanusa dökülüşü vardır. Devlet için "doğuş", "gelişme", "yaşlanma" dönemlerinden sonra "ölüp gitme" kaçınılmaz bir sondur. Bu "son" gelince devlet yıkılıp gider, ama toplum kalır ve yıkılan devletin yerini bir başka devlet alır. Yeni devleti de ya giden devletin kurucusu olan toplum, ya da bir başka toplum kurar. Ama hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin, "toplum", yenilenerek kalıcılığını sürdürür. Bir başka toplum içinde "erimiş" olsa bile.

Devlet, çeşitli koşullar nedeniyle biçimden biçime girer. Devlet ve egemenlik, toplumun ilkel ve göçebe döneminde başkadır, yerleşik ve kentsel yaşam döneminde başkadır.

Başlangıçta "kabile" düzeni vardır. Sonra devlet düzenine ulaşılır. Devlet düzeninde de çeşitli evreler vardır. "Fetihçilik" evresi, yerleşik ve kentsel yaşam dönemindeki, bir ölçüde oturmuşluk evresi ve "parlak" dönemi izleyen "çöküntüye gidiş" evresi ("tavr") vardır.

Her evrede de temel dayanak, "ekonomik" koşullardır. Sözgelimi: Devlet, "fetihçilik" döneminde neden "fetihçi"dir? İbni Haldun'a göre,

bunun temel nedeni ekonomiktir. Devlet, ekonomik koşullar nedeniyle şuraya-buraya saldırma politikası izler. "Ganimet"ler sağlamak, ya da daha verimli topraklar elde etmek. Temel neden bu. "Din" de vardır. Ama "din" etkeni bu temel nedene bağlıdır.

İbni Haldun görüşlerini tanıtlamak ve somutlaştırmak için sık sık örneklere başvurur. Bu alanda başvurduğu örneklerden biri, Ömer'in bir söylevidir. İbni Haldun, bu örneği şöyle sunup açıklar:

"Tanrı hoşnut olası Ömer'den aktarılagelen sözleri, bu konuda düşünüp değerlendirebilirsin: Ona 'bîat' edildiğinde ve o kalkıp halkı Irak'a kışkırtırken şöyle demiştir: 'Hicaz yöresi, sizin için bir yurt olamaz. Sadece, otlak ve av alanı olabilir. Bu yörenin halkı, bunun dışında bir olanak sağlayarak güçlenemez. Nerede o, Tanrının verdiği söze dayanarak göçen Kur'an okuyucular! Haydi, Tanrının kitabında, miras olarak alacağınıza ilişkin söz verdiği topraklara doğru, yeryüzünde koşup dolaşın [saldırın]! Tanrı o Tanrıdır ki, dinin, tüm dinlere üstün kalsın diye, size peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderdi. Putataparlar bunu istemeseler de, demişti Tanrı. (Tevbe suresi, ayet 33)"[45]

Dikkat edilirse düşünürümüzün konuyla ilgili olarak verdiği örnek, çok ilginçtir. "Fetih"ler için "temel neden"in"ekonomik" olduğu açık-seçik görülüyor. Burada "din" de kullanılıyor, ama "yardımcı" ve "kışkırtma" ("teşvik") aracı olarak kullanılıyor. Ekonomik olanakları sağlamak için kullanılıyor. Halkı daha çok coşturmak için. Bundan öteye gitmiyor "din" etkeni. "Tanrı da sizin şuraya-buraya saldırıp olanaklar elde etmenizi istiyor. Sizi başarılı kılacağına da söz veriyor. Başka toplumlardan 'miras' olarak alacağınız topraklar vardır. Tanrı bunu Kur'an'da açıklamıştır. Haydi koşun, koşun da yeni topraklar elde edin, güçlenin. Yoksa bu Hicaz yöresinde güçlenemeyecek, aç kalacaksınız. Gözünüzü açın, durmayın!.." demek isteniyor. Ömer'in devlet politikasının ne olduğu açıkça görülüyor burada.

İbni Haldun bu örneği verdikten sonra açıklamasını şöyle sürdürüyor:

"Bu durumu, Yemen hükümdarları, Himyerliler gibi eski Araplarda da görüp, üzerinde düşünebilirsin. Bunlar bir kezinde Yemen'den batıya doğru, bir başka kez, Irak'a ve Hindistan'a doğru nasıl akınlar

yaptılar düşün! Toplumlar içinde Araplardan başka hiçbir toplumda bu denlisi görülmemiştir. Batıdaki [Berber topluluklarından] Müles-sim'lerin durumu da öyledir. Bunlar da devlet ve egemenlik girişiminde bulununca, Sudan yöresindeki birinci bölgede bulunan dolaşım yerlerinden kalkarak, Endülüs [İspanya] illerindeki 5. ve 6. bölgelere değin tırmanmışlardır. Hem de hiçbir taşıyıcı araç olmaksızın...

"Yabanıl [ilkel] toplumların durumu böyledir işte. Onun için bu toplumların ülkelerinin sınırları çok geniş olur, 'merkezlerden' [hükümet merkezlerinden] de çok uzak yöreler ulaşır..."[46]

İbni Haldun'un demek istediği açıktır: Bir devlet ve egemenlik kurulurken de, devlet ve egemenliği ayakta tutma, güçlü kılma çabaları gösterilirken de, temel amaç, ekonomiktir. Devlet politikası, kurulurken de, yaşatılırken de bu temel amaca dayalı olarak yürütülür.

Ancak, İbni Haldun'un her konuda olduğu gibi bu konudaki görüşleri de bireysel değil, toplumsaldır. Yani bireyden çok, toplum ve topluluk önemlidir İbni Haldun için.

Bu nedenle düşünürümüz, ister "kabile" düzenine, ister "devlet" aşamasında olsun, egemenlik için "topluluk gücü"nü ilk koşul görüyor. Bu amaçla da "kan bağı", yakınlık, akrabalık bağı, aile, boy, kabile, topluluk gücü, topluluk, inanç birliği, ruh birliği, dayanışma, karşılıklı yükümlülükler ve sorumluluklar yüklenme gibi anlamlara gelen ve topluluktan topluluğa, düzenden düzene, ortamdan ortama değişen *"el asabiyye"* ya da *"asabiyyet"* diye bir şey işler ve buna çok önem verir. Devlet kurulurken de, yaşatılırken de bunun çok önemli olduğunu anlatır. Ardarda gelen birçok bölümler içinde ve geniş açıklamalarla dile getirir bu yoldaki görüşlerini.

İbni Haldun, bir devlet ve egemenliğin yaşaması için "erdemli olma"yı da kaçınılmaz bir koşul sayar. Özellikle devletin başındakilerin ve devlet politikasıyla uğraşan yetkililerin "kesinlikle erdemli olmaları gerektiği"ni savunur. "Erdem"lerin başında da "adalet"e yer verir. Halka zulmetmekten titizce sakınılmasını, halka altından kalkamacağı yükler, vergiler yüklememeyi öğütler. Tersine davrananların egemenliklerinin ömürlü olamayacağını söyler. Hatta devlet ve egemenliği kurma girişiminde bulunurken bile bu tür erdemlerin gerekli olduğunu, bu erdemleri taşımayanlara halkın değer vermeyeceğini

yazar. Sonra devletin halkın "yarar"ı için, yani bu savla kurulduğunu, böyleyken, "zulüm", haksızlık gibi halkın zararına olan şeyler geçerli kılınırsa, kuruluş amacına ve savına ters bir durum ortaya çıkacağını, bunun da egemenlerin varlıklarını sürdürmelerine engel olacağını açıklar. İbni Haldun, devlet ve hükümet biçiminden çok, bu "erdem"lere ("fazilet", "hilalu'lhayr") hepsinin başında da "adalet"e ve özellikle "vergi adaleti"ne önem verir. Bunlardan uzaklaşmayı, "çöküş" nedenlerinin önemlileri arasında sayar.

İbni Haldun'un "devlet ve hükümet biçimi" konusundaki görüşlerine ikinci ciltte değineceğiz.

Din İle İlgili Görüşleri

Örnek olarak kendi yazdıklarından birkaç parça aktarıp üzerinde düşünelim:

"Felsefeciler, peygamberlik kurumunu, akıl kanıtıyla tanıtlamaya yöneldikleri zaman, savlarını, bu kanıta [bir düzenleyici bulunması gerektiği kanıtına] dayandırırlar. Böyle bir ekleme yaparlar, peygamberliğin insanlara özgü doğal bir şey olduğunu da eklerler. Sözünü ettiğimiz kanıta başvurarak sonuca ulaşırlar. 'İnsanlık için bir düzenleyici hakem gereklidir.' diye yola çıkarlar, sonra şöyle derler: 'Bu düzenleyicinin yargısı, Tanrı katından geldiği varsayılan bir şeriat ile [bir din ile] oluşur. O şeriatı, insanlardan biri getirir. Getiren kişinin, insanlar arasında sivrilmiş biri olması gerekir. Tanrının ona verdiği birtakım özelliklerle, Tanrının kılavuzluğuyla sivrilmiş biri. Böyle biri olmalıdır ki, halkın teslim olması ve kabul etmesi gerçekleşebilsin. Böyle olmalıdır ki, insanların içinde ve üzerinde kurulan egemenlik, karşı konulmadan ve kargaşaya uğramadan yerleşebilsin.'

"Felsefecilerin bu akıl yürütmeleri, senin de göreceğin gibi, kesin kanıta dayalı değildir. Neden dersen: varlık ve insanlığın yaşamı, öyle Tanrıdan din getiren biri olmaksızın da oluşup gelişebilir. Düzenleyici hakem, egemen, kendinde bulduğu güçle ya da yakınlarının yardımlarıyla, insanlar üzerinde gücünü gösterip, egemenlik kurabilir ve insanları kendi doğrultusuna çekebilir. Düşünün: Kitaplılar (ehli

kitap) ve peygamberlere uyanlar, kitapları olmayan ateşe tapanlardan sayıca daha azdırlar. Gerçekten, ateşe tapanlar, dünyada en kalabalık topluluklardan birini oluştururlar. Kitapları, peygamberleri olmadığı halde, onların da yönetimleri ve uygarlıkları vardır. Nerede kaldı ki, yaşamlarını sürdürememiş olsunlar. Çağımızda da [14. yüzyılda] Kuzey ve Güney kesimlerdeki bölgelerde onların devletleri ve uygarlıkları vardır.

"Ama insanlığın yaşamı açısından iş ele alındığında durum başkadır. Düzenleyici öndere kesin gereksinme vardır. İnsanlığın yaşamı onsuz kesinlikle olamaz."

"Bu açıklamadan açıkça anlaşılır ki, felsefeciler, peygamberlik kurumunun gerekliliğini tanıtlarlarken yanlışa düşüyorlar. Ve şu bir gerçek ki, peygamberlik kurumu, akla dayalı bir şey değildir. Onu bildiren, duyuran dindir sadece..."[47]

"Dinsel çağrı, topluluk gücüne dayanmadın, sonuca ulaşamaz. Nedeni: daha önce de belirttiğimiz gibi, kamunun yöneltildiği her işin, her girişimin, sonuca ulaşabilmesi için, kesinlikle bir yakınlık bağının, topluluk gücünün desteğinde olması gerekir. Daha önce de sözü geçen sağlam bir hadiste peygamber şöyle der: 'Tanrı, toplumunun desteğinde bulunmayan hiçbir peygamber göndermemiştir.' "[48]

Bu iki konudaki anlattıklarından aktardıklarımız bile, İbni Haldun'un, "din" olayına nasıl baktığını ortaya koymaya yeter: İbni Haldun'a göre, insanlığın yaşamı için peygamberlik kurumuna gerek yoktur. Toplumlar, peygambersiz ve tanrısal kitap olmadan da yaşayabilirler. "Yaşamak" ne söz, gelişebilir, devlet ve uygarlıklar da kurulabilirler. Peygamberlik, akılla tanıtlanamayacak bir şeydir, "aklî" değil, "naklî"dir. Toplum yaşamı için peygambere değil, peygamber olsun ya da olmasın "düzenleyici" öndere gerek vardır... Gene düşünürümüze göre, "din davası, topluluk gücüne dayanmadan" yürüyüp başarıya ulaşamaz. Peygamberin kendisi bile bunu itiraf etmiş "toplumunun desteğine dayanmayan hiçbir peygamberi, Tanrının göndermediği"ni söylemiştir.

İbni Haldun, "din"in başlangıçta, "kabile" gücüyle doğrulup yaşatıldığını sık sık işler. Eğer kabilesinin desteği olmasaydı, Hz. Mu-

hammed'in de peygamberlik davasını, "din çağrısı"nı, başarıya ulaştırabilirdi diye düşünülemeyeceğini anlatır.

İbni Haldun, "devlet düzeni, dinsel kurallara dayanmak zorundadır" yargısına katılmadığını açıklayabilmiş bir düşünürdür. Adnan Adıvar'ın da *İslam Ansiklopedisi*'nin "İbni Haldun" maddesinde belirttiği gibi, düşünürümüz, "Hilâfet" ve "İmamet" konularında da açık, özgür görüşlerle ortaya çıkmış, "hükümet işinde şeriatın ille de gerekli olmadığını" açıklamıştır. Adnan Adıvar, bu tür görüşler bulunduğu için *Mukaddime*'nin, İkinci Abdülhamit döneminde "yasak" kitaplar arasına sokulmuş, "tercümesi ve aslı" yasaklanmış olduğunu yazar.

İbni Haldun "şeriat"ın "hükümet için şart olmadığını" açıkladığı zaman, böyle bir görüşü açıklamak büyük bir yüreklilik işiydi. Herkeste yerleşen bir inanç vardı: devlet ve hükümet "şeriat"sız olamaz. "Tanrı Kur'an'da her şeyi ayrıntılarıyla açıklamıştır. Her kuralı koymuştur. Nasıl bir yönetim olması gerektiğini, insanların hangi kurallara uymak zorunda bulunduklarını açıklamıştır. Her konuda olduğu gibi devlet düzeni içinde ne aranırsa onda vardır. Onun ve onun getirdiği şeriatın hükümlerine ancak kafirler uymaz." Böyle düşünülüyor ve böyle konuşuluyordu. "Şeriat"ın "yeterli" olduğu konusunda din çevreleri durmadan halkın beynini yıkamaya çalışıyordu. Örneğin: Bağdatlı Bahâuddin İbni Hamdun (hicrî 495-562, milâdî 1101-1166), *Tezkeretu İbni Hamdun* adlı kitabında şunları yazar: "Tanrının kitabı, siyaset bilimlerinin her türlüsünü, tüm bölümleriyle birlikte ve düşünen kimsenin artık başkasına gereksinme duymayacağı ölçüde içine almıştır. Bu kitabın toplum yönetimi için anlattığı hükümler, düşünen herkese yeter. 'Kısas' gibi. Ki, Tanrı bizim için onda 'hayat' yaratmıştır. Çeşitli ceza hükümleri gibi. Ki, canlar, mallar, namuslar o hükümlerle korunabilir. Zekat gibi. Ki, ona ilişkin, hükümle, zenginlerin yoksullara lütuf göstermeleri sağlanır, zenginler, Tanrının kendilerine olan lütfundan yoksullara verirler. Ve halkın yöneticilere boyun eğmelerine ilişkin hükümler gibi."[49]

Şimdi bile "şeriat" hükümleri savunulmuyor mu?

Ürdün'deki şeriat uygulamasını bile yeterli bulmayan, daha çoğunu isteyen ve onun için de asılan Takıyyundin E'n-Neb-hanî'nin"

İslam Anayasası"nı içeren *Nizamu'l-İslam*, Kudüs, 1953, kitabı, "hızbu't-tahrircilerin" öteki yayınlarıyla birlikte, birçok İslam ülkesinde olduğu gibi yurdumuzda da kimi çevrelerce ilgi görmüyor mu? Bu "Anayasa"nın "şerh"i bile, *mukaddimetu't-Düstur* adı altında bolca piyasaya sürülmüyor mu? (1963, basıldığı yer belli değil, Arapça, 456 sayfa) Şeriat hükümeti kurma çabası gösteren ve bunun için Pakistan'da partisini bile kurmuş bulunan Mevdûdi'nin kitapları ülkemizde de yayınlanmıyor mu, çevirilerinin baskı üstüne baskısı yapılmıyor mu? Örneğin Mevdûdî'nin *İslam'da Hükümet* adıyla Türkçeye çevrilen bir kitabı. Bu kitap, şöyle sunuluyor: "İkinci kısım ise, Pakistan'da İslami hükümeti teessüs ettirmek için sarfedilen gayretli çalışmaları ve bu hususta ileri sürülen ameli çalışma sistemlerini etraflı bir şekilde anlatır."[50]

Kısacası: Çağımızda bile "ille de şeriat düzeni olsun" diyenler eksik değildir. Buna karışlık İbni Haldun, ta 14. yüzyılda, hem de "kadılık" eden bir kişi olarak: "Hayır, devlet için, ille de şeriat gerekli değildir!" diyebiliyordu.

"Peygamberlik kurumunu" insanlığın yaşamı için zorunlu görmemek, "din, kabile gücüyle gerçekleştirilebilmiştir, kabilesinin gücü olmasaydı peygamber başarılı olamayacaktı, bu güç olmasaydı hiçbir peygamber başarılı olamazdı" demek, "şeriat"ın, devlet kurmak ve halkı yönetmek için "şart" olmadığını söylemek... Bütün bunlar, özellikle İbni Haldun'un yaşadığı dönemler için birer, "devrim" niteliğini taşır.

Bununla birlikte İbni Haldun, yaşadığı ortamın özellikleri ve hoşgörüsüzlükler dolayısıyla, düşüncelerinden "ödün" verme gereğini duymuştur zaman zaman. "Ödün" vermek zorunda kalmıştır. Sözgelimi: Peygamberliği, "kahinliği", "büyü"yü anlatırken, ödün verdiği açıkça görülür. Gerçi bu konuları anlatırken, gene büyük yüreklilik isteyen açıklamalarda bulumamamış değil. Örneğin: Peygamberleri, kahinleri, büyücüleri anlatırken, hepsini aynı sırada gösterir, yalnız Peygamberlerin "derece"lerinin biraz daha yüksek olduğunu söyler. Bu bile, cesaret işidir. Ancak, gene de görüşlerini tam açıklayamadığı ve ödün verdiği seziliyor.

Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un, İbni Rüşd gibi, "felsefe"yle "din"i

birleştirme çabasını gösterdiğini yazar.[51] Ama, bence Tâhâ Hüseyin'in bu görüşü doğru değildir. İbni Haldun, kimi zaman "ayet"lere ve "hadis"lere de yer veriyor, yorumlar ve açıklamalarda bulunuyor. Ancak, bunları iki amaçla yapıyor: Birincisi, dinsel verilerden yararlanıp görüşlerini dinsel çevrelere de aktarmak. İkincisi, baskılar ve dinsel yönden suçlamalar karşısında, biraz olsun kendisini savunabilmek.

Bununla birlikte Tâhâ Hüseyin de, İbni Haldun'un bilinen nitelikte "dinsel bir inanır" olmadığı görüşündedir. Hatta, "Ne İbni Haldun, ne de bir başka İslam düşünürü, herkesin anladığı biçimde tanrısal gerçeğe inanır."[52] biçiminde açıklıyor görüşünü.

Sözün özü şu ki, bir toplumbilimci, özgür düşünceli bir bilim adamı, "din" olayına nasıl bakıyorsa, İbni Haldun da öyle bakıyor. Üstelik, İbni Haldun, herhangi bir toplumbilimci ve bilim adamından da "din"i daha iyi biliyor. Tüm "İslami bilim dalları"nı çok iyi okuyup öğrenmiş, derinlemesine incelemiş, bununla da kalmamış, dinleri karşılaştırmış, çeşitli inançlar üzerinde durmuş, araştırmalar yapmış bir düşünürdür. Onun için ne söylüyorsa, bilerek söylüyor. Açıklamaları son derece yansız ve gerçekçidir.

İbni Haldun'un Yaşam Öyküsü

Kendisinin yazdığı ve "Tarih"inin sonuna eklediği bir kitap var. Kitabın adı: *E't-Ta'rîf Bibni Haldun ve Rihletihi Garben ve Şarken* ("İbni Haldun'u ve Batıya, Doğuya Gezilerini Anlatır"). Bu kitap, Muhammed Tavit Tanci'nin düzeltmeleriyle ve çok değerli notlarıyla, şimdiye dek yayınlanmış olanlar içinde en doğru, üstelik açıklamalı biçimde 1951'de Kahire'de basılıp yayınlanmıştır. Elbette ki, Arapça olarak. İşte düşünürümüzün yaşam öyküsünü bu kaynaktan aktaracağız. Zaten başvurabileceğimiz başka da temel kaynak yok. Tüm dünya onu, bu kendi kitabıyla tanımıştır.

Asıl adı: Abdurrahman. "Ebu Zeyd" (Zeyd'in babası)diye de anılır. "Veliyyuddin" diye anıldığı, "E't-Tunusî" (Tunuslu) diye çağrıldı-

ğı da olur. Ama daha çok "İbni Haldun" (Haldun'un oğlu) diye bilinir. Oysa babasının adı "Haldun" değildir, "Muhammed"dir. "Haldun", atalarından birinin adıdır. Kendisi, Haldun'dan kendisine dek şöyle bir sıralama yapılabileceğini söylüyor: Haldun oğlu Abdurrahman oğlu İbrahim oğlu Muhammed oğlu Câbir oğlu Muhammed oğlu Hasan oğlu Muhammed oğlu Muhammed oğlu Muhammed oğlu Abdurrahman (İbni Haldun). Bu sıralanışın pek kesin olmadığını da ekliyor. (Bkz: Adı geçen yapıt, s. 1)

"Haldunoğulları" ailesine adını veren "Haldun", Güney Arabistanlıdır. Yemen'in Hadremevt (Hadramut) kesiminden. Kabilesinden bir toplulukla birlikte Endülüs'e (İspanya'ya) gelmiş, orada, önce "Kermûne"ye (Carmona'ya) yerleşmiş, "Haldunoğulları" diye bilinen çocukları burada doğmuştur. Sonra Haldunoğulları buradan "İşbiliye"ye (İspanya'nın güneyinde bulunan Sevilla kentine) göçtüler. Bu göçün hicri 3. yüzyılda (milâdi 9. yüzyıl) olduğu anlaşılıyor. (Bkz: s. 4)

Ailesinin atası Haldun'un asıl adı: Halid. Halid, Osman'ın oğlu. Osman Hâni'nin oğlu, Hâni Hattab'ın oğlu, Hattab Kureyb'in oğlu, Kureyb Ma'dikerib'in oğlu, Ma'dikerib Hâris'in oğlu, Hâris Vâil'in oğlu, Vâil de Hucr'un oğludur. Anlatıldığına göre: Bu Vâil, bir elçi olarak peygambere gelmiş, peygamber ona çok ilgi göstermiş, şalını yere serip onu üzerine oturtmuş ve onun için şöyle dua etmiş: "Tanrım! Hucr oğlu Vâil'i, onun çocuğunu, çocuğunun çocuğunu, ta kıyamete dek kutlu eyle!" (s.2.)

Bu aile, çok uzun süre, İşbiliye'de devlet ve yönetimde önemli rol oynamış bir ailedir. (Bkz: s. 4-11) Aileden birçokları, yapılan savaşlarda öldükten sonra kalanlar yine devlet ve politika yaşamında uğraşılarını sürdürmüşlerdir. Çok uzun süre İşbiliye'de kalan Haldunoğulları, daha sonra Afrika'ya, Septe (Ceuta) kentine 13. yüzyılın başlarında, göçmüşlerdir. (Bkz: s. 11). Haldunoğulları, 13. yüzyılın ortalarında da Tunus'a göçtüler. (s. 1.)

İşte düşünürümüz İbni Haldun, burada Tunus'ta doğdu. Doğum yılı: hicrî 732 (milâdî 1332)

İbni Haldun'un ilk öğrenimi, babasının yanında, babasından ders alarak başladı. Sonra Kur'an okumada ve Kur'an tekniğinde uzmanlaşmak için bu konuda uzman kişi olan Burral oğlu Sa'd oğlu Muhammed Ebu Abdillahi'l-Ensarî'den ders aldı. Kur'an'ı ezberledi, ünlü "yedi kıraat" üzerine Kur'an okuma becerisini kazandı. "İfrad" yani bir "kıraat" üzerine ve "cem" yani "yedi ya da on kıraat biçimlerini birleştirerek" 21 kez Kur'an'ı "hatmetti", yani baştan sona okudu. (s. 15) Sonra bir "hatim" de, "on kurra"dan biri olan Ya'kub "rivayeti" üzerine ve Ya'kub'dan "iki rivayet'i birleştirerek yaptı. Sonra Şatıbî'nin 'kıraat" konusundaki iki kasidesini Lâmiyye (Teyh) ve Raiyye (Akîle) adlı kasidelerini öğrenip hocasına kontrol ettirdi ve hocası da ona, kendi hocası Paternalı (Baternî) Ebu'l-Abbas'tan aldığı bilgileri verdi. Ve daha başka hocalardan öğrendiklerini de öğretti İbni Haldun'a.

Ve böylece İbni Haldun, "kıraat" (Kur'an ve Kur'an okuma tekniği) konusunda gerekli uzmanlığı elde etmiş oldu. (s. 16)

Sonra İbni Mâlik'in dilbilgisine ("nahv"e) ilişkin *Kitabu't-Teshîl*, İbni Hacib'in "fıkh"a ilişkin *Muhtasaru'l-Fıkhî* adlı kitapları ve başka birçok kitaplar okudu. (s. 16-17) İbni Haldun, "bu iki kitabın ezberini bitiremedim!" diyor. (s. 17) Demek ki, okuduğu kitapları ezberliyordu, ya da ezberlemeye çalışıyordu. Bu arada Arap dilini, bu dille ilgili çeşitli uzmanlık dallarını, gerek babasından, gerek Tunus'taki hocalarından çok iyi biçimde öğrenmeye çabalıyordu. Bu alandaki hocaları raasında Arap dilbilgisinde ("nahv"de) büyük hoca ("imam") sayılan E'ş-şeyh Ebu Abdillah Muhammed İbni'l-Arabî El Khasayirî, Şevvaş Oğlu Ebu Abdillah Muhammed E'z-Zerzâlî, Kassar oğlu Ebu'l-Abbas Ahmed, "Arap dil ve edebiyatının büyük üstadı" diye nitelenen Bahr oğlu Ebu Abdillah Muhammed de vardı. Bu sonuncusu, şiir ezberlemesini öğütleyince birtakım şiir kitaplarını olduğu gibi ezberledi. (s. 17-18)

Sonra Tunus'ta "hadisçilerin önderi" sayılan Sultan oğlu Câbir oğlu Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed El Keysî'nin verdiği hadis derslerine devam etti. Ünlü hadisçi Haccac oğlu Müslim'in yine ünlü

e's-Sahih adlı kitabını İmam Mâlik'in *Muvatta* adlı kitabını tümüyle okuyup bu hocaya dinletti ("Müslim'in kitabından çok az bir yer kalmıştı" diyor. Bkz: s. 18) Bu hocadan, önce hadis konusunda "icazet" aldı. ("Diploma" gibi) Sonra Arapça ve "fıkıh" (İslam Hukuku) konularında birçok kitap okuduktan sonra "genel icazet" aldı ("İcazetun âmme"). El Keysi'nin programı içinde adları geçen birçok hadisçilerden hadisler edindi. Tunus'ta bulunan bu hadisçilerin en ünlülerinden biri de Gammaz oğlu Ebu'l-Abbas Ahmed El Kharcî idi.

"Fıkıh" konusunda da birçok hocalardan ders aldı. Bunların arasında şu hocalar da vardı: Abdullah oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Ceyyânî, Ebu'l-Kâsım Muhammedi'l-Kasîr, Abdüsselâm oğlu Kadı Ebu Abdillah Muhammed. Bir kez de bu sonuncu hocadan "icazet" aldı. (s. 19.) Daha birçok hadisçi ve fıkıhçılardan yararlanma yoluna gitti ve yeniden icazet aldı. Birçok hadis kitaplarını olduğu gibi ezberledi. Bu arada yine Kur'an ve Kur'an tekniği konularında derinleşme çabalarını gösterdi. (s. 20) Sonra bu konuda da bir "icazet" aldı. (s. 21.) Hocaları arasında "aklî bilimler"de ileri olanlar da vardı. Örneğin: İbrahim oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Abilî. Bu hocadan temel bilimler, mantık, felsefe bilimleri ve benzeri dallarda ders aldı. (s. 22) Yazı ve "hitabet" konularında da, uzman kişilerden yararlandı ve bu konuda da uzmanlaşmaya çalıştı.

Devlet Kesiminde Görev

Devlet kesiminden bir görev önerildi kendisine: Tunus'ta "Hafsiyyun" (Ebu Hafsoğulları) denen hükümdarlardan Ebu İshak İbrahim'in "Alâme Yazıcılığı" İşi: "Besmele"den sonra "Alhamdu Lillah Ve'ş-şükru Lillah" diye yazmak (s. 55) "Alâme", bel, işaret" anlamındadır. Yani İbni Haldun'un yazacağı yazı, özel biçimde yazılacak ve devletin "işaret"i sayılacak. Yıl: hicrî 753 (milâdi 1352). (s. 56) Daha 20 yaşında bir delikanlı. Hemen bu görevi kabul etti.

Bu görevde bulunurken orduyla birlikte Tunus'tan ayrıldı. Batı Trablus illerinde bulunduğu ordu, düşman güçleriyle (kusentiniyye Emiri'nin ordusuyla) karşılaşınca bugünkü Kırvan (Kairou-

an=Kayrevan) kentine 90-100 km. uzaklıkta bulunan Übbe'ye sığındı. Orada Murabıtlar'ın ileri gelenlerinden Şeyh Abdurrahman El Veştâtî'nin yanında konuk kaldı. Sonra yine Cezayir kentlerinden Tebesse'ye (Tebessa) geçti. Orada da, oranın egemeni Abdun oğlu Muhammed'de konuk oldu. Kendisine ve yanındaki arkadaşlarına güvenlik sağlanıncaya dek orada kaldı. Sonra Tunus kentlerinden Kafsa'ya (Gafsa) geçti. Bir süre de burada kaldı. (s. 56)

O sırada Merinoğulları'ndan Ebu İnan, Tilmisan'ı (Tlemcen) almıştı. İbni Haldun Ebu İnan'la görüşmek istiyordu. Önce Cezayir kentlerinden Biskra'ya, orada bulunan kardeşinin yanına gitti. Ama çok kalmadı. Ebu İnan'la görüşmek üzere, Tilmisan'a (Tlemcen'e) yöneldi. Yolda, Batha denen yere gelince önemli kişilerden İbni Ebi Amr'la rastlaştı. Bu kişi Ebu İnan'ın valisiydi. İbni Haldun'a, kendisinin de beklemediği biçimde ilgi gösterdi. İbni Haldun'u alıp Bicaye'ye (Bougie'ye) götürdü. Mevsim kıştı. Yıl: hicri 754 (milâdi 1353). İbni Haldun, kışı orada geçirdi. Ebu İnan, Fas'a dönünce, yani Fas'ta Merinoğulları'ndan hükümdar olarak tahta oturunca, çok önem verdiği bilim adamları, sarayda toplanıp bilimsel söyleşilerde bulumaya başladılar. Bu bilim çevrelerinde İbni Haldun'dan da söz edilir oldu. Bu arada Tunus'ta karşılaştığı kimseler de hükümdarın katında ondan söz ettiler. Sonra bu çağrı aldı düşünürümüz. Ve hicri 755 (milâdi 1354) yılında hükümdarın ilgi gösterdiği bilim çevresine, bilimsel toplantılara katıldı. Sonra hükümdar, yani Ebu İnan, bir de "yazıcılık" (sekreterlik) görevi verdi ona. (s. 58-59). Ama, İbni Haldun'u saraydaki görevinden çok, bilim konuları çekiyordu. Fas'ta bulunan ve Fas'tan gelip geçen bilim adamlarıyla görüşüp konuşuyordu sürekli olarak. (s. 59) Ebu İnan'la asıl görüşmesi ise hicri 756 (milâdi 1355) yılının sonuna raslar. İbni Haldun'un devlet basamağında etkili rol oynaması bu tarihten sonra başlar. Ebu İnan, İbni Haldun'u, yakınları danışmanları arasında aldı. İbni Haldun yine sekreterlik görevini yürütüyordu. Ama bu sekreterlik, "vezirlik" niteliğinde bir sekreterlikti. (Bkz. s. 66) Ne var ki, İbni Haldun'u kıskananlar oldu. Onu, hükümdar katında kötülediler, siyasal yönden tehlikeleri gösterdiler ve sonunda hapse attırdılar. Hicrî 758 (milâdi 1357) yılında hapishaneye girdi düşünürümüz. (s. 67) Ebu İnan'ın öldüğü hicri 759 (milâdî 1358)

yılına değin de hapishane kaldı. Sonra vezir Ömer oğlu Hasan'ın çıkardığı birçok kimselerle birlikte oradan kurtuldu. Eski görevine geri verildi. Üstelik vezir tarafından çok ilgi ve saygı gördü.

İbni Haldun hapisten kurtulduğu zaman daha 26 yaşındaydı. Ama devlet ve politika işlerinden yakasını kurtaramıyordu. İster istemez gömülmüştü bu işlere. Egemenlik için türlü oyunlar oynanırken, ister istemez onu da katıyorlardı. Örneğin Sultan Ebu Sâlim'in gelip Fas'te egemen olması için, düşünürümüzün de yardımı sağlanmıştı. Çünkü İbni Haldun'un halkın ileri gelenleri üzerinde çok etkisi vardı. Onun bilgisine ve düşüncelerine herkes önem veriyordu. Genç olduğu halde, hangi yana ağırlığı koysa, o yan ağır basıyordu. "Saltanat"ı ele geçirmek için çalışanlar, ne yapıp ederek onu kendi yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. İbni Haldun'un sonraki çağlarda düşünürlerce çok eleştirilecek olan bu yanından kuşkusuz kendisi de hoşlanmıyordu. Çünkü zaman zaman bırakmak istiyordu, bırakıp yeniden bilim çalışmalarına dönmek istediğini belli ediyordu. Ama, o berbat ortamdan yakasını kurtaramıyordu bir türlü.

Ebu Sâlim'e yardım etti. Ebu Sâlim de tahta oturduktan sonra ona önemli görev verdi. "Sır Kâtipliği"ne getirdi onu. Ve "mabeynci" yaptı ("Fi kitabeti sırrıhi ve't-tersil anhu".) Yıl: hicri 760 (milâdî 1359). Ayrıca kendi sözcülüğü görevini verdi ona (Ve'l-inşâi li muhatebatihi). Çünkü İbni Haldun, konuşmada da ustaydı, güzel konuşuyordu. O zaman çok geçerli olan uyaklı konuşmayı çok iyi beceriyordu. Bu arada şiire verdi kendini. (s.70) Çokça şiir yazıyordu. Sonra ceza davalarına bakma görevi verildi düşünürümüze. İbni Haldun bu görevdeyken birçok kimselerin hakkını koruduğunu söyler. (s. 77)

Daha sonra Vezir Ömer tahta geçti. Onun döneminde de İbni Haldun ilgi gördü.

Ne var ki, o ortamdan ayrılmak istiyordu. İzin almak için epeyce uğraştı, sonunda Endülüs'e (İspanya'ya) gitmek için izin aldı. "Tilmisan"ın dışında nere gitmek istersen gidebilirsin" denmişti kendisine, Hicrî 764'te (milâdi 1362) Endülüs'ün yolunu tuttu. (s. 79)

Kırnata (Granada) hükümdarı ve Beni Ahmer sülâlesinden Ebu Abdillah Muhammed'e karşı bir ayaklanma olmuş, Muhammed de, veziri Lisanüddin Ebu Abdilah İbnu'l-Hâtib'le birlikte Fas'a sığınmak

zorunda kalmıştı. İşte o sıra, İbni Haldun onlarla tanışma olanağı bulmuştu. Onlara iyilik yapmıştı, önce İbnu'l-Hâtib, onun aracılığıyla da Muhammed'le iyi bir dostluk kurmuştu (s. 79)

Muhammed ve veziri İbnu'l-Hâtib sonra yeniden Kırnata'ya (Granada'ya) dönmüşler, Muhammed yine tahtına oturmuş, İbnu'l-Hâtib de eski görevini, yani vezirliğini elde etmişti. İbni Haldun'un Endülüs'e doğru yola çıktığı tarih, onların eski saltanatlarına dönüşlerinden sonraya raslıyordu. (Birkaç ay sonraya).

İbni Haldun, Kırnata yakılarında bulunurken Muhammed İbnu'l-Ahmer'le veziri İbnu'l-Hâtib'e gelmekte olduğunu ve durumunu anlatan bir mektup yazıp gönderdi. (s. 82) İbnu'l-Hâtib, bu mektuba, İbni Haldun'a "hoş geldin" diyen ve onu son derece öven uzunca şiirler yazıp göndererek karşılık verdi. Şiir, şöyle başlıyordu:

"Kuraklık olan bir ülkeye yağmurun gelişi gibi oldu gelişin.

"Uğur kuşu gibi geldin, hoş geldin, safa geldin." (s. 82)

İbni Haldun Kırnata'ya girerken, sultan, büyük bir ilgi ve törenle karşıladı. Sarayında köşeler, döşekler hazırlattırdı. Sonra vezir, İbni Haldun'u konuk olacağı yere götürdü. Onuruna toplantı düzenledi, yüksek meclisini topladı. Ve daha birçok ilgi, saygı dile getiren tutum ve davranışlarda bulundu.

Sonra hicri 765'te (milâdi 1364) Kaştale (Castilla) kralı Uzfuneş (Alphonse) oğlu Hunşuh oğlu Bitru (Petrus) ile görüşmek ve Muhammed İbnu'l-Ahmer'in bir barış önerisini iletmek üzere İşbiliye'ye (Sevilla) gitti. Önemli armağanlar götürdü. Bu kente gittiğinde kralla görüştü. Bu arada, Haldunoğulları ailesinin oradaki anılarına tanık oldu. Kral da İbni Haldun'un orada bir geçmişi olduğunu biliyordu. Kral, İbni Haldun'un, orada kamasını istedi ve kendisine ailesinin orada nesi varsa hepsini vereceğini söyledi. İbni Haldun, uygun biçimde, kabul edemeyeceğini anlattı. Ve gerekli görüşmelerden sonra birtakım değerli armağanlarla döndü. (s. 84-85.)

İbni Haldun, aldığı armağanları İbnu'l-Ahmer'e verdi. Ona karşılık olarak Kırnata'ya bağlı Biyre köyünün sulu topraklarını armağan etti İbni Haldun'a. Bir de "ferman" yazıp verdi.

Tam bu sırada İbni Haldun'un kendisiyle iyi tanıştığı Ebu Abdillah, Bicaye'yi (Bougie'i) ele geçirmiş ve İbni Haldun'a da, gelip kendisiyle

birlikte çalışması için mektup göndermişti. Zaten o sıralarda İbni Haldun'la vezir İbnu'l-Hâtib arasında bir soğukluk başlamıştı. Düşünürümüz mektubu alır almaz, hemen İbnu'l-Ahmer'den yani Kırnata sultanından izin istedi. Sultan izin vermek istemedi. Sonra direnince izni almayı başaran İbni Haldun, hicri 766 (milâdi 1365) yılında Bicaye'nin yoluna koyuldu. (s. 97) Bicaye (Bougie) emiri Ebu Abdillah, devletinin ileri gelenleriyle birlikte ve törenle karşıladı İbni Haldun'u.

İbni Haldun, Ebu Abdillah'ın emirliğinde önemli devlet işleri üstlendi, tüm gücüyle yararlı olmaya çalıştı emire. Ne var ki, Ebu Abdillah ile amcası oğlu Kosentine emiri Ebu'l Abbas arasında çıkan bir savaşta Ebu Abdillah yenildi. Bicaye'ye üzgün olarak döndü. Ve İbni Haldun'un da yardımıyla sağlanan devlet gelirlerinin tümünü Araplara dağıttı. (s.98) Ebu'l-Abbas'la yeniden karşılaştı. Ama bu kez kurtulamadı, savaş alanında öldürüldü. (s. 99)

Sonunda Ebu'l-Abbas Bicayye'yi (Bougie) ele geçirdi. İbni Haldun'a dokunmadı, hatta saygı, ilgi bile gösterdi. Ne var ki, İbni Haldun burada daha çok kalmanın doğru olmayacağını, tehlikeli olacağını anladığından izin alıp ayrıldı oradan. Biskra'ya gitti. Çünkü o sırada Tilmisan'da egemen olan Ebu Hammû Musâ'dan, bu yolda mektup almıştı. (s. 99-100) Ebu Hammû, İbni Haldun'un Bicaye'den ayrılıp Biskra'ya gittiğini öğrenince hemen yeni bir mektup yazdı ve kendisiyle çalışmak istediğini bildirdi İbni Haldun'a. Ama İbni Haldun bu öneriyi uygun biçimde, kabul edemeyeceğini belirtti. "Devlet ve politika işlerinden ayrılıp araştırma ve öğrenci yetiştirme işleriyle uğraşmak" istiyordu. Bu isteğini de Ebu Hammû'ya bildirmiş ve kendisini önerisi konusunda bağışlamasını dilemişti. (s. 103) Biskra'da bulunurken eski dostu vezir İbnu'l-Hatib'den bir mektup aldı Kırnata'dan. İkinci bir mektup daha aldı. Özlendiği ve beklendiği bildiriliyordu bu mektuplarda. İbni Haldun'a yeniden devlet işlerinde çalışması konusunda istek aşılamak isteniyordu. (s. 103-123) İbni Haldun, bu mektuplara da uygun biçimde karşılık verdi ve bir süre devlet işlerine atılmadı. Yeniden mektuplaşmalar oldu. İbni Haldun devlet işlerine pek karışma yoluna gitmedi. Ama yine de sürüklendi. Bicaye egemeni Ebu'l-Abbas'a karşı birleşen Ebu Hammû ve Tunus sultanı Ebu Hafs oğullarından (Hafsîler'den) Ebu İshak'ı destekleme gereğini

duydu. Ve bir sürü olaydan ve birçok yer değiştirdikten sonra bir kaleye, daha doğrusu kalenin çevresinde bir kesime çekilerek kendini yeniden bilime verdi. "Eğer yakasını bırakırlarsa orada kalmayı ve bilim uğraşılarında bulunmayı çok istediğini" yazıyor.(s. 134) Ne var ki, sonra Fas'a çektiler onu. Çağrı üzerine Fas'a gitti. Yıl: hicri 774 (milâdi 1372) (s. 216) Bir süre çok iyi karşılandı, kendisine devlet kesiminde görev verildi (s. 218) Ancak aradan çok geçmeden, sultanlar ve vezirler arasındaki çekişmeler yüzünden başı derde girdi yine. Ama yine de kitaplara, bilim yönüne kendini verme olanağı buldu. (s. 224) Bununla birlikte pek rahat değildi. Rahat olmak ve kendini, en çok istediği alana, bilim alanına bütünüyle vermek istiyordu. Bu amaçla izin aldı, yeniden Endülüs'e (İspanya'ya) yöneldi. Yıl: hicri 776 (milâdi 1375). (s. 226) Ama Endülüs'e Kırnata'ya gittiğinde yine ilgi gördüyse de ortam kendisine pek elverişli değildi. Dostu vezir İbnu'l-Hâtib de tutukluydu. İbnu'l-Hâtib'in kurtarılması için birtakım çabalarda bulundu. Kendisinden kuşkulandılar ve sultan İbnu'l-Ahmer'i, onu yeniden Kuzey Afrika'ya döndürülmesi için kandırdılar. (s. 227) İbnu'l-Ahmer, İbni Haldun'a oradan ayrılaması için uygun bir uyarıda bulundu ve İbni Haldun İspanya'dan ayrılıp Tilmisan'a (Tlemcen'e) dönmek zorunda kaldı. Ailesiyle birlikte oraya yerleşti. (s. 227) Ve kendini bilim alanına verdi. Yıl: hicrî 776 (milâdi 1375). Tilmisan sultanı kendisine görev vermek istedi, anlaşılan yine rahat bırakılmayacaktı. Oradan uzaklaşmak zorunda kaldı ve bilime daha çok kendini vereceği bir yer aradı. Tilmisan'la Biskra arasında bulunan Bathâ'ya gitti. Arifoğulları'na sığındı. Tiaret kentinin güney-batısında bulunan Küzûl dağı yakınında bulunuyorlardı bunlar. Bunlar, Tilmisan sultanının İbni Haldun'u ve İbni Selame kalesine (Taoughzout) götürdüler. Burada konuk yaptılar. Ve İbni Haldun burada 4 yıl kaldı.

Bu kale İbni Haldun için son derece önemlidir. Çünkü İbni Haldun, burada, bilimsel çalışmalara kendini bütünüyle verme olanağı buldu. Daha önce yazmaya başladığı *Mukadime*'sini de burada bitirdi. (s. 228-229) Demek ki, *Mukaddime*'nin yazılıp bitirilişi hicri 780 (milâdi 1379) yılına rastlıyor.

İbni Haldun, *Mukaddime*'yi bitirdikten sonra, aynı yıl Tunus'a gitti. (s. 230) İbni Haldun o sırada 47 yaşındaydı ve ömrünün en

büyük ürününü vermiş olmanın, kendi çağından çok sonraki düşünürleri ve bilim dünyasını etkileyecek olan *Mukaddime*'yi yazmış olmanın coşkusu içindeydi. Karşılaştığı nice olayları da incelemeleri içinde değerlendirerek kaleme almıştı *Mukaddime*'yi. Yaşadığı her şeyi not etmiş, daha önce de yaşananlarla karşılaştırmış ve öyle yazmıştı. Tam gerçekçi biçimde ve o gerçekten inanılmaz "deha"sını kullanarak. Bu çalışmasıyla çağını aşmıştı, geleceğin dünyasına da ışık tutmuştu. Belki de bunu başarmak için katlanmıştı onca sıkıntılara. Bu amaçla saraylara, devlet işlerine ve politikaya girmişti. Ama devlet işlerinde çalışırken, politik dalgalanmalar içinde yaşarken asıl amacını unutmamıştı ve ona göre bakmıştı her şeye.

Düşünürümüz Tunus'a bu coşkuyla gitti. Doğduğu kente vardı. Tunus sultanının da isteğiyle öğrenci yetiştirmeye ve araştırmalarını sürdürmeye koyuldu. O dönemde Tunus sultanı bulunan Ebu'l-Abbas Ahmet (hükümdarlığı: 1370-1394) İbni Haldun'u, *Mukaddime*'den sonraki *Tarih*'i de yazıp bitirmesini düşündürendir. Bu alanda, ona her türlü olanağı sağladı. Düşünür de çalışıp *Tarih*'i de yazdı. Ve bir nüshasını hükümdara sundu. (s. 223)

Sultan Ebu'l-Abbas, çok büyük ilgi gösteriyordu, İbni Haldun'a. İşte bu ilgi, birtakım kişilerin onu kıskanmalarına yol açtı. Ve İbni Haldun, daha çok sürtüşmelere yol açmamak için "Hacc"a gitme gerekçesiyle Tunus'tan ayrıldı. Yıl: hicrî 784 (milâdi 1382),(Aralık).(s. 245)

İbni Haldun'un yaşamında bundan sonra da birçok olaylar yer aldı. Ama bunlar bizmi konumuz yönünden pek önemli değil. Düşünürümüzün büyük yapıtı *Mukaddime* ve bu yapıtın oluşmasını hazırlayan yaşamı bizi ilgilendiriyor daha çok.

İbni Haldun "Hacc"dan dönüşünde Mısır'a yerleşti. El Ezher'de ders verdi. "Kadılar Kadısı" ("Kadîu'l-Kudât") oldu. Hilmi Ziya Ülken'in deyişiyle "hukuki reform"lara yöneldi. (Bkz: *İslam Felsefesi Kaynakları ve Tesirleri*, s. 229) Beliren hoşnutsuzluklar yüzünden bir aralık ayrıldı. Sonradan geldi ve yeniden aynı göreve atandı. Elçi olarak Timur'a gönderildi. Timur'la görüştü ve Mısır'ın bir tehlikeden kurtulmasını sağladı. Hiç değilse bu konuda katkısı oldu.

Ve hicrî 25 Ramazan 808 (milâdi 15 Mart 1406) yılında 74 yaşında göçtü bu dünyadan.[53]

DİPNOTLAR

1 Turan Dursun, İbni Haldun'un dünyaca ünlü eseri Mukaddime'yi Türkçeye kazandırdı. Onur Yayınları'nın yayımladığı çevirinin ilk iki cildi çıktı. Diğerlerinin de okuyucuya sunulacağı bildiriliyor.
Turan Dursun, çevirisinin başına bir önsöz yazdı. Bu önsöz, Dursun'un önemli çalışmalarından biridir ve İbni Haldun'un "Din ile İlgili Görüşleri"ni de ele alıyor. Aynen yayımlıyoruz. Onur Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, Nisan 1977.

2 Turan Dursun, önsözde yapılın 123. sayfasına gönderme yapıyor. 123. sayfada bir gönderme daha yapıyor. 8 nolu açıklayıcı not'a. Aynen yayımlıyoruz. (Y.N) Bkz. İbni Haldun, *Mukaddime* I. Kitap, s. 10, 123, 392.
"İbni Haldun, burada "umran" sözcüğünü kullanıyor. İbni Haldun'un üzerinde önemle durduğu, sıksık yer verip işlediği bir sözcüktür bu. İbni Haldun,, "umran"ı kimi yerde "bayındırlık" anlamında da kullanıyor. Ne var ki, çoğunlukla "umran" derken anlatmak istediği bu değildir. Onun kullandığı "umran"ı, çoğunlukla toplumsal yaşam ve uygarlığı da içine alıyor. Yalnızca "bayındırlık" anlamında kullandığı çok azdır.
Bilindiği gibi "umran" Arapçadır. "Amere" sözcüğünün mastarlarındandır. Bu sözcüğün mastarları arasında "amare" ve "ımare" mastarları da var. "Amare", "çokluk", "büyük topluluk", "kabile", "bir yeri bayındırlaştırma çabaları karşılığında alınan ücret" anlamlarına gelir. "Imare"yse, "bir yerin bayındırlaştırılmasına yarayan her şey"dir. Sözgelimi "kabile, topluluk", bir "ımare"dir. Ama her "ımare", "kabile-topluluk" değildir. Çünkü "ımare"nin içinde "topluluk" anlamıyla birlikte başka anlamlar da vardır. Bkz: *El Müncid*, "Sözlük" bölümü, s. 529. Neden ki, "bir yerin bayındırlaştırılmasına yarayan" sadece "topluluk" değildir. Yani "bayındırlaştırmak" için yalnızca "topluluğun bulunması" yetmez. "İş, çaba, emek, ücret, araç, gereç, üretim, kentleşme, toplumsal ilişkiler, toplumsal gelişmeler, yönetim, yönetim biçimi, bilim, teknik, uygarlık, insan hakları, yasa, hukuk" ve benzeri şeyler de gereklidir. Bunların hepsi "ımare" sözcüğünün kapsamı içindedir. "Umran"a gelince: "Amare" ve "ımare" sözcüklerinin kapsadıklarının hepsini, "umran" sözcüğü kapsar. Yani "umran"ın kapsamı içinde, bayındırlığı sağlayan, gerçekleştiren etkenlerin hepsi, bu etkenlerin etkileme biçiminde bir anlam verilebilir. İşte İbni Haldun da "umran"ı, çoğunlukla bu amnlamda kullanılmıştır. *El Müncid* adlı Arapça sözlükte "umran"a şu anlam veriliyor: "halkının kalabalıklığı, üzerindeki emek, iş ve çabaların ve uygarlığın gerçekleşmesi gibi; bir yerin bayındır kılınmasını ve güzelleşmesini sağlayan şeylerin tümüne verilen isim." Bkz; s. 529-66.

3 İbni Haldun, *Mukaddime I*, s. 139

4 İbni Haldun, *Mukaddime I*, s. 140

5 İbni Haldun, *Mukaddime I*, s. 109

6 Hilmi Ziya Ülken, *İslam Felsefesi, Kaynakları ve Tesirleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1967, s. 320-321. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. T.D.)

7 W. Bartold, *İslam Medeniyeti Tarihi*, çeviren: M. Fuad Köprülü, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1963, s. 169-170. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. -*T.D.)*

8 Cemil Sena, *Filozoflar Ansiklopedisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1976, c. 3. s. 14 ("İbni Haldun," maddesi).
9 Cavid Sunar, *İslam'da Felsefe ve Fârâbi,* İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1972, c II, s.92, 94.
10 İlhan Arsel *Arap Milliyetçiliği ve Türkler,* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Ankara 1975, s. 53, 231.
11 G. Hüseyin Yurdaydın, *İslam Tarihi Dersleri,* Ankara 1971, s. 132.
12 Abdülhak Adnan Adıvar, "İbni Haldun", İslam Ansiklopedisi, (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. -*T.D.)*
13*Tarihu İbni Haldun El Mulhak Bi'l-Cüzi'l-Evvel,* Mısır 1936, yayınlayan: Muhammed Habbeci, c. 1, "Önsöz", s. 1.
14 *İbid.,* s. "n".
15 Oysa, İbni Haldun,'un "yeni bilim" dediği, "topluma ve toplumun gelişmesine egemen olan yasalar"dır. Bkz: 47 nolu açıklayıcı not.- *T.D.*
16 W. Barthold, *İslam Medeniyeti Tarihi,*s. 39-40 (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. -T.D.)
17 Tâhâ Hüseyin, *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,* Fransızcadan Arapçaya çeviren: Muhammed Abdullah Annan, Mısır 1925, Matbaatu'l-İtimad, s. 49.
18 Tahâ Hüseyin, Aynı kitap, s. 26.
19 Tahâ Hüseyin, Aynı kitap, s. 26.
20 Tahâ Hüseyin, Aynı kitap, s. 41.
21 *Türk Ansiklopedisi, c. 19 s. 492* ("İbni Haldun" maddesi, (Bazı sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. - *T.D.)*
22 İbni Haldun, *Mukaddime I,* s. 64.
23 "Hikmet", "felsefe"den daha geniş kapsamlıdır.
Bkz: 1 nolu açıklayıcı not (T.D.)
1 nolu açıklayıcı not'u aynen yayımlıyoruz (Y.N.)
"Hikmet", gerçeğe uygun söz, felsefe, işin gerçeği ve doğrusu, adalet, bilim, yumuşak başlılık ve bunların hepsini içerecek nitelikte bilgelik anlamlarına gelir. Kur'an'da, "hikmet" övülür ve "hikmet verilmiş kimseye çok iyilik edilmiş" olduğu açıklanır. Bkz: Bakara suresi, 269. ayet. İslam ahlakçıları ve düşünürleri, "hikmet"i, "4 temel erdem" dedikleri erdemlerin birincisi olarak yazarak. Bkz: Sadeddin Teftazanî, *Telvih,* İstanbul 1310, Mekteb-i Sanayi Matbaası, s. 510-511. "Aşırı ve ters aşırılıktan ("ifrat ve tefrit"ten) uzak bilgi" diye sunulmuştur. "Kişinin yararına ve zararına olan şeyi öğrenmesi" diye de tanımlanır. İslam düşünür ve ahlâkçıları, "bilme"nin "aşırı" ("ifrat") biçimine "cerbeze" (gerekmeyen şeyleri öğrenme isteği), "ters aşırı" (tefrit") biçimine de "gabâvet" (öğrenme isteksizliği, ilgisizlik, bönlük, ahmaklık) derler. Bkz: Teftazinî aynı kitap, s. 511. Her konuda olduğu gibi "öğrenme"de de ölçülü olma önerilmiştir. Temel erdem, "ölçülü olmak" oluyor burada. Bu da eski Yunan düşünürü Aristoteles"in görüşüdür. "Hikmet", bir işin "neden"i, "gizli neden"i anlamına da gelir. Eskiden "fizik" anlamında da kullanılmıştır. Sözgelimi, eski ders kitaplarında "Fizik ve Kimya" yerine "Hikmet ve Kimya" diye yazılırdı. Çok daha eskiden felsefeye ve felsefeyle ilintisi olan bilim dallarının tümüne birden "hikmet" denirdi. Çünkü bir zamanlar "felsefe"den, "kelâm" ve "tasavvuf" gibi dallar ayrılmadığı ve Kur'an'da da "hikmet" övüldüğü için düşünce ve inanca ilişkin bilim dallarının tümü sokuluyordu "hikmet" sözcüğünün kapsamına. Ama giderek daha çok Yunan geleneğine bağlı filozofların, Kindi'lerin, Farâbî'leri, İbni Sinâ'ların uğraştıkları bilim dallarına "hikmet" dendi. Filozof "hakim" (bilge) filozoflar da "hükema" (bilgeler) diye adlandırıldı. Bu filozofların uğraştıkları alansa, eski Yunan düşünürlerinkinde olduğu gibi çok çeşitli konuları kapsıyordu: Bunların arasında, matematik, astronomi, mantık, fizik, metafizik, devlet politikası, kent politikası, ev ekonomisi, ev politikası, ahlâk felsefesi, psikoloji vardı. Örneğin İbni Sina'nın *Uyunu'l-Hikme* ("Hikmet Pınarları") adlı kitabında

"mantık bilimleri"ni, "tabiat bilimleri"ni ve "ilahiyat bilimleri"ni işler. İbni Haldun, "tarih"in de "hikmet" kapsamına girdiğini söyler.-65.
24 *Türk Ansiklopedisi*'nden kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.
25 İbni Haldun, *Mukaddime I*, s. 65.
26 Bkz: *Felsefetu İbni Haldun el İctimaiyye*, s. 34.
27 Bkz. Aynı kitap, s. 26.
28 Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1973, s.303.
29 İbni Haldun, *Mukaddime I*, s. 123
30 "Umran" sözcüğü için 2 nolu dipnota bakınız. (Y.N.)
31 Bkz: *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s. 58.
32 Bkz: Aynı kitap, s. 45.
33 Bkz: *Felsefetu İbni Haldun İctimaiyye*, s. 40-47.
34 Örnek verilen İbni Sayyad, çocuk yaşta bir kahindi. Peygamber çok önem vermişti bu çocuğa. Bir gün de bu çocukla buluşmuştu.
Peygamberin bu çocukla karşılaşması önemli hadis kitaplarının tümünde yer alır. Ama olay hadis kitaplarında değişik anlatımlarla yer almıştır. Buhari ve Müslim de bu olaydan sözederler. Bunlardaki anlatım da bir değildir. Hatta herbirinde ayrı ayrı kollardan anlatımlar var.
Anlatıldığına göre Peygamber, arkadaşlarından Ömer'in de bulunduğu bir toplulukla birlikte yola çıkar ve İbni Sayyad'ın kaldığı bir kaleye varır, İbni Sayyad'ı burada çocuklarla oyun oynarken bulur, İbni Sayyad daha erginlik çağına varmamıştır o sırada, Peygamber habersizce varıp, İbni Sayyad'ın sırtına eliyle dokunur ve ikisi arasında şu konuşmalar geçer.
Muhammed: "Söyle bakalım, benim peygamberliğimi kabul ediyor musun?"
İbni Sayyad: "Kabul ediyorum ama, sen, okur-yazar olmayanların peygamberisin."
Olayın kimi yerdeki anlatılışında da İbni Sayyad'ın peygamberin sorusuna "hayır!" diye karşılık verdiği yazılıdır.
İbni Sayyad: "Peki, sen de benim peygamber olduğumu kabul ediyor musun?"
Muhamed: "Ben Tanrıya ve peygamberine inanırım." "Gördüğünü nasıl görüyorsun?"
İbni Sayyad: "Kimi zaman doğru sözlü, kimi zaman yalancı varlık bana bilgi iletiyor."
Muhammed: "Öyleyse karışık bir duruma sürüklenmişsin sen. İşin karışık."
Muhammed: "İçimde senin için bir şey sakladım, bil bakalım nedir?"
İbni Sayyad: " 'Duh...!', 'Duh...'tur senin içinde sakladığın."
Muhammed: "Haydi oradan! Yıkıl ve çapının dışına çıkmaya yeltenme!"
Peygamberlerle İbni Sayyad arasında bu karşılaşma olurken Ömer atılır. Peygamberle Ömer arasında da şu konuşmalar geçer:
Ömer: "Tanrı elçisi! İzin verir misin kılıcımla bunun boynunu vurup kafasını uçurayım?"
Peygamber: "Hayır. Çünkü bu çocuk eğer 'Deccal'sa kafasını uçuramazsın. Eğer değilse o zaman da onu öldürmen bir şey sağlamaz."
Bu ilginç karşılaşmayla ilgili birtakım açıklamalar da var hadis kitaplarında. Yapılan açıklamalar göre: Peygamberin içinde sakladığı ve İbni Sayyad'a "bil bakalım nedir?" dediği şey, "Duhan" suresinin "O gün ki gök, açık bir duhan ile gelecek..." diye başlayan ayetiydi. İbni Sayyad da "duh...!", "duh...'tur senin içinde sakladığın" deyip yarım olarak anlatmıştı.
Yine anlatıldığına göre: Peygamber Ömer'e "Eğer bu bir Deccal'sa sen bunun kafasını uçuramazsın" derken şunu demek istemişti: "Bu bir Deccal'sa, onu öldüremezsin. Çünkü Deccal'ı öldürecek olan İsa'dır. İsa inecek ve Deccal'ı öldürecek 'âhır zaman'da." Bkz: *Sahihü'l-Buharî*, Mısır, Hicrî 1320, Matbaatü'l-Meymeniyye, c. 4, s. 48-49, Hamiş'iyle birlikte. Ayrıca bkz: İbni Melek Abdullatif b, Abdulaziz, *Mebarikü'l Ezhar Fi Şerhi Meşariku'l- nvar*, İstanbul 1309, c. 2, s. 71, 207.

Peygamberin "kâhin"likle ilgili şu sözleri de ilginç:
"Melekler kimi zaman bulutlara değin inerler, gökdekilerle ilgili işleri burada görüşürler. O sırada şeytanlar konuşulanları dinleyip bilgi aşırırlar. Aşırır ve 'kahinler'e ulaştırırlar. Kâhinler de kendilerinden yüz yalan katarlar, öyle aktarırlar aldıkları bilgileri." Bkz: *Sahihü'l Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih,* hadis: 1326. Ayrıca bkz: Muhyiddin Nevevi, *Riyazus'-Sâlihin Tercümesi,* çeviren, Hasan Hüseyin Erdem, Ankara 1972, Başbakanlık Basımevi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c. 3, s. 218.- 254

35 Bkz: *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,* s. 82-83

36*Felsefe Ansiklopedisi,* s. 114.

37 *Türk Ansiklopedisi,* "İbni Haldun" maddesi. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.-*T.D.*

38 Değişiklikleri görmek ve karşılaştırmak için bkz: Sorokin *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri* çeviren: Mete Tunçay, Bilgi Yayınları, Ankara 1972: Emre Kongar, *Toplumsal Değişme,* Bilgi Yayınları, Ankara 1972: Prof Şazi Kösemihal, *Sosyoloji Tarihi,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1974.

39 Bkz. Emre Kongar, *Toplumsal Değişme,* s. 34.

40 Bkz: Aynı kitap, s. 53.

41 Bkz: Aynı kitap, s. 51.

42 Bkz: Aynı kitap, s. 56.

43 Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi,* "Declin" maddesi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1976, s. 274.

44 Bkz: *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,* s. 83

45 İbni Haldun, *Mukaddime I,* Birinci Ana Bölümün 21. bölümü

46 Bkz: Aynı bölüm.

47 İbni Haldun, *Mukaddime I,* s. 143

48 İbni Haldun, *Mukaddime I,* İkinci Ana Bölümün Altıncı Bölümü.

49 Bahâuddin İbni Haldun, *Tezkeretu İbnu Hamdun,* Mısır 1927 Bağdatlı İbni Hamdun'un bu kitabı, birtakım öğütleri ve devlet politikasına ilişkin önerileri içerir.

50 Mevdûdî, *İslamda Hükümet,* Urducadan çeviren: Ali Genceli, İstanbul (basım tarihi yok), s. 9.

51 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,* s. 76.

52 *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,*s. 97.

53 Tâhâ Hüseyin, *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye,*s.23.

LAİKLİĞİN, BARIŞIN VE GENÇLİĞİN "OLMAZSA OLMAZ"LARI*

Belirlemelere göre Atatürk şunları söylemiştir:

"Tanrı'ya şükürler olsun hepimiz müslümanız; hepimiz inanmış kimseleriz. (...) Bizim dinimizin elinde bir ölçü vardır. Bu ölçüyle, neyin dine uygun, neyin dine aykırı olduğunu kolayca kestirebilirsiniz: Hangi şey ki akla, mantığa, ulusun yüksek çıkarlarına uygundur; biliniz ki o, bizim dinimize de uygundur. Bir şey, akla, mantığa, ulusun çıkarlarına uygun düşüyorsa, kimseye sormadan bilin ki, o şey, dinin de istediği, hoşgördüğü şeydir. Eğer bizim dinimiz bu kadar akla, mantığa uygun olmasaydı, dinlerin en sonuncusu ve en eksiksizi olmazdı." (*Atatürk'ün Söylevleri,* Ankara, 1968, Ankara Üniversitesi Basımevi, TDK yayınları, s. 110.)

Bu sözler, Atatürk'ün 16.3.1923'de Adana esnafıyla yaptığı konuşmasında yer almaktadır.

Yani Atatürk bu sözleri söylerken," laiklik yapısı", daha bitirilmemişti. Cumhuriyet bile ilan edilmemişti daha. Ekim'in 29'u gelecek; Cumhuriyet ilân edilecekti. 3 Mart 1924 gelecek; Halifelik kaldırılacaktı. Ayrıca "eğitim ve öğretimin birleştirilmesi" (tevhid-i tedrisât) gerçekleştirilcekti. 8 Nisan 1924 gelecek; Şeriye Mahkemeleri kaldırılacaktı. 30 Kasım 1924 gelecek; Tekke ve zaviyelerle türbeler kapatılacaktı. 4 Ekim 1926 gelecek; Türk Medeni Yasası yürürlüğe girecekti. 9.4.1928 gelecek; 20 Nisan 1924 tarihli Anayasa'da ki "Türkiye devletinin dini, İslâm"dır" atılacak, yerine hiçbir din de konmayacaktı. Ayrıca, "dinsel ant içme" biçimine de son verilecekti. Böylece "la-

* Turan Dursun, bu çalışmasıyla 1987 yılında "Dündar Soyer Yarışması" ödülüne katıldı. Yazıyı 1990 yılı Ağustos ayında, öldürülmesinden bir ay önce *Teori* dergisine verdi. 1993 Eylül sayısında yayımlandı. Özgün metin duruyor.

iklik yapısı" bitmeye yakın bir duruma getirilecekti. Ve 1937 gelecek; "laiklik" ilkesi anayasaya girecekti. Böylece de son aşamaya gelinmiş olacaktı.

Atatürk yukardaki sözleri söylediğinde bunlardan hiçbiri daha gerçekleşmemişti. Bir İslâm inanırı ("mü'min") niteliğiyle konuşmuştu. Atatürk'ün bu tür konuşmaları vardır. Bunlar, belirli bir aşamaya özgüdür. Laiklik yolundaki durakların çok başlarında söylediği sözlerdir. Atatürk de, laiklik de, çıktığı yolda hızla ilerlerken bunları aşmıştır. Ne var ki Atatürk'ü sürekli bir "İslâm inanırı" gösterme çabasında olanlar, bu konuşmaların tarihine aldırmazlar, devrim yolculuğundaki aşamaları görmezden gelirler. Ve bu tür sözleri alıp alıp kullanırlar. Bir "dinci", "İslam"cı, bir başka anlamıyla da "Şeriat"çı Atatürk uydurup sergilerler. "Resmi" ağızlardan, devletin radyosunda ve televizyonunda bile bu sergilemeyi yapmaktan çekinmezler. "–Atatürk buysa, İslâm'ın ayrılmaz bir parçası, hatta kendisi olan ŞERİAT'i neden bıraktı, neden DİN kuralları yerine çağdaş yaşam kurallarını koydu?" karşılığına boşverirler, ne düşünmek, ne de düşündürmek isterler. "Din ve Şeriat Atatürkçüleri" diyebileceğimiz bu çevrelere göre Atatürk, "dinli", "dinci" gösterilirse "yüceltilmiş"; olduğu gibi "din" yerine "insan aklı"nı, "ırzına geçilmemiş bir aklı"; bilimi, uygarlığı koyan laik kişiliğiyle gösterilirse "küçültülmüş" olur. Bu çevrelere Atatürk'ün kim olduğu, nasıl bir kişilikte olduğu değil; kendi ölçüleri içinde nasıl bir kimlikte olması gerektiği önemlidir.

Oysa Atatürk şunları da söylemiştir:

"—Ulusun, varlığını sürdürebilmek için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardan beri sürüp gelen biçimini, niteliğini değiştirmiş; ulus bireylerini, din bağı–mezhep bağı yerine, türk ulusçuluğu bağıyla toplamış, bir araya getirmiştir"; "Cumhuriyet Türkiye'sinde, eski yaşama kurallarının, eski hukuk ilkelerinin yerini, bugün; yeni hukuk ilkelerinin almış olduğu, bilinen bir gerçektir." (*Atatürk'ün Söylevleri*, Ankara, 1968, s. 159, 160.)

Atatürk bu sözleri, 5.11.1925'de Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışı sırasında, dinsel kurallara dayalı hukuk yerine, çağdaş hukuku yerleştirme çabalarını belirtirken söylemiştir.

Burada çok açık-seçik belirtiliyor ki, "ulusun bireyleri arasında olması istenen *ortak bağ, din bağı-mezhep bağı değildir"* artık. "Yüzyıllardan beri sürüp gelen bağ, biçimini de, niteliğini de değiştirmiş"tir. Bundan böyle "bireyleri biraraya toplayıp birbirine bağlayacak olan bağ, Türk ulusçuluğu'dur. Osmanının "dinciliği – mezhepçiliği"de sırıksıklam "dincilik" demek olan "milletçiliği"de atılmış, yerine "Türk ulusçuluğu" konmuştur. Artık eskiden olduğu gibi "–hangi millettensin" diye sorulduğunda: "–İbrâhim Halilullah milletindenim!" denmeyecek. Çünkü böyle demek, "millet"in "din" anlamında kullanıldığı Kur'an'ın ve hadislerin, yani İslam'ın gereğidir. Bu gereğe uyulmayacak; "–Türk ulusundanım!" karşılığı verilecektir. Bireyler, "İslam" çatısında yer almanın değil, "Türk" olmanın, daha doğrusu "Türkiye"li olmanın ve en doğrusu "insan" olmanın onuruyla ortaya çıkacaktır. "Gök ölçüsü" yerine, "insanın kendi yaşamı için kendi koyduğu ölçü" konup geçerli kılınmıştır. Yüzyıllardan beri insanlara giydirile gelen, yamana yamana aslı belli olmayan ve gelişen yaşam gerekleri karşısında tümüyle yetersiz kalan, ilkel giysi, bu giysinin "göksel terzi"si, terzileri bırakılmış; insanın kendisi için ve kendi adına diktiği giysiler ve terzileri seçilmiştir. Cumhuriyeti ve Cumhuriyet Türkiyesine TEMEL yaptığı laikliği kuran Atatürk işte bunu dile getirmektedir. Bunu dile getiren daha birçok sözleri vardır. Bu niteliği ortadayken "dinci" ve "İslam"cı olarak sunulabilir mi? Ama yazık ki sunulduğunu görmekteyiz. Hemde en resmi ağızlardan.

Aynı yıl, yani 1925 de, "devrimlerin amacı"nı açıklarken şöyle demektedr:

"–Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı; Türkiye Cumhuriyeti halkını, tamamen modern ve bütün anlam ve biçimiyle olgun bir toplum durumuna getirmektir. Devrimlerimizin temel amacı budur. Bu gerçeği kabul etmeyenleri perişan etmek, zorunludur. Şimdiye dek milletin beynini paslandıran, uyuşturan ve bunu ister durumda olanlar olmuştur. Her durumda, zihinlerdeki boş inançlar, tümüyle atılacaktr. Onlar çıkarılmadıkça, gerçeğin ışıklarını aşılama olanağı yoktur." (*İkdam*, 1.9.1925.)

"Dinci" ve "İslam'cı" bir Atatürk'ün bu sözleri söylemiş olabileceği düşünülebilir mi? Bu sözleri söyleyen ve daha nice benzer sözlerle yeni Türkiye'nin insanlara biçtiği insanca ölçüleri dile getiren Atatürk, bunları söylediği zaman, laikliğin önüne çıkan pisliklerden birçoğunu temizlemiştir artık. Ve daha başka pislikleri temizlemeye de kararlıdır, yüreklidir, bilinçlidir.

Aynı yıl, "iki bin yıllık düsturlar"ın, yani bu denli eski ölçülerin, kuralların, yasaların neden bırakılması gerektiğini ve bunların yerine hangi ölçünün ve yol göstericinin konulması gerektiğini belirtirken şunları söylediğini görmekteyiz:

"Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, yaşam için, başarı için en gerçek yol gösterici (mürşid), bilimdir, fendir. Bilim ve fennin dışında yol gösterici aramak, aymazlıktır, bilgisizliktir, sapıklıktır. Yalnız bilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki aşamalarının gelişmelerini algılamak ve ilerlemelerini zaman içinde izlemek şarttır. Bin, iki bin yıl önceki düsturları bugün olduğu gibi uygulamaya kalkışmak; elbette ki bilim ve fennin içinde bulunmak değildir." (1925) (Mustafa Baydar, *Atatürk Diyor ki,* İstanbul, 1981, Varlık Yay., s. 73.)

"Bin, iki bin yıl önceki düsturlar", "dinsel kurallar, yasalar ve ölçüler"dir.

Anayasadaki "Türkiye devletinin dini İslâm'dır" çıkarılıp atıldıktan, yani 9.4.1928'deki değişiklikten sonra, da artık *"Türkiye'nin resmi dini olmadığını"* duyurmaktadır herkese:

"–Türkiye Cumhuriyeti'nde, herkes, Allah'a, istediği gibi ibadet eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur." (Afetinan, M. *Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım,* Ankara, 1969, s. 41., Mustafa Baydar, a.g.y., s. 69.)

Atatürk bunu söylemiş midir, söylememiş midir?

–Söylemiştir. Hiçbir kuşku yok.

Kimdir Atatürk?

—Türkiye Cumhuriyeti'nin de, laikliğin de kurucusu.

Öyleyse başka türlüsü ileri sürülemez: "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur"

Oysa kimi resmi ağızlara ve yasa değişikliklerine bakılacak olur-

sa, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini vardır ve İslâm'dır" Açıkça söylenmese de çok açık olarak bu sergilenmektedir. "Atatürkçülük" de ileri sürülerek Atatürk'e meydan okunurcasına. İleride bu konuya dönülecektir.

Laiklik alanında ileriye doğru adımlar atıla atıla ve pislikler temizlene temizlene gelindi 1937 yılına. Ne oldu bu yılda? Laiklik ilkesi resmen anayasaya kondu. "Laiklik yapısı", bütünüyle bitirilip sonuçlandırılmış oldu. Kurucusu, içtenlikle savunucusu, göğsünü gererek koruyucusu olan Atatürk, işte bu yılda şunları söylemektedir:

"—Bizim devlet yönetiminde izlediğimiz ilkeleri, gökten indiği sanılan kitapların dogmalarıyla hiçbir zaman bir tutmamak gerekir. Biz, ilhâmlarımızı, gökten ve gaipten değil; doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz." (Mustafa Baydar, a.g.y., s. 67.)

Kurucusu açık-seçik ortaya koyduğu ve çerçevesini çizdiği halde, laiklik, zaman zaman karmaşaya getirilmektedir: Kimine göre bir "muz"dur, soyulup yenir. Ve yenmektedir. Kimine göre "fil"dir, her yanı bir yaratığa benzemektedr. O nedenle herkes bir yanından alıp benzettiği şeye göre yorumlamakta. Kimine göre "anka kuşudur" ve "kaf dağının ardında aranmalı"dır. "Adı olmalı, ama kendi olmamalı"dır. Bu duruma sokulmak istenmektedir.

Peki nedir belirginleşen? Laiklik gerçekte ve kurucusuna göre nedir? Neden vazgeçilemezliği vardır? Neden ve kimler eliyle hırpalanmıştır? Neden hırpalanmaması, yaşatılması, güçlendirilmesi gerekmektedir? Ve olmazsa olmazları nelerdir?

I

LAİKLİK VE OLMAZSA OLMAZLAR

A- Laiklik

1- Sözcük Olarak

Yunancada bir "laca" sözcüğü bulunuyor. "Halk, kalabalık" anla-

mında. Bundan "laicos" türemiş. "Halka, kalabalığa ilişkin" anlamında. Bundan Fransızcaya "laique", dilimize de "laik" geçip yerleşmiş. Başlangıçtaki anlamıyla "din adamları kesiminde olmayan" anlamında.

2- *Tanımı*

Çetin Özek:

"—Laiklik, genellikle: 'Devlet ile din işlerinin ayrılığı, dinsel ve siyasal iktidarların bağımsızlığı' olarak tanımlanır" der. Ancak bu tanımın yetersizliğini haklı olarak belirtir. Özellikle "din"in her alana karıştığı bir gerçek olan İslam'ın ağır bastığı ülkelerde. (Prof. Dr. Çetin Özek, *Devlet ve Din*, İstanbul, Ada Yay. s. 15) Özek, şu tanımı uygun görür: "–Laiklik, siyasal iktidarın, siyasal iktidar– din ilişkileri açısından belirli bir biçimleniş sistemidir. Siyasal iktidarın, dinsel kurallara göre sistemlendirilmemesi ve dinsel emirlerle bağlı bulunmamasıdır" (Aynı yapıt, s. 14) Ne var ki, yine kendinin de üzerinde durduğu noktalar ele alındığında bu tanımın da eksikliği görülür. Bu tanımda laikliğin içermesi zorunlu olan anlamı ve koşulları içine almamaktadır. İleride açıkça görülecektir. Çetin Özek bir de "devletin siyasal bir kuruluş olarak dinsel kurallara göre oluşturulmaması ve kişilere inanç özgürlüğünün tanınması" biçiminde de tanımlanabileceğini savunmaktadır. (Aynı yapıt, s. 16) Ne var ki, bu tanımda da –ileride görüleceği gibi– laikliğin olmazsa olmazlarından kimi bulunmamaktadır. Dolayısıyla eksiklik vardır.

Hilmi Ziya Ülken'e göre:

"Laiklik, dini inançla devletin ayrılması yahut dinin devlet işlerine karışmaması, devletin de dini inançlara karşı saygı ve vicdan hürlüğünü göstermesi"dir. (*Laiklik, 50. Yıl*, İlahiyat Yay. no: 117, Ankara, 1973, s. 59)

Böyle bir tanım, tümüyle yetersizdir ve bu yetersizliği Özek de belirtmektedir.

Léon Duguit de şöyle tanımlar:

"—Laik devlet, din konusunda tamamen tarafsız olup başkanı ve memurları istedikleri dini taşımakla beraber, kendisi devlet olmak haysiyetiyle bir din tutmayan ve hiçbir din töreni yapmayan ve kendi

adına da yaptırmayan devlettir." (*Laiklik*, s. 44, Bkz. Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, *Laiklik İlkesi ve Türkiye'deki Durum*, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1963, s. 36)

Ernest Lavisse de şöyle der:

"—Laiklik, geçici olan dinlere, devam edici olan insanlığı idare etme hakkı vermemek, dinlerin ilham ettiği garaz ve ayrılık ruhunu ortadan kaldırmaktır. Laik olmak, insan düşüncesinin hareketsiz olan bir din kuralına katlanmaması ve anlaşılmaz bir şey önünde hakkından vazgeçmemesi ve hiçbir bilgisizliğe razı olmamasıdır, hayatın yaşamaya değer olduğuna inanmak, bu yaşamı sevmek (...) göz yaşlarının iyilik getirici olduğunu kabul etmemek, azabın bir Allah emri olduğuna inanmamaktır. Laiklik, hiçbir sefaletten, acıdan yana olmamaktır..." (Taplamacıoğlu aynı yer.)

Bu anlatılanların hepsinde, laikliğin ögeleri bulunmaktadır. Ama tümüyle mi?

Laikliğin tanımının ne ölçüde eksiksiz yapılabildiğinin anlaşılabilmesi için "olmazsa olmazları"na bakmak gerekir. Laikliğin tüm ögeleri tanım içinde yer almalı, tersi ya da ilgili olmayanlar, dışında kalmalı ki, tanım eksiksiz olabilsin. Bilindiği gibi tanımda eksiksizliğin bilimsel koşulu budur. (Tanım, "efrâdını câmi, ağyârını mâni" olmalıdır.)

Aşağıda üzerinde durmaya çalışılacağı gibi, şu vazgeçilemezler söz konusudur burada: Devlet ve toplumsal kesimde DİN-DIŞILIK; YANSIZLIK; din kesiminde KİŞİSELLİK; insan, akıl, bilim temellerinde gerekli KURUMLAŞMA; bu alanda gerekli GÜVENCE.

Bunlardan biri bile eksik olsa laiklik olmaz. Bunlar olmadığı zaman laikliğin olmayacağı, olamayacağı konusunda hukukçular ("gugukçular" değil) birleşmektedirler. Türkiye'de ve Atatürk'ün önderliğinde kurulan "laiklik yapısı", bu vazgeçilemezlerden oluşturulmuştur. Çok açık-seçiktir bu. Öyleyse laiklik, Türkiye'de, kurucusunun da yapılaştırdığı biçim ve anlamıyla: "devletin; yönetimde, toplumsal yaşamın her kesiminde, insan aklı, bilim temelleri üzerinde gerekli kurumları oluşturup geliştirerek ve sağlam güvenceler sağlayarak din-dışı kalması; tüm inançlara inançsızlığa karşı yansız (aynı uzaklıkta) bulunması ve dini, kişisellik alanına itip orada tutmasıdır." diye tanımlanabilir.

B-Olmazsa Olmazları

1- Din Dışılık

Laikliği benimseyen devlet, yönetimde ve toplumsal yaşamda "din-dışı" kalmak zorundadır. Bunun gerekleri de şunlardır:

a) Din kuralları üstüne kurulu olmaması. Şu ya da bu biçimde dayalı da olmaması. Benimsediği ilkelerden, oluşturduğu kurallardan kimileri dininkilerle çakışabilir. Devlet; dinin gereğidir, dinde vardır diye değil; benimsediği için kendi ilkelerine ve kurallarına dayanmalıdır. İlkeler ve kurallar, "gökten indiği sanılan kitapların dogmaları"ndan değil; yaşamın gerçeklerinden alınıp oluşturulmalıdır. Atatürk: "–Bizim devlet yönetiminde izlediğimiz ilkeleri, gökten indiği sanılan kitapların dogmalarıyla bir tutmamak gerekir. Biz ilhamlarımızı, gökten ve gâipten değil; doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz." derken bunu dile getirmektedir.

b) Devletin, "resmi din"inin olmaması. Devletin bir dini, "resmi din" olarak benimsemesi durumunda, laikliğin zararına çok önemli sonuçlar doğurur: Böyle durumda, devlet, dinsel kurallara şöyle ya da böyle uymaktan kendini alamaz. Din, yönetimde ve toplumsal yaşamda etkinleşir. Eğitim o doğrultuda olur. Ayrıca, belirli bir din, başka dinlere, inançlara üstün tutulmuş; din-inanç ayrımı yapılmış olur. Din-dışı düşünce ve yaşama fırsat verilmemiş olur. Olması gereken özgürlük yok edilmiş olur. Atatürk'ün, "–Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur" demesi bundandır, yani kurduğu cumhuriyette hem "resmi din"in olmamasından, hem de olmaması gerektiğindendir. Ne var ki 1982 Anayasasının, kendi içinde ve öteki maddeleriyle çelişen 24. madesiyle, "din eğitim ve öğretimi"nin "ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında" yer verdiği ve böylece bir çeşit "resmi din" benimseme yoluna gidildiği görülmektedir. Bu nokta üzerinde ayrıca durulacaktır.

c) Dinin, toplumsal yaşamda etkin duruma getirilmemesi. Yönetimin ve toplumsal yaşamın her kesiminin din etkinliğinden arındırılması.

2- Yansızlık

Devletin, tüm inançlara ve inançsızlığa karşı yansız olması, aynı

uzaklıkta bulunması da, "–laikliği benimsedim!" diyebilmesinin vazgeçilemez koşullarındandır. "İnsan hakları"na sahip çıkmanın, ana haklardan olan özgürlüğün de gereğidir bu. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 2. maddesinde, din-inanç ayrımı gözetilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Aynı hüküm, yazık ki biraz güçsüz biçimde, 1982 anayasasının 14. maddesinde de yer almaktadır.

3- Dinin Kişiselliği

Dinde kişisellik sağlayıp sürdürmek de laikliği benimsemiş bir devletin görevleri arasındadır.

Laik devlet "din"i, (o din "İslâm" da olsa) "kişisellik" alanına *itmek* ve bu alanda *tutmak* zorundadır.

a) Laik devlet, "din"e, "toplumsal işlev" veremez, vermemek zorundadır. Din, kişilerin kendi iç ve bireysel dünyaları çerçevesinde kalmalıdır.

Profesör Çetin Özek şöyle demektedir:

"—Laik devlet sistemlerinde, 'din', kamu hizmeti olarak kabul edilemez. Laik devlet, kişilerin, dinsel inançlarına uygun davranabilmek haklarını güvence altına almakla yükümlüdür, fakat, devlet, doğrudan doğruya bir cemaatin dinsel gereksinmelerine yönelik hizmeti yüklenemez. (*Devlet ve Din*, s. 17)

Kuşkusuz doğrudur bu. Ne var ki aynı profesör, bu doğrunun hemen ardından, bununla bağdaşamayacak nitelikteki bir yargıyla şöyle de diyebilmektedir: "bu kural, doğal olarak ülkenin kendi özelliklerine göre değişir." Oysa bu yaklaşım, demokrasinin dışında yer almış, ama içinde gibi görüme çabasında olan yönetimlerin başındakilerin: "– Her ülkenin kendine göre bir demokrasisi vardır, bizim demokrasimiz de böyledir!" türünden ileri sürdüğü sava yakışır bir yaklaşımdır. Özek çok iyi bilir ki, "laik devlet sistemlerinde 'din', kamu hizmeti olarak kabul edilemezse ve devlet doğrudan doğruya bir cemaatin dinsel gereksinmelerine yönelik hizmeti yüklenemezse", bu laik devlet yönetiminin geçerli olduğu falan ülkede de böyledir, filan ülkede de böyledir. Laikliğe uygun ve "doğal" olanın, "bu kuralın ülkeden ülkeye değişmesi" değil; değişmemesidir. Demokraside olduğu gibi. Çetin Özek, İslam'ın özelliği ve ülkemizde ağırlıklı olmasından dolayı, Diyanet İşleri Başkanlığı'na devlet bütçesinden ödenekler ay-

rılarak devlet çatısında yer verilmesine hoşgörüyle bakılmasından yana olabilir ve bu nedenle böyle bir savı ileri sürebilir. Ancak, savın, savunulamazlığı ortadadır. Yine Profesör Özek çok iyi bilir ki, ceza yasası uygulamalarında da, "Diyânet İşleri Başkanlığı"ndaki görevlilerin görevleri, bir "kamu görevi" sayılmamaktadır. Örnek: İmam Dursun Kahraman'ın görevi, bir kamu görevi sayılmadığı gerekçesiyle, Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi'nin 9.9.1968 gün ve 86/96 sayılı kararı bozulmuştur. (Y.C.G.K. 20.1.1969 E. 693 YYBK. 69-17.) "Vaiz"e, "müftü"ye ve öteki "Diyânet görevlileri"ne olan ya da olduğu ileri sürülen "hakaret"ler de "görevli memur"a, "kamu görevlisi"ne hakaret türünden sayılmamıştır. Yargıtay'ın kararları arasında bunun birçok örnekleri vardır. Faruk Erem'in, Abdullah Pulat Gözübüyük'ün Türk Ceza Yasası'na ilişkin açıklamalarında da bu konu, ilgili maddelerinde açıklanmaktadır. Örneğin T.C.Y'ın 241. maddesi dolayısıyla Gözübüyük'ün kitabında şöyle denmektedir:

"— Ceza kanunu bakımından *memur, kamu görevini yerine getiren kimsedir.* Halbuki imam, hatip, vâiz gibi *din hizmetlilerinin yaptıkları vazifeler kamu görevi mahiyetinde olmadığından,* bunları ceza kanunu uygulamasında memur kabulüne imkân yoktur. (Garraud, Traité, cilt IV, no: 1487, s. 313 –Gözübüyük, *Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Açıklaması,* c.III, 279. Madde- Gözübüyük, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Ankara 1976, c. III, s. 236.)

Şaşılan bir şeydir ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin yargıçlarının "kamu görevi" yapıyor saymadığı bir Diyanet'e aynı ülkenin yasa ve yürütme kesiminde, "kamu görevi" yapıyor gibi yer verilmekte ve dolu dolu ödenekler ayrılmaktadır.

—Diyanet İşleri Başkanlığı'na devlet örgütünde yer verilmeli midir?

Tartışmalıdır. Ali Fuat Başgil gibi dinciler de, buna karşı çıkmaktadırlar. Ama ayrı açılardan. Yani laikliğin vazgeçilmez koşulları açısından değil. Dinsel kaygılarla. Çünkü bu çevreyi ilgilendiren yalnızca "din"dir. Laikliğe de "din"e yararlı olduğu sürece sahip çıkarlar. Ve yorumlarını bu doğrultuda yaparlar. Örneğin Ali Fuat Başgil, Diyânet İşleri Başkanlığı'nda yer verilmemesini isterken, devlet denetiminden uzak, bağımsız bir cemaat olarak örgütlenmesini istemiş-

tir. "–Laik devlet, din işlerini denetleyemez!" demiştir. Laikliği gerçekten savunanlarca da Diyânet İşleri Başkanlığı'nın devlet örgütünde yer alması ve bütçeden destek görüp beslenmesi, yani devlet gücüyle ayakta tutulması, kolay savunulamayacak bir durumdur. Ancak ne yapılabilirdi? Konunun tartışması uzun yer tutacağı için üzerinde daha fazla durulamayacaktır. Ancak şu söylenebilir. Laikliği bütün biçim ve anlamıyla benimsemiş bir devlette, buna da bir çözüm bulunabilir. Konu, yazık ki, laikliğin zararına çözülmüştür. Yani bugün tanık olunan çözüm, laik doğrultuda bir çözüm sayılmaz kolayca.

b) Laik devlet, dini, kişisel alana itmekle kalamaz, bu alanda tutmak zorundadır da. Düşünce ve "vicdan" özgürlüklerinin gereği de budur. Çünkü "din" kendi başına bırakıldığı, "denetim"den uzak tutulduğu zaman, saldırgandır. Saldırganlık, dinin özünde vardır. Özellikle, yaşamın tüm alanlarına el atmış olan devlete: "–sen elini çek ben yöneteceğim!" diyen ve ilkel de olsa, her alanda savı olan İslam gibi bir din. Denetimden uzak kaldığı zaman, kesinlikle "özgürlük" tanımaz. Tanıdığı özgürlük, yalnızca kendi ölçüleri içindeki özgürlüktür. Bu ölçüler içindeyse, ırzına geçilmemiş insan aklının ve yansız düşünce ve bilimin ölçülerine yer yoktur. İnanç ve düşünce özgürlüğü isteniyorsa ve korunacaksa, din, laik ölçüler içinde, yani inanana inancında ve ibadetinde baskı yoluna gitmeden denetlenmeli, alanı olan kişisellikde sıkı sıkıya tutulmalıdır.

Profesör Mümtaz Soysal, "laik olmayan", "laiklik karşıtı" olan düşüncelere serbestlik vermenin, "laikliğin gereği" olduğu görüşünü savunur. (bkz. *Yüz Soruda Anayasanın Anlamı,* Gerçek Yayınları, s. 176)

Soysal'ın yanıldığını söylemek için hukukçu olmaya bile gerek yoktur. Böyle bir sav ileri sürmek, Türkiye'deki durumu, İslam'ı, Atatürk devrimlerinin oluşturulması sırasında meydana gelen olayları ve daha nice şeyi bilmemektir üstelik. Mümtaz Soysal bilmiyor mu? Bilmediği nasıl ileri sürülebilir? Yalnızca İslam'ı bilmez o kadar. Ya da yeterince bilmez. Ama yalnızca bu kadarı, böyle bir savı ileri sürüp savunmasında kendisini "özürlü" kılmaya yeter mi? Düşündürücü. Ne var ki yalnızca Mümtaz Soysal mı bu tür savları ileri süren?

4- Laik Oluşumu Kurumlaştırma

Devletin her kesiminde; yasamada, yürütmede, yargıda; toplumsal yaşamın her kesiminde; başta *eğitimde, siyasal kesimde* "göksel"liği ("semâviliği") değil; insan yaratmasını, insan aklını, bilimi, bilimselliği temel alan *köklü* düzenlemelerle laikliği *kurumlaştırmak,* kökleştirmek ve dilden düşünceye, giyim-kuşamdan ekonominin, üretimin her boyutuna değin yaygınlaştırmak, korumak; laik devletin savsaklayamıyacağı temel görevidir. Atatürk devrimlerinin ("inkılap"larının değil) ve ilkelerinin doğrultusu da budur. Gürbüz Tüfekçi, yapıtlarında, "–laiklik, Atatürk devrimlerinin beynidir" der. Bu beyin, sağlam bir korunakla, sağlıklı kurumlarla sarsılmaz ancak. Türk toplumunu çağdaşlaştırmak için kurulmuş olan ve söz konusu beyne de korunak-koruncak durumunda bulunan devrimlere eksik yanlar varsa tamamlanmalı, boşluklar doldurulmalıdır. Oysa kurucusundan sonra, devrimlerden, laikliğin kurumlarından, sürekli taşlar sökülüp atıldığına tanık olmaktayız.

Laikliğin alt-yapısı öylesine sağlam yapılmalı ve kurumları oturtulmalıdır ki kimse sarsamasın. Öyle olmalı ki, ne din "cihad"çıları, ne ırzına geçtiği bilimi, din ve aşağılık politika yararına kullanmakta usta olan "ilim adamları", ne Atatürk'ün ve ilkelerinin candan düşmanı Atatürkçüler, ne hukuksuz hukukçular, ne karanlıkçı aydınlar, ne "ittifak" salağı solcu görünümlü sağcılar, ne de "eli silahlı"lar sarsabilsin. Böyle bir durumu sağlayabilecek altyapı ve kurumlar, gerçek anlamındaki *"hukuk devleti"*nde gerçekleşebilir ancak.

5- *Güvence ve Ödünsüzlük*

Laik devlet, laiklik ilkelerine, yani "olmazsa olmaz"larına bağlılık konusunda güvence vermek zorundadır. Bu da ayrı bir "olmazsa olmaz"dır. Bu güvence, başlıca iki yolla verilebilir:

a) Gerekli düzenlemler ve uygulamalarla oluşturulan köklü kurumlar. Başta eğitim kurumları.

b) Laikliğe aykırı tutum ve davranışlara göz açtırılmaması ve ödünsüzlük. Ödün verme bir kez başladı mı sonu gelmez. Ne ödünü alan doyar; ne de ödünü veren o noktada durur. Nice örneklerine tanık olmuyor muyuz? Ödün koparanların başvurdukları çok çeşitli yollar

vardır. Bunlar, iyi niyetli kesimden bile ödün koparmayı başarabilmişlerdir. Örneğin, "dinsel düşünce ve inançlara saygı"yı ileri sürerler. Sonra da alacaklarını alırlar. Laikliğin kurucusu bu konuda da gerekli uyarıda bulunmuştur:

"—Parti, dinsel düşünce ve inançlara saygılıdır' sözlerini ilke edinip bayrak gibi kullanan kişilerden, iyi niyet beklenebilir miydi? Bu bayrak, yüzyıllardan beri, bilinçsizleri, bağnazları ve boş inançlara saplanmış olanları aldatarak, özel çıkarlar sağlamaya yönelmiş kimselerin taşıdıkları bayrak değil miydi? Türk ulusu, yüzyıllardan beri, sonu gelmeyen yıkımlara, içinden çıkabilmek için büyük özveriler isteyen pis bataklıklara, hep bu bayrak gösterilerek sürüklenmemiş miydi? (*Söylev,* II, s. 609-bkz Fethi Naci, *Yüz Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri*, İstanbul, 1974, s. 53.)

Laiklik yapısının kurucusu böyle uyarmaktadır işte.

Laik devlet, inançlara ve inansızlığa karşı yansız kalırken, *laikliğin yanında* yer alır, almalıdır. Dinin ve öteki yiyicilerin laikliği ve olmazsa olmazlarını yemelerine seyirci kalamaz, kalmamalıdır. Yoksa laiklik, "anka kuşu"na döner, döndürülür. Örneği görülmüyor mu?

C-Laiklik Nasıl "Kuşa Çevrilmiş"tir?

1- Yasama Kesiminde

Çok çarpıcı örneği, 1982 Anayayasına, 24. maddesine sokuşturulan laiklik dışı hükümdür. Bu hüküm, hem yasa maddesinin kendisiyle, hem de 14. maddede yer alan hükümle çelişmektedir.

24. maddenin başında şöyle denmektedir:

"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanat *hürriyetine* sahiptir.

14. madde hükümlerine *aykırı olmamak şartıyla* ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir."

14. maddede, birçok hüküm yanında, "anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiç birinin", "temel hak ve hürriyetleri yok etmek için kullanılamıyacağı", ayrıca "din ve mezhep ayrımı"nın da yapılamayacağı belirtilmektedir. "Âmir hüküm" olarak... Sonra 24. maddede:

"Din kültürü ve ahlak öğretimi, ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan *zorunlu dersler* arasında yer alır" denmektedir. Yine "âmir hüküm" olarak.

Maddenin gerekçesine bakıyoruz; "Üçüncü fıkra hükmüne göre, istismar ve suistimali önlemek amacıyla, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin denetimi ve gözetimi altına alınmıştır. Keza *bu eğitim, ilk ve orta öğretimde zorunludur. Gayri müslimler, tek tabiri olarak, bu zorunlu eğitimin dışında bırakılmışlardır"* dendiğini görüyoruz. Şimdi düşünelim:

Devlet, yurttaşına diyor ki: "–Din-mezhep ayrımı yapamayacaksın!" Anayasada yer alan hiçbir hürriyetin, bu ayrımı yapmak için de kullanılamayacağını hükme bağlıyor. Sonra kalkıyor, kendisi "din eğitimi"ni "zorunlu" yapıyor.

"Eğitimi yapılan din" belli değil midir? Kuşkusuz bellidir: İslam. Maddenin gerekçesinde, "gayri müslimler"in ayrı tutulduğunun anlatılıyor olması da buna ayrıca açıklık kazandırmaktadır. Demek "eğitimi zorunlu kılınan din", yalnızca İslam'dır. Dahası: Devletin resmi kuruluşları arasında yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nda olduğu gibi din eğitimini verecek olanların ve verenlerin bağlı bulundukları belirli bir mezhep de vardır. Haydi yüzdeyüz deneyelim, yüzdedoksandokuz "sünni" ve "hanefi" Peki şimdi devletin kendisi "din ve mezhep ayrımı" yapmış olmuyor mu. Bu laikliğe aykırıysa, kötüyse, zararlıysa, yurttaştan yapılmamasını isterken kendisi nasıl yapıyor?

Türkiye Cumhuriyeti laik olduğu, laik bir devlette "resmi din" olamayacağı, devletin hiçbir dine, inanca arka çıkamayacağı konusunda hukukçular birleştiği ve laikliğin kurucusu Atatürk de: "–Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur" dediği halde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasasının 24. maddesinde yer verilen bir hükümle, belirli bir dine sahip çıkılmış, bu din resmi devlet dini durumuna sokulmuş ve eğitimi "zorunlu" yapılmıştır.

Konunun bir başka yönü: Maddenin gerekçesinde, "gayri müslimler"in "tek tabiri olarak" (ne demekse?) "bu zorunlu eğitim dışında bırakıldıkları" ileri sürülmektedir. (bkz. Avukat Kani Ekşioğlu, *Gerekçeli Anayasa* 1982, Yasa Yayınları, s. 41) Ne var ki, maddenin kendisinde, "gayri müslimler"in, sözkonusu "zorunlu dinsel eğitim"in

dışında bırakıldıklarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Yani Türkiye'de, falanca kentte, kasabada ya da köyde oturan ve filanca okula giden "gayri müslim" (yani müslüman olmayan) bir yurttaşın çocuğuna da rahatlıkla bu "zorunlu din eğitimi" uygulanır. Buna engel hiçbir şey yoktur. Üstelik üzerinde durulan maddedeki hükmün gereğidir bu uygulama..

Bir başka yönü: Aynı maddenin başında, "herkes, vicdan, dini inanç ve kanat hürriyetine sahiptir" deniyor. 25. maddenin başında da: "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir" denmektedir. 26. madde de "düşünce ve kanaati açıklama hürriyeti"ne yer verilir.

"Din eğitimi", hem de belirli bir dinin eğitimi "zorunlu"yken, "vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyeti"nden, "düşünce hürriyeti"nden nasıl söz edilebilir? Müslüman olmayanın "dini inanç ve kanaati" yok mudur? Varsa "hürriyet"i nerede kalmaktadır? Hiçbir dini inancı olmayanın "düşünce ve kanaat"i yok mudur? Varsa "hürriyet"i nerede kalmaktadır? Demek ki 24. maddeye sokuşturulan söz konusu hüküm, yani "din eğitiminin zorunlu kılınması", hem maddenin kendi içindeki bir başka hükme, hem başka maddelerdeki hükümlere aykırıdır. Hem de tartışması bile yapılamayacak bir açıklıkta. İşte maddeye bu sokuşturma, bir "devlet irticaı"dır. Bilindiği gibi "irtica", "geriye dönüş" demektir. Anayasanın bu maddesindeki söz konusu hükmüyle, laiklik alanında daha önce Atatürk'ün önderliğinde atılan adımdan "geriye dönülmüştür" Bunun tersi ileri sürülemez. Cumhuriyet anayasasında böyle bir hükme yer verilmesine, "din istismarını önleme amacının güdüldüğü" yolundaki sav da "gerekçe" olamaz. Kaldı ki "din istismarı"nın önlenmediğini, tersine "güçlendiği"ni, bu güçlenmede söz konusu hükmün de payının az olmadığını olaylar ortaya koymuştur. "Denetim altına" alınacağı ileri sürülen yasadışı "Kur'an kursları" azalacağı yerde çoğalmıştır. Birçoğu da kendisine "yasal kılıf" uydurmayı, "Atatürk köşeleri" bile yaparak "istismar"ını sürdürmeyi bilmiştir. Bu durum, resmi devlet örgütlerinin, Milli Güvenlik Örgütlerinin "rapor"larına geçmiştir. (Bkz. 9 Ekim 1985 günlü *Güneş* Gazetesi)

Bu demektir ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti, laiklik alanında, açtığı yaralar kolay onarılamayacak bir açmaza sokulmuştur. Atatürk

Türkiye'sinde bunun olması ne denli acıdır? Atatürk yaşıyor olsaydı ne derdi acaba? Laikliğin böylesine kuşa çevrildiğini görseydi?

Ayrıca son zamanlarda ceza yasasında yapılmak istenen laik düşünceyi kıskaca alan, "din"e ("İslam"dan başkası değildir) ve dince kutsal sayılanlara laf söylettirmeyen, "hürriyet"i anayasaya konulduğu halde kendisine soluk bile aldırılmak istenmediğini gördüğümüz laik düşünceyi boğmaya yönelik olduğu izlenimini veren değişiklik istemleri görülmektedir. Oysa bugün, Cumhurbaşkanlığı Atatürk'e ait elyazmaları arşivinde bir kitap vardır: *"Din yok Milliyet Var"* Yazarı: "Ruşenî" Bu kitabı Atatürk okumuş, incelemiş, sayfalarının kıyılarına notlar koymuş, işaretlerle de göstermiş bulunmaktadır. Bunlar arasında "âferin", "alkışlar" sözcükleri de var. Atatürk'ün beğendiği, "âferin" dediği, "alkışladığı" şeyler arasında öyleleri var ki, TCK'unda görülen özellikle son değişiklik istekleri gerçekleşirse söylemek, açıklamak, kimsenin yeltenebileceği bir iş değildir artık. (Bir kesimi için bkz. Gürbüz Tüfekçi, *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar,* Ankara, 1983, İş Bankası Yayın., s. 170-171.)

Unutulduğunu düşünebileceğimiz bir şey var: Hukukun genel ilkelerinin ve Atatürk Türkiye'sinde, kurucusunun eliyle kurulmuş ilkelerin üstünlüğü. Geçerlik sıralamasında, yasalar, anayasalar bile bunların üstünde değildir. Ve "Türkiye'de de yargıçlar vardır" Sözkonusu ilkelerin bağlıları, elbette ki yasal konumda kalacaklardır. Ama "suların tersine akıtılması"na yönelik çabaların etkin olamayacağı gün de gelebilir. İşte o zaman, yasalardaki hukuka aykırı "ur"lar da temizlebilecektir.

2- Yürütme Kesiminde

Siyasal iktidarlar eliyle laiklikten ne ödünler verildiği ve verilmekte olduğu, örnekleriyle buraya sığdırılamaz. "Milli eğitim" örneğini almak bile, durumun korkunçluğunu ortaya koymaya yeter. Bir yanda "din öğrenimi veren", dinci, şeriatçı yetiştirmekte birer fabrika gibi çalışan "alçaklı-yüksekli" okullar, kurslar. İmam-Hatip okulları, Yüksek İslam Enstitüleri (şimdi hepsi İlahiyat fak.), İlahiyat Fakülteleri, "resmi"li-resmisiz Kur'an kursları, kimi üniversitelerdeki çeşitli adlar altında din öğretimi yaptıran bölümler (bütün bunların dışında da

Diyânet İşleri Başkanlığı'ndaki, görevli bulundukları yerleri, camileri de taşarak, her yerde ve her zaman "dinsizler"le savaşan, bu arada beyinleri din aşılarıyla istedikleri yöne yöneltme "gayret"inde olan "din orduları"). Öbür yandaysa sözümona "laik okullar" Yani aynı devlette, iki ayrı kafayı yetiştirmeye yönelik iki ayrı kesim. Dinci, şeriatçı kafa da, Laik kafa da Atatürk'çülük adına yetiştirile gelmiştir siyasal iktidarlar eliyle. İki ayrı kafanın çatışması olmayacak mıydı, olması doğal değil miydi? Oldu da. Elbette ki tüm çatışmalar, kavgalar bu nedene bağlanamaz. Ama bunun payı hiç yok mudur? Devlet gücüyle "din tutkunu", "din cihadcısı" yetiştirmiş olmanın, çatışmalardaki payı yok sayılabilir mi?

Bugünkü "Milli Eğitim"deki duruma gelince: Bugün "eğitim ve öğretim", bir kez daha "birleştirilmiş"tir. Ama Atatürk döneminde yapılanın, tam tersine! O zamanki "birleştirme", çağdaş uygarlık, akıl, bilim temelleri üzerindeydi, laiklik tabanındaydı. Bugün tanık olduğumuz "birleştirme"yse, açık-seçik, "din" tabanında gerçekleştirilmiş. Yine Atatürk'çülük adına. Daha da ustalıkla... "İslâm"a, "İslâm şeriati"ne bağlı olduğunu her fırsatta açığa vuran bir bakan bile, "Atatürk"ten ve "Atatürk ilkeleri"nden "övgü"yle söz edebiliyor.

Öyle bir durum meydana getirilmiştir ki, "milli eğitim"in "milli"si, bir partinin adının ve görüşünün başındaki "milli"yle eş anlamlı olmuştur. Bu "milli"liğin, Atatürk'ün ve arkadaşlarının kullandıkları "milli"likle, "millet"le hiçbir ilgisi yoktur. Atatürk ve arkadaşlarının "millet"i, "ulus", "Türk ulusu" olduğu halde, buradaki "milli"liğin "millet"i, "din"dir, "ümmet"tir. Kur'an'daki ve hadislerdeki anlamına uygun olarak. Tüm ayet ve hadislerde "millet", "din", "İbrahim"den Muhammed"e miras olarak geldiği ileri sürülen "İslam"dır. Yani, Osmanlı yönetimindeki "ilmuhal"lerde çocuklara, medreselerde "talebe"ye ve camilerde müslüman cemaate söylenip aşılandığı gibi, "din" ile "millet" birdir. "Milli görüş" diye ileri sürülen "görüş"(!)teki "milli", bu anlamdaki "millet"ten kaynaklanmaktadır işte. Ve bugünkü "milli eğitim", Atatürk'ün önderliğinde kurulan laik Türkiye Cumhuriyeti'nin "milli eğitimi" değil de, "milli görüş"ü bayrak yapanların yandaşlarını yetiştirmek, üretmek için kurulmuş bir kurum durumu-

na getirilmiş gibidir. Tanık olduğum bir örnek: Bir işim için "Milli Eğitim Bakanlığı"na gitmiştim. Asansörle çıkıyoruz. Yakalarındaki kimliklerden orada memur oldukları anlaşılan üç-dört genç insan da var. Arapça konuşuyorlar. Dili bildiğim için Arapçayı yeni öğrenmekte olduklarını anladım. Ve aramızda şu konuşma geçti:

—Türkçeyi bırakıp Arapça konuşuyorsunuz.

—Niye konuşmayalım? Üstelik dinimizin de "icabı"

—Bu mantığa göre Suudi Arabistan'a bağlanalım olsun-bitsin! Daha kolay Araplaşırız?

—Bir gün o da olur inşallah!

Çok sarsılmıştım. Atatürk Türkiye'sini düşündüm, laikliği düşündüm, öteki ilkeleri düşündüm ve göstermelik olarak bakanlığın girişinde üst kesime asılmış olan "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazısını düşündüm. Ve "Atatürkçüler"(!)i düşündüm. Elimden ne gelirdi ki. Yürüyüp gittim.

Siyasal iktidarın verdiği destekle, milli eğitim, TRT ve Diyânet, laikliği, köksüz bir ağaç durumuna getirme çabasında elele çalışmaktadır. Ve birbiriyle yarış durumundadır. Bunlardan hangisinin bu alanda daha etkin olduğunu söylemekse, oldukça güçtür. Çabalar, yine Atatürkçü'lük adına sergilenmektedir. Bu durumda, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimleri, ilkeleri yürekten benimsemiş olanlar, "–ben de Atatürk'çüyüm!" diyebilirler mi?

3- "İlim Adamları" Kesiminde

"İlim adamları"yla "bilim" adamları"nı karıştırmamak gerekir. Bunlar Türkiye'de hep ayrı ayrı niteliklerde ve konumlarda olagelmişlerdir. "İlim adamları"nda geçerli olan "ilim", ya Kur'an ve hadislerde de kullanılan ve tümüyle "din bilgisi" alamına gelen "ilim"dir; ya da "namus"undan uzaklaştırılıp "din"in buyruğuna sokulmuş olan "bilim"dir. Bir kesimi, tümüyle "dindar" olarak görünürler, bir kesimiyse öyle görünmekten çok, kendilerine çağdaş bir görünüm verirler, çağdaş bilim adamı kılığına bürünürler. İkisi de boldur ülkemizde.

İki türünün de laiklik konusunda birleştileri tutum şudur: Laiklik

ilkesine sahip çıkılsa bile, dinin yararına kullanılmalıdır. "Herşey din ve mukaddesat için". Kendilerine göre taktikleri vardır.

"İlim adamları", laikliği kendi anlayışlarına göre tanımlarlar. "Din"i akıl ve bilimle bağdaştırma çabasında olanlar, laikliğin, "din"de de, İslam'da da bulunduğunu ileri sürerler. Laiklik, "din"de var görülünce, en teokratik yönetimlerde, örneğin Osmanlı yönetiminde bile niçin olmasın?

Laik Cumhuriyetin haftanın günlerinin çoğunda, radyoda ve televizyonda İslam'ın propagandasını yaptıran laik TRT'si de, laikliği, bu tür "ilim adamları"na yorumlatmaktadır. Fetvayı vermektedirler:

—"Din"de laiklik var mıdır?

—"El cevap": İslam'da vardır.

—Osmanlı yönetiminde laiklik var mıydı?

—"El cevap": Vardı.

Peki İslam'da laiklik vardı da, Atatürk'ün yaptığı neydi? Atatürk Şeriati neden kaldırdı?

İslam'da laiklik nasıl var?

Hilmi Ziya Ülken'e göre: İslâm'da laiklik vardır çünkü: "Muamelât" bölümü, öteki bölümlerden ayrılmıştır. Muamelât bölümüyse "farz"lardan değildir. (*50. Yıl*, İlahiyat Fakültesi yay., no: 117, s. 64-65)

Bir kez "muamelât"ın, İslâm'da "farz"lardan olmadığı doğru değildir. Her alandaki hükümleriyle İslam bir bütündür. Hepsi İslam'daki temel kaynaklara, Kur'an'a ve hadislere dayandırılır. Kimileri zorlanarak bile olsa. Yani kapalı İslam'cı "ilim adamları"ndan Ülken'in ileri sürdüğünün tersine, "muamelat"; İslam'daki kaynağı ve geçerliği yönünden ötekilerden ayrı değildir. Başka kesimdeki "farz"lar nasılsa, "muamelât" kesimindeki "farz"lar da öyledir. Hiçbir fark yoktur. "Açıktan İslam'cı"lar da bunu böyle kabul ederler. Örneğin *Üç Din ve Üç Şeriat Karşısında Laiklik* adlı kitabın yazarı Ahmet Selâmî, bu kesimden bir yazar olarak bu kitabında şöyle demektedir:

"Din; sadece iman, ibadet, ahlak ve vicdana tealluku olan, yeri ise mabet ve insanların gönlü bulunan bir şey değildir. Peygamberler eliyle beşeriyete tebliği yapılan ilahi dinin tamamı, aynı zamanda top-

yekun dünya ve dolayısıyla devlet işlerini nizamlıyan bir bünyenin sahibi olarak varlık belirtir..." (İstanbul, 1976, s. 59-60)

Ali Fuat Başgil de "din"le "devlet"in; "birleşik" olduğu zamanlarda çatışmanın olmayacağını, "din"le "devlet"in *ayrı* olması durumunda "çatışacak"larını, "birbirlerini kovma" yoluna gideceklerini yazar. (Bkz. *Din ve Laiklik*, s. 86-87)

Kısacası "din"in, özellikle de "Yahudilik" ve "İslam"ın "laiklik"le bağdaşmayacağı, son derece açıktır. Başka türlü yorumlar, zorlamalı ve amaçlı yorumlardır. Yahudilik ve daha önce de belirtildiği gibi İslam, yaşamın her kesimine el atmıştır ve aynı ağırlıkta "Tanrı'dandır" diye hükümlerini ortaya koymuştur. "Ceza" hukukuyla, "miras" hukukuyla ve öteki hükümleriyle: "Ben varım! Dünyadaki yaşamı da ben düzenlerim, ben yönetirim!" demektedir. Bu nedenle insanlar ve toplumlar seçimlerini yapmak zorundadırlar: Ya, "laik devlet" ya da "İslam" Bir başka deyişle devlet ya bütün biçim ve anlamıyla "laik" olacak, ya da "teokratik" olacak. Karması, –hele çatışmasız– düşünülemez.

Hilmi Ziya Ülken'e göre Osmanlı yönetiminin de laiklik dışında gösterilmesi ve "teokratik bir devletti" diye nitelenmesi yanlıştır. Çünkü: "Fatih'ten Selim'e değin Halifelik yoktur, Selim'den sonra da birdenbire teokratik olmamıştır", "Fatih'in dinlere ve mezheplere karşı hoşgörüsü vardır" (*50. Yıl*, İlahiyat Fak. Yay., no:117, Ankara, 1973, s. 66)7

Demek ki Ülken'in mantığına göre, yeryüzünde "laik olmayan hiçbir devlet" olmamıştır, olmayacaktır da. Öyle ya, İslam ve Osmanlı yönetimi "laik" diye nitelendiğine göre, laik olmayan hangi yönetim düşünülebilir?!

Oysa "din kuralları"na dayalı olan bir yönetime "laik" demek; ya hukuku bilmemek, ya bilmezlikten gelmek, belirli bir amaç için laikliğin canına okumak ve "bilim namusu"ndan çok uzaklaşmakla mümkün olabilir. Din kuralarına dayalı bir yönetime "laik" diyebilecek bir hukukçuya dünyada rastlanamaz. Bir bilim adamı ve aydın kişiye de... Ama ülkemizde rastlanmakta. Hem de TRT yayınlarında, televizyonda. Dizi dizi. Ve her zaman olduğu gibi Atatürk'çülük adına.

D- Laikliğin Gerekçesi

1- Din-İslam Kurallarının, İnsanlığın Gereksinmelerine Yetmezliği

Medeni yasanın gerekçesinde, zamanın Adliye Vekili Mahmut Esat şöyle der:

"—Mecelle'nin temeli ve ana çizgileri dindir. Oysa insan yaşamı her gün, dahası her an, köklü değişmelere uğrar. Onun değişmelerini, yürüyüşünü hiçbir zaman bir nokta çevresinde çivilemek ve durdurmak mümkün değildir. Yasaları dine dayalı devletle, kısa bir zaman sonra, ülkenin ve ulusun gereksinimlerini doyuramaz duruma gelirler. Çünkü dinler, değişmez hükümler ileri sürerler. Yaşamsa yürür, gereksinimler hızla değişir. Din kuralları-yasaları, kesinlikle, ilerleyen yaşamın karşısında biçimsel bir ölü sözlerden öte bir değer, bir anlam taşımazlar. Değişmemek, dinler için bir zorunluluktur... (4 Nisan 1926 yayın ve 4 Ekim 1926 yürürlük tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun gerekçesinden- bugünkü dille Türkçeleştirilmiştir– T.D.)

Özeti şu:

Din kurallarında "değişmezlik" temeldir. Kurallar durağandır. İnsanlar ve toplumlarsa, yaşamlarıyla birlikte sürekli bir değişme içindedirler. Değişmeyen kurallar, her an değişen ve gelişen yaşamın gereksinimlerine karşılık veremezler. Karşılık veriyormuş gibi gösterilseler de.

Ünlü müslüman yazar Şehrestâni (1076-1153) bile, daha 12. yüzyılda, yaşam karşısında dinsel kuralların yetersizliğini ortaya koyan görüşe yer verip bu görüşü savunmuştur. "Dinsel kuralların sonlu olduğunu", buna karşılık yaşam ve gereksinimlerin sonsuz bulunduğunu, "sonlu olan birşeyin ise, sonsuz olanı kavrayıp içine alamayacağını" savunur bu görüş.

Taa 12. yüzyılda bu böyle; hem de müslüman yazarlarca belirlene dursun; çağımızın İslam'cı "ilim adamları"na ve bunları kaynak göstererek yorumlar yapan kimi "çağdaş bilim adamları"na göre "İslam, devrimci gelişmelere de açıktır", "kimi yorumlarla, İslam, çağın gereklerine karşılık verir duruma getirilebilir", çünkü İslam'da "zamanın değişmesiyle hükümler de değişir" ilkesi kabul edilmiştir.

Çağdaşlıkları kılıklarında ve çalımlarında olan aydınlar eliyle bile sergilenen bir yutturmacadır bu!

Önemli Bir Yutturmaca, Profesör Dr. Çetin Özek, *Devlet ve Din* adlı kitabında "İslam'ın Gelişimci ve Devrimci Gücü" diye bir başlık koymuş. "Devrimci" sözcüğünü tırnak içine almış, ama bölümde anlatış biçimine bakılırsa "İslam"ın "gelişmeci" de "devrimci de olabileceği görüşüne hiç de katılmıyor değil. "İslam", "gelişmecilik" ve "devrimcilik" Bunların yanyana bile getirilmeleri olacak şey değildir. Ama niceleri gibi bu yazar da yanyana getirebiliyor ve şunları yazabiliyor:

"—Kitap (Kur'an), kişisel davranış ve toplumun yönetimiyle ilgili ilkeleri kesin ve değişmez olarak belirlememiş, temel kurallar ışığında, bunların yorumla çağa ve koşullara göre değişebilirliğini benimsemiştir. 'Zamanın değişmesiyle ahkâm da değişir' ilkesi, hadiste kabul edilmiş ve 'fıkh'ın genel kurallarından olmuştur. Nitekim belirtilen nitelikleri nedeniyle, İslam'ın devrimci rol oynayabileceğini öne süren düşünceler ortaya atılmış ve çağımızın değişen koşulları içinde bu güce dayanmanın gerekliliği savunulmuştur..." (s. 243-244.)

"Kitap (Kur'an), kişisel davranış ve toplumun yönetimiyle ilgili ilkeleri kesin ve değişmez olarak belirlememiş"miş! Yazarın "kitab"ı bilmediği nasıl da belli. İslam'ın bu "kutsal kitab"ında, "kişisel davranış"larla ilgili hükümler de, "toplumun yönetimi"yle ilgili hükümler de kendi boyutları içinde ayrıntıyla belirlenmiştir oysa. "Kesin ve değişmez olarak" "Kitabın" yani Kur'an'ın "hükümleri"ni kim, kimler "değiştirecek" İslam'a göre? Kime, kimlere verilmiş bu yetki? Kuşkusuz ve kesin olarak hiç kimseye! "Muhkem" ayetlerin "hüküm"lerini değiştirebilecek yetkide, İslam'da hiçbir kimse ve makam yoktur. Bu tartışılamaz bile. "Zamanın değişmesiyle ahkâm da değişir" kuralına gelince. Bu kural, Meccelle'de ve İslam usul-ü fıkhında yer almıştır. Doğru. Ama Çetin Özek'in anladığı anlamda değil. Önce bu hadis değildir. Sonra, bu kurala yer verenlerin kendileri de belirtmişlerdir ki, "değişeceği" söylenen "hükümler", temelde olanlar değildir. "Farz"lara, "haram"lar, dahası "vacib"lere bile ilişkin olmayan hükümlerdir. Bu kuralın alındığı kaynak olan *"El Eşbah Ve'n-Nezâir"*de olsun, ötekilerde olsun, "zamanın değişmesiyle hükümlerin de nasıl değişeceği"ne, bununla ne amaçlandığına örnek de verilmektedir. Şu

örnek: Eskiden camilerin kapılarını kapamak doğru bulunmazdı. Bununla ilgili ayet ve hadis de yoktur. Ama caminin kapısının açık tutulması, daha uygun görülürdü. Sonra "zaman değişti" Hırsızlıklar çoğaldı. Şimdi artık, camilerin kapısı kapatılabilir, kitlenebilir de. İşte "Usul-ü fıkıh"da, yani İslam hukukunda verilen örnek; bu ve benzeri bir iki küçük ayrıntı. Çetin Özek'se, İslam'ın "değişmelere açık olduğu" yutturmacısını pazarlayanlara katılarak "İslam'da her türlü hükmün, zamanın değişmesiyle değişebileceği" düşünülebilirmiş gibi, hatta böyle bir olgu varmış gibi yazıp savunmakta. Sormak gerekir: İslam'ın temel hükümlerinden hangisi zamanın değişmesiyle değişebilir kendi kuralları içinde? "Namaz"a, "oruç"a, "hacc"a, "zekât"a ilişkin olanları mı? "Nikah"a (evlenmeye), "talak"a (boşamaya), "miras"a, "had"lere (çeşitli cezalara) ilişkin olanları mı? Hangisinin, İslam'a göre, zamanın değişmesiyle değişebileceği ileri sürülebilir? İleri sürülemez; ama, Çetin Özek'in de katılmış göründüğü yutturmaca, nicelerini yanıltmıştır. Kuşkusuz, yazarda ille de kötü bir amaç aramak doğru değildir. Konuyu bilmiyor olabilir. Fakat insan bilmediği konuyu da biliyormuş gibi sunmamalıdır. İslam hukuku bir uzmanlık işidir. Kaynak olarak gösterdiğini gördüğümüz Hilmi Ziya Ülken'den de yeterli bilgiyi alamaz. Özek sonra "kelam okulları"na "ilm-i kelam"a dalıyor. Buradan da sonuçlar çıkarıyor. Burada gösterdiği kaynak da, çok iyi tanıdığım Ali Arslan Aydın. "Mukaddesat"çı kesimden. Ama arkadaşımızın, "kelâm"cı da tanındığı halde, bu konuda derinlemesine bir uzmanlığı olmadığı bu alanın uzmanlarınca bilinmektedir. Çetin Özek'in bu konuları anlaması için de uzman olması gerekir. Yazar ayrıca, kimilerince "ilerici" gösterilen Cemaleddin Afgani'yi gerçekten biliyormuş gibi, bilebilirmiş gibi nitelemelerle sunmaktadır. Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Seyyid Raşid Rıza, Musa Carullah, ülkemizde de Hayreddin Karaman, "İslam yenilikçileri"nden sayılırlar. Bunlar İslam'ı, "akıl ve bilim"le bağdaştırma çabasında olan kimselerdir. "İskolastik" yöntemin temsilcileri. Batı'da bu yöntem çoktan bırakılmışken, doğuda yeni diye piyasaya sürülmektedir. İslam'da bile yeni değildir ve cılkı çıkmıştır. Afgani'de ve ötekilerin dilinde yer alan "emperyalizm"se özel, dinsel anlam taşımaktadır. Bunların yapıtları doğrudan okunabilir ve "hareket"leri izlenebilirse ancak anlaşılabilirler.

2- Dinin Savaş ve Saldırganlık Kaynağı Oluşu

Atatürk laiklik yapısını yapıp bitirirken, gerek bizim geçmişimizdeki gerek başka ulusların tarihlerindeki "facia"lardan, "ızdırap"lardan sonuçlar çıkarıp değerlendirdiğini belirtmektedir. (bkz. Mustafa Baydar, *Atatürk Diyor ki,* s. 67.)

"Tarihteki binbir facia ve ızdırap"ın kaynağında "din", ağırlıklı olarak bulunmaktadır. Geçmişteki kanlı olayların, savaşların ya doğrudan nedeni, kaynağı olmuştur; ya da nedenlere araç yapılmıştır. Yok sayılamaz, yadsınamaz bir gerçektir bu.

Yahudiler ilk Hıristiyanlara göz açtırmak istememişler, tüyler ürpertici zulüm ve işkenceler uygulamışlardır. Ateş havuzları açıp yakmışlardır birçok Hıristiyan inanırı. Bugün devletleri de bir terör örgütü gibi "dehşet" salmakta, gözünü kırpmadan soykırımlar yapıp sergilemekte. Bunda, Yahudiliğin birinci derecede payı vardır. Kutsal kitabı olsun, onun açıklamaları olsun, sürekli: "–Vurun, kırın, yakın, yıkın, öldürün!" diyor inanırlarına. Tanrısı Yehova, Ulusal Tanrı'sıdır ve eli silahlı, ağzı kanlıdır.

Hıristiyanlar, ellerine güç geçirince, başka din inanırlarına yapmadıkları kötülük bırakmamışlar, kötülük ve işkence uygulamalarında Yahudilerden geri kalmamışlardır. Kilise babaları, "imanı bozan"ların, "kalpazan"lar gibi suçlu olduklarını ve en ağır cezayla, ölümle cezalandırılmaları gerektiğini söylemişlerdir. Nicelerini diri diri yakmışlardır. "Ateşte yananın, suçlu olduğu kanıtı"na dayanan "engizisyon" yargılamalarındaki insanlık dışı örnekler, ciltleri doldurmaktadır. İncil'de "Kim senin sağ yanağına vurursa, ona ötekini de çevir." (Matta, 5: 39) denmiyor mu? Deniyor. Ama bunun işlerliğini sıfıra indiren yorumlar da yapılıyor. Ayrıca İsâ, açık açık şöyle diyor:

"—Yeryüzüne *barış* getirmeye geldim sanmayın! Ben barış değil; kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, kişiyle babasının, kızla anasının, gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. (*Matta,* 10:34-35. Ayrıca bkz. *Luka,* 12:49,50.)

Müslümanlar da güçlenince öteki din inanırlarına kötülük yapmışlardır. Ebubekir döneminde, "peygamberin fetvası var" denerek, insanlar ateşe atılıp yakılmışlardır. Benzer olaylar, Ali döneminde de olmuştur. "Peygamberin" döneminde bile insanlar, hayvan boğazlanır

gibi boğazlanmışlardır. Bir olayda, damadı Ali'nin de cellatlar arasında bulunduğu bir adam kesme gösterisinde bir sürü eli kılıçlı cellad, bir gün boyunca kelle kesmişler ve yorulmuş, dinlendikten sonra yeniden kesmişlerdi. "Peygamber"in buyruğuyla!!!

Kur'an'da "–Nerede bulursanız orada öldürün!" (*Bakara,* ayet: 191; *Nisa,* ayet: 89; *Tevbe,* ayet: 5) deniyor. İnançlarından dolayı insanların öldürülmeleri isteniyor. "Kâfir", "putatapar" oldukları için. Oysa, yine Kur'an'ın tanıklığıyla putataparlar, "asıl Tek Allah'a inandıklarını, putlara da, asıl Allah'a yaklaştırsın diye kulluk ettiklerini" söylemektedirler (bkz. Zümer, ayet: 3)

Müslümanlar, yalnızca "kâfir"leri değil, birbirlerini bile keserek öldürmüşlerdir. Sayısız örneklerinden biri Cemel Olayı'nda meydana gelmiştir (9 Aralık 656 da): İki kesim savaşıyor. İki kesimde de bulunanlar, yalnızca müslümanlar. İki kesimde de peygamberin yakınları ve arkadaşları var. Dahası, "sağlıklarında cennetle müjdelenmiş on kişi"den kişiler de var bunlar arasında. Ve dahası: Savaşan iki kesimden birinin başında Muhammed'in karısı (daha doğrusu karılarından biri olan) Âişe; öbür kesimin başındaysa sevgili damadı Ali bulunuyordu. İki kesim kıyasıya savaştı. Sonuç: 15 bin ölü. Âişe kesiminden 13 bin kişi, Ali kesiminden de 2 bin kişi kesilip öldürülmüştür. "Din" adına, Tanrı aşkına (bkz. Neşet Çağatay –İbrahim Agâh Çubukçu, *İslâm Mezhepleri Tarihi,* Ankara, 1965, s. 10.)

İslam'ın kendi inanırlarını bile Tanrı adına kesmekten çekinmeyen ve yalnızca bir savaşta 15 bin kişi öldürebilmiş olan bir "İslâm cemaati", başkalarını öldürmekten çekinir mi? Sürüler halinde –eli silahlı– ortaya döküldüğü zaman neler yapmaz? Ve neler yapmamıştır?

İşte laiklik bunun için son derece önemlidir ve bunun için gerçekleştirilmiştir.

3- Uygarlığa, İnsana, Bilime Yöneliş

Laikliğin kurucusu, bu yapıyı kurarken çağdaş uygarlığı, insan aklını ve bilimi temel aldığını birçok açıklamasıyla belirtmiştir. Daha önce bu yoldaki sözlerinden örnekler sunuldu.

Atatürk, 31.8.1925 de de şöyle der:

"—Tekkelerin amacı, halkı meczup ve aptal yapmaktır. *Halbuki halk, meczup ve aptal olmaya karar vermemiştir.*(...)

Biz dünya uygarlığı ailesi içinde bulunuyoruz. *Uygarlığın* bütün gereklerini uygulayacağız." (*Çankırı,* A.A. 31.8.1925 –Mustafa Baydar, a.g.y. s. 67)

II

"İRTİCA"

A-Türleri

1- Devlet "İrtica" ı

"İrtica" gerçek anlamıyla "geriye dönüş" demektir. Bu anlamdaki irtica yalnızca devlet için söz konusu olabilir. Çünkü "geriye dönüş", ileri adım atmış olan için söz konusudur. Bir devlet düşünelim. Laik yolu seçmiştir, bu yolda "ileri adım" atmıştır. Eğer bu devlet, sonra, şu ya da bu etkiyle laiklikten ödün verir ya da tümüyle dönerse, "geriye dönüş" yapmış olur. İşte bu geriye dönüştür "irtica"

Atatürk ve arkadaşları, Türkiye için laikliği seçtiler. İnsanını daha çağdaş kılmak, akılcı, bilimsel temeller üzerinde yaşatıp geliştirmek için. Eğer daha sonra, siyasal iktidarlar eliyle bu ilkeden, bu ilkenin olmazsa olmazlarından "dönüş"ler yapmışsa, örneğin laik bir devletle hiçbir yönden bağdaşamıyacak olan "din eğitimini devlet eliyle ve zorunlu" yapmışsa "irtica" eyleminde bulunmuş sayılır. Bu tür "irtica", gerici çevrenin gericiliği değildir. Çünkü bu çevre "ileri" adım atmış değildir ki, "geri dönüş"ü söz konusu olsun.

2- Gericilik

Devletin dışındaki gerici çevrelerin gericiliklerine de mecaz olarak "irtica" denmektedir. Ve şaşılasıdır asıl yakınılan da "irtica"ın bu türüdür. Oysa "ekilen" neyse "o bitmekte"dir. Buğday yerine "arpa" ekilir de sonra da "arpa bitti" diye yakınılır mı? Siyasal iktidarlar,

devletin kendisine "geriye dönüş" yani gerçek anlamıyla "irtica" yaptırırlar da bunun sonucu, "meyve"si olmaz mı? Demokrasinin vazgeçilemezlerinden olan çok partili dönemde, devlet çarkı, laiklik zararına aşındırılagelmiştir. En başta oy toplamak için verilen memeler yüzünden. Önce "toprak" elverişli durumu getirilmiş, sonra da tohumlar ekilmiştir:

a) Elverişli Toprak

—Gelir dağılımındaki eşitsizlik

Aradaki farklar birer uçurum durumuna gelmiştir.

—"Hukuk devleti" niteliğinden "yarı polis-jandarma devleti" niteliğine kayış.

Ve:

—"Çaresizlik" Yurttaşın, kime, kimlere, hangi makama "başvuracağı"nı bilmemesi, dayanılmaz duruma gelen dertlerinden kurtarabilecek bir kurtarıcının olmaması.

—İşte bu durum, daha bir çok nedenle birlikte, ülke insanlarını "dinci"nin, "şeriatçı"nın, "tarikat"çinin açık duran kucağına itmiştir. "Sığınacak" bir yer bulamayan yurttaş, "sığınak" aramışlar, "Tanrı"ya sığınmışlar, Tanrı adına din-iman pazarlayanlara sığınmıştır.

b- Tohum

Toprak elverişli olunca, laiklik karşıtı tohumları ekmek ve yeşertmek zor olmamıştır. Bir yandan varlıklılar, öbür yandan din kesimi yararına çarkları aşındırılmış devlet içinde her yerde "din fabrikası" kurulmuş ve sayıları hızla artırılmıştır. Örneğin küçük kasabalarda, köylerde bile "İmam-Hatip Okulu" açma yoluna gidilmiştir. Daha yükseği olan okulların da sayısını artırmaya hız verilmiştir. Ayrıca başka adlar altında da "din eğitim ve öğretimi" yaptırılmıştır. Hele Kur'an kursları. Resmisi ve resmi olmayanı. Ülke baştan başa, bunlarla sırılsıklam duruma getirilmiştir. Ve yukarıda da belirtildiği gibi bütün bunlar Atatürk'çülük adına sergilenmiştir. Bu da yetmemiş, gelsin "zorunlu din eğitimi"

Ayrıca ülkeyi yine baştan başa saran "tarikat ağı" Örümcek ağın-

dan beter. Bu ağlar içinde politikacılar. Parti ileri gelenleri. Hem şeyhlerden "el alan", hem zaman zaman içlerine katılıp ayinlerde bulunan (Zeyrekli Mehmet Efendi'nin "hatmacegâh"larında boy gösteren iki ayrı partinin genel başkanı gibi) eski parti başkanları, başbakan yardımcıları, Atatürk, devrim ve ilkelerini korumakla yükümlü "mülki âmir"ler...

Atatürk'se ne demiş:

"—Arkadaşlar, efendiler ve ey millet! İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır..." (Mustafa Baydar, a.g.y., s. 66)

Atatürk böyle demiş ama, "din-iman pazarlıyanlar"ın da, laiklik üstüne TBMM'inde ant içtikleri halde laikliği ortadan kaldırmayı çıkarlarının gereği gören politikacıların da diyecekleri vardı ve bugüne değin Atatürk'ün dedikleri değil, bunların dedikleri olmuştur.

Laiklik karşıtı ürünler elde edildikçe yeni ürünler için yeni üretimler yapılmış, yeni tohumlar ekilmiştir.

Ve sağlanan ürünler, ülke geneline dağıtılmıştır. Ama gelir dağıtımındaki gibi değil. Bu ürünlerin hemen tümü, "din"e sığınmaya hazır varlıksız ve çaresiz kesimin payına düşmüştür.

III
BARIŞ

Barış, "gök"ten gelmez. Evrene ve insana doğru bakış sorunudur. Geniş anlamıyla "insanlaşma"ya dayalı olarak gerçekleşir.

A-Olmazsa Olmazları

1- Adaletli Gelir Dağılımı

"Adalet" gerçek anlamıyla gerçekleştirilmelidir.

2- Yarım Polis Devleti Yerine Tam Hukuk Devleti

3- Ve "Laikliğin Olmazsa Olmazları"nın Eksiksizliği

Laikliğin olmazsa olmazları, barışın da vazgeçilemezleridir. Bir ülkede tam demokrasi ve laiklik yoksa, o ülkede "barış" sağlanamaz. Yani barışın, bir nice koşuluyla birlikte bu koşullarının da eksiksiz olması gerekir. Olabildiğince...

B-Olursa Olmazları

Olmazsa olmazlarının karşıtları sergilenirse, doğal olarak barış değil, savaş elde edilir ürün olarak. Ve barışı, böyle bir durumdan sonra, "silah" zoruyla getirmek de mümkün olmaz.

IV
GENÇLİK

Gençlik, laikliğin, barışın koşullarının sağlandığı ortamda sağlıklı biçimde geliştirilebilir ancak. Başka ortamda bu mümkün değildir. Atatürk'ün "Cumhuriyeti emanet ettiği" gençlik, bu ortamda erginliğine ulaştırılmış gençliktir. Ne "din" uyuşturucularıyla uyuşturulup koyunlaştırılmış olan, ne "din, Tanrı, cihad" kışkırtmalarıyla coşturulup Hasan Sabah'ın fedâileri durumuna getirilmiş olan, ne de önce ellerine silah verilip vuruşturulmuş, sonra da korkutulup serseme çevrilmiş olan gençliktir. Düşünce ve beden sağlığına özenle bakılmış, en değerli varlıklar olarak yetiştirilmesine, gereksinimleri yerine getirilerek çalışılmış olan gençliktir o gençlik.

Teori
Sayı 45, Eylül 1993

SEMRA ÖZAL VE TV AÇIK OTURUMUNDAKİ ÜNİVERSİTE MOLLALARINA AÇIK SORULAR*

TV-I'deki açık oturumu (7.6.1990 saat: 22.15) olanca dikkatimle izledim. Makyajlanmış İslam'ın savunucusu "molla"ların neler söyleyeceklerini az çok kestirebiliyordum. Ama yine de söyleneceklerden hiçbir ayrıntıyı kaçırmak istemiyordum. Hazırlığımı ona göre yaptım, kendimi ona göre verdim açık oturuma. Semra Özal, bir başka özellikteydi. "Atatürkçü ve laik kimliğiyle oradaydı. Ve "kadın hakları savunucusu" olarak. Bakalım "molla"lar karşısında kendisini hangi konuma koyacaktı? "Farklı şeyler" söylüyor gibi görünmedi değil. Ne var ki, "hocam da gayet güzel belirtti..." türünden sözleriyle ve sergilediği kimi tutumuyla, "molla"ların yanında yerini aldı. Atatürk'ten aktardıklarıysa havada kaldı.

Orada bulunup karşılık vermek isterdim. Ama benim gibilerin düşünce dünyasından en küçük bir şeyin bile orada yansıtılmasına TRT olanak verir mi? Bu olamayacağına göre, sesimi buradan duyurmak istiyorum. Sorularla... Semra Özal'dan başlıyarak.

Semra Özal'a Sorular

—Açık oturumda, Atatürk'ün, "erkek kadın ayrımı yapan milletlerin, medeni millet olmadığını ifade ettiğini" belirttiniz. Bunu benimsiyorsanız, başta"Kur'an"ı, hukuk düzeniyle bu ayrımı yapan İslam'dan yana nasıl olabiliyorsunuz? İşte bir ayette anlatılan: (Diyanet'in resmi çevirisiyle)" Kadınların hakları, örfe uygun olarak vazifelerine denktir. Erkeklerin, onlardan bir üstün dereceleri vardır..." (Bakara,

* *2000'e Doğru* için hazırlanan bu yazının özgün metni duruyor.

ayet: 228) İşte bir başka ayetten: (Çeviri, yine Diyanet'in) "Allah'ın kimini, kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hakimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden (baş kaldırmalarından) endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında yalnız bırakın, nihayet dövün... (Nisâ, ayet: 34) Şimdi siz, bir "kadın hakları savunucu" kadın olarak, "kadın"ın, bu ayetlerdeki konumundan yana olabilir misiniz?

—Dilinizdeki "Atatürk inkılapları", eğer "kadın"ı bu konumda sürdüren ve süründüregelmiş olan İslam Şeriatı'na karşı değildiyse neye karşıydı, söyler misiniz?

—Atatürk'ün "laiklik dinsizlik değildir" dediğini söylediniz. Bunu kanıtlayabilir misiniz?

—Atatürk, "İslam"dan "Arap Dini" diye söz eder ve bu dinin, Türk toplumuna bir şey kazandırmadığını, tersine çok şey yitirttiğini, toplumun ulusal bağlarını gevşettiğini, toplumu uyuşturduğunu belirtir. (Bkz. Prof Dr. A. Afetinan, *Medeni Bilgiler*, s. 364 ve öt). Bunu biliyor muydunuz? Ve böyleyken modern Türkiye'yi, "Kur'an'ın gerisinde" gösteren bir "molla"yla nasıl uyuşabildiniz?

—Sizi "Atatürk ilke ve inkılapları"nın "en başında" geldiğini söylediğiniz laiklik, eğer çok ilgilendiriyorsa, "Türkiye Cumhuriyet"i laiktir, ama ben laik değilim, Müslümanım!" diyen ve "TBMM'de laiklik için ant içmiş "bir kişi olarak bunu söylemiş olan bir "koca"yla nasıl yaşıyabiliyorsunuz? Öyle bir kocadan, hiç değilse bundan sonra birlikte olmamak için boşanmanızı önerirsen saçma bir öneride mi bulunmuş olurum?

Molla Yaşar Nuri Öztürk'e Sorular

—Kur'an'da, "kız çocuklarının diri diri gömülmesi"nden sözedildiğini, bunun "en aşağılık bir şey" olduğunun anlatıldığını ve "bu tabirin Kur'an-ı Kerim'in tabiri olduğunu" söyledin. Bu, "yalan" olmadı mı? Kur'an'da "gömülmüş (kız, kadın) olana, hangi suçtan öldürüldü-

ğü sorulduğu zaman?" anlamındaki iki ayetten (Tekvîr, ayet: 6-7) başka bir ayet var mı?

—İslam öncesi Araplarda, "kız çocuklarının diri diri gömüldükleri", İslam'ın bir "yalan"ı değilse, her hangi bir belge gösterilebilir mi? Böyle bir durum olsaydı, Araplarda "kadın çokluğu" olabilir miydi? Dahası, kız çocukları öldürülüyorduysa, Araplar nasıl ürüyordu?

Ötekilere Soru

—Molla Yaşar Nuri Öztürk'ün "Kur'an'a dayanarak kadın hakları"ndan söz ederken! bir tek ayet bile göstermediği dikkatinizi çekmedi mi? Neden bir ayet göstermesini istemediniz?

—Bu açık oturumda, Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinden kişiler olarak İslam Şeriatı mollaları gibi İslam'ı savunmanız ve Atatürk'ü de o konumda göstermeniz sizi hiç rahatsız etmedi mi?

ANSİKLOPEDİ KÖŞESİ*

1- Genel: Kavramlar, Abc Sırasıyla
2- Güncel: Ne Nedir?

ÖNERİ SAHİBİ: Turan Dursun
(Araştırmacı, yazar, doğubilimci
–19 yıllık sarı basın kartı sahibi–

Öneri Ve Önemi

—Bu bir, eğitim kültür amaçlı öneridir.
—Bir gazete için İLKTİR.
—Dil ve düşünce açısından, *herkesi* ilgilendirir niteliktedir.
—En başta *öğretmenler* ve *öğrencilerce* izlenecektir.
—Kalıcıdır, zaman zaman cilt cilt yayınlanabilir.

Yüzbinlerce okuru olan bir gazetede bu gerçekleştirildiğinde:

1- İnsanımızın:

a) Hem DİL'inin,

b) Hem de *düşünce*'sinin *gelişmesine*, çok önemli katkılar sağlanacaktır.

2- Gazetenin yüzbinlerce okurunca beğeniyle izleneceği için:

a) Gazetenin "tiraj"ını artırabilecektir, daha çok okunmasında etkili olacaktır,

b) Gazetenin ciddi hizmetler verdiği konusundaki kanıların artmasını sağlayabilecektir.

*Turan Dursun, bu metni Doğu Perinçek'in önerisi üzerine hazırladı. Bir aydınlanma penceresi açmak isteyen Turan Dursun'a hiçbir gazete sayfalarını açmadı.

Bilindiği gibi, gazete, yalnızca "ilginçlik" aramamalı, aynı zamanda toplumsal yararlara da yönelik olmalıdır. "Ansiklopedi köşesi", bu yönden çok önemli bir köşe olacaktır.

Öneri dosyasında "706 kavram" var. Kavramların tamamı, 1500'dür.

Gerekçesi

Toplumda kimi konular çok bilinmek istenir de bilinmez; ya da yeterince bilinmez. Kimi konularsa yanlış bilinir. O kafadaki bilgi bir türlü, öbür kafadaki bilgi bir başka türlüdür. Köken ve doğrusu bilinmeyince, bir kargaşadır gözlenir. Kavramlarda da durum bu. Örneğin: "Namus" Hangi dil kökenlidir? Dilimize nasıl geçmiş, hangi değişikliğe uğramış ve hangi anlamları yüklenerek gelmiştir? Bilenin, sağlıklı bilenin sayısı toplumda çok olmasa gerek.

Kavramların bilinmemesi, yeterince bilinmemesi, ya da yanlış bilinmesi, "değer yargıları"na da yansımıştır. Yine "namus"u örnek olarak alırsak görülür ki her kafada bir "namus anlayışı" var. Tam bir kargaşa. Ve çoğundaki, sakat ya da tümüyle yanlış. Öyleyse ışık tutmak gerekli. Kuşkusuz olabildiğince. Bu, açık bir zorunluluk.

İnsan doğasında "merak" yani bilme isteği vardır. Bu kullanılmalı ve iyiye kullanılmalı. Yani toplumun, insanlığın yararına, gelecekte daha güzel bir dünya kurulmasına yönelik biçimde...

Köşede Neler Bulunacak?

1- *Kavramlar.* Önce kavramlar seçilmiştir. Yüzlerce, binlerce, kavram arasından, toplumu, özellikle çağımızın insanını en çok ilgilendiren, en genel ve evrensel olanları alınmıştır. Bunlar ABC sırasıyla düzenlenmiştir.

2- *Güncel Konular:* Köşenin bir kesiminde, NE NEDİR başlığı altında, güncel konular yer alabilir ve kısa kısa bilgiler verilebilir.

İlkeler

—*Anlaşılır Bir Dil:* Anlaşılırlık temel ilke. Açık, kolay ve "bir çırpıda anlaşılır" bir dil seçilmiştir. Köylünün, kentlinin; gencin, yaşlının; okumuşun, okumamışın; kültürlünün, kültürsüzün anlıyabileceği bir dil. Sıcak, kavrayan, sürükleyici...

—*İnandırıcılık:* İnandırıcılık için en başta, kaynakların sağlam olması gelir. Bu yol seçilmiştir. Bilgilerin dayalı olduğu kaynaklar nelerdir, ne ölçüde sağlamdır? Bunlar görülebilir.

—*Tamlık:* Verilen ya da alınan bilgi tam olmalı. "Eksik bilgi", kimi zaman hiç olmamasından daha iyi görülebilir, ama çoğu kez yanlış sonuçlara götürebilir. Bilgi parçası, tam bilgi değildir. Bir temel ilke de bu.

—*Doğruluk:*"Doğru", anlayışa göre değişebilir. Ama yine de, "ölçüsüzlük" söz konusu değildir. "Doğru"yu, "genellikle kabul edilen doğru"yu ve hiç değilse "daha doğru"yu ortaya koymak mümkündür. Bilime, araştırmaya, sağlıklı kaynağa dayalı bilgiler, ölçüler, ölçütler vardır. "Doğru"nun yakalanmasında bunlar rol oynar. Bu konuda gerekli titizlik, bir başka temeldir.

—*Saygı:* Tüm görüşlere, saygı ve hoşgörü, hiç vazgeçilemiyecek ilkelerdendir.

Hedef Kitle

-*GENEL.* Bununla birlikte *GENÇLİK* ağırlıklıdır.

Örnek

Adalet– 1. Denge. 2. Hakkın verilmesi, yerine getirilmesi.

Birinci anlam, sözlük anlamıdır. Arapçadır. Aynı anlamda "adl"de denir.

Felsefedeki anlamı:

"Denge" anlamı, adaletin felsefedeki anlamına da uygundur. Eski Yunan'dan doğuya da geçen felsefeye göre, temel erdemler, denge anlamındaki adalette toplanır. Açıklamaya göre: insanda üç eğilim, üç

güç vardır: 1. Kavrama, öğrenme, bilme eğilim ya da gücü. 2. Çekme, elde etme eğilimi ya da gücü. Ve 3. Zararlı görüleni itme, kendini savunma, koruma eğilimi ya da gücü.

Birinci güç ya da eğilim "dengelendiği" zaman temel erdemlerden olan "hikmet" elde edilir. Yani yerinde ve gereği gibi düşünülüp elde edilen bilgi. Eksik olduğundaysa erdemle bağdaşmayan bilgisizlik, bönlük, "ahmaklık" oluşur. Dengelenmeyip aşırılığa düşüldüğü durum da var: Matematikten sınava girecek bir öğrencinin, bu dersi bırakıp edebiyat öğrenmeye kendini vermesi gibi bir durum. Bu da erdemlilik sayılmaz.

İkinci güç ya da eğilim dengelendiğinde, insan, isteklerini dengede tutar. Ne bütünüyle isteksizdir, uyuşuktur ve çıkarlarından vazgeçer durumdadır; ne de isteklerinin tutsağıdır, çıkar ya da şehvet düşkünüdür. "İffetli"dir. Yani elde etme eğilimlerini, "ne pahasına olursa olsun" değil; dürüstçe kullanır.

Üçüncü güç ya da eğilime gelince: Dengeli biçimde kullanıldığında, yiğitlik, yüreklilik (şecaat) durumu doğar. Ki bu da temel erdemlerdendir. Bu durumda ne korkaklık vardır, ne de "tehlikelere gözü kapalı atılma" vardır. Bunun ikisi de erdemli olmayla bağdaştırılmaz.

Sonuç: Adalet, sözü edilen felsefedeki anlamıyla, "hikmet", "iffet" ve yiğitlik adları verilen erdemlerin tümüdür.

(Kaynak: Teftazanî, Telvih; Hâdimî, Berîka)

Hukuktaki anlamı:

İnsanların doğuştan ve yasalarla sağlanan "hak"ları vardır. Adalet, bu hakların tanınması, sağlanması ve korunmasıdır.

(Kaynak: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Semineri, 1968; *Hukuk Ansiklopedisi,* 1.cilt, Adalet maddesi.)

Ana Kavramlar

A

1- ABARTI, 2- ACI-AĞRI, 3- ACIMA, 4- AÇI, 5- AÇIKLIK, 6- AÇLIK, 7- ADAK, 8- ADALET, 9- ADAYLIK, 10- AĞIRBAŞLILIK, 11- AĞIRLAMA, 12- AĞIRLIK, 13- AĞIT, 14- AĞLAMA, 15- AHD, 16-

ÂHİRET, 17- AHLAK, 18- AHLAKSIZLIK, 19- AHMAKLIK, 20- AİLE, 21- AJANLIK, 22- AKADEMİ, 23- AKIL, AKILLILIK, 24- AKIM, 25- AKIŞ, 26- AKİT,27- AKLAMA, 28- AKTARMA, 29- ALAN, 30- ALAY, 31- ALÇAKLIK, 32- ALDANMA, 33- ALDIRMAZLIK, 34- ALEM, 35- ALGI, 36- ALICILIK, 37- ALIM, 38- ALINGANLIK, 39- ALIŞKANLIK, 40- ALLAH, 41- ALT YAPI, 42- AMAÇ, 43- AMANSIZLIK, 44- AN, 45- ANA, ANALIK, 46- ANAYASA, 47- ANI, 48- ANIT, 49- ANLAK, 50- ANLAM, 51- ANLAŞMA, 52- ANT, 53- ANTLAŞMA, 54- ANLATIM, 55- ANLATMA, 56- ANLAYIŞ, 57- ANMA, 58- ANTİPATİ, 59- APAÇIKLIK, 60- APTES (ABDEST), 61- ARACILIK, 62- ARAÇ, 63- ARAŞTIRMA, 64- ARAYIŞ, 65- ARINMA, 66- ARKADAŞLIK, 67- ART DÜŞÜNCE, 68- ARTIŞ, 69- ASALAKLIK, 70- AŞAĞILIK, 71- AŞAĞILIK DUYGUSU, 72- AŞAMA, 73- AŞI, 74- AŞINMA, 75- AŞIRI, 76- AŞIRILIK, 77- AŞK, 78- AŞKINLIK, 79- ATACILIK, 80- ATAKLIK, 81- ATILIM, 82- ATIŞ, 83- AVCILIK, 84- AVUNMA, 85- AYAKLANMA, 86- AYAR, 87- AYARTMA, 88- AYDIN, 89- AYDINLANMA, 90- AYDINLIK, 91- AYGIT, 92- AYIKLAMA, 93- AYILMA, 94- AYIP, 95- AYLAKLIK, 96- AYMAZLIK, 97- AYNILIK, 98- AYRICALIK, 99- AYRILIK, 100- AYRIM, 101- AZGINLIK, 102- AZIK, 103- AZINLIK, 104- AZITMA.

B

1- BABA, BABALIK, 2- BABACANLIK, 3- BABAYİĞİTLİK, 4- BAĞDAŞMA, 5- BAĞIMSIZLIK, 6- BAĞINTI, 7- BAĞIRMA, 8- BAĞIŞ, 9- BAĞIŞIKLIK, 10- BAĞIŞLAMA, 11- BAĞLAM, 12- BAĞLAMA, 13- BAĞLANTI, 14- BAĞLILIK, 15- BAKIM, 16- BAKIŞ, 17- BAKİRELİK, 18- BARINMA, 19- BARIŞ, 20- BASAMAK, 21- BASIM, 22- BASKI, 23- BASKICILIK, 24- BAŞARI, 25-BAŞKALIŞIM, 26- BAŞLAMA, 27- BAŞLANGIÇ, 28- BAŞVURU, 29- BATAKBATAKLIK, 30- BATI, BATICILIK, 31- BATIL, 32- BAYAĞILIK, 33- BAY, BAYAN, 34- BAYGINLIK, 35- BAYINDIRLIK, 36- BAYRAM, 37- BEBEKLİK, 38- BECERİ, 39- BEDAVA, 40- BEĞENİ, 41- BEKARLIK, 42- BEKLENTİ, 43- BEKLEME, 44- BELGE, 45- BELİRGİNLİK, 46- BELİRLEME, 47- BELLEK, 48- BELLE-

ME, 49- BEN, 50- BENCİLLİK, 51- BENGİSU, 52- BENLİK, 53- BENZERLİK, 54- BERAT, 55- BESİN, 56- BESLENME, 57- BETİM, 58- BEYİN, 59- BEZGİNLİK, 60- BIKKINLIK, 61- BİÇİM, 62- BİLDİRGE, 63- BİLDİRİ, 64- BİLEŞİM, 65- BİLEŞKE, 66- BİLGELİK, 67- BİLGİ, 68- BİLGİCİLİK, 69- BİLİM, 70- BİLİMSELLİK, 71- BİLİNÇ, 72- BİLİNEMEZ, BİLİNEMEZCİLİK, 73- BİREY, BİREYCİLİK, BİREYSELLİK, 74- BİRİKİM, 75- BİRİM, 76- BİRİNCİL, 77- BİRLEŞME, 78- BİRLİK, 79- BİTİM, 80- BİTİRME, 81- BİTİŞ, 82- BİTİŞİKLİK, 83- BİTKİNLİK, 84- BOCALAMA, 85- BOĞULMA, 86- BOLLUK 87- BORÇ, 88- BOŞBOĞAZLIK, 89- BOŞİNANÇ, 90- BOŞLUK, 91- BOŞZAMAN, 92- BOYKOT, 93- BOYLAM, 94- BOZGUNCULUK, 95- BOZMA, 96- BOZUKLUK, 97- BÖBÜRLENME, 98- BÖLGE, BÖLGECİLİK, BÖLGESELLİK, 99- BÖLME, 100- BÖLÜM, 101- BÖLÜŞME, 102- BÖNLÜK, 103- BUDALALIK, 104- BULANIKLIK, 105- BULANTI, 106- BULUNTU, 107- BULUŞ, 108- BULUŞMA, 109- BUNAKLIK, 110- BURJUVA, 111- BURMA, 112- BURULMA, 113- BURUŞMA, 114- BUYRUK, 115- BUYRULTU, 116- BUYURMA, 117- BÜKME, 118- BÜLTEN, 119- BÜROKRASİ, 120- BÜRÜME, 121- BÜTÇE, 122- BÜTÜN, 123- BÜYÜ, BÜYÜCÜLÜK, 124- BÜYÜK, 125- BÜYÜKLENME, 126- BÜYÜKLÜK, 127- BÜYÜME.

C

1-CAMBAZLIK, 2- CAN, 3- CANAVAR, CANAVARLIK, 4- CANLI, 5- CANLICILIK, 6- CASUSLUK, 7- CAYMA, 8- CEHENNEM, 9- CENNET, 10- CEZA, 11- CILIZLIK, 12- CIVIK, 13- CIVITMA, 14- CİMRİLİK, 15- CİN, 16- CİNAYET, 17- CİNCİLİK, 18- CİNSELLİK, 19- CİSİM, 20- COŞKU, 21- CÖMERTLİK, 22- CUMHURİYET, 23- CÜMLE.

Ç

1- ÇABA, 2- ÇABUKLUK, 3- ÇAĞ, 4- ÇAĞDAŞLAŞMA, 5- ÇAĞDIŞILIK, 6- ÇAĞIRMA, 7- ÇAĞRI, 8- ÇAĞRIŞIM, 9- ÇAĞRIŞIMCILIK, 10- ÇAKIŞMA, 11- ÇAKMA, 12- ÇALGI, 13- ÇALIM, 14- ÇALIŞKANLIK, 15- ÇALKANTI, 16- ÇALMA, 17- ÇAPKINLIK,

18- ÇAPLILIK, 19- ÇARPIM, 20- ÇARPMA, 21- ÇATIŞMA, 22- ÇATLAKLIK, 23- ÇEKEMEZLİK, 24- ÇEKİCİLİK, 25- ÇEKİLME, 26- ÇEKİM, 27- ÇEKİMCE, 28- ÇEKİMSERLİK, 29- ÇEKİNCE, 30- ÇEKİNGENLİK, 31- ÇEKİRDEK, 32- ÇEKİŞME, 33- ÇEKİŞTİRME, 34- ÇEKME, 35- ÇELİŞKİ, 36- ÇERÇEVE, 37- ÇETİN, 38- ÇEVİKLİK, 39- ÇEVİRİ, 40- ÇEVİRİM, 41- ÇEVİRME, 42- ÇEVİRMENLİK, 43- ÇEVRE, 44- ÇEVREBİLİM, 45- ÇEVRELEME, 46- ÇIKAR, 47- ÇIKARCILIK, 48- ÇIKARIM, 49- ÇIKARMA, 50- ÇIKIŞ, 51- ÇIKMAZ, 52- ÇILDIRMA, 53- ÇILGINLIK, 54- ÇIPLAK, ÇIPLAKLIK, 55- ÇIRAK, ÇIRAKLIK, 56- ÇIRPINMA, 57- ÇİLE, 58- ÇİLECİLİK, 59- ÇİRKİNLİK, 60- ÇİVİ, 61- ÇİZELGE, 62- ÇİZGİ, 63- ÇOBAN, ÇOBANLIK, 64- ÇOCUK, ÇOCUKLUK, 65- ÇOĞALMA, 66- ÇOĞULCULUK, 67- ÇOĞUNLUK, 68- ÇOK, ÇOKLUK, 69- ÇOKKARILILIK 70- ÇOKTANRICILIK, 71- ÇOKULUSLU, 72- ÇOKYÖNLÜLÜK, 73- ÇÖKELME, 74- ÇÖKERTME, 75- ÇÖKÜŞ, 76- ÇÖZME, 77- ÇÖZÜM, 78- ÇÖZÜMLEME, 79- ÇÖZÜNME, 80- ÇÜRÜK, ÇÜRÜKLÜK.

D

1- DAĞILIM, 2- DAĞINIKLIK, 3- DAHİLİK, 4- DALDIRMA, 5- DALGALANMA, 6- DALGINLIK, 7- DALINÇ, 8- DALKAVUKLUK, 9- DALMA, 10- DAMITMA, 11- DANIŞMA, 12- DANIŞMANLIK, 13- DARGINLIK, 14- DAVRANIŞ, 15- DAVRANIŞÇILIK, 16- DAYAK, 17- DAYANAK, 18- DAYANIŞMA, 19- DEBELENME, 20- DEĞER, 21- DEĞER YARGISI, 22- DEĞİNME, 23- DEĞİŞİKLİK, 24- DEĞİŞİM, 25- DEĞİŞKENLİK, 26- DELİKANLILIK, 27- DELİLİK, 28- DELİRME, 29- DELME 30- DEMOGOJİ, 31- DEMEÇ, 32- DEMEK, 33- DEMET, 34- DEMOKRASİ, 35- DENEK, 36- DENEME, 37- DENEMECİLİK, 38- DENET, 39- DENETİM, 40- DENETLEME, 41- DENEY, 42- DENEYDIŞI, 43- DENEYİM, 44- DENEYLEME, 45- DENEYSELCİLİK, 46- DENEYÜSTÜ, 47- DENEYÜSTÜCÜLÜK, 48- DENGE, 49- DENGELEME, 50- DENGESİZ, 51- DENK, 52-DENKLEM, 53- DENKLEŞME, 54- DENSİZLİK, 55- DEPREM, 56- DEPRENME, 57- DEPREŞME, 58- DEREBEYLİK, 59- DERECE, 60- DERGİCİLİK,

61- DERİNLİK, 62- DERLEME, 63- DERME, 64- DERNEK, 65- DERS, 66- DERT, 67- DESEN, 68- DESTEK, 69- DESTEKLEME, 70- DEŞME 71- DEV, 72- DEVALÜASYON, 73- DEVAM, 74- DEVİNGENLİK, 75- DEVİNİM, 76- DEVİRME, 77- DEVLET, 78- DEVLETLEŞTİRME, 79- DEVRİM, 80- DEVRİMCİLİK, 81- DEYİ, 82- DEYİM, 83- DEYİŞ, 84- DIŞADÖNÜKLÜK, 85- DIŞALIM, 86- DIŞAVURUM, 87- DIŞAVURUMCULUK, 88- DIŞLAMA, 89- DIŞRAK, 90- DIŞSATIM, 91- DIŞSATIMCILIK, 92- DİDİNME, 93- DİDİŞME, 94- DİKELME, 95- DİKİM, 96- DİKME, 97- DİKTA, 98- DİKTATÖRLÜK, 99- DİKTE, 100- DİL, 101- DİLBİLGİSİ, 102- DİLEK, 103- DİLEKÇE, 104- DİLEME, 105- DİLENCİLİK, 106- DİLİM, 107- DİLMAÇLIK, 108- DİLME, 109- DİLSİZLİK, 110- DİN, 111- DİNCİLİK, 112- DİNÇLİK, 113- DİNDARLIK, 114- DİNGİNLİK, 115- DİNLEME, 116- DİNLENCE, 117- DİNLEYİCİ, 118- DİNME, 119- DİNSEL, 120- DİNSİZLİK, 121- DİPLOMA, 122- DİPLOMATLIK 123- DİRENÇ, 124- DİRENİŞ, 125- DİRENME, 126- DİRİ, DİRİLİK, 127- DİRİLME, 128- DİRİM, 129- DİRLİK, 130- DİSİPLİN, 131- DİŞİLİK, 132- DİYALEKTİK, 133- DİYANET, 134- DİYET, 135- DİZE, 136- DİZGE, 137- DİZGİ, 138- DİZİN, 139- DİZME, 140- DOGMA, DOGMATİK, 141- DOĞA, 142- DOĞACILIK, 143- DOĞAÇ, 144- DOĞAL, 145- DOĞALCILIK, 146- DOĞALLIK, 147- DOĞAÜSTÜ, 148- DOĞAÜSTÜCÜLÜK, 149- DOĞRAMA, 150- DOĞRU, 151- DOĞRULAMA, 152- DOĞRULTMA, 153- DOĞRULTU, 154- DOĞRULUK, 155- DOĞU, DOĞUBİLİM, 156- DOĞUM, 157- DOĞUŞ 158- DOĞUŞTANCILIK, 160- DOKTORA, 161- DOKU, 162- DOKUMA, 163- DOKUNULMAZLIK, 164- DOLANDIRICILIK, 165- DOLAŞIKLIK, 166- DOLAŞIM, 167- DOLAY, 168- DONANIM, 169- DONATIM, 170- DONDURMA, 171- DONMA, 172- DONUKLUK, 173- DORUK, 174- DOST, 175- DOSTLUK, 176- DOYGUNLUK, 177- DOYMA, 178- DOYMAZLIK, 179- DOYUM, 180- DOYUMSUZLUK, 181- DOYURMA, 182- DÖKME, 183- DÖKÜM, 184- DÖKÜNTÜ, 185- DÖL, 186- DÖLLENME, 187- DÖNDÜRME, 188- DÖNEKLİK, 189- DÖNEM, 190- DÖNEMEÇ, 191- DÖNGÜ, 192- DÖNME, 193- DÖNÜŞ, 194- DÖNÜŞLÜ, 195- DÖNÜŞME, 196- DÖNÜŞTÜRME, 197- DÖNÜ-

ŞÜM, 198- DÖNÜŞÜMCÜLÜK, 199- DÖŞEME, 200- DÖVİZ, 201- DÖVME, 202- DÖVÜŞ, 203- DUA, 204- DURAĞANLIK, 205- DURAKLAMA, 206- DURAKSAMA, 207- DURDURMA, 208- DURGUN, 209- DURULAMA, 210- DURULAMAK 211- DURULMA, 212- DURULUK, 213- DURUM, 214- DURUŞ, 215- DURUŞMA, 216- DUYARLIK, 217- DUYGU, 218- DUYGULANIM, 219- DUYGULANMA, 220- DUYGUSALLIK, 221- DUYU 222- DUYUM, 223- DUYURU, 224- DUYUŞ, 225- DÜĞÜM, 226- DÜĞÜN, 227- DÜNYALIK, 228- DÜRTME, 229- DÜRTÜ, 230- DÜRÜSTLÜK, 231- DÜŞ, 232- DÜŞÇÜLÜK, 233- DÜŞKÜNLÜK, 234- DÜŞMAN, 235- DÜŞÜKLÜK, 236- DÜŞÜN, DÜŞÜNCE, 237- DÜŞÜNCESİZLİK, 238- DÜŞÜNME, 239- DÜŞÜNÜR, 240- DÜŞÜŞ, 241- DÜZ, DÜZELTME, 242- DÜZELTMENLİK, 243- DÜZEN, 244- DÜZENLEME, 245- DÜZENLİLİK, 246- DÜZEY, 247- DÜZGÜN, 248- DÜZLEM, 249- DÜZME, 250- DÜZMECE

E

1- EBE, EBELİK, 2- ECEL, 3- EDEBİYAT, 4- EDEPSİZLİK, 5- EDİLGEN, 6-EDİM, 7- EGEMENLİK 8- EĞİLİM, 9- EĞİLME, 10- EĞİM, 11- EĞİTİM, 12- EĞİTME, 13- EĞİTMENLİK, 14-EĞLENCE, 15- EĞLENME, 16- EĞRİLİK, 17- EKİM, 18- EKİN, 19- EKME, 20- EKONOMİ, 21- EKSİKLİK, 22- ELÇİLİK, 23- ELEMAN, 24- ELEŞTİRİ, 25- ELEŞTİRMENLİK, 26- ELİNDELİK, 27- EMANET, 28- EMEK, 29- EMEKÇİ, 30- EMEKLİ, EMEKLİLİK, 31- EMME, 32- ENDÜSTRİ 33- ENERJİ, 34- ENFLASYON, 35- ENGEL, 36- ENGİN, 37- ENLEM, 38- ENTRİKA, 39- ERDEM, 40- ERGENLİK, 41- ERGİNLİK, 42- ERİME, 43- ERİNÇ, 44- ERİNLİK, 45- ERİŞKİNLİK, 46- ERK, 47- ERKEKLİK, 48- ERKEN, 49- ERKİL, 50- ERKİNLİK, 51- ERLİK, 52- ERSELİK, 53- ERTELEME, 54- ERTEM, 55- ESENLİK, 56- ESİN, 57- ESİNCİLİK, 58- ESİNDİRME, 59- ESİNLENİM, 60- ESİRGEME, 61- ESİRGEMEZLİK, 62- ESKİ, ESKİLİK, 63- ESME, 64- ESNEKLİK, 65- ESNEME, 66- ESRİME, 67- ESTETİK, 68- EŞANLAM, 69- EŞCİNSELLİK, 70- EŞBİÇİM, 71- EŞDEĞERLİLİK, 72- EŞEKLİK, 73- EŞEY, 74- EŞGÜDÜM, 75- EŞİTLİK, 76- EŞKIYALIK, 77-EŞLEME, 78- EŞLİK, 79- EŞME,

80- EŞSESLİLİK, 81-EŞSİZLİK, 82- EŞZAMANLILIK, 83- ETÇİLLİK, 84- ETKEN, 85- ETKİ, 86- ETKİLEME, 87- ETKİLEŞİM, 88- ETKİN, ETKİNCİLİK, ETKİNLİK, 89- ETME, 90- ETMEN, 91- ETNİK, 92- EVCİLLİK, 93- EVETLEME, 94- EVİRME, 95- EVLATLIK, 96- EVLENME, 97- EVLİLİK 98- EVRE, 99- EVREN, 100- EVRENDOĞUM, 101- EVRENSEL, 102- EVRİLME, 103- EVRİM, 104- EVRİMCİLİK, 105- EYLEM, 106- EZBER, EZBERCİLİK, 107- EZGİ, 108- EZİKLİK, 109- EZİLME, 110- EZİNÇ, 111- EZME

F

1- FAHİŞELİK, 2- FAHRİLİK, 3- FAİLLİK, 4- FAİZ, 5- FALCILIK, 6- FANTAZİLİK, 7- FARK, 8- FARKLILIK, 9- FAŞİZM, 10- FAYDACILIK, 11- FEDAİLİK, 12- FELAKET, 13- FELEK, 14- FELSEFE, 15- FEMİNİZM, 16- FENALIK, 17- FETİŞİZM, 18- FIRLAMA, 19- FIRTINA, 20- FISILTI, 21- FIŞKIRMA, 22- FİİL, 23- FİLİZLENME, 24- FİŞLEME, 25- FİT, FİTLEME, 26- FİTİLLEME, 27- FLÖRT, 28- FORMÜL, 29- FORUM, 30- FRENLEME

G

1- GASP, 2- GAZETE, GAZETECİLİK, 3- GEBELİK, 4- GECİKME, GEÇ. 5- GECEKONDU, 6- GEÇERLİK, 7- GEÇİCİLİK, 8- GEÇİM, 9- GEÇİMSİZLİK, 10- GEÇİNME, 11- GEÇİRGENLİK, 12- GEÇİRME, 13- GEÇİŞLİLİK,

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ*

Özelliği

–Tarihte, İslam dünyasında da *İLKTİR*.
–ABC sırasına göre düzenlenmiştir.
–Herkesin anlıyabileceği bir dil kullanılmıştır.
–İlgili ayet ve hadislerin Türkçeleri ve açıklamaları vardır.
–Açıklamalar, yorumlar, İslam dünyasınan en önemli uzmanlarınındır.
–Her açıklama ve yorumun kaynağı gösterilmiştir.
–Kaynaklar, İslâm dünyasında da karşı çıkılamıyacak sağlamlıkta olanlardan seçilmiştir.
– İlgili ayet ve hadislerin "asıl"larına da yer verilmiştir.
– Hadisler, Buhâri, Müslim gibi en güvenilir bulunanlardan alınıp konulmuştur.
– Ülkemizde, ilgili maddeler ilgili kimselere, uzmanlara okutturulup olumlu görüşler alınmıştır. (Bir bölümü eklidir.)
–Araştırma yaptırılmış, en çok ilgi görecek bir ansiklopedi olacağı belirlenmiştir.

İçeriği

A-Kur'an'daki Konular:
–Hangi konu, Kur'an'da nasıl yer almış?
B- Kur'an'daki kavramlar, sözcükler:
–Küfür, şükür, iman, insan, melek, cin... gibi binlerce kavram ve sözcükten hangileri, hangi surede, hangi ayette ve hangi anlamlara geliyor? Açık, net, anlaşılır biçimde açıklanıyor.
140 fasikül ve 14 cilt olarak düzenlenmiştir.

*Turan Dursun'un "Kur'an Ansiklopedisi'ni tanıtmak için kaleme aldığı kısa bir yazı. Özgün metin duruyor.

KURAN ANSİKLOPEDİSİNE İLİŞKİN İLGİLİ ÇEVRELERİN GÖRÜŞLERİ*

Kur'an Ansiklopedisi'nin hazırlandığını duyduğum zaman sevincim çok büyük oldu; çünkü bu tür bilimsel ve ciddi eserler, bizim din bilgini geçinenlerin dışındaki bilginler, çoğunlukla da müslüman olmayan bilginler tarafından hazırlanmıştır. Örneğin Kur'an dizini, Flügel tarafından, altı muteber hadis kitapları dışındakileri de içine alarak muazzam bir karşılaştırmalı, konuları tasnif edilmiş hadis konkordansı da Vensink tarafından, yıllarca harcanan bir emek ürünü olarak yayınlanmıştır.

Bunlardan daha önemli olan elimizdeki Kur'an Ansiklopedisi bu kez bir Türk bilim adamı tarafından hazırlanmıştır. Yazar Turan Dursun, uzun yıllar Ankara TRT'sinde din ve ahlak yayınlarını yönetmiş ve yine uzun bir süre Sivas Müftülüğü yapmıştır.

İslamî bilimleri ve Arapçayı hakkıyla bilen Turan Dursun bu eseriyle İslamın gerçek amaçlarının ilkelerinin iyice anlaşılarak hurafelerden uzaklaşılmasına hizmet edecektir.

O, Kur'an'daki bütün sözcüklerin ve terimlerin kökenlerine inmiş, niçin ve ne anlamda kullanıldıklarını, olayların akışı Arap-İslam topluluğunun gelişini sentezleriyle işlemiştir. Bu niteliğiyle bu ansiklopedi, ünlü İngiliz Arap edebiyatı uzmanı Arthur Jeffery'nin hazırlayıp 1938'de Mısırın Kahire şehrinde bastırdığı *The Foreing vodabulary of the Qur'an*** adlı eserinden daha önemlidir. Çünkü A. Jeffery, sadece Kur'andaki sözcüklerin kökenlerini saptamıştır. Sayın Turan

* *Kulleteyn* ve *Din Bu I* kitaplarında da Kur'an Ansiklopedisine ilişkin ilgili çevrelerin görüşleri yayımlanmıştı.Konunun bütünlüğü açısından tekrar yayımlamayı uygun gördük. (Y.N.)

** (Kur'an'daki Yabancı Sözcükler)

Dursun ise, aynı şeyi yaptıktan başka, alındıkları dillerdeki asıl anlamlarını karşılaştırarak sonuçlar çıkarmıştır.

Türkiyede ve dünyada ilk kez yayınlanan bu Kur'an Ansiklopedisi sayesinde bu konunun müslüman ve gayri müslim meraklıları, tamamiyle ana kaynaklara ve sağlam belgelere dayanılarak hazırlanmış bilgileri elde etmiş olacaklardır.

Bu nitelikleri dolayısıyla bu değerli esere, dini, sosyal ve tarihi alanlarda eğitim yapan okulların büyük ilgi duyacağını umuyorum.

Memleketimize böylesine değerli bir eser kazandıran T. Dursun'u tebrik eder, başarılar dilerim.

Prof. Dr. Neşet Çağatay

Dinimizin tüm hükümlerinin temel kaynağı Kur'an'dır. İkinci kaynak olarak hadisler, sonra "icma", sonra "kıyas" gelir.

Kur'an-ı Kerim'de neler var, nasıl var, niçin var, ne kadar var? Bu temel kaynağın hangi ayetinden ve anlatımından hangi hüküm, ya da hükümler, hangi öğüt ya da öğütler çıkar? Kur'an'a inanan her müslümanın, uzun ya da kısa olarak bilmesi ve bellemesi gerekir. Ancak bu öyle kolay değildir. Çünkü bunun için Kur'an'ı baştan sona taramak, gözden geçirmek gerekir. Bu da yetmez. Her bir ayeti ve anlatımlarını birbiriyle tek tek karşılaştırmak gerekir. Bu da yetmez. İslam'ın güvenilir yorumcularının, "tefsir"lerin ne dediğine bakmak gerekir. Bu da yetmez. Tefsirlerin yer verdikleri yorumları ilgili hadislerle karşılaştırıp incelemek gerekir. Bu da yetmez. İlgili hükümler ve sonuçlar için İslam hukukundaki ilgili bölümlere İslam kelamındaki yerine ve öteki İslami bilim dallarına başvurmak, üzerinde durmak gerekir. Bu bile yetmeyebilir. Gelişen ve değişen dünya ve çağın olaylarıyla karşılaştırıp sonuçlara varmaya çalışmak gerekir. Bütün bunlar içinse bir ömür yetmez.

İşte bu göz önünde tutularak, bu alandaki ihtiyacı karşılamak ve boşluğu doldurmak için bir Kur'an Ansiklopedisi hazırlandığını görüyoruz. Bu alanda ilk ansiklopedidir. Yıllarca süren çalışmalar sonucunda çok titizce ve temel kaynaklara dayanılarak hazırlanmış olduğuna tanık oldum. Hazırlayıcısı ve yazarı Turan Dursun'un araştırmacılığı-

nı, incelemeciliğini, bilim namusunu ve en küçük saptırmacaya bile yer vermemek titizliğini bilirim. Kendisini müftülüğünden tanıdığım gibi, TRT'deki dini yayınlar prodüktörlüğünden de tanırım. Birçok programında birlikte bulundum. Bazı programlarının benzeri bugün kolay kolay yapılamamaktadır. Kur'an-ı Kerim'in en "sahih", en doğru (tecvidine uygun olarak) okunmasına dikkat etmiş ve başarmıştır T. Dursun. Hafızlar ve mevlit okuyucuların seçiminde de titizlik gösterilmiş, rastgele kimselere ve rastgele okuyuşlara yer verilmemiştir. Ayrıca T. Dursun'un Arapça, Kur'an ve İslami bilimler alanındaki geniş bilgi ve uzmanlığını herkes bilir. Şimdi hazırlayıp sunduğu Kur'an Ansiklopedisi, dünyada ve ülkemizde ilk oluşuyla büyük bir boşluğu dolduracaktır. Kim hangi konuyla ilgileniyorsa ve ilgilendiği konu Kur'an'da varsa, bu ansiklopediye başvurduğunda kolayca bulacaktır. ABC sırasıyla ve kolayca anlaşılır bir dille hazırlandığı için. Her konuyla ilgili ayet, ayetler yer aldığı gibi, ilgili hadisler, fıkhî hükümler ve inanç (kelâm) konuları da yer alıyor.

Ansiklopedide ayrıca benim uzmanlık alanımdan bir kesime de yer verildiğine tanık olmakla sevindim: "Kıraaet vecihleri" Kur'an'daki "kelime"lerin hangi ayetlerde, hangi anlamları taşıdığının –temel kaynaklara göre– açıklamasının yanısıra, "okunuş biçimleri"nin de gösterilişi gerçekten sevindiricidir. Bu, mesleğinde ilerlemek, derinleşmek isteyen meslektaşlarıma, hafızlara, öğrencilere geniş kolaylık sağlıyacak ve bir kılavuz niteliğinde olacaktır. "Aşeretakrib" uzmanı olarak bunu belirtiyorum. Yıllarca kendimi verdiğim mesleğimdeki tecrübelerime dayanarak belirtiyorum.

Böyle bir eseri Türk ve İslâm dünyasına kazandıranları ilim, iman ve meslek adına kutlarım. 29.4.1987

Nihat Ulu
Hafız ve Mevlithan

Kur'an Ansiklopedisi. Şimdiye kadar olmayan, ama ihtiyacı duyulan bir ansiklopedi. Diyanet teşkilatında Merkez Vâizi, Müfettiş olarak görev yapagelmiş bir insan olarak belirteyim ki bu ansiklopedi büyük bir boşluğu dolduracak. Çünkü:

1- Çağımız insanı artık öğreneceklerini en kısa zamanda öğrenmek ister. Kolay ve hemen. Çünkü fazla zamanı yoktur.

Kur'an'daki konuları hemen anlamaksa oldukça zor. Aranan, ancak uzmanlarınca bulunabilir. Diğer müslümanlara, insanlara, öğrencilere gelince işte o zaman konuların bir ansiklopedi kolaylığı içinde bulunması gerekir. Kur'an ansiklopedisi bu kolaylığı sağlıyacaktır. Aranan konu kolaylıkla bulunabilecektir.

2- Kur'an'daki kelimeler, hangi ayetlerde, hangi anlamlarda yer aldıysa bulunabilecektir.

3- Ayetlerin anlattıkları ve hükümleri alanında İslam otoriteleri neler söylemişler ve ne gibi görüşler belirtmişlerse yine kolaylıkla bulunup anlaşılabilecektir.

4- Ansiklopedinin dili anlaşılır bir dil olarak seçildiği için karışık ve karmaşık konuların da anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Arapçayı ve konuları çok iyi bildiğini bildiğimiz Turan Dursun'u ve yayınlayanları, böyle bir eseri hazırlayıp yayınladıkları için tebrik ederim.

Hamza Ayan

Bundan bir kaç yıl önce bir rastlantı sonucu kendisiyle tanıştığım Turan Dursun, bana bir Kur'an ve hadis ansiklopedisi hazırladığından söz etmişti. Ancak bu eserle ilgili bir şey görmediğim için, kendisine sadece eski deyimle :"Sayın meşkûr olsun" demekle yetinmiştim. Bu kez incelemem ve bu konudaki düşüncelerimi bildirmem amacıyla ansiklopedinin "Allah" ile ilgili maddesini getirdiler. Bu maddeyi büyük bir ilgi ile okuduğumu önceden belirtmek isterim.

Genellikle yeni ortaya çıkan her din, insanları uzun süre etkisi altında bırakan bir heyecanı da birlikte getirir. Bazen uzun, bazen de kısa bir süre sonra, daha çok duygusallığa dayanan bu heyecanın yerini, ona neden olan inançları, akıl ve mantıkla bağdaştırma çabası alır. Bu çaba daha çok bu inançların gerçekliğini ispata yönelik olur. Çoğu kez böyle olmakla birlikte, pek az da olsa, bu çalışmalar, dinsel inançlara ters düşen bazı gerçeklerin ortaya çıkmasına yardım eder.

Yeni dinin inançlarını içeren kutsal kitapların, çoğu kez insanları

etkisi altında bırakan kısa ve özlü ifadelerinin çok geçmeden, bunları yeteri kadar anlayamayanlar ya da yanlış anlayanlara açıklama gereği duyulur. Böylece dinin gerçek yanıyla, onu yanlış uygulamak suretiyle bağnazlığa varan yanının açıklanması sağlanmış olur. Bu konuda bilgisi tam olanların dinsel bir bağnazlığa sapmamasına karşın, bu alanda yeter derecede bilgi sahibi olmayanların, çok kez bağnazlığa saplandıkları görülür. Ülkemizde son zamanlarda görülen dinsel bağnazlık da, bu konudaki bilgi yetersizliğinin sonucudur. Dinsel alandaki bu bilgi yetersizliğini gidermek amacıyla Turan Dursun tarafından hazırlanan bu eserin ülkemizde başlayan dinsel bağnazlığın giderilmesinde büyük yararlar sağlayacağı ümidindeyim. Yazar bu amaca ulaşmak için, bir yandan gerçekten kılı kırk yararcasına İslamiyetin başlangıcından itibaren bilinen ya da ileri sürülenleri birer birer nakletmekten çekinmemiştir. Bütün bunlara ek olarak, şimdiye kadar hiçbir dinsel yapıtta rastlanmayan açık ve seçik bir ifade kullanılmış olması da ansiklopedinin değerini bir kat daha artırmaktadır. Sonuç olarak, bu yapıtın bir an önce yayınlanması, ülkemiz kültürü için bir kazanç olacaktır.

Prof. Dr. Tahsin Yazıcı

Kur'an yalnız İslam dininin değil, İslam hukukunun da ana kaynağıdır. Bundan dolayıdır ki, Kur'an'ın hukuk kurallarını içeren ayetlerinin ne zaman, hangi olay üzerine ve niçin geldiklerinin iyice irdelenip açıklanması çok önemlidir. Ayrıca Kur'an'da sonradan gelen bir ayet daha önce gelen bir ayetle çelişiyorsa, önce gelen ayet "mensuh" hükümsüz sayıldığından ve bu husus Bakara suresinin 106. ayetindeki: "Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz... hükmüyle teyid edilmiş olduğundan, hukuk bakımından hangi ayetin, hangi ayetle neshedilmiş olduğunun tartışmasız olarak saptanmasıda özel bir önem taşır.

Bütün diller durmadan değişmektedirler. Sözcükler anlamlarını yitirmekte, yeni anlamlar kazanmakta, değişik anlamlara gelmektedirler. Bir örnek vermek gerekirse: Elli yıl önce doğrudan doğruya "aldatmak" demek olan "iğfal etmek" bugün gazetelerimiz sayesinde

"ırza tecavüz etmek" anlamında dilimize yerleşmiş bulunmaktadır. Bundan ötürü ayetlere anlam verirken, sözcüklerin bundan 1400 yıl önce ne anlama geldiklerini bilmek ve ayetleri ona göre anlayıp yorumlamak gerekir.

Çok uzun yıllar önceden tanıdığım ve bilimsel kişiliğini, yorulmak bilmez çalışma azmini ve eski Arapça bilgisine hayran olduğum Sayın Turan Dursun'un "Kur'an Ansiklopedisi" adı altında Kur'an'ı ansiklopedik açıdan inceleyen ve yalnız hukuk sorunlarını değil Kur'an'ın içerdiği bütün sorunları kapsayan bir yapıt hazırlamış olduğunu öğrenmem beni çok sevindirdi.

Bu yapıtın "Allah" maddesini inceleyince Sayın T. Dursun'un yapıtını tam bir vukufla, objektif ve çağdaş bilim yöntemlerine göre hazırlamış olduğunu gördüm. Bu büyük yapıt yayınlandığında konunun her yönü ile ilgili herkesi doyurucu olacağından ve ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracağından hiç kuşkusu yoktur. Yapıtı hazırlayan Sn. Turan Dursun'u ve yayınlayacak olanları şimdiden kutlarım.

Prof. Dr. Coşkun Üçok

Arap dili yanısıra özellikle Kur'an ve tefsiri üzerinde bilginlerimiz çeşitli eserler verdi. Bunlar içinde çok değerli denecek olanlar da gösterilebilir. Ne var ki bunlar, bilginlerin kişisel yorum ve kavrayışlarına göre ortaya çıkmıştır.

Çağımızda İslam'ın özünü anlamak, onun mesajını insanlara iletebilmek için başında ilk temel kaynaklara inen kaynak araştırmasına yönelmek zorunludur. Kur'an-Kerim'in daha önce kaynak olacak ilmi tefsirlere ve dil yönünden tarifat eserlerine başvurularak Kur'an'daki terim, kelime ve sözdizimini geçtiği surelere, ayetlere göre anlamlarını belirtecek, ona bir şey eklemeden okuyucuya sunacak bir sözlüğe veya daha geniş çaplı bir ansiklopediye gereksinme vardır. Ta ki, müslümanlar bundan yararlanarak bugün, çağdaş olay ve anlamlara, anlayışlara karşı kendi anlayışını yerleştirip değerlendirebilsin. Ve yorumunu yapabilsin.

Nitekim bu ihtiyacı duyan kimi tefsir bilginlerinin çalışmalarının yanısıra daha kapsamlı, çağdaş ve bilimsel teknikten de yararlanarak,

bütün kaynak tefsirlerin yorumlarını baştan itibaren ayet ayet bilgisayara alan büyük bir çalışmayı Medine'de Kur'an-ı Kerim kompleksi içinde gördüm. Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına, çağdaş yorum ve anlamlara göre yorumlanmasına yararlı olacaktır. Ülkemizde de Elmalı'lı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı Türkçe tefsiri yanında bazı rivayet tefsirleri vardır.

Ancak Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir kelimenin toplu bir anlamını bulup çıkarmak bunlarda çok zor, belki de imkânsız olmaktadır.

Şimdi bir Kur'an Ansiklopedisiyle karşı karşıyayız. Bu ansiklopedi, sözü edilen ihtiyacı karşılamakta, Kur'an-ı Kerim'in orijinal ve geniş bir sözlüğü mahiyetindedir. Bir sözlük ve ansiklopedi olarak bu alanda ilk kez görülmektedir. Bazı bölümlerini okudum ve inceledim. Tefsir, tarifat, hadis ve ana kaynaklara dayanmaktadır. Sonuçlarda bazı yorumlar tartışmalı olsa da, bu yöntem, ilk kez Türkiye'de, İslam üzerine düşünen öğrenci ve araştırmacılara kolaylık sağlayacak, yeni olay ve anlamlara göre yapılacak yorumlara olanak hazırlayacaktır. Bu nitelikte bir eseri düşünen, büyük uğraşlarla ortaya koyan ve destek olup yayıma hazırlayanları, yayınlayanları kutlar, ileride bu yoldaki çalışmalarını daha da geliştirmelerini ve mükemmeliyetlere ulaştırmalarını ümit ederim.

Dr. Lütfi Doğan

TURAN DURSUN

TABU CAN ÇEKİŞİYOR

DİN BU

Din Bu'nun 4. cildi, yeni bulduğumuz veya çeşitli yerlerde yayınlanmakla birlikte ilk ciltlerde yer almamış eserlerden oluşuyor.
Turan Dursun, *Din Bu* adlı eserinin ilk cildini kendisi yayıma hazırlamış, fakat eserini kitap halinde göremeden katledilmişti.
Aslında toplumumuz Turan Dursun'u yitirmemiş O'na vurulmasından sonra kavuşmuştu.
Turan Dursun'un bilinmeyen veya el konan eserlerini bulmak, O'na yeniden kavuşmak gibi oluyor.
Bu ciltte yazıları sıralarken,
konulara göre bir akışı esas aldık.
Kur'an, İslamın kökenleri,
Muhammed ve cinsel hayatı,
işkence , dua, din ve demokrasi, İbn Haldun ve Mukaddime'si konuları, laikliğe ilişkin bir incelemeyle bağlanıyor.
Bunların yanında kendisinin hazırladığı ve mahkemeye sunulan savunma metni.
Kitabın sonunda, Turan Dursun'un gazetelere önerdiği "Ansiklopedi Köşesi" projesi ve
Kur'an Ansiklopedisi'ne ilişkin sunuşu da yer alıyor.

ISBN 975-343-012-4 (Tk. No.)
ISBN 975-343-060-4 (Cilt 4)